

รวมบทกวีภาษาไทย ภาค

๔. ปุ่พวคควณณา

๑. ปฐวีกถาปฐตปณจสทภิกขุวตถ. ๗
๒. มรจิกมมฐฐานิกตเถรวตถ. ๙
๓. วิชุกทภาวตถ. ๑๐
๔. ปติปฐิกาวตถ. ๒๖
๕. มจจรีโกถียสญฐฐิตถ. ๓๐
๖. ปาฐิกาชิวทวตถ. ๓๖
๗. ฉตตปาณิอุปาสกวตถ. ๓๙
๘. วิสาขาวตถ. ๔๓
๙. อานนทตเถรปณทวตถ. ๖๗
๑๐. มหาทสสทเถรปณทปาททานวตถ. ๗๐
๑๑. โคธิตเถรปณิพพานวตถ. ๗๕
๑๒. ครททินนวตถ. ๗๘

๕. พาลวคควณณา

๑. อณญตรปุริสวตถ. ๘๗
๒. มหาทสสทเถรสส สทธีวิทริการวตถ. ๙๘
๓. อานนทสญฐฐิตถ. ๑๐๒
๔. คณฐฐิภทกโจรวตถ. ๑๐๕
๕. อุทายิตเถรวตถ. ๑๐๗
๖. ปาฐฐยยกภิกขุวตถ. ๑๐๘
๗. สุปปพทฐฐฐฐิตถ. ๑๐๙
๘. กสกวตถ. ๑๑๑
๙. สุมณมาลาการวตถ. ๑๑๔
๑๐. อุปปลวณณาเถรวตถ. ๑๑๙
๑๑. ชมพุกาชิวทวตถ. ๑๒๒
๑๒. อทิเปตวตถ. ๑๓๐
๑๓. สญฐฐิภฎเปตวตถ. ๑๓๔
๑๔. สุธมมตเถรวตถ. ๑๓๘
๑๕. วณวาลิติสสทเถรวตถ. ๑๔๔

คลิกที่หัวข้อเพื่อไปยังหน้าที่ต้องการ – กด Home เพื่อกลับมายังหน้าแรก

PaliDict ๑๓ ม.ค.๖๑ จัดหน้าด้วยโปรแกรม LibreOffice 5

แผนผังประกอบ: แผนที่ยัมพูทวีป • สถานที่จำพรรษา • ลำดับเหตุการณ์พระพุทธรศาสนา • ราชวงศ์และตระกูลต่างๆ •

๔. ปุ่พวคควณณา

๑. ปฐวีกถาปฐตปณจสทภิกขุวตถ.....๗
- [ควรปรารภแผ่นดินภายใน].....๗
- [แก้อรธ].....๗
๒. มรจิกมมฐฐานิกตเถรวตถ.....๙
- [พระเถระเจริญมรจิกมมฐฐาน].....๙
- [ทรงเปรียบกายด้วยฟองน้ำและพยับแดด].....๙
- [แก้อรธ].....๙
๓. วิชุกทภาวตถ.....๑๐
- [๓ พระกุมาร ไปศึกษาศิลปะในกรุงตักกสิลา].....๑๐
- [๓ พระกุมารได้รับตำแหน่งต่างกัน].....๑๐
- [พระราชาทรงเลี้ยงภัตตาหารภิกษุเอง].....๑๑
- [พระราชาทรงลี้มจัดการเลี้ยงภิกษุถึง ๓ วัน].....๑๑

- [คนมีบุญย่อมหนักในเหตุ].....๑๑
- [พระราชาสั่งตั้งไปทราบทูลพระศาสดา].....๑๒
- [ตระกูลที่ภิกษุควรเข้าไปและไม่ควรเข้าไป].....๑๒
- [เรื่องเกสวดาบส].....๑๓
- [พระศาสดาทรงย่อชาตค].....๑๔
- [พระราชาทรงส่งสาสน์ไปขอธิดาเจ้าศากยะ].....๑๔
- [เจ้าศากยะให้ธิดานางทาสี แก่พระเจ้าปเสนทิ].....๑๕
- [พระกุมารได้พระนามว่าวิชุกทกะ].....๑๕
- [วิชุกทกะเสด็จเยี่ยมศากยสกุล].....๑๖
- [พวกศากยะต้อนรับวิชุกทกะ].....๑๖
- [วิชุกทกะกลับสู่เมืองของตน].....๑๖
- [วิชุกทกะทรงอาฆาตพวกเจ้าศากยะ].....๑๗
- [พันธุละพากรยาผู้แพ้อ่างน้ำ].....๑๗
- [พวกเจ้าลิจฉวีติดตาม].....๑๘

[อำนาจลูกศรของพันธุละ].....	๑๙
[พันธุละมีบุตร ๓๒ คน].....	๒๐
[พันธุละเสนาบดีถูกฆ่าพร้อมทั้งบุตร].....	๒๐
[นางมัลลิกาเทวีไม่มีความเสียใจ].....	๒๐
[พระราชาสวรรคต].....	๒๑
[พระเจ้าวิฑูทกะเสด็จไปพบพระศาสดา].....	๒๒
[พระเจ้าวิฑูทกะฆ่าพวกศากยะ].....	๒๒
[มานะกษัตริย์].....	๒๓
[พระเจ้าวิฑูทกะถูกน้ำท่วมสวรรคต].....	๒๔
[พวกเจ้าศากยะ ตายสมควรแก่บุรพกรรม].....	๒๔
[แก้อรธ].....	๒๕
๔. ปติปุชิวาทตุ.....	๒๖
[เทพธิดาจุดแล้วเกิดในกรุงสวตถิ].....	๒๖
[จุดิจากมนุษย์โลกแล้ว ไปเกิดในสวรรค์].....	๒๖
[อายุของมนุษย์ประมาณ ๑๐๐ ปี].....	๒๗
[๑๐๐ ปีของมนุษย์ เท่ากับ ๑ วันในสวรรค์].....	๒๗
[แก้อรธ].....	๒๘
๕. มจฉริโกสิยเสฏฐิวาทตุ.....	๓๐
[สมบัติของเศรษฐี ไม่อำนวยความสะดวกแก่ใครๆ].....	๓๐
[เศรษฐีอยากกินขนมเบื้องจนผอม].....	๓๐
[ภรรยาเศรษฐีทอดขนมเบื้อง].....	๓๐
[พระมหาโมคคัลลานะไปทรมานเศรษฐี].....	๓๒
[พระเถระนำเศรษฐีและภรรยา ไปเฝ้าพระศาสดา].....	๓๓
[พวกภิกษุสรรเสริญพระมหาโมคคัลลานะ].....	๓๔
[แก้อรธ].....	๓๕
๖. ปาฐิกาชิวาทตุ.....	๓๖
[ชาวบ้านสรรเสริญธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า].....	๓๖
[นางอยากไปฟังธรรม แต่ไม่สมประสงค์].....	๓๖
[บุตรชายทำตามคำของอาชีวก].....	๓๖
[พระพุทธเจ้าเสด็จไปเรือนอุบาสิกา].....	๓๗
[อุบาสิกาฟังธรรม แล้วถูกอาชีวกตำ].....	๓๗
[อุบาสิกามีจิตฟุ้งซ่าน].....	๓๗
[แก้อรธ].....	๓๘
๗. ฉตตปาณิอุปาสาทตุ.....	๓๙
[ฉตตปาณิเข้าเฝ้าพระศาสดา].....	๓๙
[ฉตตปาณิไม่ลูกรับเสด็จพระเจ้าปเสนทิโกศล].....	๓๙
[พระราชชาตรัสถามเหตุที่ไม่ลูกรับ].....	๔๐

[พระอานนท์สอนธรรมพระราชเทวีทั้ง ๒].....	๔๐
[วาจาสุภาสิต ย่อมมีผลแก่ผู้ปฏิบัติ].....	๔๑
[แก้อรธ].....	๔๑
๘. วิสาขาวตตุ.....	๔๓
[พระศาสดาเสด็จไปโปรดสัตว์].....	๔๓
[ผู้มีบุญทั้ง ๕ ในภัททियนคร].....	๔๓
[คนมั่งมีในแคว้นของพระเจ้าพิมพิสาร ๕ คน].....	๔๓
[เมณฑกเศรษฐีให้นางวิสาขาไปรับพระศาสดา].....	๔๓
[นางได้โสดาปัตติผลแต่อายุ ๗ ขวบ].....	๔๓
[พระเจ้าปเสนทิโกศลอยากได้ผู้มีบุญ].....	๔๔
[มอบธัญชัยเศรษฐี ให้พระเจ้าโกศล].....	๔๔
[การสร้างเมืองสาเกต].....	๔๔
[ลักษณะเบญจกัลยาณี].....	๔๕
[เศรษฐีส่งพรหมณีไปแสวงหาหญิงเบญจกัลยาณี].....	๔๕
[งานประจำปีของนครสาเกต].....	๔๖
[พรหมณีพบนางวิสาขา].....	๔๖
[ชน ๔ จำพวกวิ่งไปไม่งาม].....	๔๗
[พรหมณีสวมมาลัยทองให้].....	๔๗
[พรหมณีกลับเมืองสวตถิ].....	๔๘
[ธัญชัยเศรษฐีกับธิดา จัดสถานที่ต้อนรับ].....	๔๙
[เครื่องแต่งตัวนางวิสาขา ๔ เดือนจึงเสร็จ].....	๔๙
[เครื่องประกอบในมหาตดาปสาธน์].....	๕๐
[หญิงถวายจีวรยอมได้มหาตดาปสาธน์].....	๕๑
[เศรษฐีจัดไทยธรรมให้นางวิสาขา].....	๕๑
[โอวาท ๑๐ ข้อของเศรษฐี].....	๕๒
[นางวิสาขาถึงกรุงสวตถิ].....	๕๓
[นางวิสาขาเจรจาไพเราะ].....	๕๓
[นางวิสาขาทำหนิพ่อผัว].....	๕๔
[นางวิสาขาทิพ่อผัวว่า บริโภคของเก่า].....	๕๔
[นางวิสาขาชนะความพ่อผัว].....	๕๕
[อรรธาธิบายข้อโอวาทอื่น].....	๕๖
[มีการเศรษฐีขอโทษนางวิสาขา].....	๕๖
[มีการเศรษฐีฟังธรรมของพระพุทธเจ้า].....	๕๗
[นางวิสาขาได้นามว่ามีการมารดา].....	๕๗
[มีการเศรษฐีทำเครื่องประดับให้นางวิสาขา].....	๕๘
[นางวิสาขามีกำลังเท่าช้าง ๕ เชือก].....	๕๘
[นางวิสาขาลืมเครื่องประดับไว้ที่วิหาร].....	๕๙

[นางวิสาขาตรวจบริเวณวัด].....	๖๐
[นางวิสาขาซื้อที่สร้างวิหารถวายสงฆ์].....	๖๑
[การสร้างวิหารของนางวิสาขา ๙ เดือนจึงเสร็จ].....	๖๑
[นางวิสาขาทำบุญฉลองวิหาร].....	๖๒
[นางวิสาขาเปล่งอุทาน ในวันฉลองวิหารเสร็จ].....	๖๓
[บุรพประวัติของนางวิสาขา].....	๖๔
[สัตว์เกิดแล้วควรทำกุศลให้มาก].....	๖๕
[แก้อรธ].....	๖๕

๙. อานนทตเถรปฬหวัตถุ.....๖๗

[พระอานนทเถระทูลถามปัญหา].....	๖๗
[พระศาสดาทรงเฉลยปัญหา].....	๖๗
[แก้อรธ].....	๖๘

๑๐. มหากัสสปตเถรปิณฑปาตทาววัตถุ.....๗๐

[นางอัปสรอยากทำบุญ แต่ไม่สมหวัง].....	๗๐
[ท้าวสักกะแปลงตัว ทำบุญแก่พระเถระ].....	๗๐
[ท้าวสักกะตรัสบอกความจริงแก่พระเถระ].....	๗๑
[มหากัสสปเถรทานสูตร].....	๗๒
[แก้อรธ].....	๗๔

๑๑. โคธิตเถรปรินิพพานวัตถุ.....๗๕

[พระเถระคิดฆ่าตน เพราะเสียจากภาน].....	๗๕
[มารทูลให้พระศาสดาทรงทราบ].....	๗๕
[มารแสวงหาวิญญานของพระโคธิกะ].....	๗๕
[แก้อรธ].....	๗๖

๑๒. ครหทินวัตถุ.....๗๘

[เป็นสหายนกัน แต่เลื่อมใสวัตถุไม่ตรงกัน].....	๗๘
[สิริคุตเตรียมรับรองนิครนถ์].....	๗๙
[พวกนิครนถ์ทกลุมคูถ].....	๘๐
[ครหทินฟ้องสิริคุตแต่พระราชา].....	๘๐
[ครหทินเตรียมแก้แค้นสิริคุต].....	๘๑
[ครหทินเตรียมรับพระศาสดา].....	๘๒
[ครหทินเลื่อมใสพระพุทธรเจ้า].....	๘๓
[สัตว์ไม่รู้คุณพระศาสนา เพราะไร้ปัญญา].....	๘๔
[แก้อรธ].....	๘๔
[ครหทินกับสิริคุตบรรลุโสดาปัตติผล].....	๘๕

๕. พาลวคควณณา

๑. อณฺเฏตรปุริสวัตถุ.....๘๗

[พระราชพาประทับที่นิมิตพระนคร].....	๘๗
[อำนาจความรัก].....	๘๗
[ความลำบากในราชสำนัก].....	๘๘
[เรื่องของเปรตผู้กล่าวอักษร พุ. ส. น. โส.].....	๘๙
[พราหมณ์โง่แนะนำให้พระราชชายาข้ายัญ].....	๘๙
[บาลีโกศลสังยุต].....	๙๐
[พระนางมัลลิกาทรงเปลื้องทุกข์ของสัตว์].....	๙๐
[พระศาสดาทรงแสดงโทษปรทริกกรรม].....	๙๒
[แก้อรธ].....	๙๓
[พระนางมัลลิกาเคยช่วยทุกข์คนในชาติก่อน].....	๙๔
[เวทดาบชาพระนางมัลลิกา].....	๙๕

๒. มหากัสสปตเถรสุต สหิทธิวาริภวัตถุ.....๙๘

[ผู้เกียจคร้านมักอ้างความดีของคนอื่น].....	๙๘
[กรรมตามทัน].....	๙๘
[พระเถระจับความเลวทรามของศิษย์ได้].....	๙๙
[ประทุษร้ายแก่ผู้มีคุณ ตายไปเกิดไปอเวจี].....	๙๙
[เรื่องนกขมิ้นกับลิงวิวาทกัน].....	๑๐๐
[ทรงประมวลงชาติก].....	๑๐๐
[แก้อรธ].....	๑๐๑

๓. อานนทเสฏฐิววัตถุ.....๑๐๒

[อานนทเสฏฐีสั่งสอนบุตรให้ตระหนี่].....	๑๐๒
[อานนทเสฏฐิตายไป เกิดในตระกูลคนจันทาล].....	๑๐๒
[มารดาปล่อยบุตรไปขอทานเลี้ยงชีพเอง].....	๑๐๓
[พระศาสดาแสดงธรรมแก่มูลสิริเสฏฐี].....	๑๐๓
[แก้อรธ].....	๑๐๓

๔. คนฐิเภาทโจรววัตถุ.....๑๐๕

[โจรลักของที่ขอดไว้ที่พกผ้า].....	๑๐๕
[ผู้รู้สึกตัวว่าโง่ยอมเป็นบัณฑิตได้].....	๑๐๕
[แก้อรธ].....	๑๐๕

๕. อุทายิตเถรวัตถุ.....๑๐๗

[คนไม่รู้มักถือตัว].....	๑๐๗
[แก้อรธ].....	๑๐๗

๖. ปาฐะยยกภิกขุวัตถุ.....๑๐๘

[ภิกษุสมาทานธุดงค์].....	๑๐๘
[แก้อรธ].....	๑๐๘

๗. สุปปพุทธรกฐิววัตถุ.....๑๐๙

[สุปปพุทธรกราบทูลคุณวิเศษแต่พระศาสดา].....	๑๐๙
--	-----

[คนมีอริยทรัพย์ ๗ เป็นผู้ไม่ขัดสน].....	๑๐๙
[บุรพกรรมของสุปปพุทธะและแม่โค].....	๑๑๐
[คนโง่งทำกรรมลามก].....	๑๑๐
[แก้อรธ].....	๑๑๐
๘. กสกวตฺถุ.....	๑๑๑
[โจรเข้าลักทรัพย์ในตระกูลมั่งคั่ง].....	๑๑๑
[พระศาสดาทรงเล็งเห็นอุปนิสัยของชวานา].....	๑๑๑
[ชวานาถูกจับไปประหารชีวิต].....	๑๑๑
[ชวานาพ้นโทษ เพราะอ้างพระศาสดาเป็นพยาน].....	๑๑๒
[ไม่ควรทำกรรมที่ให้ผลเดือดร้อนในภายหลัง].....	๑๑๒
[แก้อรธ].....	๑๑๓
๙. สุมณมาลาการวตฺถุ.....	๑๑๔
[พระศาสดาเสด็จบิณฑบาต].....	๑๑๔
[นายมาลาการบูชาพระศาสดาด้วยดอกไม้].....	๑๑๔
[ความอัศจรรย์ของดอกไม้ที่เป็นพุทธรูป].....	๑๑๔
[นายมาลาการบอกแก่ภรรยา].....	๑๑๕
[ภรรยาไม่เลื่อมใส ฟ้องพระราชา].....	๑๑๖
[พระราชาทรงทำเป็นกริ้ว].....	๑๑๖
[พระราชาทรงพระราชทานสิ่งของอย่างละ ๘ อย่าง].....	๑๑๖
[พระศาสดาตรัสสรรเสริญนายมาลาการ].....	๑๑๗
[ไม่ควรทำกรรมที่เดือดร้อนภายหลัง].....	๑๑๗
[แก้อรธ].....	๑๑๘
๑๐. อุปปลวณณาเถรีวตฺถุ.....	๑๑๙
[พระเถรีตั้งความปรารถนา].....	๑๑๙
[พระอุบลวรรณาเถรีบรรลุประอรหัต].....	๑๑๙
[นันทมาณพข่มขืนพระเถรี].....	๑๑๙
[คนพาลประสบทุกข์เพราะบาปกรรม].....	๑๒๐
[แก้อรธ].....	๑๒๐
[พระชีมาสพไมยนิติกามสุข].....	๑๒๐
[ภิกษุณีควรอยู่ในพระนคร].....	๑๒๑
๑๑. ชมพุกาชีวกวตฺถุ.....	๑๒๒
[กุ่มพื้ป่ารุ่งพระเถระ].....	๑๒๒
[ด่าพระอรหันต์ด้วยอาการ ๔ มีโทษ].....	๑๒๒
[โทษของการด่าพระอรหันต์].....	๑๒๓
[พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดชมพุกาชีวก].....	๑๒๕
[ชมพุกาชีวกได้บรรลุประอรหัต].....	๑๒๖
[ชมพุกะบอกความจริงแก่มหาชน].....	๑๒๘

[แก้อรธ].....	๑๒๙
๑๒. อทิเปตวตฺถุ.....	๑๓๐
[พระมหาโมคคัลลานเถระทำการขี้ม].....	๑๓๐
[พระมหาโมคคัลลานะบอกเหตุแห่งการขี้ม].....	๑๓๐
[บุรพกรรมของกากเปรต].....	๑๓๐
[บุรพกรรมของอทิเปต].....	๑๓๑
[พระศาสดาทรงเปรียบเทียบผลกรรม].....	๑๓๒
[แก้อรธ].....	๑๓๒
๑๓. สกฺขิฏฺฐิฏฺฐเปตวตฺถุ.....	๑๓๔
[พระมหาโมคคัลลานเถระเห็นสกฺขิฏฺฐิฏฺฐเปรต].....	๑๓๔
[พระศาสดาทรงรับรองว่าเปรตมี].....	๑๓๔
[บุรพกรรมของสกฺขิฏฺฐิฏฺฐเปรต].....	๑๓๔
[พระศาสดาตรัสสอนพวกภิกษุ].....	๑๓๖
[แก้อรธ].....	๑๓๗
๑๔. สฺฐมมตเถรวตฺถุ.....	๑๓๘
[จิตตคฤหบดีถวายสวนเป็นสังฆาราม].....	๑๓๘
[คฤหบดีบรรลุนาคามีผล].....	๑๓๘
[พระสุธรรมเถระด่าคฤหบดี].....	๑๓๘
[พระสุธรรมเถระถูกสงฆ์ลงปฏิสนธิกรรม].....	๑๓๙
[สมณะไม่ควรทำมานะและริษยา].....	๑๓๙
[แก้อรธ].....	๑๓๙
[พระสุธรรมเถระบรรลุประอรหัต].....	๑๔๐
[จิตตคฤหบดีไปเฝ้าพระศาสดา].....	๑๔๐
[พระศาสดาทรงแสดงปาฏิหาริย์].....	๑๔๑
[จิตตคฤหบดีถวายทาน].....	๑๔๒
[จิตตคฤหบดีเดินทางกลับ].....	๑๔๒
[บุรพกรรมของจิตตคฤหบดี].....	๑๔๓
๑๕. วณวาสิติสตเถรวตฺถุ.....	๑๔๔
[พระสารีบุตรอนุเคราะห์พราหมณ์ผู้ยากจน].....	๑๔๔
[พราหมณ์ยากจน ตายไปเกิดในกรุงสาวัตถี].....	๑๔๕
[ทารกบริจาคทาน].....	๑๔๕
[การบวชทำได้ยาก].....	๑๔๖
[กัมมฐานที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่เคยทรงละ].....	๑๔๖
[สามเณรมีลาภมากเพราะผลทานในกาลก่อน].....	๑๔๗
[ลักษณะคนตระหนี่].....	๑๔๘
[ให้ของน้อยแต่ได้ผลมาก].....	๑๔๘
[ติสสสามเณรออกป่าทำสมณธรรม].....	๑๔๙

[อุปชฌายะไปเยี่ยมสามเณร].....๑๕๐	[การปรินิพพานของพระอานนท์].....๑๕๔
[เหตุให้ถึงสุขและพ้นจากทุกข์].....๑๕๑	[พระศาสดาสอนทักขิณสามเณร].....๑๕๕
[พวกมนุษย์เลื่อมใสติสสสามเณร].....๑๕๒	[พวกภิกษุสรรเสริญสามเณร].....๑๕๕
[น้ำตาของมนุษย์มากกว่าน้ำในมหาสมุทร].....๑๕๓	[ข้อปฏิบัติ ๒ อย่าง].....๑๕๖
[สถานที่สัตว์เคยตายและไม่เคยตาย].....๑๕๔	[แก้อรธ].....๑๕๖

๔. ปุ่ปุพวคคควณนนา

๑. ปฐวีกถาปฐตปญจสตภิกขุวตถุ.

“โก อิมํ ปฐวี วิเชสสตีติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา สาวตถิยํ วิหรนโต ปฐวีกถาปฐเต ปญจสเต ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[คฺวปรารภแผ่นดินภายใน]

เต กิร ภควตา สหิธี ชนปทจาริกํ จริตฺวา เขตวนํ อาคนฺตฺวา สายณฺหสมเย อุปฺภูฐานสาลาญํ นิสินฺนา อตฺตโน^๑ คตคตฺถุฐานเ
“อสุกคามโต อสุกคามคฺมนฺภูฐานเ สมํ วิสมํ กทฺหมพฺหุลํ สกฺขรพฺหุลํ กาพฺมตฺติกํ ตมพฺมตฺติกนฺติ ปฐวีกถํ กเถสิ.

สตถา อาคนฺตฺวา “กาย นฺตถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนนาตี ปุจฺฉิตฺวา, “ภนฺเต อมเหตี วิจฺริตฺถุฐานเ ปฐวีกถายาตี วุตฺเต,
“ภิกฺขเว เอสา พาทิรปฐวี นาม, ตุมเหตี อชฺมตฺติกปฐวียํ ปริกมฺมํ กาคํ วภูณฺตีตี วตฺวา อีมา เทว คธา อภาสิ

“โก อิมํ ปฐวี วิเชสสตี

ยมโลกญจ อิมํ สเทวกํ?

โก ฌมมปทํ สฺเทสิตี

กฺสโล ปุพฺพมิมิ ปเจสสตี?

เสโข ปฐวี วิเชสสตี

ยมโลกญจ อิมํ สเทวกํ

เสโข ฌมมปทํ สฺเทสิตี

กฺสโล ปุพฺพมิมิ ปเจสสตีตี.

[แก้อรธ]

ตถล โก อิมฺนตี โก อิมํ อตฺตภาวสงฺขาตํ ปฐวี.

วิเชสสตีตี อตฺตโน ญฺาณน วิชานิสสตี ปฏฺวิวิชมิสสตี สจฺฉิกิริสสตีตี อตฺถโ.

ยมโลกญจจตี จตฺตพฺพิธํ อปายโลกญจ.

อิมํ สเทวณฺตี อิมํ มนุสฺสโลกญจ เทวโลเกน สหิธี โก วิเชสสตี วิชานิสสตี ปฏฺวิวิชมิสสตี สจฺฉิกิริสสตีตี ปุจฺฉตี.

โก ฌมมปทํ สฺเทสิตฺนตี ยถาสภาวโต กถิตตฺตา สฺเทสิตี สตตตฺตีสโพิธิปฺกฺขิยฌมมสงฺขาตํ ฌมมปทํ กฺสโล มาลาภาโร
ปุพฺพ วิจฺฉินฺนโต วิย โก วิเชสสตี วิจฺฉินฺนตี อฺปปริกฺขิสสตี ปฏฺวิวิชมิสสตี สจฺฉิกิริสสตีตี อตฺถโ.

เสโขตี อธิสฺลสิกฺขา อธิจิตฺตสิกฺขา อธิปญฺญาสิกฺขาตี อีมา ติสฺโส สิกฺขา สิกฺขนโต โสตาปตฺติมคฺคณฺฐํ อาที กตฺวา
ยว อรหตฺตมคฺคณฺฐา สตตฺวิโร เสโข อิมํ อตฺตภาวสงฺขาตํ ปฐวี อรหตฺตมคฺเคน ตโต ฌนฺทราคํ อปกฺทณฺนโต วิเชสสตี
วิชานิสสตี ปฏฺวิวิชมิสสตี สจฺฉิกิริสสตี.

ยมโลกญจจตี ตถา วุตฺตปฺปการํ ยมโลกญจ อิมํ มนุสฺสโลกญจ สห เทเวตี สเทวกํ เสว วิเชสสตี วิชานิสสตี ปฏฺวิวิชมิสสตี สจฺฉิ
กิริสสตี.

เสโชติ เสว สตตวิโร เสโช.

ยถา นาม กุสโล มาลาการโร ปุพฟารามิ ปวิสิตวา ตรณมกถานิ ปาณกวิทธานิ จ มิลาตานิ จ คณฐิกษาทานิ จ ปุพพานิ วชเชตวา
โสมณานิ สุขาทานิ ปุพพานิ วิจินาติ

เอวเมว อิมิ สุกถิติ สุนิททิสฺสั โพธิปทขิยธมมปทปิ ปญญาเย ปเจสสติ วิจินิสสติ อุปปริกขิสสติ ปฐมิชมิสสติ สจฉิกริสสตีติ.

สตถา สยเมว ปญหิ วิสสชเชสิ.

เทสนาวสาเน ปญจสตา ภิกขุ สห ปฐมิสมภิทาหิ อรหตตัม ปาปุณิสฺส.

สมปตตปริสายปิ สาทถิกา เทสณา อโหสีติ.

ปฐมวีกถาปฐตปญจสตภิกขุวตถุ.

๒. มรฺรจิกมมฏฐานิกตเถรวตถุ.

“แผนฺนุปนฺนติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตถา สาวตถียํ วิหรนฺโต อญฺญตรํ มรฺรจิกมมฏฐานิกํ ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระเจริญมรฺรจิกมมฏฐาน]

โส กิร สตถุ สนฺติเก กมมฏฐานํ คเหตุวา “สมณธมฺมํ กริสสามิตี อรณฺญํ ปวิสิตฺวา ฆฏฺฐิตฺวา วายมิตฺวา อรหตฺตํ ปตฺตํ อสภโกณฺโถ “วิ
เสเสตฺวา กมมฏฐานํ กถาเปสสามิตี สตถุ สนฺติเก อากจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค มรฺรจิจิ ทิสฺวา

“ยถายํ คิมฺหสมเย อญฺญิตฺวา มรฺรจิจิ ทูเร ฐิตานํ รูปคตํ วย ปญฺญาติ, สนฺติเก อากจฺจนฺตานํ เนว ปญฺญาติ,
อโย อตฺตภาโวปิ อุปฺปาทวตฺถเนน เหวรุโปตี มรฺรจิกมมฏฐานํ ภาเวนฺโต อากจฺจนฺตฺวา มคฺคกิลนฺโต อจิริวตฺถิยํ นหายิตฺวา
เอกสมิ จณฺทสฺสตีเร ฉายาย นิสินฺโน อุกทเวคาภิสฺวาเตน อญฺญิตฺวา มหนฺเต เณปนฺนเต ภิชฺชมาเน ทิสฺวา
“อโย อตฺตภาโวปิ อุปฺปชฺชิตฺวา ภิชฺชนตฺถเนน เหวรุโปยฺเววาตี อารมฺมณํ อคฺคเหสิ.

[ทรงเปรียบเทียบด้วยพองน้ำและพยับแดด]

สตถา คนฺธกฺขียํ ฐิตฺวา ว ตํ เถรํ ทิสฺวา

“เอวเมว ภิกขุ, เหวรุโปวายํ อตฺตภาโว เณปนฺนโต วย มรฺรจิจิ วย อุปฺปชฺชนภิชฺชนสฺสาโวเอวาตี วตฺวา อิมํ คากมาท

“แผนฺนุปนํ กายมิมํ วิทิตฺวา

มรฺรจิจิธมฺมํ อภิสมฺพุธาโน

เฉตฺวาน มารสฺส ปฺปฺพกานิ

อทสฺสนํ มจฺจฺราชฺส คจฺเจตี.

[แก้อรธ]

ตตถ เณฺนุปนฺนติ” อิมํ เกสาทิสฺมุหฺสงฺชาตํ กายํ “อพฺลทฺพฺพลอนฺทฺนียตฺวา กาลิกตฺถเนน เณปนฺนทฺสริกฺโขโกตี วิทิตฺวา.

มรฺรจิจิธมฺนฺติ ยถา มรฺรจิจิ ทูเร ฐิตานํ รูปคตํ วย คยฺหุคฺคา วย โหตี สนฺติเก อุกคจฺจนฺตานํ ธิตฺตา ตฺจฺจฺวา อคฺยฺหุคฺคา สมฺปชฺชติ เอว
ขณฺิกอิตฺตรปฺจฺจฺฐานตฺถเนน อโย กายโยปิ มรฺรจิจิธมฺโมตี อภิสมฺพุธาโน พุชฺชนฺโต ชานนฺโตตี อตฺถ.

มารสฺส ปฺปฺพกานิตี มารสฺส ปฺปฺพกสงฺชาตานิ เณฺนุภิกานิ ฏฺฐานิ อริยมคฺเคน ฉินฺทิตฺวา ชีณาสโว ภิกขุ
มจฺจฺราชฺส อทสฺสนํ อวิสโย อมตํ มหานิพฺพานํ คจฺเจยฺยาตี.

คากาปริโยสาเน เถโร สทฺ ปฏิสมฺภิทาตี อรหตฺตํ ปตฺวา สตถุ สุวณฺณวณฺณํ สรโร โถเมนฺโต วณฺณนฺโต วนฺทนฺโต อากโตตี.

มรฺรจิกมมฏฐานิกตเถรวตถุ.

๓. วิชุตทภาตถุ.

“ปุพพานิ เหว ปจินนตุนติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา สวตถิยั วิหรนโต สปริสั โอเขน อชโณตถริตวา มาริตั วิชุตทภา^๑
อารพภ กเถสิ.

ตตฺรรายั อนุปุพพิทภา:

[๓ พระกุมาร ไปศึกษาศิลปะในกรุงตักกสิลา]

“สวตถิยั มหาโกสสรณญเ ปุตโต ปเสนทิกุมารโ นาม, เวสาสิยั ลิจฉวิกุมารโ มหาสิ นาม, กุสินารายั มลลราชปุตโต พนุรุโ น
มาติ อิมเ ตโย ทิสปาโมกขสสาจริยสส สนตติเก สิปปุคคหณตถั ตกุกสิลั คนตวา พหิโนเร สาลายั สมากตา
อณณมณญสส อากตการณนจ กุลนจ นามนจ ปุจฉิตวา สหายกา หุตวา เอกโตว อจาริยั อุปสงกมิตวา
น จิริสเสว อุกคหิตสิปปา อจาริยั อาปุจฉิตวา เอกโตว นิภขมิตวา สกสกฐานานิ อคมัสสุ.

[๓ พระกุมารได้รับตำแหน่งต่างกัน]

เตสุ ปเสนทิกุมารโ ปิตุ สิปปี ทสเสตวา ปสนเนน ปิตรา รชเช อภิสิตโต.

มหาสิกุมารโ ลิจฉวินิ สิปปี ทสเสนโต มหนตเตน อุตสาเหน ทสเสสิ.

ตสส อกขินี ภิชชิตวา อคมัสสุ.

ลิจฉวิราชาโน “โอโห วต อมหากั อจาริโย อกขินาสิ ปตโต, น ตั ปริจจชิสสาม, อุปฐฐทิสสาม นนติ
ตสส สตสทสฐฐานกั เอกั ทวารั อหัสสุ.

โส ตั นิสสาย ปณจสเต ลิจฉวิราปุตเต สิปปี สิษาเปนโต วสิ.

พนุรุกุมารโ สฐฐี เวหุ คเหตุวา มชเเม อยสลากั ปกขิปิตวา สฐฐีกลาเป อุตสาเปตวา ฐฐิปเต, มลลราชกุลเอหิ “อิมเ กปเปตฺติ
วุตเต, อสิตีหตถั อากาสั อุลลงชิตวา อสินา กปเปนโต อคมาสิ.

โส โอสานกลาเป อยสลากาย “กิริตี สทหุ สุตวา “กิเมตุนติ ปุจฉิตวา สพพกลาเปสุ อยสลากานั ฐฐิปตภาวั สุตวา
อสิ ฉนุเทตวา โรทมาโน “มยหุ เอตเตเกสุ ญาติสุหเชสุ เอโกปิ สสิเนโห หุตวา อิมั การณั นาจิกขิ,
สเจ ทิ อหุ ชาเนยยั, อยสลากาย สทหุ อนุฐฐาเปนโตว ฉินเทยยนติ วตวา
“สพเพปิเม มาเรตวา รชชั การเสสนติ มาตาปิตูนั กเถสิ.

“ปเวณิรชชั นาม ตาต, อิทั น ลพภา เอว กาคุนติ นานปกาเรน วาริตอ

“เตนทิ มม สหายสส สนตติกั คมิสสามีติ สวตถิ อคมาสิ.

ปเสนทิราชา ตสสาคนนั สุตวา ปจจุคนตวา มหนตเตน สกกาเรน นครั ปเวเสตวา เสนาปติฐฐาเน ฐฐเปสิ.

โส มาตาปิโตร ปกโกสาเปตวา ตตเถว วาสํ กปเปสิ.

[พระราชาทรงเลี้ยงภัตตาหารภิกษุเอง]

อเล็กทิวส์ ราชา อูปริปาสาเท ฐิต อนตรวีถิ โอลอยมาโน “อนาถปิณฑิกัสส จูฬอนาถปิณฑิกัสส วิสาขาย สุปปวาสาयाติ เอ
เตสํ เคเห ภตตักิจจตถาย คจฉนเต อนนคสทสเส ภิกขุ ทิสวา “กหํ อยยา คจฉนตีติ ปุจฉิตวา,
“เทว อนาถปิณฑิกัสส เคเห นิจฉภตตสลาภตตคิลานภตตาทินํ อตถาย เทวสิกํ เทว ภิกขุสทสทานิ คจฉนติ,
จูฬอนาถปิณฑิกัสส เคหํ ปยจस्ता ภิกขุ นิจจํ คจฉนติ, ตถา วิสาขาย, ตถา สุปปวาสาयाติ วุตเต,
สยปี ภิกขุสงฆํ อูปุญฺฐหิตุกาโม วิหารํ คนตวา ภิกขุสทสเสน สทฺธิ สตถารํ นิมนเตตวา สตตารํ สทตถา ทานํ ทตวา
สตตเม ทิวเส สตถารํ วนทิตวา “ภนเต ปยจหิ เม ภิกขุสเทหิ สทฺธิ นิพพธํ ภิกขุ คณฺหถาติ อาท.

“มหาราช พุทฺธา นาม เอกภุชฺฐาเน นิพพธํ ภิกขุ น คณฺหนติ, พหุ พุทฺธานํ อากมนํ ปจจาสิสฺสนตีติ.

“เตนหิ เอกํ ภิกขุํ นิพพธํ เปเสถาติ.

สตถา อานนทตเถรสส ภารมกาสิ.

[พระราชาทรงลิมจัดการเลี้ยงภิกษุถึง ๓ วัน]

ราชา “ภิกขุสงฆเ อากเต, ปตตํ คเหตุวา อิเม นาม ปรีวิสนตุติ อวิจาเรตวา สตตารํ สยเมว ปรีวิสิตวา
อภุชฺฐเม ทิวเส วิกขิตโต ปยจํ อกาสิ.

ราชกุเล จ นาม อนาถตตา อาสนานิ ปญญาเปตวา ภิกขุ นิสิตาเปตวา ปรีวิสิตุํ น ลภนติ.

ภิกขุ “น มยํ อิช ฐาตุํ สกขิสสามาติ พหุ ปกกมัสสุ.

ราชา พุติยทิวเสปิ ปมชชช.

พุติยทิวเสปิ พหุ ปกกมัสสุ.

ตติยทิวเสปิ ปมชชช.

ตทา อานนทตเถริ เอกกเมว ฐุเปตวา อวเสสา ปกกมัสสุ.

[คนมีบุญยอมหนักในเหตุ]

ปุญญวนตา นาม การณวสิกา โหนติ กุลานํ ปสาทํ รกขนติ.

ตถาคตสส จ “‘สารีปุตตตเถโร มหาโมคคัลลานตเถโรติ เทว อคคสาวกา ‘เขมา อูปปลวณฺณาติ เทว อคคสาวิกา

อูปาสเกสุ ‘จิตโต คหปติ หตถโก อาพวโกติ เทว อคคสาวกา

อูปาสิกาสุ ‘เวพุกณฺฏกึ นนทมาตา ชุชชุตตราติ เทว อคคสาวิกา อิติ

อิเม อภุชฺฐ ชเน อาทิ กตวา ฐานนตรปุตตา สพเพปิ สาวกา เอกเทเสน ทสนนํ ปารมีนํ ปูริตตวา มหาปุญญา อภินิหารสมปณา.

[พระราชเสด็จไปทราบทูลพระศาสดา]

อานนทเถโรปิ กปฺปสฺสทสฺส ปุริตปารมี อภินิหารสมฺปนฺโน มหาปุณฺโณ
อตฺตโน การณวสีกตาย กุสสส ปสาทํ รกฺขณโต อฏฺฐาสี.

ตํ เอกกเมว นิสีทาเปตฺวา ปรีวีสึ.

ราชา ภิกฺขุณฺ คตกาเล อาคนฺตฺวา ขาพณียโฆษณียานิ ตเถว ฐิตานิ ทิสฺวา “กึ อยฺยา นาคมีสูติ ปุจฺจิตฺวา
“อานนทเถโร เอกโกว อาคโต เทวติ สุตฺวา “อทฺธา เอตตกมเม เจทนมกํสูติ ภิกฺขุณฺ กุทฺโธ สตถุ สนฺตีกิ คนฺตฺวา
“ภนฺเต มยา ปยจฺจนฺนํ ภิกฺขุสฺตानํ ภิกฺขา ปฏฺยิตฺตา, อานนทเถโร กิร เอกโก ว อาคโต, ปฏฺยิตฺตภิกฺขา ตเถว ฐิตา,
ปยจฺสตา ภิกฺขุ มม เคเห สยฺญํ น กรีสฺสุ, กิณฺนุ โข การณฺนติ อาห.

[ตระกูลที่ภิกษุควรเข้าไปและไม่ควรเข้าไป]

สตถา ภิกฺขุณฺ โทสํ อวตฺวา “มหาราช มม สาวกานํ ตุมहेหิ สหธิ วิสฺสาโส นตฺถิ, เตน น คตา ภวิสฺสนฺตํตี วตฺวา
กุลานํ อนุปคฺมนการณญจ อุปคฺมนการณญจ ปกาเสนโต ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา อิมํ สุตฺตมาห”

“นฺวหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมฺนนาคตํ กุลํ อนุปคฺนตฺวา จ” นาลํ อุปคฺนตฺุ อุปคฺนตฺวา จ” นาลํ อุปนิสฺสีทิตฺุ. กตเมหิ นวหิ.

(๑) น มนาเปน ปจฺจฏฺฐนฺติ (๒) น มนาเปน อภิวาเทนฺติ (๓) น มนาเปน อาสนํ เทนฺติ (๔) สนฺตมสฺส ปรีคฺยหนฺติ
(๕) พหุภุมหิ^๑, โถกํ เทนฺติ (๖) ปณฺตีตฺมหิ^๒, ลูขํ เทนฺติ (๗) อสฺกกจฺจํ เทนฺติ, โน สกฺกจฺจํ (๘) น อุปนิสฺสีทิตฺุ ฐมฺมสฺสวนาย
(๙) ภาสฺนตฺสส^๓, น รณฺชียนฺติ.^๔

อิมหิ โข ภิกฺขเว นวหิ องฺเคหิ สมฺนนาคตํ กุลํ อนุปคฺนตฺวา จ” นาลํ อุปคฺนตฺุ อุปคฺนตฺวา จ” นาลํ อุปนิสฺสีทิตฺุ.

นวหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมฺนนาคตํ กุลํ อนุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปคฺนตฺุ อุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปนิสฺสีทิตฺุ. กตเมหิ นวหิ.

(๑) มนาเปน ปจฺจฏฺฐนฺติ (๒) มนาเปน อภิวาเทนฺติ (๓) มนาเปน อาสนํ เทนฺติ (๔) สนฺตมสฺส น ปรีคฺยหนฺติ
(๕) พหุภุมหิ, พหุภุ เทนฺติ (๖) ปณฺตีตฺมหิ, ปณฺตีตฺุ เทนฺติ (๗) สกฺกจฺจํ เทนฺติ โน อสฺกกจฺจํ (๘) อุปนิสฺสีทิตฺุ ฐมฺมสฺสวนาย
(๙) ภาสฺนตฺสส, รณฺชียนฺติ.

อิมหิ โข ภิกฺขเว นวหิ องฺเคหิ สมฺนนาคตํ กุลํ อนุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปคฺนตฺุ อุปคฺนตฺวา จ อลํ อุปนิสฺสีทิตฺุ.

๑ อจ. นวก. ๒๓/๔๐๑.

๒ ปาลียํ จสททฏฺฐานฺเนสุ วาสทโท ทิสฺสตี.

๓ ปาลียํ จสททฏฺฐานฺเนสุ วาสทโท ทิสฺสตี.

๔ พหุภุมปี.

๕ ปณฺตีตฺมปี.

๖ ภาสฺตีตฺมสฺส.

๗ รมิสฺสนฺติ.

๘ ปาลียํ จสททฏฺฐานฺเนสุ วาสทโท ทิสฺสตี. สุกฺกปฺกฺเข ปน เอกสทิสฺสเมว. ญ. ว.

๙ ปาลียํ จสททฏฺฐานฺเนสุ วาสทโท ทิสฺสตี. สุกฺกปฺกฺเข ปน เอกสทิสฺสเมว. ญ. ว.

“อิตฺติ โข มหาราช มม สาวกา ตุมหากํ สนฺติกา วิสฺสาสํ อลภฺนฺตา น คตา ภวิสฺสนฺติ,
ไปราณภพณฺชิตา ทิ อวิสฺสาสนียภฺนฺตฺวาน สกฺกจฺจํ อปฺภฺยฺยมานาปิ มรณฺนฺตํ เวทฺนํ ปตฺวา วิสฺสาสสิภฺนฺตฺวาน เมว คมฺมํ สุตฺติ
“กทา ภนฺเตติ รณฺญา ปุณฺโณ อตฺตํ อหริ:

[เรื่องเกสวตาบส]

อตีเต, พาราณสียํ พุทฺทมทเต รชฺชํ กาเรนเต, เกสโว นาม ราชา รชฺชํ ปหาย อสิปพฺพชฺชํ ปพฺพชฺ.

ตํ ปณฺจ ปุริสสตานิ อนุปพฺพชฺสฺ.

โส เกสวตาบโส นาม อโหสิ.

ปสาธนภปโป ปนสฺส อนุปพฺพชิตฺวา กปโป นาม อนฺเตวาสิโก อโหสิ.

เกสวตาบโส ปริสาย สหฺธิ อภฺนฺต มาเส ทิมวฺนเต วสิตฺวา วสสารตเต โลงมพิลเสวฺนตถาย พาราณสี ปตฺวา ภิกฺขาย นครํ ปาวิสฺ.

อถ นํ ราชา ทิสฺวา ปสฺสิตฺวา จาตุมมาสํ อตฺตโน สนฺติเก วสนตถาย ปฏฺยญฺญํ คเหตุวา อุตฺตยาเน วสาเปฺนโต
สหายํ ปาตํ ตสฺส อปฺภฺนฺตํ คจฺฉติ.

อวเสสา ตาปสา กติปาหํ วสิตฺวา หตฺถิสททาทีหิ อพฺพาพฺพา “อาจริย อุกกณฺฐิตฺมหา คจฺฉมาติ อหํสฺ.

“กหนฺตาตาดิ.

“ทิมวฺนตํ อาจริยาติ.

“ราชา อมฺหากํ อาคตทิวเสเยว จาตุมมาสํ อิท วสนตถาย ปฏฺยญฺญํ คณฺหิ, กถํ คมฺมํ สสฺส ตาตาดิ.

“ตุมเหหิ อมฺหากํ อนาจิขิตฺวา ว ปฏฺยญฺญา ทินฺนา, มยํ อิท น สกโกม วสิตฺวํ, อิตฺ อวิพฺุเร ตุมหากํ ปวตฺติสฺสวณฺฐาเน วสิสฺสามา
ติ วนทิตฺวา ปกฺกมฺสฺ.

กปปกนฺเตวาสิเกน สหฺธิ อาจริโย อโหสิ.

ราชา อปฺภฺนฺตํ อาคโต “กฺุหิ อุตฺตยาติ ปุจฺฉิ.

“อุกกณฺฐิตฺมหาติ วตฺวา ทิมวฺนตํ คตา มหาราชาติ.

กปโปปิ น จิสฺเสว อุกกณฺฐิตฺวา อาจริเยน ปุณฺปนํ วาริยาโนปิ “น สกโกมิติ วตฺวา ปกฺกามิ.

อิตเรสํ ปน สนฺตํ อคณฺตฺวา อาจริยสฺส ปวตฺตํ สุนฺนโต อวิพฺุเร ฐาเน วสิ.

อปรภาเค อาจริยสฺส อนฺเตวาสิเก อนฺตฺสนฺตสฺส, กุจฺฉิโรโค อปฺปชฺชิตฺ.

ราชา เวชเชหิ ติกิจฺฉาเปติ.

โรโค น วุปฺสมฺมติ.

ตาบโส อาห “มหาราช อิจฉสิ เม โรคํ วุปสมิตฺตติ.

“ภนเต สจาทํ สกุกุณเยยํ, อิทาเนว โว ผาสุกํ กเรยยนฺติ.

“มหาราช สเจ เม ผาสุกํ อิจฉสิ, มํ อนฺเตวาลิกานํ สนนฺติกํ เปเสหิตฺติ.

ราชา “สาธู ภนเตตฺติ ตํ มณฺจเก นิปชชาเปตฺวา

นารทามจฺจปมฺมุเข จตฺตารอ อมจเจ “มม อยฺยสฺส ปวตฺตี ญุตฺวา มยฺหํ สาสนํ ปหิณฺเวยยาถาติ อฺยโยเชสิ.

กปฺปกนฺเตวาลิกอ อจฺจริยสฺสาคมนํ สุตฺวา ปจฺจคฺคมนํ กตฺวา “อิตฺเร กหนฺติ วุตฺเต “อสุกฺกุฏฺฐาเน กิร วสนฺตฺติ อาห.

เตปิ อจฺจริยสฺสาคตภาวํ สุตฺวา ตตฺถเวว สโมสริตฺวา อจฺจริยสฺส อุนฺโหนฺทกํ ทตฺวา ผลาผลํ อทํสุ.

ตํขณฺณญฺเวว โรคํ วุปสมิ.

โส กติปาเหเนว สุวณฺณวณฺโณ อโหสิ.

อถ นํ นารโท ปุจฺฉิ

“มนฺุสฺสินฺทํ ชหิตฺวาน	สพฺพกามสมฺพิชฺฉิ
กถนฺนุ ภควา เกสิ	กปฺปสฺส รมติ อสฺสเมตฺติ.
สาทฺุณิ รมติยานิ	สนฺติ รุกฺขา มโนรมา
สุภาสิตานิ กปฺปสฺส	นารท รมายนฺติ มนฺติ.
สาสินฺ อโหนํ ภูตฺวา	สุจิมฺสุปเสจณํ
กถํ สามากนิวารา	อโลณา สาทฺยนฺติ ตนฺติ.
อสาทํ ยทิวา สาทํ	อปฺปิ วา ยทิวา พหุํ
วิสสฺสุวฺโฐ ยตฺถ ภูณฺเชยฺย	วิสสาสปรมา รสาติ.

[พระศาสดาทรงย่อชาดก]

สตถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อาทริตฺวา ชาตกํ^๑ สโมหาเนนฺโต

“ตทา ราชา โมคคฺคผลาโน อโหสิ, นารโท สาริปุตฺโต, กปฺปกนฺเตวาลิกอ อานนฺโท, เกสวตาบโส อหเมวาทิ วตฺวา

“เอวํ มหาราช ปุพฺเพ ปณฺชิตา มรณฺนตฺติกํ เวทณํ ปตฺวา วิสสาสิกฺกุฏฺฐานํ อคฺมํสุ,

มม สาวกา ตุมหากํ สนนฺติเก วิสสาสํ น ลภนฺติ มณฺญฺเอติ อาห.

[พระราชาทรงส่งสาสน์ไปขอธิดาเจ้าศากยะ]

ราชา “ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิํ มยา วิสสาสํ กาทํ วุฏฺฐติ, กถนฺนุโข กิริสสามีติ “สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ญฺาติธิตฺโร เคเห กาทํ วุฏฺฐติ,

เอวํ สนนฺเต, ททฺธา จ สามเณฺรธา จ ‘สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ญฺาติ ราชาคิ มม สนนฺติกํ วิสสฺสุวฺฐา นิพฺพทํ อาคมฺิสสนฺตฺติ จินฺเตตฺวา “เอกํ

เม ชีตร เทนตติ สากยาน สนตีกิ สาสน เปเสสิ,
“กตรสกกสส ชีตาติ ปุจฉิตวา อาคจเฉยยาถาติ วตวา พุเต อาณาเปสิ.

[เจ้าศากยะให้ธิดานางทาสี แก่พระเจ้าปเสนทิ]

พุดา คนตวา สากิเย ทาริกิ ยาจีสุ.

เต สนนปติตวา “ปกขนตริโย ราชา, สเจ น ทสสาม, วินาเสสสติ โน,
น โข ปน อมเหติ กุเลน สทิส, กิณนุ โข กาดพพนติ จินตยีส.

มหานาโม “มม ทาสียา กุจฉิสมี ซาตา วาสภขตติยา นาม ชีตา รูปโสภคคปตดา อตถิ, ตัง ทสสามาติ วตวา
พุเต อาห “สาธู รณโณ ทาริกิ ทสสามาติ.

“กสส ชีตาติ.

“สมมาสมพทสส จูปิตุ ปุตตสส มหานามสกกสส ชีตา วาสภขตติยา นามาติ.

เต คนตวา รณโณ อาโรจยีส.

ราชา “ยทิ เอว, สาธู, สีน อานถ, ขตติยา จ นาม พหุมายา ทาสีชีตรปี ปหิณเยย,
ปิตรา สหธิ เอกภษเน ภูณชนตี อานเยยาถาติ เปเสสิ.

เต คนตวา “เทว ตุมเหติ สหธิ เอกโต ภูณชนตี ราชา อิจฉตีติ อาห.

มหานาโม “สาธู ตาตาติ ตัง อลงการาเปตวา อตตโน ภูณชนกาเล ตัง ปกโกสาเปตวา
ตาย สหธิ เอกโต ภูณชนาการิ ทสเสตวา พุดาน นียยาเทสิ.

เต ตัง อาทาย สาวตถิ คนตวา ตัง ปวตตี รณโณ อาโรเจสุ.

ราชา ตูภูมมานโส ตัง ปณจันน อิตถีสถานัน ฆณูกริ กตวา อคคมเสสิภูณาน อภิสสิยจิ.

สา น จิรสเสว สุณณณณณ ปุตต วิชายิ.

อถสส นามคคหมทิวเส ราชาน อัยกาย สนตีกิ เปเสสิ “สากยราชชิตา วาสภขตติยา ปุตต วิชตา, กิมสส นาม กโรนตติ.

ตัง ปน สาสน คเหตุวา คโต อมจโจ โลกั พริธาตุโก.

โส คนตวา รณโณ อัยกาย อาโรเจสิ.

[พระกุมารได้พระนามว่าวิชิตกษัตริย์]

สา ตัง ปวตตี สุตวา “วาสภขตติยา ปุตต วิชิตกษัตริย์ สัพพ ธน อภิกวิ, อิทานิ ปน รณโณ อติวิย วลลภา ภวิสสตีติ อาห.

๑ ส. ม. ย. ต่าติ นตถิ.

๒ ส. ย. เอตถนตเร อตตโนติ อตถิ.

พริรามจโจ “वलลภาติ वज्जिं तुसुत्तं सुत्वा “วิชฺฐโกति สलลกเขต्वा राชานं อูปคนตวา
“เทว กุมารสส ‘วิชฺฐโกติ นามं กโรธาทิ อาท.

ราชา “โพรานกั โน กุลสนนตัก นามं ภวิสสตีติ จินเตตวา “วิชฺฐโกติ นามं อากาสี.

[วิชฺฐกษะเสด็จเยี่ยมศากยสกุล]

อถสส ทหรรกาเลเยว ราชา “สตุถุ ปิยं กโรมีติ เสนาปติภูฐานัน อทาสี.

โส กุมารปริหารเรน วพฺพณนโต สตุตวสสิกกালে อญญเฐสํ กุมารานํ มาตามหกุลโต หตฺถิรูกอสสรูปกาทีนํ อหริยมานานํ ทิสฺวา
มาตฺรํ ปุจฺฉิ “อมม อญญเฐสํ มาตามหกุลโต ปณฺณากาโร อหริยติ, มยหํ โกจิ กิณฺจํ น เปเสติ, กิ ตวํ นิมมาตาปิตีกาติ.

อถ นํ सा “ตาท ตว สกฺยราชาโน มาตามหา ทูเร ปน วสนนติ, เตन เต น กิณฺจํ เปเสนตีติ วญฺเจสิ.

ปุณ โสฬสวสสิกกালে “อมม มาตามหกุลํ ปสฺสิตุกาโมเมหีติ วตวา “อลํ ตาท, กิ ตตถ คนตวา กริสฺสตีติ วารियมาโนปิ ปุณฺปุณฺ
ยาจิ.

อถสส มาตา “เตนหิ คจฺฉาติ สมฺปฏฺิจฺฉิ.

[พวกศากยะต้อนรับวิชฺฐกษะ]

โส ปิตุ อารโจะตวา มหฺนเตน ปริวารเรน นิกฺขมิ.

वासघत्तिया पुत्रेत्तमेव पण्णं पेเสสิ “อหํ อิชฺ สุขํ วสามิ, มาสส กิณฺจํ สามิโน อนนฺตรํ ทสฺสยีสฺสูติ.

สาเกยา วิชฺฐกษสฺสาคมณํ ญตวา “วณฺทิตฺตํ น สกฺกาติ ตสฺส ทหรรทหเร กุมारे ชนปทํ ปทฺธิณฺตวา,
ตสฺมี กปิลปุริ สมฺปตเต, สนฺฐาคาเร สนฺนิปตีสฺสุ.

กุมารโ ตตถ คนตวา อญฺฐาสี.

อถ นํ “อายนเต ตาท มาตามโ, อयํ มาตุโลติ วทีสฺสุ.

โส สพฺเพ วณฺทมาโน วิจฺจิตวา เอกปี อตฺตานํ วณฺทนตํ อทิสฺวา “กินฺนุ โข มํ วณฺทนตา นตฺถีติ ปุจฺฉิ.

สาเกยา “ตาท กนิฏฺฐกุมารา เต ชนปทํ คตาทิ วตวา ตสฺส มหฺนตํ สกฺกาโร กรีสฺสุ.

โส กติปาหํ วสิตวา มหฺนเตน ปริวารเรน นครา นิกฺขมิ.

[วิชฺฐกษะกลับสู่เมืองของตน]

อเถกา ทาสี สนฺฐาคาเร ตสฺส นิสินฺนผลกํ^๑ “อิทํ วาสภตฺตียาย ทาสียา ปุตฺตสฺส นิสินฺนผลกนฺติ อุกโกสิตวา อุกโกสิตวา
ชีโรทเคน โธวติ.

๑ โพรานโปฏฺฐเก เตน นิสินฺนํ ผลกนฺติ ทิสฺสตี.

เอโก ปุริโส อตตโน อาวุธํ ปมมุสสิตวา นิวตโต ตํ คณหนโต วิชฺฐกกุมารสส อโกสนสหทํ สุตวา ตํ อนตรํ ปุจฉิตวา
“วาสภขตติยา ทาสยา กุจฉิมหิ มหานามสกกสส ซาตาดิ ญุตวา พลกายสส กเถสิ.

“วาสภขตติยา กิร ทาสีธิตาดิ มหาโกลาหลํ อโหสิ.

[วิชฺฐกษะทรงอาฆาตพวกเจ้าศากยะ]

ตํ สุตวา วิชฺฐโก “เอเต ตาว มม นิสินนผลกํ ซีโรทเคน ไรวนตุ,
อหํ ปน รชเช ปติญฺฐิตกาลเอ เตสํ คลโลทิตํ คเหตุวา มม นิสินนผลกํ ไรวิสสามีติ” จิตตํ ฐเปสิ.

ตสมิ สาวตถิ คเต, อมจจา สพพํ ปวตตี รมโย อาโรจยีส.

ราชา “มยหํ ทาสีธิตโร อทสูติ สากิยานํ กุจฉิตวา วาสภขตติยาย จ ปุตตสส จ ทินนปริหารํ อจฉินทิตวา
ทาสทาสีหิ ลทพพมตตเมว ทาเปสิ.

ตโต กติปาหจเจเนน สตถา ราชนิเวสนํ คนตวา นิสีหิ.

ราชา อาคนตวา วนทิตวา “ภนเต ตุมหากํ กิร ญุตเกหิ ทาสีธิตา มยหํ ทินนา,
เตนสสา อหํ สปุตตาย ปริหารํ อจฉินทิตวา ทาสทาสีหิ ลทพพมตตเมว ทาเปสิเนติ อาห.

สตถา “อยุตตํ มหาราช สากิเยหิ กตํ, ทพนเตหิ นาม สมชาติกา ทาทพพา อสส,
ตํ ปน มหาราช วทามิ ‘วาสภขตติยา ขตติยราชธิตา ขตติยรมโย เคเห อภิเสกํ ลภิ, วิชฺฐโกปิ ขตติยราชานเมว ปฎิจจ ซาโต,
มาตุโคตตํ นาม กิ กริสสตี, ปิตุโคตตเมว ปมาณนติ “ไปราณกปณชิตา ทลิททิตติยา กุญฺฐหาริกาย อคคมहेสิญฺฐานํ อทสู, ตส
สา จ กุจฉิมหิ ซาตกุมารโร ทวาทสโยชนิกาย พารานสิยํ รชชํ ปตวา กุญฺฐวาหนราชา นาม ซาโตติ
กุญฺฐหารियชาตกํ” กเถสิ.

ราชา ธรรมกถํ สุตวา “ปิตุโคตตเมว กิร ปมาณนติ ตูสิตวา มาตาปุตตานํ ปกตติปริหารเมว ทาเปสิ.

[พันธุละพากรยาผู้แพ้ท้อองอาบนำ]

พันธุละเสนาปติสสปี โข กุสินารายํ มลลราชธิตา มลลิกา นาม ภริยา ทิฆรตตํ น วิชಾಯิ.

อถ นํ พันธุโล “อตตโน กุลขรเมว คจฉาติ อโยเยเชสิ.

สา “สตถารํ ทิสวาว คมิสสามีติ เซตวันํ ปวิสิตวา ตถาคตํ วนทิตวา ฐิตา “กหํ คจฉีสตี วุตตา
“สามิโก มํ ภนเต กุลขรํ เปเสตีติ อาห.

“กิการณาติ.

“วณณา กิรสมิ อปุตติกาติ.

๑ ส. ย. ไรวาเปสสามีติ.

๒ ข. ซา. เอก. ๒๗/๓. ตพญฺฐกถา. ๑/๒๐๔.

“ยทิ เอว, คมนกัจจันตฺถิ, นินฺตตสฺสุตฺติ.

สา ตฺถุจฺจมานสา หุตฺวา สตฺถารวฺ วนฺทิตฺวา นินฺเวสนํ คนฺตฺวา “กสฺมา นินฺตตาสีตฺติ วุตฺเต” “ทสฺพลน นินฺตติตฺตมฺหีตฺติ อาห.

พนฺธุโล “ทิจฺจํ ภาวิสฺสตี ทิสฺสทสฺสินา การณฺนตี สมฺปฏิจฺฉิ.

สา น จิรฺสเสว คพฺภํ ปฏฺฐิตฺถิตฺวา อุปฺปนนฺโทหฺหา “โทหฺโห เม อุปฺปนนฺตี อาโรเจสิ.

“กํ โทหฺโหตี.

“เวสาลินฺคร คณฺรราชฺกุลานํ อภิเสกมฺจฺคฺลโปกฺขรณฺนิย โอตฺริตฺวา นหฺตฺวา ปานียํ ปาตุกามมฺหิ สามีตฺติ.

พนฺธุโล “สาธฺตฺติ วตฺวา สหสฺสตฺถามธฺนุํ คเหตฺวา ตํ รถํ อาโรเปตฺวา สวตฺถิตฺโต นิกฺขมิตฺวา รถํ ปาเชนฺโต
มหาลิฉฉวินฺน ทินฺนทฺวารน เวสาลี ปาวีสิ.

มหาลิฉฉวินฺน จ ทฺวารสมิเปเอว นินฺเวสนํ โหตี.

โส รธสฺส อุมมาเร ปฏฺฐิตฺตสฺสทฺทํ สุตฺวาว “พนฺธุลสฺส รธสฺสทฺทิตฺติ ญตฺวา “อชฺช ลิจฉวินฺน ภัยํ อุปฺชฺชิสฺสตีตฺติ อาห.

โปกฺขรณฺนิยา อนฺโต จ พหิ จ อารกฺโข” พฺลว, อุปริ โลหฺชาลํ ปตฺถณฺ, สกฺขณานฺปิ โอกาโส นตฺถิ.

พนฺธุลเสนาปตี ปน รธา โอตฺริตฺวา อารกฺชเก มนฺุสเส เวตฺเตน ปหฺรนฺโต ปลาเปตฺวา โลหฺชาลํ ฉินฺทิตฺวา
อนฺโตโปกฺขรณฺนิยา ภัยํ นหาเปตฺวา สยฺปิ นหฺตฺวา ปุน ตํ รถํ อาโรเปตฺวา นครา นิกฺขมิตฺวา อาคตฺมคฺเคเนว ปายาสี.

[พวกเจ้าลิจฉวิติตตาม]

อารกฺชกา ลิจฉวินฺน อาโรเจสุ.

ลิจฉวิราชาโน กุชฺฉิตฺวา ปญฺจ รธสฺตานิ อารุยฺห “พนฺธุลมลลํ คณฺทิสฺสสามาตี นิกฺขมิมิสุ.

ตํ ปวตฺตี มหาลิสฺส อาโรเจสุ.

มหาลิ “มา คมิตฺถ, โส ทิ โว สพฺเพ ฆาเตสฺสตีตฺติ อาห.

เตปิ “มยํ คมิสฺสามเอวาทิ วทิสฺสุ.

“เตนหิ รธจกฺกสฺส ยาว นานิตฺโต ปฐฺวี ปวิจฺจฐฺฐานํ ทิสฺวา นินฺตเตยฺยาถ,
ตฺโต อนินฺตตนฺตา ปุรฺโต อสนิสฺสทฺทํ วย สฺกฺนิสฺสถ, ตมฺหา ฐฺานา นินฺตเตยฺยาถ,
ตฺโต อนินฺตตนฺตา ตุมฺหากํ รธฺเรสุ ฉิทฺทํ ปสฺสิสฺสถ, ตมฺหา ฐฺานา นินฺตเตยฺยาเถว”, ปุรฺโต มา คมิตฺถาตี อาห.

เต ตสฺส วจเนนानินฺตติตฺวา ตํ อนฺุพนฺธิสฺสุเยว.

๑ ส. ย. วุตฺตา.

๒ ส. ม. ย. อารกฺษา.

๓ ม. เอตฺถนฺตเร ตฺโต อนินฺตเตนฺตา -อิตฺติ อตฺถิ.

มลลิกา ทิสวา “รธา สามิ ปณฺญายนฺตฺติ อาห.

“เตนหิ เอกสเสว รธสส ปณฺญายนกาเล อาโรเจยยาสีติ.

สา ยทา สพเพ เอโก วีย หุตฺวา ปณฺญายีสุ ตทา “เอกเมว สามิ รธสีสํ ปณฺญายตฺติ อาห.

พฺนฺธุโล “เตนหิ อีมา รสมิโย คณฺหาติ ตสฺสา รสมิโย ทตฺวา รเถ จฺฐิตฺว ธนฺ อโรเปสิ.

รธจกฺกํ ยาว นาภิตฺ ปฐฺวี ปาวิสิ.

ลิจฉวีโน ตํ ฐานํ ทิสวา น นินฺวตฺตีสฺ.

อิตโร โลกํ คนฺตฺวา ชยํ โปถฺสิ.

อสนีสทโท วีย อโหสิ.

เต ตโตปิ น นินฺวตฺตีสฺ อนุพฺนฺธนา คจฺฉนฺเตว.^๑

[อำนาจลูกศรของพันธฺุละ]

พฺนฺธุโล รเถ จฺฐิตโก ว เอกํ สรํ ชิปี.

โส ปณฺจณฺนํ รธสทานํ รธสีเส ฉิทฺทํ กตฺวา ปณฺจ ราชสทานิ ปริกฺรพฺนฺธนาเน วิณีวชฺฉิตฺวา ปฐฺวีปํ ปาวิสิ.

เต อตฺตโน วิทฺธกาโว อชานิตฺวา “ติฏฺฐฺว เร, ติฏฺฐฺว เรติ วทฺนฺตา อนุพฺนฺธิสฺเยว.

พฺนฺธุโล รธํ ฐฺเปตฺวา “ตฺมุเห มตกา, มตเกหิ สทฺธิ มยฺหํ ยฺยฺหํ นาม นตฺถิตฺติ อาห.

“มตกา นาม อมหาสทิสสา น^๒ โหนฺตฺติ.

“เตนหิ สพฺพปจฺฉิมสส ปริกฺรํ โมเจถาติ.

เต โมจยฺยิสฺ.

โส มุตฺตมตฺเตยฺว มริตฺวา ปติ.

อถ เณ “สพฺเพปิ ตฺมุเห เอวรฺูปา, อตฺตโน อตฺตโน ชฺรานิ คนฺตฺวา สฺวีธาตพฺพํ สฺวีทฺหิตฺวา ปุตฺตทารํ อนุสาสิตฺวา สนนฺหา โมเจถา
ติ อาห.

เต ตถา กตฺวา สพฺเพปิ ชีวิตกฺขยํ ปตฺตา.

๑ คจฺฉิสฺเยวาทิ ยุตฺตตรํ ภาเวย.

๒ นสทโท นตฺถิ.

[พันธฺระมีบุตร ๓๒ คน]

พันธฺระโลปี มลลิกํ สวตถิ อาเนสิ.

สา โสฬสภคตํ ยมเก ยมเก ปุตเต วิชชยิ.

สพเพปิ สุรา งามสมปนา อหสิ. สพพิปปานํ นิพพตตี ปาปุณิสฺ.

เอเกกสส ปุริสสหสฺสิ ปริวารो อโหสิ.

ปิตรา สหฺธิ ราชนิเวสนํ คจจนเตหิ เตเหว ราชนคณํ ปริปุริ.

[พันธฺระเสนาบดีถูกฆ่าพร้อมทั้งบุตร]

อถกทิวสํ วินิจจเย กุณฺณภูพรชิตา มนุสสา พันธฺระ อากจจนตํ ทิสฺวา มหาวีรํ วิรวนตา
วินิจจยมจจानํ กุณฺณภูกรณํ ตสฺส อโรเจสิ.

โส วินิจจยํ คนฺตวา ตํ อภูฏํ ตีเรตฺวา สามิกเมว สามิกํ อกาสิ.

มหาชนโน มหาสทเทน สาธฺการํ ปวตเตสิ.

ตํ สุตฺวา^๑ ราชา “กิ อิทนติ ปุจฺฉิตฺวา ตมตถํ สุตฺวา ตฺสิตฺวา สพเพปิ เต อมจฺเจ หราเปตฺวา พันธฺระสฺเสว วินิจจยํ นิยยาเทสิ.

โส ตโต ปฏฺฐาย สมมา วินิจจยิ.

ตโต โปราณกวินิจจยิกา อมจจา ลญจํ อลภนตา อปปลาภา หุตฺวา “พันธฺระโล รชฺชํ ปตเถตตีติ ราชนคณํ ปริภินทิสฺ.

ราชา เตสํ กถํ คเหตฺวา จิตตํ นิคคเหตฺว นาสกขิ “อิมสฺมี อีเรว ชาตียมาเน, ครหา เม อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ปุณ จินเตตฺวา
ปยุตฺตปุริเสหิ ปจฺจนตํ ปหฺราเปตฺวา พันธฺระ ปกโกสาเปตฺวา “ปจฺจนโต กิร กุปีโต, ตวํ ปุตเตหิ สหฺธิ คนฺตวา โจเร คณฺห- อิติ
ปทินฺตฺวา “เอตเถวสส ทวตตีสาย ปุตเตหิ สห สีสํ ฉินฺทิตฺวา อหฺรธาติ เตน สหฺธิ อญฺญेषิ สมตเถ มหಾಯเธ เปเสสิ.

ตสฺมี ปจฺจนตํ คจจนเตเหว, “เสนาปติ กิรคจฺฉตีติ ปยุตฺตโจรา ปลาयीสิ.

โส ตํ ปเทสํ อวาสาเปตฺวา สณฺฐาเปตฺวา นีวตติ.

อถสส นครโต อวิหฺเร ฐานเ เต โยธา สหฺธิ ปุตเตหิ สีสํ ฉินฺทิสฺ.

[นางมัลลิกาเทวีไม่มีความเสียใจ]

ตํ ทิวสํ มลลิกาย เทวียา ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สหฺธิ เทว อคฺคสาวกา นิมนฺติตา โหนติ.

อถสสา ปุพฺพณฺเหเวว “สามิกสส เต สหฺธิ ปุตเตหิ สีสํ ฉินฺทิตตีติ ปณฺณํ อหฺริตฺวา อทฺสิ.

สา ตํ ปวตตี ญฺตฺวา กสฺสจि อวตฺวา ปณฺณํ อจฺจจเค กตฺวา ภิกฺขุสงฺฆเมว ปริวิสิ.

อดสสา ปริจาริกาโย ภิกขุณฺโณ ภคฺคํ ทตฺวา สปิปปัจฉาญฺญิ อารุณฺโณ เถรานํ ปุโรโต จาญฺญิ ภินฺทิสฺสุ.

ธมฺมเสนาปติ “เกทนธมฺมํ ภินฺนํ น จินฺนเตตพฺพนฺติ อาห.

สา อุจฺจนฺคโต ปณฺณํ นีหริตฺวา “ทวตฺตีสาย ปุตฺเตหิ สหฺริ ปิตุ สีสํ ฉินฺนทนต์ติ เม อิมํ ปณฺณํ อาหริสฺสุ,
อหํ อิทํ สุตฺวาปิ น จินฺนเตสี, สปิปปัจฉาญฺญา ภินฺนาย, กิ จินฺนเตสฺสามิ ภนฺเตติ อาห.

ธมฺมเสนาปติ

“อนิมิตฺตมนฺถญาตํ

มจฺจานํ อิตฺ ชีวิทํ

กสิรรณฺจ ปรีตตณฺจ

ตณฺจ ทุกฺเขน สยฺตุตฺตณฺติ”

อาทินิ วตฺวา ธมฺมํ เทเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ อคฺมาสิ.

สาปิ ทวตฺตีสสุณฺนิสาโย ปกฺโกสาเปตฺวา “ตุมหากํ สามิกา นิรปรารธา อตฺตโน ปุริมกมฺมผลํ ลภิสฺสุ,
ตุมเห มา โสจิจฺฉ มา ปรีเทวิตฺถ, รณฺโณ อุปริ มโนปฺโทสํ มา กริตฺถาติ โอวทิ.

रणฺโณ จรปุริสา ตํ กถํ สุตฺวา เตสํ นิทฺโทสภาวํ รณฺโณ กถยิสฺสุ.

ราชา สํเวคฺปุตฺโต ตสฺสา นิเวสนํ คนฺตฺวา มลฺลิกณฺจ สุนฺนิสาโย จสฺสา ขมาเปตฺวา มลฺลิกาย วรํ อทาสิ.

สา “วโร คหิตฺโต เม โหตฺติ วตฺวา, ตสมิ คเต, มตฺกภคฺคํ ทตฺวา นหาคฺวา ราชาญํ อุปฺสงฺกมิตฺวา “เทว ตุมเหหิ เม วโร ทินฺโน,
มยฺหณฺจ อณฺเณน อตฺถิ นตฺถิ, ทวตฺตีสาย จ เม สุนฺนิसानํ มมณฺจ กุลฺลชรรคฺมนํ อนุชานาถาติ อาห.

ราชา สมฺปฏฺิจฺฉิ.

สยฺปิ ทวตฺตีสสุณฺนิสา ยถาสกานิ กุลานิ เปเสสิ.

สา กุสึนารายํ อตฺตโน กุลฺลชรรํ อคฺมาสิ.

ราชาปิ พนฺธุลเสนาปติโน ภาคิเนยฺยสฺส ทีฆการายนสฺส นาม เสนาปติภูฏานํ อทาสิ.

โส ปน “มาตุโล เม อิมินา มาริตฺติ รณฺโณ โอตารํ คเวสนโต วิจฺรติ.

ราชา กิร นิรปรารธสฺส พนฺธุลสฺส มาริตกาลโต ปญฺญา วิปฺปฏิสาริ ทตฺวา จิตฺตสฺสาทํ น ลภติ รชฺชสฺสุ นานุภเวติ.

[พระราชาสวรรคต]

ตทา สตฺธา สากิยานํ เมทพฺุปี นาม นิคมํ นิสฺสาย วิหฺรติ.

ราชา ตตฺถ คนฺตฺวา อารามโต อวิหฺเร ขนฺธาวารํ นิวาเสตฺวา มหนฺเตน ปรีวาเรน “สตฺถารํ วนฺทิสฺสามิตี วิหารํ คนฺตฺวา
ปณฺจ ราชกกุณฺณทานิ ทีฆการายนสฺส ทตฺวา เอกโกว คนฺธกุญฺญิ ปาวิสิ.

สพฺพ ธรรมเจตยิสฺสุตตนิยามเน^๒ เวทิตพฺพ.

ตสมิ คณฺฐกฺขี ปวิญฺญู, ที่ฆการายโน ตานิ ราชกฺกุณฺณทานิ คเหตฺวา วิชฺฐกฺ ราชานํ กตฺวา รมฺโณ
เอกํ อสฺสํ เอกญจ อฺปฺภูฏานการิกํ มาตุคามํ ฐฺเปตฺวา นินฺตเตตฺวา สวตฺถิ อคฺมาสิ.

ราชา สตถารา สทฺธิ ปิยกถํ กเถตฺวา นิกฺขนโต เสนํ อทิสฺวา ตํ มาตุคามํ ปุจฺฉิตฺวา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา
“ภาคินเญยํ อาทาย คณฺฐกฺ วิชฺฐกํ คเหตฺวสํมิตฺติ ราชคฺคหนฺครํ คจฺฉนฺโต, วิกาเล ทฺวาเรสุ ปทฺทิตฺเตสุ,
นฺครํ ปตฺวา เอกิสฺสา สาลาย นินฺตชิตฺวา วาตตปฺกิลนฺโต รัตติภาเค ตตฺถเว กาลมกาสิ.

วิภาตาย รัตติยา, “เทว โกสฺลนรินฺท อนาโณ ชาโตสฺสิตฺติ วิลปนฺติยา ตสฺสา อิตฺถิยา สทฺทํ สุตฺวา รมฺโณ อาโรเจสุ.

โส มาตุลสฺส มหนฺเตน สกฺกาเรน สรีริกัจจํ การสิ.

[พระเจ้าวิชฺฐกษะเสด็จไปพบพระศาสดา]

วิชฺฐโกปิ รชฺชํ ลภิตฺวา ตํ เวรํ สริตฺวา “สพฺเพปิ สากิเย มาเรสฺสามิตฺติ มหฺติยา เสนาย นิกฺขมิ.

ตํ ทิวสํ สตถา ปจฺจุสกาเล โลกํ โอลฺเกนฺโต ญฺาตสงฺฆวินาสํ ทิสฺวา “ญฺาติสงฺคหํ กาทํ วมฺภูตฺติ จินฺเตตฺวา
ปุพฺพพฺนหสมเย ปินฺทาย จริตฺวา ปินฺทปาทปฏิกฺกนฺโต คณฺฐกฺขี สึหเสยํ กปฺเปตฺวา สายณฺหสมเย อากาเสน คณฺฐกฺ
กปฺลิตฺตฺวสํมเนเต กพรจฺฉายเย รุกฺขมุเล นิสฺสิทฺติ.

ตโต วิชฺฐกฺสส รชฺชสึมายํ มหนฺโต สณฺทจฺฉายโย นินฺทรรุกฺโข อตฺถิ.

วิชฺฐโก สตถารํ ทิสฺวา อฺปฺสงกฺมิตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต กิการณา เอวรฺูปาย อุนฺหเวลาย อิมสฺมิ กพรจฺฉายเย รุกฺขมุเล นินฺนตฺถ,
เอตสฺมิ สณฺทจฺฉายเย นินฺทรรุกฺโข นิสฺสิทฺถ ภนฺเตติ วตฺวา, “โหตุ มหาราช, ญฺาตกานํ ฉายา นาม สิตฺลาติ วุตฺเต,
“ญฺาตกานํ รุกฺขณฺตถาย สตถา อาคโต ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา นินฺติตฺวา สวตฺถิเมว ปจฺจาคมิ.

สตถาปิ อฺปฺปตฺติตฺวา เขตฺวนเมว คโต.

ราชา สากิยานํ โทสํ สริตฺวา ทฺุติยมฺปิ นิกฺขมิตฺวา ตตฺถเว สตถารํ ปสฺสิตฺวา ปุน นินฺตติ.

ตติยวาเรปิ นิกฺขมิตฺวา ตตฺถเว สตถารํ ปสฺสิตฺวา นินฺตติ.

จตฺตถวาเร ปน ตสมิ นิกฺขนเต, สตถา สากิยานํ ปุพฺพกมฺมํ โอลฺเกตฺวา
เตสํ นทฺยํ วิสปกฺขิปนปาปกมฺมสฺส อฺปฺปฏิพาหิยภาวํ ญฺุตฺวา จตฺตถวาเร นาคมาสิ.

วิชฺฐโก “สากิเย ฆาเตสฺสามิตฺติ มหนฺเตน พฺเลน นิกฺขมิ.

[พระเจ้าวิชฺฐกษะฆ่าพวกศากยะ]

สมฺมาสมพฺพุตฺสส ปน ญฺาตกา อสฺตตฆาตกา นาม มรฺนตาปิ ปเรสํ ชีวิตํ น โวรฺเปนฺติ.

โส “อัย มํ เอกโต อภฺยชฺชตํ ฆาเตสฺสตี, สยเมว เม มตํ เสยโยตี เกเส มุญฺจิตฺวา
อคฺเค คณฺฐี กตฺวา เกเสสุ ปาทงคฺคฺกุญฺเฏ ปเวเสตฺวา อุทเฏ นิมุชฺชตี.

ตสฺส คฺคุณเตเชน นาคภวณํ อุณฺหาคารํ ทสฺเสตี.

นาคราชา “กีนฺนุ ไซตี อุปฺธาเรนโต ทิสฺวา ตสฺส สนฺตีกํ อาคนฺตฺวา ผนฺน นิสีทาเปตฺวา นาคภวณํ ปเวเสตี.

โส ทฺวาทสฺวสฺसानิ ตตฺถเว วลี.

วิชฺฐาโกปี “มยฺหํ อຍ္ယโก อิทานิ อาคมฺิสฺสตีตี อาคมยฺมาโนว นิสีทิ,
ตสฺมี อติจฺราຍนเต, สเร วิจฺจนาเปตฺวา ทีปาโลเกน ปุริสพฺภนฺตฺรานิปี โอลเกตฺวา อทิสฺวา “คโต ภวิสฺสตีตี ปกฺกามิ.

[พระเจ้าวิชฺฐาทถกษัตริย์]

โส รัตติภาเค อจฺจรวตี ปตฺวา ชนฺธาวารํ นิเวเสตี.

เอกจฺเจ อนฺโตนทียํ วาลิกาปฺลิวเน นิปชฺชิสฺสุ, เอกจฺเจ พหิ ถเล.

อนโต นิปนฺเนสุปี ปุพฺเพ อกตปาปกมฺมา อตฺถิ, พหิ นิปนฺเนสุปี ปุพฺเพ กตปาปกมฺมา อตฺถิ,
เตสํ นิปนฺนญฺฐานฺเนสุ กิปลลิกา อุญฺฐหิตฺสุ.

เต “มยฺหํ นิปนฺนญฺฐานฺเน กิปลลิกา, มยฺหํ นิปนฺนญฺฐานฺเน กิปลลิกาทิ อุญฺฐหิตฺวา
อกตปาปกมฺมา อุตฺตริตฺวา ถเล นิปชฺชิสฺสุ, กตปาปกมฺมา โอตฺตริตฺวา วาลิกาปฺลิวเน นิปชฺชิสฺสุ.

ตสฺมี ชเณ มหาเมโฆ อุญฺฐหิตฺวา ชนฺกรกฺวสฺสํ วสฺสี.

นทียา โอลเฆ อาคนฺตฺวา วิชฺฐาทถํ สทฺธี ปริสาย สมฺมทฺทเมว ปาเปตี.

สพฺเพ ตตฺถ มจฺจกจฺจปฺกฺกขา อเหสฺสุ.

มหาชนฺโน กถํ สมฺมญฺฐาเปตี “สาเกยานํ มรณํ อຍฺยตฺตํ, เวนฺนนาม โกญฺเฏตฺวา โกญฺเฏตฺวา สากิยา มาเรตฺทพฺพาทิ อนฺุจฺจวิกเมตฺนตี.

[พวกเจ้าศากยะ ตายสมควรแก่บุรพกรรม]

สตฺถา ตํ กถํ สุตฺวา “ภิกฺขเว อิมสฺมี อตฺตภาเว กิณฺจาปี สากิยานํ เอรํ มรณํ อຍฺยตฺตํ,
ปุพฺเพ กตปาปกมฺมวเสน ปนฺ อຍฺยตฺตเมว เอตฺถิ ลทฺธนฺตี อาท.

“กึ ปนฺ ภนฺเต เอตฺถ ปุพฺเพ อธิสฺสูตี.

“ปุพฺเพ เอกโต หุตฺวา นทียํ วิสํ ปกฺกขิปฺสูตี.

ปุเนกทิวสํ ภิกฺขุ ชมฺมสภายํ กถํ สมฺมญฺฐาเปสฺสุ “วิชฺฐาโก เอตฺตเก สากิเย มาเรตฺวา อาคจฺจนฺโต,
อตฺตโน มนฺโรถ มตฺถกํ อปฺปตฺเต เหว, เอตฺตกํ ชนฺ อาทาย สมฺมทฺทเมวจฺจกจฺจปฺกฺกโข ชาโตตี.

สตถา อากนตฺวา “กาย นุตถ ภิภเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนาติ ปุจฺจิตฺวา, “อิมาย นามาทิ วุตฺเต,
“ภิภเว, อิมสฺ สุตฺตานิ มโนเรถ มตฺถกํ อปฺตเต เอว, มจฺจฺราชา สุตฺตํ คามํ อชฺโฆตฺถนโต มโหโฆ วิย ชีวิตินฺหริยํ ฉินฺทิตฺวา
จตุรฺปายสมุทฺเท นิมุชฺชาเปตฺติ วตฺวา อิมํ คถมาห

“ปุปฺพานิ เทว ปจฺจินนฺตํ พยาสตุตฺตมนสฺ นรํ
สุตฺตํ คามํ มโหโฆว มจฺจฺ อาทาย คจฺจตฺติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ พยาสตุตฺตมนสฺ นรฺนติ สมฺปตฺเต วา อสมฺปตฺเต วา ลคฺคมานสฺ.

อิทํ วุตฺตํ โหติ “ยถา มาลาการุ ปุปฺพารามํ ปวีสิตฺวา ‘ปุปฺพานิ ปจฺจินฺนสฺสามิตฺติ ตโต ปุปฺพานิ อคฺคเหตฺวา
อณฺณมณฺณํ วา คจฺจํ ปฏฺฐนฺโต สกฺเล ปุปฺพารามे มนํ เปเสสิ,
‘อิตฺ จ ปุปฺพานิ ปจฺจินฺนสฺสามิตฺติ ตโต ปุปฺพานิ อคฺคเหตฺวา อณฺณตฺถ มนํ เปเสติ ตเมว คจฺจํ ปจฺจินฺนโต ปมาทํ อาปชฺชติ.

เอวเมว เอกจฺจํ ปุปฺพารามสฺทิสฺ ปญฺจกามคฺคณฺมชฺฉํ โอตฺริตฺวา มโนรมํ รูปํ ลภิตฺวา
มโนรมานํ สทฺทคฺคณฺธสฺสโฏฐุพฺพานํ อณฺณตฺริ ปฏฺฐตฺติ,
เตสุ วา อณฺณตฺริ ลภิตฺวา อณฺณตฺริ ปฏฺฐตฺติ,
รูปเมว วา ลภิตฺวา อณฺณตฺริ” ปฏฺฐนฺโต ตเมว อสฺสาเทติ, สทฺทาทีสุ วา อณฺณตฺริ.

เอเสว นโย โคมฺหิสฺทาสีทาสเชตฺตวตฺถคฺคณฺมคฺคณฺนปทาทีสุ,
ปพฺพชิตานมฺปิ ปรีเวณฺวิหารปตฺตจิวฺรทิสฺสูติ เอวํ ปญฺจกามคฺคณฺสงฺชาตานิ ปุปฺพานิ เอว ปจฺจินนฺตํ
สมฺปตฺเต วา อสมฺปตฺเต วา กามคฺคณฺ พยาสตุตฺตมนสฺ นรํ.

สุตฺตํ คามนฺติ คามสฺส เคหิตฺตอทาทีนํ สุปนฺวเสณ สุปนํ นาม นตฺถิ, สุตฺตานิ ปน สุตฺตปฺมตฺตตํ อูปาทาย สุตฺโต นาม โหติ, เอวํ
สุตฺตํ คามํ เทว ตีณิ โยชนานิ อายตคฺคณฺโร มโหโฆว มจฺจฺ อาทาย คจฺจตฺติ,
ยถา โส มโหโฆ อิตฺถิปูริสฺโคมฺหิสฺสุกฺกณฺฎาทีสุ กถยจิ อนฺวเสเสตฺวา สพฺพนฺตํ คามํ สมุทฺทํ ปาเปตฺวา มจฺจกจฺจปภกฺขํ กโรติ
เอวเมว พยาสตุตฺตมนสฺ นรํ มรณฺมจฺจฺ อาทาย ชีวิตินฺหริยมฺสส ฉินฺทิตฺวา จตุรฺปายสมุทฺเท นิมุชฺชาเปตฺติ.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺตผลาทีนํ ปตฺตา.

มหาชนสฺส สาทฺธิกา เทสฺนา ชาตฺตาติ.

วิชฺฐกถา.

๔. ปติปฐิกาวตฺถุ.

“ปุพฺพานิ เหวาติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต ปติปฐิกํ นาม อิตฺถิ อารพฺภ กเถสิ.

วตฺถุ ตาวตฺสเทวโลเก สมฺภูตฺติ.

[เทพธิดาจุติแล้วเกิดในกรุงสาวัตถี]

ตตฺถ กิร มาลาภารี นาม เทวปุตฺโต อจฺจราสทสฺสปริวฺโต อุตฺตยานํ ปาวีสิ.

ปญฺจสตา เทวธิดโร รุกฺขํ อารุหฺห ปุพฺพานิ ปาเตนฺติ.

ปญฺจสตา ตาหิ ปาติตานิ ปุพฺพานิ คเหตฺวา เทวปุตฺตํ อลงฺกโรนฺติ.

ตาสฺส เอกา เทวธิดา รุกฺขสาขายเมว จุตฺตา.

สรโร ทิปสฺสชา วิย นิพฺพายี.

สา สวตฺถิยํ เอกสมิํ กุลเคเห ปฏฺฐิสฺสนฺธี คเหตฺวา ชาตกาเล ชาตีสฺสรธา หุตฺวา “มาลาภารีเทวปุตฺตสฺส ฌริยมฺหิตี อนุสฺสรนฺตี วุฑฺฒิ มนฺวาย คนฺธมาลาทูปุชฺชํ กตฺวา สามิกสฺส สนฺติเก อภินิพฺพตฺตี ปฏฺฐุสฺสิ.

สา โสฬสวสฺสกาเล ปรงฺกุลํ คตฺวาปี สลาภมตฺตปฏฺฐิกภตฺตวสฺสวาสิกาทีนํ ทตฺวา

“อโย เม สามิกสฺส สนฺติเก นิพฺพตฺตณฺตถาย ปจฺจโย” โหตุติ วทติ.

[จุติจากมนุษย์โลกแล้ว ไปเกิดในสวรรค์]

อถสฺสา ภิกฺขุ “อโย อญฺญาย สมฺภูตฺตยา ปติเมว ปฏฺฐุสฺสตีติ “ปติปฐิกาทิ นามํ กรีสุ.

สาปิ นิพฺพทฺธํ อาสนสาลํ ปฏฺฐิคคฺคิติ ปานีโย อุกฺกฏฺเทติ อาสนานิ ปณฺญาเปติ.

อณฺเณปิ มนฺุสฺสา สลาภมตฺตาทินี ทาทุกามา “อมม อิมานิปี ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปฏฺฐิปาเทยฺยาสิตี อหริตฺวา เทนฺติ.

สาปิ เอเตน นียาเมน อากจฺจนฺตี คจฺจนฺตี เอกปทฺวาเร ฉปฺปณฺญาสกุสฺสธมฺเม ปฏฺฐิลภี.

ตสฺสา กุจฺฉิโย คพฺโถ สมฺภูตฺติ.

สา ทสมฺมาสจฺจเยน ปุตฺตํ วิชಾಯี.

ตสฺส ปทฺสา คมนกาเล “อณฺณมฺปิ อณฺณมฺปิตี จตฺตาโร ปุตฺเต ลภี.

สา เอกทิวสํ ทานํ ทตฺวา ปุชฺชํ กตฺวา ฌมฺมํ สุตฺวา สิขฺขาปทานิ รุกฺขิตฺวา

ทิวสปริโยसानเ ตังณํ นิพฺพตฺเตน เกนจิ โรเคน กาลํ กตฺวา อตฺตโน สามิกสฺสเสว สนฺติเก นิพฺพตฺติ.

[อายุของมนุษย์ประมาณ ๑๐๐ ปี]

อิตรปิ เอตตํ กาลํ เทวปุตฺตํ อลงฺกโรนฺติ เอว.

เทวปุตฺโต ตํ ทิสฺวา “ตวํ ปาโต ปญฺญาย น ทิสฺสสิ, กุหิ คตาสีติ อาท.

“จฺตามหิ สามีติ.

“กึ วเทสีติ.

“เอวเมตฺ สามีติ.

“กุหิ นิพฺพตฺตาสีติ.

“สาวตฺถิยํ กุลเคเหติ.

“กิตตํ กาลํ ตตฺถ จิตฺตาสีติ.

“ทสมาสจฺเจเนน มาตฺตฺกจฺฉิโต นิคมิตฺวา โสฬสวสฺสกาเล ปติกฺกํ คนฺตฺวา จตฺตารุ ปุตฺเต วิชายิตฺวา ทานาทินิ ปุณฺณานิ กตฺวา ตุมฺहे ปญฺญุตฺวา อาคนฺตฺวา ตุมฺหากเมว สนฺติเก นิพฺพตฺตมฺหิ” สามีติ.

“มนุสฺसानํ กิตตํ आयุนฺติ.

“วสฺสสฺตมตฺตฺนฺติ.

“เอตฺตกเมวาทิ.

“อาม สามีติ.

“เอตตํ आयุํ คเหตฺวา นิพฺพตฺตา มนุสฺสา กิณฺนุ โข สุตฺตปฺปมตฺตา กาลํ อติกกฺกาเมนฺติ? อุทาทุ ทานาทินิ ปุณฺณานิ กโรนฺตีติ.

“กึ วเทถ สามิ, อสงฺเขยฺยํ आयุํ คเหตฺวา นิพฺพตฺตา วिय อชฺรามฺรา วिय นิจฺจปฺปมตฺตา มนุสฺสาติ.

มาลาภาริเทวปุตฺตสฺส มหาสํเวโค อุทปาเท

“วสฺสสฺตมตฺตํ आयุํ คเหตฺวา นิพฺพตฺตา มนุสฺสา กิร ปมตฺตา นิพฺชิตฺวา นิทฺทายนฺติ, กทา นฺ โข ทุกฺขา มุจฺจิสฺสนฺตีติ.

[๑๐๐ ปีของมนุษย์ เท่ากับ ๑ วันในสวรรค์]

อมฺหากํ ปน วสฺสสฺตํ ตาวตีสานํ เทวานํ เอโก รตฺตินฺทิว, ตาย รตฺตียา ตีส รตฺตโย มาโส,
เตน มาเสน ทฺวาทสมาสีโก สํวจฺจโร, เตน สํวจฺจเรณ ทิพฺพํ วสฺสสฺสสํ आयุํปฺปมาณํ.

ตํ มนุสฺสคณฺณาย ติสฺโส วสฺสโกภฺวโย สฺมฺมฺนึ จ วสฺสสฺตสฺสทานิ,

ตสฺมา ตสฺส เทวปุตฺตสฺส เอกทิวโสปี นาทิกฺกนฺโต มุหุตฺตสฺทิสฺโส ว กาลो อโหสิ.

๑ นิพฺพตฺตามหิตี ภวิตฺทพฺ.

เอวี่ อปฺปายกานํ ปมาโท นาม อติวีย อยฺตุตฺตติ.

ปุนทิวเส ภิกฺขุ คามํ ปวิภูฏา อาสนสาละ อปฺปฐิกคฺคิตํ อาสนานิ อปฺปญฺญตฺตานิ ปานีโย อญฺญปฐฺฐูปิตํ ทิสฺวา
“กหํ ปติปฐิกาทิ อาหํสุ.

“ภนฺเต กหํ ตุมฺเห ตํ ทกฺขิสฺสถ, หีโย อยฺเยสุ ภูณฺชิตฺวา คเตสุ, สายณฺหสมเย มตาติ.

ตํ สุตฺวา ปุณฺณชนภิกฺขุ เอติสฺสา อุปการํ สรณฺตา อสฺสูนิ สนฺธาเรตุํ นาสกฺขีสุ.

ชีณาสวานํ ฌมฺมสํเวโค อุทปาเท.

เต ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา ปุจฺฉีสุ

“ภนฺเต ปติปฐิกา นาม อุปาสิกา อญฺญาย สมฺภูฏาย นานปฺปการานิ ปุณฺญานิ กตฺวา สามิกเมว ปญฺญูสิ,
สา อิทานิ มตา, กหํ นุ โข นิพฺพตฺตาทิ.

“อตฺตโน สามิกสฺเสว สนฺติเก ภิกฺขเวติ.

“นตฺถิ ภนฺเต สามิกสฺส สนฺติเกติ.

“น สา ภิกฺขเว เอตํ สามิกํ ปญฺญูสิ, ตาวตฺติสภวเน ตสฺสา มาลาภาริเทวปฺตุโต นาม สามิกโก,
สา ตสฺส ปุณฺณปิลนฺธณฺฏฐานโต จวิตฺวา ปุน คนฺตฺวา ตสฺเสว สนฺติเก นิพฺพตฺตาทิ.

“เอวํ กิร ภนฺเตติ.

“อาม ภิกฺขเวติ.

“อโห ปริตฺตํ ภนฺเต สตฺตานํ ชีวิทํ, ปาโถว อมฺเห ปรีวิสิตฺวา สายํ อุปฺปนฺนพฺยาธินา มตาติ.

สตฺถา “อาม ภิกฺขเว ปริตฺตํ สตฺตานํ ชีวิทํ นาม, เตเนวิเม สตฺเต วตฺถุกาเมหิ เจว กิเลสกาเมหิ จ อติตฺเต เอว อนฺตโก
อตฺตโน วเส วตฺเตตฺวา กนฺทเนเต ปรีเทวเนเต คเหตุวา คจฺฉตฺตี วตฺวา อิมํ คาถมาห

“ปุณฺณานิ เหว ปจฺฉินฺตํ พฺยาสตฺตมฺนสํ นรํ
อติตฺตํเยว กามेषุ อนฺตโก กุรุเต วสนฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตฺถ ปุณฺณานิ เหว ปจฺฉินฺตฺตติ ปุณฺณาราม มาลาการุ นานาปุณฺณานิ วีย อตฺตภาวปฺปฐิพฺพธานิ เจว อุปกฺรณปฺปฐิพฺพธานิ จ
กามคฺคุณปุณฺณานิ โอจฺฉินฺตเมว.

พฺยาสตฺตมฺนสํ นรณฺติ อสมฺปตฺเตสุ ปตฺถนาวเสน สมฺปตฺเตสุ เศวเสน วิวิธนาการเณ อาสตฺตจิตฺตํ.

อติตฺตํเยว กามेषุติ วตฺถุกาเมกิลสกาเมสุ ปรีเยสเนนปิ ปฐฺฐิลาภานปิ ปรีโกเคนปิ นิธานเนนปิ อติตฺตํ เอว สมานํ.

อนฺตโก กุรุเต วสนฺติ มรณฺสงฺขาโต อนฺตโก กนฺทนต์ ปรีเทวนต์ คเหตุวา คจฺฉนฺโต อตฺตโน วสํ ปาเปตีติ อตฺถโ.

ขอ. บาลี ภา.๓ หน้า ๒๙ • ๔. ปติปุชีกาวตฺถุ. • [แก้รรณ]

เทศนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทินี ปาปุณีสุ.

เทศนา มหาชนสูส สาทฎิกา ซาดาดิ.

ปติปุชีกาวตฺถุ.

๕. มจจรีโกสียเสฏฐิวตถุ.^๑

ยถาปิ ฆมโร ปุพฺพนติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตถา สาวตถีย์ วิหรนโต มจจรีโกสียเสฏฐิวตถุ อารพภ กเถสิ.

วตถุ ราชคเห สมฺภูตฺตี.

[สมบัตติของเศรษฐิวตถุ ไม่อำนวยประโยชน์แก่ใครๆ]

ราชคหนครสส กิร อวิหุเร สกกรํ นาม นิคโม อโหสิ.

ตตเถโก มจจรี โกสโย นาม เสฏฐิวตถุ อสตีโกวิวิโว ปฏิวสตี.

โส ตินคเคน เตลพินฺทุมปี ปรสํ นํ เทติ. น อตตนา ปริภุชตี.

อติสส ตํ วิภวชาติ นเว ปุตตทาราทีนํ น สมณพราหมณานํ อตถํ อนุโภติ, รกขสปริคคหิตา โปกฺขรณี วีย อปริโภคํ ติฏฐตีตี.

[เศรษฐิวตถุอยากกินขนมเบื้องจนผอม]

สตถา เอกทิวสํ ปจฺจฺจสสมเย มหากรุณาสมาปตตีโต วุฏฐาย สกโลกธาตฺยํ โพรเนยฺยพนฺธเว โอลเณโต
ปญฺจจตตาสีโยชนมตถเก วสนตสส เสฏฐิวตถุโน สปชาปตติกสส โสตาปตติผลสส อุปนิสสยํ อททส.

ตโต ปุริมทิวเส ปน โส ราชานํ อุปฏฐาตุํ ราชเคหํ คนฺตวา ราชูปฏฐานํ กตวา อาคจฺจนโต
เอกํ ฉาตชมตฺตํ ชนปทมนุสฺสํ กุมมาสปุวํ กปลลปุวํ ชาทนต์ ทิสวา ตตถ ปิปาสํ อุปปาเทตวา อตตโน ฆรํ คนฺตวา จินฺเตสิ
“สจหา ‘กปลลปุวํ ชาทิตุกาโมมหิตี วกขามิ, พหุ มยา สทธี ชาทิตุกามา ภวิสสนตี,
เอวํ เม พหุณี ติลตถนฺทุสสปิผาณิตาทีนึ ปริกฺขยํ คมิสสนตี, น กสสจึ กเถสสามีตี ตถนํ อธิวาเสนโต จรตี.

โส, คจฺจนเต คจฺจนเต กाले, อุปปณฺฑุปณฺฑุกชาโต ฆมนิสนถคตโต ชาโต,
ตโต ตถนํ อธิวาเสตุํ อสโกเนโต คพภํ ปริสิตวา มยจกํ อุปคฺยหิตวา นิปชชึ.

เอวํ คโตปี ฆนทานิภเยน กสสจึ กิณฺจึ น กเถสิ.

[ภรรยาเศรษฐิวตถุอดขนมเบื้อง]

อถ นํ ภริยา อุปสงกมิตวา ปิฏฐิวตถุ ปริมชชิตวา “กินเต สามิ อผาสฺกนตี ปุจฺฉิ.

“น เม กิณฺจึ อผาสฺกํ อตถีตี.

“กินนุ โข เต ราชา กุปีโตตี.

“ราชาปิ เม น กุปฺปตีตี.

“อถ กินเต ปุตตธีตาหิ วา ทาสกมฺมกราทีหิ วา กิณฺจึ อมนนาปี กตํ อตถีตี.

“เอวรูปปี นตถิติ.

“กิสมี ปน เต ตณฺหา อตถิติ.

เอวํ วุตเตปิ, ธนทานิภเยน กิณฺจ อวตฺวา นิสฺสทฺโทว นิปชฺชติ.

อถ นํ ภริยา “กเถหิ สามิ, กิสมี เต ตณฺหาติ อาท.

โส วณํ ปรีคินฺโต วีย “อตถิ เม ตณฺหาติ อาท.

“กั ตณฺหา สามิติ.

“กปลลปูวํ ขาทิตฺกามิมหิติ.

“อถ กิมตถํ เม น กเถสิ, กั ตวํ ทลิตฺทโส, อิทานิ สกฺลสฺกกรณิคมวาสิณํ ปโหนเก กปลลปูเว ปจิสฺสามิติ.

“กินฺเต เอเตหิ, อตตโน กมมํ กตฺวา ขาทิสฺสนตฺติ.

“เตนหิ เอกฺรจฺฉวาสิณํ ปโหนเก กปลลปูเว ปจิสฺสามิติ.

“ขานามหํ ตว มหฺทฺธณภวานฺติ.

“อิมสฺมี เคหสามนฺเต สพฺเพสํ ปโหนกํ กตฺวา ปจามิติ.

“ขานามหํ ตว มหฺชฺฉมาสยภวานฺติ.

“เตนหิ เต ปุตฺตทารมตฺตสฺเสว ปโหนกํ กตฺวา ปจามิติ.

“กินฺเต เอเตหิติ.

“กั ปน ตฺยฺหญจ มยฺหญจ ปโหนกํ กตฺวา ปจามิติ.

“ตวํ กั กริสฺสสํติ.

“เตนหิ เอกกสฺเสว เต ปโหนกํ กตฺวา ปจามิติ.

“อิมสฺมี ฐาเน ปจฺจมาเน, พหุ ปจฺจาสิสฺสนติ, สกฺลตณฺฑุเล ฐฺเปตฺวา ภินฺนตณฺฑุเล จ อุทฺธนกปลฺลานิ จ อาทาย โลกํ ชีรสฺปิรมฺชฺฉมาณิตฺตญฺจ คเหตุว สตฺตญฺมิทฺทสฺส ปาสาทสฺส อุปฺริมตลํ อารุญฺห ปจ, ตตฺถาหํ เอกโก ว นิสฺสิตฺวา ขาทิสฺสามิติ.

สา “สารุติ ปฐิสฺสฺสนิตฺวา คเหตุพฺพํ คาทาเปตฺวา ปาสาทํ อารุญฺห ทาสีโย วิสฺสชฺเชตฺวา เสฏฺฐึ ปกโกสาเปสิ.

โส อาทิตฺโต ปญฺญาเย ทวารานิ ปิทฺหนฺโต สพฺพทฺวารेषุ สฺวิจฺฉมฺภิกานิ ทตฺวา สตฺตมํ ตลํ อภิรฺุทิตฺวา ตตฺถปิ ทวารํ ปิทฺหิตฺวา นิสฺสิติ.

ภริยาปิสฺส อุทฺธเน อคฺคิ ชาเลตฺวา กปลลํ อโรเปตฺวา ปูเว ปจิจฺจํ อารภิ.

[พระมหาโมคคัลลานะไปทรมานเศรษฐี]

อด สตถา ปาโต ว มหาโมคคัลลานตเถโร อามนเตสิ “เอโส โมคคัลลาน ราชคหสฺส อวิหุเร สกกรณิคเม มจจรีเสฏฐี
‘กปลลปูเว ขาทิสสามีติ อดญฺเฐสํ ทสฺสนภเยน สตตภูมิกเ ปาสาเท กปลลปูเว ปาจาเปติ,
ตฺวํ ตตถ คนฺตฺวา เสฏฐี ทเมตฺวา นิพพิเสวันํ กตฺวา อุโภปิ ชายปติเก ปูเว จ ชีรสฺสปีมธฺมาณิตานิ จ คาหาเปตฺวา
อตตโน พเลน เขตฺวานํ อานนฺทิ, อชฺชาหํ ปญฺจทฺธิ ภิกฺขุสฺสเททฺธิ สทฺธิ วิหารเวยว นิสีทิสสามิ, ปูเวเหว ภาตตกัจจํ กริสฺสามีติ อาท.

เถโรปิ “สาธฺ ภาเนตฺติ สตถฺ วจฺนํ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา ตาวเทว อิทธิพลเณ ตํ นิคมํ คนฺตฺวา
ตสฺส ปาสาทสฺส สึหฺพลชฺรทฺวารเ สุนิวตฺถเ สุปารุโต อากาเส เอว มณฺธิรูปกํ วยิ อฏฺฐาสี.

มหาเสฏฐีโน เถโร ทิสฺวาว ททยมฺสํ กมฺปิ.

โส “อหํ เอวรฺรูปานเวยว ภาเยน อิมํ ฐฺวานํ อาคโต, อดญฺจ อากนฺตฺวา วาตปานทฺวารเ ฐฺวิตฺติ คเหตุตพฺพคฺคหณํ อปสฺสนโต อคฺคิมฺทิ
ปกฺขิตตโลณสฺสทฺวาร วยิ โรเสนโต ตภูตภาเยนโต เอวมาท
“สมณ อากาเส ฐฺตฺวา กิ ลภิสฺสสิ, อากาเส อปเท ปทํ ทสฺเสตฺวา จงฺกมฺนโตปิ เนว ลภิสฺสสิตี.

เถโร ตสมเียว ฐฺวานเ อปราปรํ จงฺกมิ.

เสฏฐี “จงฺกมฺนโต กิ ลภิสฺสสิ, อากาเส ปลลงฺเกน นิสีทนโตปิ น ลภิสฺสสิเยวาทิ อาท.

เถโร ปลลงฺกํ อากฺขิตฺวา นิสีทิ.

อด นํ “อากาเส นิสินฺนเ กิ ลภิสฺสสิ, อากนฺตฺวา วาตปานอุมฺมาเร ฐฺวิตฺติปิ น ลภิสฺสสิตี อาท.

เถโร อุมฺมาเร อฏฺฐาสี.

อด นํ “อุมฺมาเร ฐฺวิตฺติ กิ ลภิสฺสสิ, ฐฺมาเยนโตปิ น ลภิสฺสสิเยวาทิ อาท.

เถโรปิ ฐฺมาเย.

สกลปาสาทเ เอกธฺมเ อโหสิ.

เสฏฐีโน อกฺขินํ สุจฺยิยา วิชณฺนกาโล วยิ อโหสิ.

เคทฺชฌายนภเยน ตํ “ปชฺชณฺนโตปิ น ลภิสฺสสิตี อวตฺวา “อຍ် สมฺโณ สฺสฏฺฐ ลคฺโค อลทฺธา น คมฺิสฺสติ,
เอกมฺสส ปุวํ ทาเปสฺสามีติ ภริยํ อาท “ภทฺเท เอกํ ชุทฺททกฺปูวํ ปจฺติวาท สมณสฺส ทตฺวา อฺยโยเชทฺธิ นนฺติ.

สา โลกเียว ปิณฺณํ กปลลปาตฺยํ ปกฺขิปปิ.

มหาปุวเ ทตฺวา สกลปาตี ปุเรตฺวา อฺทฺธมาโต อฏฺฐาสี.

เสฏฐี ตํ ทิสฺวา “พหุํ ตฺยา ปิณฺณํ คทิตํ ภวิสฺสตีตี สยเมว ทพฺพิภณฺเนน โลกํ ปิณฺณํ คเหตุวาท ปกฺขิปปิ.

ปุวเ ปุริมฺปุวโต มหนตฺตโร ชาโต.

เอว ย ย ปจติ, โส โส มหนตมหนโต ว โหติ.

โส นิพพิโน ภาริย อาท “ภทเท อิมสส เอกํ ปุว เทหิตี.

ตสสา ปจฉิตโต เอกํ คณหนตिया, สพเพ เอกาพทธา อลลียีส.

สา เสฏฐี อาท “สามิ สพเพ ปุวา เอกาพทธา, วิสุํ กาคุํ น สกโกมีติ.

“อหํ กริสสามิตี โสปี กาคุํ นาสกขี.

อุโภปี ขนา โภภียํ คเหตุวา กพฒนตาปี วิโยเซตุํ นาสกขีสูเอว.

อถสส ปุเวหิ สหธิ วายมนตสเสว, สรโรโต เสทา มุจจิสฺ, ปีปาสา อุปจฉิขี.

ตโต ภาริย อาท “ภทเท น เม ปุเวหิ อตโถ, สมณสส เทหิตี.

สา ปจฉี อาทาย เถรํ อุปสงกมิ.

เถโร อุภินนปี รมมํ เทเสสิ, ตินณํ รตนานํ कुณํ กเถสิ

“อตถิ ทินนํ อตถิ ยิฏฐนติ ทินนทานาทินํ ผลํ คคณตเถ จนทํ วิย ทสเสสิ.

ตํ สุตวา ปสนนจิตโต “เสฏฐี ฆนเต อาคนตวา อิมสมิ ปลลงเก นิสีทิตวา ปริภุชถาติ อาท.

[พระเถระนำเศรษฐีและภรรยา ไปเฝ้าพระศาสดา]

เถโร “มหาเสฏฐี สมมาสมพุทโธ ‘ปุเว ขาทิสสามิตี ปยจหิ ภิกขุสเทหิ สหธิ วิหารเ นิสินโน,
ตุมหากํ รุจียา สติ, เสฏฐี ภาริยํ ปุเว จ ขีราทีนึ จ คณหาเปถ, สตถุ สนตีกํ คมิสสามาติ อาท.

“กหํ ปน ฆนเต เอตฺรหิ สตถาติ.

“อิตโต ปลยจจตตาทีสโยชนมตถเก เขตวนวิหารเ เสฏฐีติ.

“ฆนเต กาลํ อนตีกกมิตวา เอตตํ อทธานํ กถํ คมิสสามาติ.

“มหาเสฏฐี ตุมหากํ รุจียา สติ, อหํ โว อตตโน พเลน^๑ เนสสามิ, ตุมหากํ ปาสาเท โสปานสีสํ อตตโน ฐาเน เอว ภวิสสติ,
โสปานปริโยसानํ ปน เขตวนทวารโกฏฐเก ภวิสสติ, อุปริปาสาทา เฏฐฐาโอตรณกาลมตเตเนว^๒ เขตวนํ เนสสามิตี.

โส “สาธุ ฆนเตติ สมปฏิจฉิ.

เถโร โสปานสีสํ ตตเถว กตวา “โสปานปาทุมุลํ เขตวนทวารโกฏฐเก โหตุติ อธิฐฐาสี.

ตเถว อโหสิ.

๑ สี. ย. อิทพิพเลน.

๒ สี. ย. เฏฐฐาปาสาท.

เถโร เสฏฐีณจ ภริยณจ อุปริปาสาทา เหฏฐาโอตรณกาลโต ชิปปตริ์ เขตวนน์ สมปาเปสิ.

เต อุโภปิ สตถารุ์ อุปสงกมิตวา กาลิ์ อารโจะสุ.

สตถา ภตตคคิ์ ปริสิตวา ปณญตตพุทธาสนเน นิสีทิ สทธิิ ภิกขุสงฆเนน.

มหาเสฏฐี พุทธปมฺขสส ภิกขุสงฆสส ทกฺโขณทกั อทาสี.

ภริยา ตถาคตสส ปตเต ปูว์ ปติฏฐาเปสิ.

มหาเสฏฐีปิ ภริยาย สทธิิ ยาวทถถั ปูว์ ขาทิ.

ปูวานน์ ปริโยसानเมว น ปณญายติ.

สกลวิหारे ภิกขุณณจ วิฆาสาทานณจ ทินเนสุปิ, ปริยโนโต น ปณญายเตว.

“ภนเต ปูวา ปริกขยั น คจจณตตี กวโต อารโจะสุ.

“เตนทิ เขตวนทวารโกฏฐเก ฉชฺเขตธาติ อาท.

เต ทวารโกฏฐกสส อวิหุเร ปพการุฏฐาเน ฉชฺชยีสุ.

อชฺชปิ ตั ฐานั “กปลลปูวปพการุณเตว ปณญายติ.

มหาเสฏฐี สห ภริยาย ภควนตั อุปสงกมิตวา เอกมณตั อฏฐาสี.

ภควา อนุโมทนั อทาสี.

อนุโมทนามสาเน อุโภปิ โสตาปตติผลเล ปติฏฐาย สตถารุ์ วนทิตวา

ทวารโกฏฐเก โสปานั อารุยห อตตโน ปาสาทะเยว ปติฏฐหีสุ.

ตโต ปฏฐาย เสฏฐี อสีติโกฏฐัน พุทธสาสนะเยว วิกกิริ.

[พวกภิกษุสรรเสริญพระมหาโมคคัลลานะ]

ปุนทิวเส สายณหสมเย ธรรมสภายั สนนิปตติกา ภิกขุ “ปัสสธาวุโส มหาโมคคัลลานตเถรสส อานูภาว,

อนุปหจจ นาม สหุ์ อนุปหจจ โภเค มจจรีเสฏฐี มุหุตเตน ทมิตวา นิพพิเสวณั กตวา ปูเว คาทาเปตวา เขตวนน์ อานะตวา

สตุลล สมมุขั กตวา โสตาปตติผลเล ปติฏฐาเปสิ อโห มหามานูภาโว เถโรติ เถรสส คุณถถั กเถนตา นิสีทิสุ.

สตถา ทิพพาย โสตราตุยา ภิกขุณั ถถั สุตวา อากนุตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริท กถาย สนนิสินนาติ ปุจจิตวา,

“อิมาย นามาติ วุตเต, “ภิกขเว กุลทเมเกน นาม ภิกขุณา อนุปหจจ สหุ์ อนุปหจจ โภเค กุลั อกิลเมตวา อวิหะฐุตวา

ปุปฺฟโต เรณู คณฺหนเตน ฆมเรน วิย อุปสงกมิตวา พุทธคณฺเณ ชานาเปตพพั ตาทิโส มม ปุตโต โมคคัลลาโนติ เถริ์ ปัสสีตวา อิมั

คาถมาห

ปเลติ รสมาทาย

เอวํ คาเม มุนี จเรติ.

[แก้บรรทัด]

ตตถ ภมโรติ ยากาจิ มธฺกรชาติ.

ปฺปผนฺติ ปฺปผาราเม จรณโต ปฺปผนฺจ วณฺณนฺจ คนฺธนฺจ อหฺเรณฺโต อวินาเสนฺโต จรตีติ อตฺถโถ.

ปเลตีติ เอวํ จริตฺวา ยาวทตฺถํ รสํ ปิวิตฺวา อปรมฺปิ มธฺกรณตฺถาย อาทาย ปเลติ.

โส เอกํ^๑ วณฺคนํ อชโณคาเหตุวา เอกสมิ รุกฺขสุสิเร ตํ รชมิสฺสํ รสํ ฐฺเปตฺวา อนฺุปฺพเพน มธฺรสํ มธฺ รโโรติ
น ตสฺส ปฺปผาราเม จริตฺปฺจจยา ปฺปผํ วณฺณคนฺธํ วาสส วิคจฺฉติ อถฺโข สพฺพํ ปากตฺถิกเมว โหติ.

เอวํ คาเม มุนี จเรติ เอวํ เสชาเสชฺเภาโท อนาการิยมฺนิ กุลปฺฏิปาฏิยา คาเม ภิกฺขํ คนฺหนฺโต จรตีติ อตฺถโถ.

น ทิ ตสฺส คาเม จรณปฺจจยา กุลานํ สทฺธาหานิ วา โภคฺทานิ วา โหติ, สทฺธาปิ โภคาปิ ปากตฺถิกาว โหนฺติ,
เอวํ จริตฺวา จ ปน นิภฺขมิตฺวา เสชฺมฺนิ ตาว พหิคาเม อุกฺกผาสฺสกุณฺฐาเน สงฆาภี ปณฺญาเปตฺวา นิสินฺโน
อกฺขณฺชนวณฺณปฺฏิจฺฉาทนฺปฺตมํสฺปมาวเสน ปฺจจเวกฺขนฺโต ปิณฺทปาทํ ปรีภฺยชิตฺวา ตถารูปี วณฺสนฺทํ อนฺุปฺริสิตฺวา
อชฺฉมตฺถิกมมฺภูฐานํ สมมฺสนฺโต จตฺตาริ มคฺเค จตฺตาริ จ ผลานิ ทตฺถคตาเนว กโรติ อเสชฺมฺนิ ปน ธิภฺษุชฺมฺมสุขวิหารมฺนุยุชฺติ.

อยมสฺส ภมฺเรน สทฺธี มธฺกรณสฺริกฺขตา เวทิตฺพพา.

อิธ ปน ชีณาสโว อธิปฺเปโต.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ.

สฺตถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ วตฺวา อุตฺตรปี เถรสฺส คฺคณิ ปกาเสตฺถุ “น ภิกฺขเว อิทาเนว โมคคฺลลาเนน มจฺจรีเสฏฺฐี ทมฺโถ,
ปฺพเพปิ นํ ทเมตฺวา กมฺมผลสมฺพณฺธํ ซานาเปสิเอวาติ อิมมตฺถํ ปกาเสนฺโต อตฺถิํ อหฺริตฺวา

“อุโภ ขณฺชา อุโภ กุณฺธิ

อุโภ วิสมจฺกชฺชกา

อุภินฺนํ ปิพฺกา สีเส^๒

นาหํ ซานามิ อิลฺลิสฺสนฺติ

อิมํ อิลฺลีสฺซาตฺถกํ^๓ กเถสีติ.

มจฺจรีโกสียเสฏฺฐีวตฺถุ.

๑ สี. ย. เอวํ.

๒ สี. ย. ซาตา.

๓ ช. ซา. เอก. ๒๗/๒๕. ตทภฺษุชฺชกถา. ๒/๑๖๓.

๖. ปาฐกถาชีวประวัติ.

“น ปรส วิโลมานิติ อิมิ ฆมมเทสนิ สตุถา สวตถิยิ วิหรนโต ปาฐิกิ นาม อาชีวกิ อารพภ กเถสิ.

[ชาวบ้านสรรเสริญธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า]

สวตถิยิ กิร เอกา คหปตานิ ปุตตภูฏาเน ฐเปตวา ปาฐิกิ นาม อาชีวกิ ปฏิกคคิติ.

ตสสานนตรฆเรสุ มนุสสา สตุถุ ฆมมเทสนิ สุตวา อาคนตวา “อโห อจจริยา พุทธานิ ฆมมเทสนาติ นานปปกาเรหิ พุทธคฺเณ วณณณนติ.

[นางอยากไปฟังธรรม แต่ไม่สมประสงค์]

สา พุทธานิ คุณณิ สุตวา วิหาริ คนตวา ฆมมิ สตุฏกามา ตมตถิ อาชีวกสส กเถตวา

“คจจิสสามหิ พุทธสส สนติกิ อายาติ อาห.

โส “มา คจจาหิติ นิวาเรตวา ติ ปุนปปุนิ ยาจมานมปิ นิวาเรสิ เอว.

สา “อโย มม วิหาริ คนตวา ฆมมิ สตุฏุ น เทติ, สตุถาริ นิมนเตตวา อิเธว ฆมมิ สุนิสสามิตี

สายนสมเย ปุตติ ปกโกสิตวา “คจจ, สวตนาย สตุถาริ นิมนเตหิติ เปเสสิ.

โส คจจนโต ปฐมตริ อาชีวกสส วสนภูฏานิ คนตวา ติ วนทิตวา นิสสิ.

อถ น โส “กหิ คจจสิตี อาห.

“มาตุ วจเนน สตุถาริ นิมนเตตุ คจจามีตี.

“มา ตสส สนติกิ คจจาหิติ.

“อลิ อยย”, คจจิสสามนติ.

“เอตสส กตสกการิ อุโภปิ ขาทิสสาม, มา คจจาติ.

“อลิ อยย, มาตา เม ตชเชสสตีตี.

“เตนหิ คจจ, คนตวา จ ปน นิมนเตตวา ‘อมหากิ เคหิ อสุกภูฏาเน วา อสุกวิถิยิ วา อสุกมคเคน วา คนตพพนติ มา อาจิกข สนติเก ฐิตู วีย อถญเณน มคเคน คจจนโต วีย ปลายิตวา เอหิติ.

[บุตรชายทำตามคำของอาชีวก]

โส อาชีวกสส กถิ สุตวา สตุถุ สนติกิ คนตวา นิมนเตตวา อาชีวกเณ วุตตนิยาเมเนว สพพิ กตวา ตสส สนติกิ คนตวา

“กินเต กตุนติ ปุฏฐู “สพพิ กติ อายาติ อาห.

“ภททกนเต กตฺ, ตสฺส กตสฺสกาโร อุโภปิ ขาทิสฺสามาตี วตฺวา ปุณฺทิวเส อาชีวกิ ปาโต ว ตฺ เคหํ อคฺมาสี.

ตํ คเหตฺวา ปจฺฉาคฺพเณ นิสฺสีทาเปสุํ.

ปฏฺวิสฺสกมนุสฺสา ตํ เคหํ อลฺโลคฺมเยน อุปลิมปิตฺวา ลาซปญฺจมาณี ปุพฺผาณี วิภิกฺกิตฺวา
สตุฏฺฐ นิสฺสีทนต์ถาย มหารหํ อาสนํ ปญฺญาเปสุํ.

พฺพุเทหิ สหฺธิ อปริจิตฺมฺนุสฺสา หิ อาสนปญฺญุตฺตี น ชานนฺติ.

[พระพุทเจ้าเสด็จไปเรือนอุบาสิกา]

พฺพุธานญจ มคฺคเทสเกน กิจฺจํ นาม นตฺถิ.

โพธิมุเล ทสฺสทสฺสีโลกธาตุํ กมฺเปตฺวา สมฺโพธิํ ปตฺตทิวเสเยว หิ เนสํ “อโย มคฺโค นิริยํ คจฺจติ, อโย ติริจฺฉานโยนี, อโย เปตฺติวิสยํ,
อโย มฺนุสฺสโลกํ, อโย เทวโลกํ, อโย อมตฺมทานิพฺพานนฺติ. สพฺเพ มคฺคา อาวิภูตา.

คามนิคฺมาทีนํ มคฺเค วตฺตพฺพเมว นตฺถิ.

ตสฺมา สตฺถา ปาโต ว ปตฺตจิวฺรมาทาย มหาอุปาสิกาย เคหทวารํ คโต.

สา เคหา นิกฺขมิตฺวา สตฺถารํ ปญฺจปติภฺจฺฐิตฺเตน วนฺทิตฺวา อนฺโตฆเร ปเวเสตฺวา อาสเน นิสฺสีทาเปตฺวา
ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา ปณฺเฑน ขาทนีเยน โภชนีเยน ปริวิสิ.

อุปาสิกา กตฺถตฺตกิจฺจสฺส สตุฏฺฐโน อนฺุโมทนํ กาทเรตฺตุกามา ปตฺตํ คณฺหิ.

[อุบาสิกาฟังธรรม แล้วถูกอาชีวกตำ]

สตฺถา มธฺรฺสฺสเรณ อนฺุโมทนธมฺมกถํ อารภิ.

อุปาสิกา “สาธฺ สุธาตฺติ สาธฺกาโร ททมาณา ธมฺมํ สุณฺนิ.

อาชีวกิ ปจฺฉาคฺพเณ นิสฺสินฺเวว ตสฺสา สาธฺกาโร ทตฺวา ธมฺมํ สุณฺนฺติยา สทฺทํ สุตฺวา สนฺธาเรตฺตุํ นาสกฺขิ,

“น อิทาเนว สา มยฺหนฺติ นิกฺขมิตฺวา “นฺนฺฐาสฺสิ กาทฺพณฺณฺนิ, เอตฺสฺส เอตํ สกฺกาโร กโรหิตฺติ

นานปฺปกาทเรณ อุปาสิกญจ สตฺถารญจ อุกโกสนโต ปลาโย.

[อุบาสิกามีจิตฟุ้งซ่าน]

อุปาสิกา ตสฺส กถาย ลขฺชิตฺตา อญฺญุตฺตํ คตํ จิตฺตํ เทสนานฺุสาเรณ เปเสตฺตุํ นาสกฺขิ.

อถ นํ สตฺถา “กิ อุปาสิกเก จิตฺตํ เทสนานฺุคตํ” กาทฺตุํ น สกฺโกสฺสีติ.

“ภนฺเต เอตฺสฺส เม กถาย จิตฺตํ อญฺญุตฺตํ อุปคตฺนฺติ.

สตถา “เอวรูปัสส วิสภาคชนสส กถิตํ กถํ นาม อวชชิตุํ น วญฺญติ,
เอวรูปุ อสมนนาหริตวา อตตโน กตากตเมว โอลเกตุํ วญฺญติตี วตวา อิมํ คากมาห

“น ปเรสํ วิโลมานิ น ปเรสํ กตากตํ
อตตโน ว อเวกเขยย กตานิ อगतานิ จาติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ น ปเรสํ วิโลมานิตี ปเรสํ วิโลมานิ ผรุสานิ มมมจเฉทวจนานิ น มนสิกาตพพานิ.

น ปเรสํ กตากตณฺติ

“อสุโก อุปาสโก อสสทโธ อปฺปสนโน, นาปิสส เคเห กญฺจจุฎฐิกขาทีนํ ทิยนฺติ, น สลากภตฺตาทินี, น จีวรชาติปจฺจยทานํ
เอตสส อตฺถิ,

ตถา อสุกา อุปาสิกา อสสทธา อปฺปสนนา, นาปิสสา เคเห กญฺจจุฎฐิกขาทีนํ ทิยนฺติ, น สลากภตฺตาทินี, น จีวรชาติปจฺจยทานํ
เอตีสสา อตฺถิ,

ตถา อสุโก ภิกขุ อสสทโธ อปฺปสนโน, นาปิ อุปชฌายวตฺตํ กโรตี, น อจาริยวตฺตํ, น อากนฺตูกวตฺตํ, น คมิกวตฺตํ,
น เจตियงคณวตฺตํ, น อุโปสถาคารวตฺตํ, น โภชนสาลา ยวตฺตํ, น ชนฺตาขรวตฺตาทินี นาปิสส กิณฺจิ ชูตงคํ อตฺถิ,
น ภาวนารามตาย อุตฺตสาหมตตมปีตี เอวํ ปเรสํ กตากตํ นาม น โอลเกตพพ.

อตตโน ว อเวกเขยยาติ

“กถมฺภูตสส เม รตตนิทิวา วิตีปตฺนตีตี ปพพิเตน อภินฺหนํ ปจฺจเวกขิตพพนฺติ อิมํ โอลวาทํ” อนุสฺสรนฺโต สทฺธาปพพิโต กุลปฺตุโต
“กินฺนุ โข อหํ ‘อนิจจํ ทุกฺขํ อนตฺตาทิ ติลกขณฺ อโรเปตฺวา โยคกฺเขมํ กาทุํ นาสกขินฺติ เอวํ อตตโน กตากตานิ โอลเกยยาติ.

เทสนาวसाने อุปาสิกา โสตาปตตีผล ปตีฏฐิตา.

เทสนา มหาชนสส สาทฺถิกา ซาตาติ.

ปาฐกถาชีวประวัติ.

๗. ฉตตปาณิอุปาสกวตฺถุ.

“ยถาปิ รุจิริ ปุพฺพนติ อิมิ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต ฉตตปาณิอุปาสกํ อารพฺภ กเถสิ.

[ฉตตปาณิเข้าเฝ้าพระศาสดา]

สวตฺถิยํ ติ ฉตตปาณิ นาม อุปาสโก^๑ ติปิฏฺกโร อนาคามี.

โส ปาโถว อุโปสฺถิโก หุตฺวา สตฺถุ อุฏฺฐานํ อคฺมาสิ.

อนาคามีอริยสาวกานํ ติ สมหานวเสน อุโปสฺถกมฺมํ นาม นตฺถิ.

มคฺเคนว เตสํ พุทฺทมจฺริยญฺจ เอกภตฺติกญฺจ อาคตํ.

เตเนวาท^๒ “ขฺวิกาโร โข มหाराช กุมฺภกาโร เอกภตฺติโก พุทฺทมจาริ สิวา กลฺยาณธมฺโมติ.

เอวํ อนาคามีโน ปกตฺยิว เอกภตฺติกา จ พุทฺทมจาริโน จ โหนติ.

โสปิ ตเถว อุโปสฺถิโก หุตฺวา สตฺถารํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ฌมฺมกถํ สุนฺนโต นิสิตฺติ.

[ฉตตปาณิไม่ลุกรับเสด็จพระเจ้าปเสนทิโกศล]

ตสมิ สมเย ราชา ปเสนทิโกสโล สตฺถุ อุฏฺฐานํ อคฺมาสิ.

อุปาสโก ตํ อคฺจฺจนตํ ติสฺวา “อุฏฺฐาตพฺพํ นุ โข โนติ จินฺเตตฺวา
“อหํ อคฺคฺราชสฺส สนฺตึเก นิสินฺโน, ตสฺส เม ปเทสฺราชา น ติสฺวา อุฏฺฐาตุํ น ยุตตํ,
ราชา โข ปน, เม อนุฏฺฐหนฺตสฺส, กุชฺฉิสฺสตี, เอตสมิ กุชฺฉนฺเตปิ, เนว อุฏฺฐทิสฺสามิ,
ราชานํ ติสฺวา อุฏฺฐหนฺเตน ติ ราชา ครุกโต โหติ, โน สตฺถา, เนว อุฏฺฐทิสฺสามิติ น อุฏฺฐทิ.

ปณฺทิตฺปริสา จ นาม ครุตรานํ สนฺตึเก นิสิตฺติว อนุฏฺฐหนฺตํ ติสฺวา น กุชฺฉนฺติ.

ราชา ปน ตํ อนุฏฺฐหนฺตํ ติสฺวา กุปิตฺมานโส สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ.

สตฺถา^๓ กุปิตฺถาวํ ญตฺวา “มหาราช อยํ ฉตตปาณิ อุปาสโก ปณฺทิตฺโต ทิฏฺฐธมฺโม ติปิฏฺกโร อตฺถานตฺถกฺสโลติ
อุปาสกสฺส คฺณกถํ กเถสิ.

รณฺโญ ตสฺส คฺณกถํ สุนฺนตฺสเสว, จิตตํ มุทฺกํ ชาตํ.

๑ อิตฺโต ปรี อโหสิ -อิตฺติ ปเทน ภาวิตพฺพ.

๒ ม. ม. ๑๓/๓๗๕.

๓ อิตฺโต ปรี ตสฺสตี ปเทน ภาวิตพฺพ.

[พระราชชาตรัสถามเหตุที่ไม่ถูกรับ กะฉัตตปาณิ]

อถกทิวส ราชา อุปริปาสาเท ฐิต ฉตตปาณิอุปาสก กตภตตทิจจ ฉตตมาทาย อุปาหน อารุยห ราชงคณน คจฉนตํ ทิสวา ปกโกสาเปสิ.

โส ฉตตปาหนา อปนตวา ราชาน อุปสงกมิตวา วนทิตวา เอกมนตํ อฏฐาสี.

อถ น ราชา อาห “โภ อุปาสก, กิเนเต ฉตตปาหน อปนีตุนติ.

“ราชา ปกโกสตีติ สุตวา อาคโตมฮีติ.

“อชช อมหาก ราชภาโว ตุมहेหิ ญาโต ภวิสสตีติ.

“สทาปี มยํ ตุมหาก ราชภาवं ชานามาติ.

“เอวํ กสมมา ปุริมทิวเส สตถุ สนติเก นิสินโน มํ ทิสวา น อฏฐฮีติ.

“มหาราช อคคราชสส สนติเก นิสินโน ปเทสราชานํ ทิสวา อฏฐหนโต สตถริ อคารโว ภเวยยํ, ตสมมา น อฏฐหิณติ.

“โหตุ โภ ติฏฐเตตํ, ตุมहे กิร ทิฏฐธมมิกสมปรายิกานํ อตถานตถานํ กุสลา ติปิฏฐธรา, อมหากํ อนเตปุเร ธมมํ วาเจถาติ.

“น สกกา เทวาติ.

“กึการณาติ.

“ราชเคหํ นาม มหาสาวชชํ, พุชุตตสุชุตตกานิ ครุกาเนตถ เทวาติ.

“มา เอวํ วเทถ, ‘ปุริมทิวเส มํ ทิสวา น อฏฐโตมฮีติ มา กุกุกจจํ กโรถาติ.

“เทว คิหีนํ วิจรณฐฐานํ นาม สาวชชํ, เอกํ ปพพิชิตํ ปกโกสาเปตวา ธมมํ วาเจถาติ.

[พระอานนทสอนธรรมพระราชเทวีทั้ง ๒]

ราชา “สาธุ โภ, คจฉน ตุมहेหิ ตํ อโยเซตวา สตถุ สนติกํ คนตวา สตถารํ ยาจิ

“ภนเต มลลิกา จ เทวี วาสภตติยา จ ‘ธมมํ ปริยาปุนิสสามาติ วหนติ,

ปถจหิ ภิกขุสเทหิ สหธิ นัพพธํ มม เคหํ คนตวา ตาสํ ธมมํ อุททิสถาติ.

“พุทธานํ นัพพธํ เอกฐฐานคมนํ นาม นตถิ มหาราชชาติ.

“เตนหิ ภนเต อถญํ ภิกขุํ เทถาติ.

สตถา อานนทเดรสส ภารมกาสิ.

เถโร นัพพธํ คนตวา ตาสํ อุทเทสํ อุททิสติ.

ตาสู มลลิกา สกุกจจ คเหตวา สุขหมายิตวา อุทเทส^๑ ปฏิจณาเปสิ.

วาสมขตติยา ปน เนว สกุกจจ คณหาติ น สุขหมายติ น อุทเทส^๑ ปฏิจณาเปตุ สกโกติ.

อเถกทิวส สตถา เถร^๑ ปุจฉิ “กี อานนท อุปาสิกา ธมม^๑ ปரியานุณตตี.

“อาม ฆนเตติ.

“กา สกุกจจ คณหาตีติ.

“มลลิกา ฆนเต สกุกจจ คณหาติ, สกุกจจ สุขหมายติ, สกุกจจ อุทเทส^๑ ปฏิจณาเปตุ สกโกติ,
ตุมหาก^๑ ปน ญาตีธิตา เนว สกุกจจ คณหาติ, น สุขหมายติ, น อุทเทส^๑ ปฏิจณาเปตุ สกโกตีติ.

[วจาสุภาษิต ย่อมมีผลแก่ผู้ปฏิบัติ]

สตถา เถรสส วจัน^๑ สุตวา “อานนท มยา กถิตธมโม นาม สกุกจจ อสสุนนตสส อคคณนตสส อสมขมายนตสส อเทเสนตสส
วณณสมปนโน อคนธก^๑ ปุप्ผ^๑ วีย อผล โหติ, สกุกจจ ปน สวนาทีนิ กโรนตสส มหปผล โหติ มหานิส^๑โสตี
วตวา อีมา เทว คาลา อภาสิ

“ยถาปี รุจิริ ^๑ ปุप्ผ ^๑	วณณวณต ^๑ อคนธก ^๑
เอว ^๑ สุภาสิตา วจา	อผลา โหติ อกุพพโต
ยถาปี รุจิริ ^๑ ปุप्ผ ^๑	วณณวณต ^๑ สคนธก ^๑
เอว ^๑ สุภาสิตา วจา	สผลา โหติ สกุพพโตติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ รุจिरนติ โสภน^๑.

วณณวณตนติ^๑ วณณสมฐานสมปนโน.

อคนธกนติ^๑ คนธรหิต^๑ ปาลิททก คิริกณณิก ชยกุสุมาทีเกท^๑.

เอว^๑ สุภาสิตา วจาติ^๑ สุภาสิตา วจา นาม เตปิฏก^๑ พุทธวจัน^๑ ต^๑ วณณสมฐานสมปนโน อคนธก^๑ปุพผลสิ.

ยถา ปน อคนธก^๑ ปุप्ผ^๑ โย น^๑ ชาเรติ ตสส สรีเร คนโร น^๑ มรติ, เอว^๑ เอตปี โย น^๑ สกุกจจ สวนาทีนิ น^๑ สมารจติ
ตสส สกุกจจ อสมารนตสส ย^๑ ตตถ กตตพพิ ต^๑ อกุพพโต สุตคนธ^๑ ธารณคนธ^๑ ปฏิปตติคนธณจ^๑ น^๑ อวาหติ อผล โหติ
เตน วุตต^๑เอว^๑ สุภาสิตา วจา อผลา โหติ อกุพพโตติ.

สคนธกนติ^๑ จมปกนีลุปปลาทีเกท^๑.

เอวนติ ยถา ตํ ปุပ္ผํ ธาเรนตสฺส สรีเร คนฺโธ ผรติ

เอวํ เตปิฏกพุทฺธวจนสงฺฆาตา สุภาสิตา วาจาปี สุภุพฺโพโต โย สกฺกจฺจํ สวนาทีหิ ตตฺถ กตฺตพฺพํ กโรติ อสฺส ปุคฺคลสฺส สผลา โหติ
สุตฺตคนฺธ ธารณคนฺธ ปฏิปตฺติคนฺธานํ อวหนโต มหปฺผลา โหติ มหานิสฺสาติ อตฺถโธ.

เทสนาวसानเน พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปตฺตา.

เทสนา มหาชนสฺส สาทฺธิกา ชาตาติ.

ฉตตปาณิอุปาสกตถุ

๘. วิสาขบูชา.

“ยถาปิ ปุพฺพราสิมฺหาติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สุตถา สวตฺถิ อุนิสฺสาย ปุพฺพารามे วิหรนฺโต วิสาขํ อุปาสิกํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จไปโปรดสัตว์]

สา กิร อังครภูริ ภาทียนฺคร เมณฑกเสฏฺฐิปุตฺตสฺส ฌณฺชยเสฏฺฐิโน อคฺคมเหสิยา สุมฺนาเทเวีย กุจฺฉิสฺมี นิพฺพตฺติ.

ตสฺสา สุตฺตวสฺสีกกาลे สุตถา เสลฺพราหฺมณาพินํ โปธเนยฺยพฺนธฺวานํ อุนิสฺสยสมฺปตฺตี ทิสฺวา มหาภิกขุสงฺฆปริวารो จาริกํ จรฺมานโน ตํ นครํ ปาปุณฺนิ.

[ผู้มีบุญทั้ง ๕ ในภัททียนคร]

ตสมฺมิลจ สมเย เมณฑโก คหปติ ตสมฺมี นคร ปณฺจณนํ มหาปุณฺณานํ เซฏฺฐโก หุตฺวา เสฏฺฐิภูฏานํ กาวเรติ.

ปณฺจ มหาปุณฺณา นาม “เมณฑโก เสฏฺฐิ, จนฺทปุมฺมา นาม ตสฺเสว เซฏฺฐกภริยา, ตสฺเสว เซฏฺฐกปุตฺโต ฌณฺชโย นาม, ตสฺส ภริยา สุมฺนาเทวี นาม, เมณฑกเสฏฺฐิสฺส ทาสี ปุณฺโณ นามาติ.

[คนมั่งมีในแคว้นของพระเจ้าพิมพิสาร ๕ คน]

น เกวลณฺจ เมณฑกเสฏฺฐิเยว, พิมพิสารธฺมมฺโย ปน วิชิตฺเต ปณฺจ อมิตฺโภคา นาม อเหตุํ “โชติโย ชฺฉิลโล เมณฑโก ปุณฺณโก กากวลฺลียติ.

[เมณฑกเศรษฐีให้นางวิสาขไปรับพระศาสดา]

เตสุ อโย เมณฑกเสฏฺฐิ ทสฺพลสฺส อตฺตโน นคร สมฺปตฺตภาวํ ญตฺวา ปุตฺตสฺส ฌณฺชยเสฏฺฐิโน ธีตรํ วิสาขํ ทาริกํ ปกฺโกสาเปตฺวา อาห “อมม, ตฺยหิปี มงฺคลํ, อมหากิปี มงฺคลํ, ตว ปริวารเหติ ปณฺจเหติ ทาริกาสเตหิ สหฺธิ ปณฺจ รตฺตานิ อารุญฺห ปณฺจเหติ ทาสีเสเตหิ ปริวฺตฺตา ทสฺพลสฺส ปจฺจุคฺคมนํ กโรหิตฺติ.

สา “สาธฺตฺติ ปุณฺณิสฺสญฺจิตฺวา ตถา อกาสิ.

การณการณสฺส ปน กุสลตฺตา ยาวติกา ยานสฺส ภูมि ยานเนน คนฺตฺวา ยานา ปจฺจโรหิตฺวา ปตฺติกาเว สุตถารํ อุนิสฺสยสมฺปตฺตว วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อญฺฐาสิ.

อถสฺสา ปุพฺพจริยวเสน สุตถา ฆมฺมํ เทเสสิ.

[นางได้โสดาปัตติผลแต่อายุ ๗ ขวบ]

สา เทสนาวसाने ปณฺจเหติ ทาริกาสเตหิ สหฺธิ โสตาปตฺติผลे ปตฺติญฺหิ.

เมณฑกเสฏฐิปี โข สตถารุ ออุปสงกมิตวา ธมมกถิ สุตวา โสดาปัตติผล ปตัญญาย สวาตนาย นิมนเตตวา
ปุณทิวเส อตตโน นิเวสเน ปณิเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน พุทฺธูปมฺขํ ภิกขุสงฺฆํ ปริวิสิตวา
เอเตเนว อุปาเยน อหุตมมาสี มหาทานํ อทาสี.

สตถา ภทฺทियนฺทเร ยถาภิรนต์ วิหริตวา ปกฺกามิ.

[พระเจ้าปเสนทิโกศลอยากได้ผู้มีบุญ]

เตน โข ปน สมเยน พิมพิสารุ จ ปเสนทิโกสโล จ อญฺญมญฺญํ ภคินีปติกา โหนติ.

อถกทิวสํ โกสลราชา จินฺตสิ “พิมพิสารุสส วิชิตะ ปญจ อมิตโกคา มหาปุญญา วสนติ, มยฺหํ วิชิตะ เอโกปิ ตาทิสํ นตฺถิ,
ยณฺนุนาหํ พิมพิสารุสส สนตฺถิ กนฺตวา เอกํ มหาปุญฺญํ ยาเจยยนติ.

โส ตตฺถ คนฺตวา รญฺญา กตปฏฺฐิสฺสนถาโร “กัการณา อาคโธสฺสิติ ปุญฺญุ” “ตุมหากํ วิชิตะ ปญจ อมิตโกคา มหาปุญญา วสนติ, ตโต
เอกํ คเหตุวา คมิสฺสามิติ อาคโธมฺหิ, เตสุ เม เอกํ เทถาติ อาห.

“มหากุลานิ อมเหที จาเลตุํ น สกฺกาติ.

“อหํ อลฺทธา น คมิสฺสามิติ.

[มอบบุญช่วยเศรษฐี ให้พระเจ้าโกศล]

ราชา อมจเจที สทฺธิ มนฺเตตวา “โซติยาทีนํ มหากุลานํ จาลนํ นาม ปุญฺญิยา จาลนสทฺธิสํ,
เมณฑกมหาเสฏฐิสฺส ปุตุโต ฌนฺชยเสฏฐิสฺส นาม อตฺถิ, เตน สทฺธิ มนฺเตตวา ว ปุญฺจจัน เต ทสฺสามิติ วตวา
ตํ ปกโกสาเปตวา “ตาท โกสลราชา ‘เอกํ ฌนเสฏฐิสฺส คเหตุวา คมิสฺสามิติ วทติ, ตวํ เตน สทฺธิ คจฺฉาหิติ.

“ตุมเหสุ ปหิณฺนเตสุ, คมิสฺสามิ เทวาติ.

“เตนที ปริวจฺจํ กตวา คจฺฉ ตาตาติ.

โส อตตโน กตตพฺพุตตํ อกาสิ.

ราชาปิสฺส มหนตํ สกฺการํ กตวา “อิมํ อาทาย คจฺฉถาติ ปเสนทิโกสลราชานํ อญฺโยเชสิ.

โส ตํ อาทาย สพฺพตฺถ เอกรตฺติวาเสน คจฺฉนฺโต เอกํ ผาสุกฺกุฏฺฐานํ ปตฺวา นิवासํ คณฺหิ.

[การสร้างเมืองสาเกต]

อถ นํ ฌนฺชยเสฏฐิสฺส ปุจฺฉิ “อิทํ กสฺส วิชิตฺนติ.

“มยฺหํ เสฏฐิสฺสิติ.

“กัวฺหุโร อิตฺโต สวาตฺถิติ.

“สตตโยชนมตถเกติ.

“อนโตนคร สมพาริ, อมหากัม ปริชโน มหนโต, สเจ โรเจถ, อิเชว วเสยยาม เทวาติ.

ราชา “สาธติ สมปฏิจฉิตวา ตสมี ฐาเน นคร มาเปตวา ตสส ทตวา อคมาสิ.

ตสมี ปเทเส สายัม วสนภูฐานสส คหิตตตทา นครสส “สาเกตนเตว นาม โหสิ.

สาวตถิมปิ โข มิคารเสฐฐิโน ปุตโต ปุณณวพตทณกุมาริ นาม วยปุตโต โหสิ.

ถ น มาตูปิตโร วทีสุ “ตาท ตว รุจจนภูฐาน เอกัม ทาริกัม อุปชาเรหิติ.

“มยหิ เอวรูปาย ภริยาย กิจจัน นตถิติ.

“ปุตต มา เอวัม กิริ, กุลัม นาม อุปุตตัม น ติภูฐิติ.

[ลักษณะเบญจกัลยาณี]

โส ปุนปุนัม รุจจมาโน “เตนหิ ปญจกัลยาณสมนนาคตัม ทาริกัม ลภมาโน ตุมหากัม วจัน กิริสสามิติ อาห.

“กานิ ปเนตานิ ปญจ กัลยาณานิ นาม ตาตาทิ.

“เกสกลยาณัม มัสกลยาณัม อภูฐิกกลยาณัม ฉวิกกลยาณัม วยกลยาณนติ.

มหาปุณญาย ทิ อิตถิยา เกสา โมรกลาปสทิสสา หุตวา มุญจิตวา วิสสภูฐา นิवासนนตัม ปหริตวา นิวตติตวา อุทศคคา ติภูฐนติ, อิทัม เกสกลยาณัม นาม.

ทนต์วารณัม พิมพผลสทิส วณณสมปนัน สัม สุมุสสิตัม โหติ, อิทัม มัสกลยาณัม นาม.

ทนต์ตา สุกกา สมา อวิวรา อุตสาเปตวา ฐูปิตวชिरปนตี วिय สมุจฉินนสงขปนตี วिय จ โสภนติ, อิทัม อภูฐิกกลยาณัม นาม.

กาฬิยา วณณกาทีหิ อวิลิตโตเอว ฉวิกณโณ สนิทุโธ นิลุปปทามสทิส โหติ โอทาทาย กณณการปุปทามสทิส โหติ, อิทัม ฉวิกกลยาณัม นาม.

ทสกขตตุ วิชตูปิ โข ปน สกั วิชตาวา วिय อวิกตโยพพนา ว โหติ, อิทัม วยกลยาณัม นามาติ.

[เศรษฐีสั่งพรหมณ์ไปแสวงหาหญิงเบญจกัลยาณี]

ถสส มาตูปิตโร อภูฐตตรสทพรหมณนิ มินนเตตวา โภเชตวา “ปญจกัลยาณสมนนาคตา อิตถิโย นาม โหนตติ ปุจฉิสสุ.

“อาม โหนตติ.

“เตนหิ เอวรูปัม ทาริกัม ปริเยสิตุ อภูฐ ชนา คจฉนตติ พหุณัม ทตวา “อาคตกาเล จ โว กาทพพิ ชานิสสาม, คจฉณ, เอวรूपิ ทาริกัม ปริเยสธ, ทิภูฐกาเล จ อิมัม ปิลนเรยยาถาติ สตสทสคชนิกัม สุวณณมัลลัม ทตวา อุกโยเชสุ.

เต มหันทมนทานิ นครานิ คนฺตวา ปรีเยสมานา ปญจกल्याณสมนฺนาคตํ ทาริกํ อทิสฺวา นิวตติตฺวา อากจฺจนฺตา
วิภูวนกฺขตตทิวเส สาเกตํ อนุปฺปตฺตา “อชฺช อมฺหากํ กมฺมํ นิปฺปชฺชิสฺสตีติ จินฺตยีสฺสุ.

[งานประจำปีของนครสาเกต]

ตสมฺมิ ปน นครเ อญฺสํจจฺรํ วิภูวนกฺขตตํ นาม โหติ.

ตทา พหิอนิกฺขมนกฺลಾನิปี ปรีวารเณ สฺพธิ์ เคหา นิกฺขมิตฺวา อปฺปฏิจฺจนฺเนน สรีเรณ ปทสฺวา นทีตีรํ คจฺจนฺติ.

ตสมฺมิ ทิวเส ขตฺติยมหาสาลาทีนํ ปุตฺตาปี “อตุตฺโณ สมานชาตีกํ มนาปี กุลทาริกํ ทิสฺวา มาลาคุเลณ ปรีกฺขิปิสฺสามาติ
ตํ ตํ มคฺคํ นิสฺสาย ตินฺนฺตฺวา.

[พรหมณ์พบนางวิสาखा]

เตปี พฺราหฺมณฺนา นทีตีเร เอกํ सालํ ปวีสิตฺวา อญฺฺสู.

ตสมฺมิ ขณเ วิสาขา ปณฺณรโสฬสฺสวสฺสทฺเทสิกา หุตฺวา สพฺพากรณฺปปุณฺณิมฺหิตา ปญฺจทฺธิ กุมารีสฺสเททฺธิ ปรีวฺตฺตา
“นที คนฺตวา นหายิสฺสามีติ ตํ ปเทสํ ปตฺตา.

อถโข เมโข อญฺฺสูทิตฺวา ปาวสฺสิ.

ปญฺจสฺตา กุมาริโย เวเคน คนฺตวา सालํ ปวีสิสู.

พฺราหฺมณฺนา โอลเเกนฺตา ตาสู เอกปี ปญฺจกल्याณสมนฺนาคตํ น ปสฺสิสู.

วิสาขา ปกตฺติคมเนเนว सालํ ปาวีสิ.

วตฺถาภรณานิ เตมีสู.

พฺราหฺมณฺนา ตสฺสา จตฺตารี กल्याณานิ ทิสฺวา ทนฺเต ปสฺสิตุกามา

“อลสฺชาติกา อมฺหากํ ธีตา, เอตฺติสฺสา สามิโก กฤษฺมิมตฺตมปี น ลภิสฺสตี มณฺเญตี อญฺญมณฺญํ กถยีสฺสุ.

อถ เณ วิสาขา อาท “กํ วเทถ ตุมฺเหติ.

“ตํ กเถม อมฺมาติ.

มธุโร กิร ตสฺสา สทฺโท กัสฺतालสฺสโร วีย นิจฺจรติ.

อถ เณ ปุน มธุรสทฺเททฺน “กึการณา กเถถาติ ปุจฺฉิ.

“ตว ปรีวาริตฺถิโย วตฺถาลงฺกาเร อเตเมตฺวา เวเคน सालํ ปวีสิสู, ตฺยหํ เอตตํ ฐานํ เวเคน อากมฺนมนตฺตมปี นตฺถิ,
วตฺถาภรณานิ เตเมตฺวา อากตาสี, ตสฺมา กเถมาติ.

“ตาทา มา เอวํ วเทถ, อหํ เอตาหิ พลวตฺรา, การณํ ปน สลลฺกเขตฺวา ชเวณ นาคตฺมเหตี.

“ก็ อมมาตี.

[ชน ๔ จำพวกวิ่งไปไม่งาม]

“ตาตา จตตารโ ชนา ชวมานา น โสภนติ, อปรมปี เอก์ การณ์ อตถิติ.

“กตเม จตตารโ ชวมานา น โสภนติ อมมาตี.

“ตาตา (๑) อภิสิตโต ราชา ตาว สพพากรณปปฏิมณฺหิโต กจณฺ์ พนธิตวา ราชงคณเ ชวมาโน น โสภติ,

‘ก็ อัย ราชา คหปติโก วยี ชาวตีติ อญฺญทตฺถุ ครหํ ลภติ, สณิกํ คจณฺโต ว โสภติ,

(๒) รัญญ มงคฺลหตฺถิปิ อลงกโต ชวมาโน น โสภติ, วารณลึฬหาย คจณฺโต ว โสภติ,

(๓) ปพพชิต ชวมาโน น โสภติ ‘ก็ อัย สมโณ คิหิ วยี ชาวตีติ เกวลํ ครหเมว ลภติ, สมิตคฺมเนน ปน โสภติ,

(๔) อิตถิ ชวมานา น โสภติ ‘ก็ เอสา อิตถิ ปุริโส วยี ชาวตีติ ครหิตพฺพา ว โหติ, ปกตคฺมเนน โสภติ^๑,

อิมะ จตตารโ ชวมานา น โสภนติ ตาตาตี.

“กตมํ ปเนกํ อปรํ การณ์ อมมาตี.

“ตาตา มาตาปิตโร นาม ธีตรํ องคฺปจจจคานิ สณฺฐเปตฺวา โปเสนติ, มยํ หิ วิภิกิณฺยภณฺฑํ นาม,

อมเห ปรกฺลํ เปสนตถาย โปเสนติ,

สเจ ชวมานานํ นีวตฺถุสสณฺเณ วา อกกมิตฺวา ภูมियํ วา ปกฺขลิตฺวา ปติตกาเล หตฺถเ วา ปาโท วา ภิชฺเชยฺย,

กฺลสเสว ภาโร ภเวยฺยาม, ปสาธนภณฺฑํ ปน เตเมตฺวา สุกฺขิสฺสตี, อิมํ การณ์ สลลกฺเขตฺวา น ชาวิทฺมहि ตาตาตี.

[พราหมณ์สวมมาลัยทองให้]

พราหมณา ตสฺสา กถนกาเล ทนฺตสมปตฺตี ทิสฺวา “เอวรูปา โน สมปตฺติ น ทิฏฺฐุปฺพพาตี ตสฺสา สาธุการํ ทตฺวา

“อมม ตฺยเหเวสา อนฺจจฺจวิกาตี วตฺวา ตํ สุวณฺณมาลํ ปิลนฺธยีสฺสุ.

อถ เน ปุจฺฉิ “กตฺรณครโต อากตฺตถ ตาตาตี.

“สาวตถิติโต อมมาตี.

“เสฏฺฐิกฺลํ กตฺรํ นามาตี.

“มิการเสฏฺฐี นาม อมมาตี.

“อวยฺยปุตฺโต โก นามาตี.

“ปฺถนฺวทฺถนภุมารโ นาม อมมาตี.

สา “สมานชาติกํ โน กฺลนฺติ อธิวาเสตฺวา ปิตุ สาสนํ ปหิณฺนิ “อมหากํ รัถํ เปเสนตฺตุตี.

ภิกฺขจาปี หิ सा आकमनกาเล पत्सा आकता, सुवण्णमालाय पन पिलन्धनกาลतो पग्गฺ्ฆाय ตถा कन्तुं न लभति.

๑ ส. ม. ย. ปกตคฺมเนน โสภติ -อิติ นตถิ.

อิสสรทริกา รถาทิที คจฺจนฺติ,

อิตรรา ปกฺติยานํ อภิรุหนฺติ, ฉตฺตํ วา ตาลปณฺณํ วา อุปริ กโรนฺติ,
ตสมฺปิ อสฺติ, นินฺตฺตสฺมาฏฺกสฺส ทสนฺตํ อุกฺขิปิตฺวา องฺเส ชิปนฺติเอว.

ตสฺสา ปน ปิตา ปญฺจ รตฺสตาณิ เปเสสิ.

สา สปริวารรา รัถ อารุหฺห คตา.

พราหมณาปิ เอกโตว อคมฺสุ.

อถ เน เสฏฺฐี ปุจฺฉิ “กฺโต อากตฺตถาติ.

“สาวตฺถิโต มหาเสฏฺฐีติ.

“เสฏฺฐี กตโร นามาติ.

“มิการเสฏฺฐี นามาติ.

“ปุตฺโต โก นามาติ.

“ปุณฺณวพฺพนกฺมาโร นามาติ.

“ชนํ กิตฺตกนฺติ.

“จตฺตาฬีส โกฏฺโฆ มหาเสฏฺฐีติ.

“ชนํ ตาว อมฺหากํ ชนํ อุปาทาย กากณิกมตฺตํ,

ทาริกาย ปน อารกฺขมตฺตตาย ลทฺธกาลโต ปฏฺฐาย ก็ อญฺเฐน การณฺนาติ อธิวาเสสิ.

โส เตสํ สกฺกาโร กตฺวา เอกาหํ ทวีหํ วสาเปตฺวา อุกฺโยเชสิ.

[พราหมณ์กลับเมืองสาวตฺถิ]

เต สาวตฺถี คนฺตฺวา^๑ “ลทฺธา โน ทาริกาติ อโรจยฺสิสุ.

“กสฺส ชีตาติ.

“ชนญฺชเสฏฺฐีโนติ.

โส “มหากุลสฺส เม ทาริกา ลทฺธา, ชิปปเมว นํ อานตฺตุํ วมฺภูตฺตีติ ตตฺถ คมนตฺถํ รณฺโณ อโรเจสิ.

ราชา “มหากุลํ เอตํ มยา พิมพิสารสฺส สนฺติกา อานตฺวา สาเกเต นิเวสิตํ, ตสฺส สมฺมานํ กาทฺตุํ วมฺภูตฺตีติ

“อหํปิ คมฺิสสามีติ อาห.

โส “สาธู เทวาตี วตวา ธนญชยเสฏฐิโน สาสัน เปเสสิ

“มยิ อากจณเต, ราชาปิ อากมิสสติ, มหนตฺ ราชนล, เอตตกสส ชนสส กาทพพุตตํ กาทุํ สกขิสสสิ น สกขิสสสิตี.

อิตโรปิ “สเจปิ ทส ราชาโน อากจณติ, อากจณตฺติ ปฏิสาสัน เปเสสิ.

มิการเสฏฐิ ตาวมหนเต นครเ เคหโคปกมตฺ ฐเปตวา เสสชน อาทาย คนตวา อทมโยชนมคเค ฐตวา

“อากตมฺหาติ สาสัน ปหิณิ.

[ธนญชัยเศรษฐีกับบิดา จัดสถานที่ต้อนรับ]

ธนญชัยเสฏฐิ พหุปณณการํ เปเสตวา อิตรา สหธิ มนฺเตสิ

“อมม สสุโร กิร เต โกสสรณญา สหธิ อากโต, ตสส กตรฺ เคหํ ปฏิชคคิตพพ รมโย กตรฺ, อุปราชาทินํ กตรานตี.

ปณชิตา เสฏฐิธีตา วชิรคคิตจินณญาณา กปฺปสตสทสสํ ปตฺถิตปตฺถนา อภินิหารสมปนา “สสุรสส เม อสุกํ เคหํ ปฏิชคคค, รมโย อสุกํ, อุปราชาทินํ อสุกานตี สวิทิตวา ทาสกมฺมกร ปกโกสาเปตวา “เอตตกา รมโย กตตพพกิจจํ กโรธ, เอตตกา อุปราชาทินํ, ทตฺถิสสาทโยปิ ตุมฺเหเวว ปฏิชคคค, อสสพนธาทโยปิ อากนตวา มจฺจลจจณํ อนุกวิสสนตีตี สวิทิ.

“กีการณา”

“มย วิสาขาย มจฺจลจจณํ คนตวา น กิลฺลิจิ ลภิมฺห, อสสรกขณาทินิ กโรนตา สฺขํ น วิจริมฺหาติ เกจิ วตตุํ มา ลภิสฺสุ.

[เครื่องแต่งตัวนางวิสาข ๔ เดือนจึงเสร็จ]

ตํทิวสเมว วิสาขาย ปิตา ปญจสเต สฺวณณกาเร ปกโกสาเปตวา “อิตฺต เม มหาลตาปสาธนํ นาม กโรธาทิ

รตตสฺวณณสส นิกขสทสสํ ตทนฺรูปานิ จ รชตมณฺมิตตวาปวาพวชิราทินิ ทาเปสิ.

ราชา กติปาหํ วสิตวา ธนญชยเสฏฐิสส สาสัน ปหิณิ

“น สกกา เสฏฐินา อมฺหากํ ภรณโปสนํ กาทุํ, ทาริกาย คมนกาลํ ชานาตุตี.

โสปิ รมโย สาสัน เปเสสิ “อิทานิ วสสกาโล อากโต, น สกกา จาตุมาสํ วิจริตุํ, ตุมฺหากํ พลกายสส ยํ ยํ ลทฺตุํ วฏฺฏตี, สพพนตํ มม ภาโร, มยา เปสิตกาเล เทโว คมิสสตีตี.

ตโต ปฏฺฐาย สาเกตนคฺรํ นิจจนฺกขตฺตํ วิย อโหสิ.

ราชานํ อาที กตวา สพเพสํ มาลาคนฺชวตฺถาทินิ ปฏฺยิตตวาเนว โหนตี.

เต เต ชนา จินตฺยีสฺสุ “เสฏฐิ อมฺหากเมว สกการํ กโรตีตี.

เอวํ ตโย มาสา อติกฺกนตา.

ปสาธนํ ปน น ตาว นิฏฺฐาตี.

กมฺมาธิฏฺฐายิกา อากนตวา เสฏฐิโน อโรเจสฺสุ “อญฺญํ อสนตํ นาม นตฺถิ, พลกายสส ปน ภาตตปจฺนทารุณิ นปฺปิหนตีตี.

“คจจถ ตาตา, อิมสมิ นคเร ปริชิตนหตฺถิสาลาทโย เจว ชินฺณกานิ จ เคหานิ คเหตุวา ปจถาติ.

เอวํ ปจฺนตานิปี, อชฺพตฺมาโส อติกกนฺโต.

ตโต ปุณฺปิ “ทารุณิ นตฺถิติ อารโหจยีสฺสุ.

“อิมสมิ กาลเ น สกกา ทารุณิ ลทฺจํ,
ทุสฺสโกฏฐาคารานิ วิวริตฺวา ถุสสาณฺณเกหิ วฏฺฐิโย กตฺวา เตลจากรีสฺสุ เตเมตฺวา ฆตฺตํ ปจถาติ.

เต อชฺพตฺมาสํ ตถา อภิสุ.

เอวํ จตฺตารโ มาสา อติกกนฺตา.

ปสาธนมปิ นิฏฺฐิตํ.

[เครื่องประกอบในมหาลดาปสาธน์]

ตสมิ ปิลนฺธเน จตฺสโส วชิรนาฬิโย อุปโยคํ อคมฺสุ, มุตตานิ เอกาทส นาฬิโย, ปวาฬสฺส พาวีสติ นาฬิโย, มณินํ เตตฺตีส นาฬิโย.

อิติ เอเตหิ จ อณฺเวยหิ จ รตฺเนหิ นิฏฺฐานํ อคมฺาสิ.^๑

อสุตฺตมยํ ปสาธนํ, รชเตน สุตฺตกิจจํ กรีสฺสุ.

ตํ สีเส ปฏิมุกกํ ปาทปปิฏฺฐิ คจจติ.

ตสมิ ตสมิ ฐาเน มุทฺทิกาท โยเชตฺวา กตา สุวณฺณมยา คณฺฐิกาท โหนฺติ, รชตฺมยา ปาสกา,

มตฺถกมฺชเเม เอกา มุทฺทิกาท, ทวิสฺสุ กณฺณปปิฏฺฐิสฺสุ เทว, คลวณฺณเก เอกา, ทวิสฺสุ ชนฺนุเกสฺสุ^๒ เทว, ทวิสฺสุ กปฺปเรสฺสุ เทว, ทวิสฺสุ กฏฺธิป
เทเสสฺสุ เทวาทิ.

ตสมิ โข ปน ปสาธเน เอกํ โมรัม กรีสฺสุ.

ตสฺส ทกฺขิณฺปสฺเส^๓ สุวณฺณมยานิ ปญจ ปตฺตสฺตานิ อหฺสฺสุ, วามปสฺเส^๔ ปญจ ปตฺตสฺตานิ, ตฺถุณฺฑํ ปวาฬมยํ,
อกฺขิณิ มณฺณมยานิ, ตถา คีวา จ ปิณฺณานิ จ,
ปตฺตนาฬิโย รชตฺมยา, ตถา ชงฺฆา.

โส วิสาขาย มตฺถกมฺชเเม ปพฺพตฺกฺกุญฺเฐ ฐุตฺวา นจฺจนมฺยุโร วิย ขายติ.

ปตฺตนาฬิสฺสสฺสสฺส สทฺโท ทิพฺพสฺงคิํ วิย ปญจจฺกิกตฺริยโฆโส วิย จ ปวตฺตติ.

๑ ส. ย. ตสมิ ฯเปฯ อคมฺาสิ -อิติ นตฺถิ.

๒ ม. ชตฺตฺตฺสุ.

๓ ส. ม. ย. ... ปกฺเข.

๔ ส. ม. ย. ... ปกฺเข.

สนติกั อูปคตาเยว ตสส อโมรภาว ชานนติ.

ปสาธน์ นวโกฏฐิอคชนกั อโหสิ.

สตสทสสั หตถกมมมุลั ทิยิตถ.

[หญิงถวายจิวรย้อมได้มหาลดาปสาธน์]

“กิสส ปน นิสสนเทน ตาเยตัง ปสาธน์ ลททนต์.

“สา กิร กสสปสมมาสมพุททกาเล วิสติยา ภิกขุสทสสาณัง จิวรสาฎกั ทตวา สุตตมปิ สุกิโยปิ รชนมปิ อตตโน สนตกเมว อทาสี.

ตสส จิวรทานสส นิสสนเทน อิมัง ปสาธน์ ลภี.

อิถึถึนั ทิ จิวรทานัง มหาลดาปสาธเนน มตถกั ปโปติ, ปุริสาณัง อิทธิมยปตตจิวเรนาติ.

[เศรษฐีจัดไทยธรรมให้นางวิสาขา]

เอว มหาเสฎฐิ จตุททิ มาเสททิ ชิตุ ปริวจัน กตวา ตสสา เทยยธมมံ ททมาโน กหาปณปุรานิ ปญจ สกกุสตานิ อทาสี,
สุวณณภานปุรานิ ปญจ สกกุสตานิ, รชตภานปุรานิ ปญจ, ตมพภานปุรานิ ปญจ, กัสภานปุรานิ ปญจ,
สุตตวตถโกเสยยวตถปุรานิ ปญจ, สปปิปุรานิ ปญจ, เตลปุรานิ ปญจ, ผาณิตปุรานิ ปญจ, สาลิตถุสทปุรานิ ปญจ,
นงคผลาลาทีอุปรณปุรานิ ปญจ สกกุสตานิ อทาสี.

เอว กิรทสส อโหสิ “มม ชิตาย คตถุฐาเน ‘อสุเกน นาม เม อตโถติ มา ปรสส เคหทวารัง ปหิณตี
ตสมา สพุททปรณานิ ทาเปสิ.

เอเอกสมิ เรถ สพุททาลงการปปฏิมณชิตา ติสโส ติสโส วณณทาสีโย ฐูเปตวา ปญจ รทสตานิ อทาสี
“เอตตกา นหาเปนตีโย, โภเชนตีโย, อลงกโรนตีโย วิจระธาติ ทิยทตสทสสปริจาริกาโย อทาสี.

อถสส เอตทโหสิ “มม ชิตุ คาโว ทสสามิติ.

โส ปุริเส อาณาเปสิ “คจจณ ภณ, จุพพชสท ทวารัง วิวริตวา ติสุ คาวุเตสุ ติสโส เภริโย คเหตุวา ติฎฐถ,
ปุถุลาโต อสภมตเต ฐาเน อโภสุ ปสเสสุ ติฎฐถ, คาวินัง ตโต ปริ คนตุ มา เทถ, เอว ฐิตกาเล เภริสณญั กเรยยาถาติ.

เต ตถา อกัสุ.

เต คาวินัง วชโต นิขมิตวา คาวุตัง คตกาเล เภริสณญั อกัสุ, ปุน อทตโยชนัง คตกาเล เภริสณญั อกัสุ,
ปุน ติคาวุตัง คตกาเล ปุถุลาโต คมนนญจ นิวาเรสุ.

เอว ทิฆโต ติคาวุเต ปุถุลาโต อสภมตเต ฐาเน คาวีโย อณญมณญั นิฆันตโย อญญัสสุ.

มหาเสฎฐิ “มม ชิตุ เอตตกา คาโว อลั, ทวารัง ปิทถาติ วชทวารัง ปิททาเปสิ.

ตสมิ ปิททิต, วิสาขาย ปุณญมเลน พลวคาโว จ เณโย จ อูปตติวา นิขมิสุ.

มนุสสานัน นินาเรณตานิเมว, สกุณิสหสสา พลวคาโว จ สกุณิสหสสา เณโย จ นิกชนตา,
ตตตกา พลววจฉา, ตาส เณุน อสุภา อนุพนธา^๑ อเหตุ.

“กิส ปน นิสสนเทเน เอว คาโว คตาดิ.

นินาเรณตานิ นินาเรณตานิ ทินนทานสส ผลเน.

สา กिर กสสปสมมาสมพุททกาเล กิกิส รณโย สดตนนัน ธีตานิ กนิฐา สงฆทาสี นาม หุตวา
วีสติยา ภิกขุสหสสานัน ปลจโครสทานัน ททมานา, ททรานลจ สามเนรานลจ ปตตัม ปิทิตวา “อล อลนติ นินาเรณตานิ, “อิท
มธู, อิท มนาปนติ อทาสี.

เอว ตสส นิสสนเทเน ตา วารियมานาปี คาโว นิกขมีสุ.

เสกุนิชา เอตตกสส ธนสส ทินนกาเล เสกุนิกรिया อาท

“ตุมहेหิ มยหิ ธีตุ สพพ สวิทิต, เวยยาวจจกรา ปน ทาสทาสีโย น สวิทิตา, กิการณาติ.

“มม ธีตริ สลินเนหิสลินเนหานัน ชานนตถ, อิท หิ ตาย สทธี อคจจมานเก คีวาย คเหตุวา น ปทินาไม,
ยานัน อารุยท คมนกาเลเยว ปน ‘เอตตาย สทธี คนตุกามา คจจนตุ, มา อคนตุกามาติ วกขามีติ.

อถ “เสว มม ธีตา คมิสสตีติ คพเก นิสินโน ธีตริ สมิเป นิสีทาเปตวา

“อมม, ปตีกุเล วสนติยา นาม อิมลจ อิมลจ อาจารย์ รกขิตุ วณุตตีติ โอวาท อทาสี.

อทยปี มิคารเสกุนิ อนนตรคพเก นิสินโน ธนลชยเสกุนิโน โอวาท อสเสสิ.

[โอวาท ๑๐ ข้อของเศรษฐกิจ]

โสปี เสกุนิ ธีตริ เอว โอวาท “อมม สสุรุกเล วสนติยา นาม อนโตอคคิ พท น นีทริตพโพ, พทอคคิ อนโต น ปเวเสตพโพ,
ททนตสเสว ทาทพพ, อททนตสส น ทาทพพ, ททนตสสาปี อททนตสสาปี ทาทพพ,

สุขัน นิสีทิตพพ, สุขัน ภูชิตพพ, สุขัน นิปชิตพพ, อคคิ ปริจริตพโพ, อนโตเทวตา นมสสิตพพาทิ อิม ทสวธิ โอวาท ทตวา
ปุนทิวเส สพพา เสนโย สนนิปาเตตวา ราชเสนาย มชเม อฏฐ กุณุมพิเก ปาฏิโกเค คเหตุวา

“สเจ เม คตฐาเน ธีตุ โทโส อุปชชติ, ตุมहेหิ โสเขตพโพติ วตวา นวโกฏฐอกคณนเกน มหาลตาปสาธเนน ธีตริ ปสาเขตวา
นทานจจณณมุลก จตูปปณณาสโกฏฐนัน ทตวา ยานัน อโรเปตวา

สาเกตสส สามนตา อตตโน สนตเกสุ อนูราธปุมตเตสุ จุททสสุ ฤตตคาเมสุ เภริยจาราเปสิ

“มม ธีตรา สทธี คนตุกามา คจจนตุติ.

สทท สุตวา ว “อมหากัน ออยยาย คมนกาเล กิ อมหากัน อิธาติ จุททสคาม^๒ กิยจ อเสเสตวา นิกขมีสุ.

ธนลชยเสกุนิปี รณโย จ มิคารเสกุนิโน จ สกการัน กตวา โลกัน อนุนคนตวา เตหิ สทธี ธีตริ อุกโยเชสิ.

๑ ส. ย. อนุพนธา - อติ นตถิ.

๒ สพพตล จุททสคาม - อติ ทิสสติ. ออยจ อุปจารโวหาโร นาม.

มิการเสฐี สพพจณโต ยานเก นิสิติตวา คจณโต พลกาย ติสวา “เก นามเตติ ปุจฉิ.

“สุณิสาย โว เวยยาวจจกรา ทาสีทาสาติ.

“เอตตเก โก โปเสสสติ, โปเถตวา เต ปลาเปถ, อปลายนเต อโต นิกกทตถาติ.

วิสาข ปน “อเปถ, มา วาเรถ, พลเมว พลสส ภาตตี ทสสตีติ อาห.

เสฐี, เอว วุตเตปี, “อมม, นตถิ อมหากิ เอเตหิ อตโต, โก เอเต โปเสสสติติ
เลทททททททททท โปเถาเปตวา ปลาเปตวา เสสเก “อล อมหากิ เอตตเกหิติ คเหตุวา ปายาสี.

[นางวิสาขาทรงสาวัดดี]

อล วิสาขา สาวัดดีนครทวาร สมปตตกาเล จินเตสิ “ปฏิจณนยานสมิ นุ โข นิสิติตวา ปวิสสสามิ, อุทาหุ เรถ ฐุตวาติ.

อลสสา เอตทโทสิ “ปฏิจณนยานเนน เม ปวิสนติยา, महात्ताปसाธनसस विसो न पणुयिससति.

สา สกลนครสส อตตานัง ทสเสนตี เรถ ฐุตวา นคร ปาวิสี.

สาวัดดีวาสโน วิสาขาย สมปตตี ติสวา “เอสา กिर วิสาขา नाम, आवरुपा अयं समपत्ति ऐतिसाव अनुज्जविकाति आहसु.

อติ सा महासमपत्तिया सेฐीโน केहं पाविसी.

आकत्तवसे^๑ जससा सग्लनक्रवासिनो “अमहाकं चणुष्यसेฐी अत्तनो นครं समपत्तानं महासुकारं आसीति
यथापलं पणुणाकारं पहिन्सु.

วิสาखा पतिपपहितं पणुणाकारं तस्मिเยव นครे अणुणमणुणेषु कुलेषु सपพत्तกमेव ทาเปสิ.

[นางวิสาขาเจรจาไฟเราะะ]

อติ सा “อิหं मयहं मातु तेถ, อิहं मयहं ปีตุ तेถ, อิहं मयहं ภาตु तेถ, อิहं मयहं ภาคินिया तेถาติ
เตส เตส वयानुरुपं पियवज्जं वत्ता पणुणाकारं पेเสนตี सग्लनक्रवासिनो ญาตगे विय आसी.

อลสสา รตติภาคสมนตเร อาชณญวพวาย คพภาฐฐานัน อโหสิ.

สา ทาสีहि^๒ ทนททีปเก काहापेतवा तत्त कन्त्वा वध्वं अनुत्तेत्तेन नहापेतवा तेलेन मग्धापेतवा
अत्तनो वसनुष्ठानमेव अकमासि.

มิการเสฐี ปุตตสส อวาหมจคล์ โกรโนโต ฐุวิหาเร วสนตปี ตถาคต อมนสิกตวา

ทีฆรตตี นคคสมณेषุ ปติฐฐิตेन पेमेन जोथियमानो “मयहं अययानपी सुकारं गिससामिति

๑ ส. ม. ย. คตทิวเส.

๒ ส. ย. เอตถนตเร สทธี -อติ อตถิ.

เอกทิวส์ อนนทเตสฺ นวภาชนสฺ นินฺทกปายาสํ ปจาเปตฺวา ปณฺจสฺเต อเจลกเ นิมฺนตาเปตฺวา อนฺโตเคหํ ปเวเสตฺวา
“อาคจฺจตุ เม สฺนึสา, อรหนฺโต วนฺทตฺติ วิสาขาย สาสนํ ปหิณฺนิ.

[นางวิสาขาทตฺต. พงษ์]

สา “อรหนฺโตติ วจันํ สุตฺวา โสตาปนฺนา อริยสาวิกา ภูฏตฺตฺตฺตา หุตฺวา เตสํ โภชนภูฏานํ อากฺนตฺวา เต โอลเกตฺวา
“เอวรูปา ทิโรตฺตปฺปวิริทิตา อรหนฺโต นาม น โหนฺติ, กสฺมา มํ สสุโร ปกฺโกสาเปสฺตี เสฏฺฐี ครทิตฺวา
อตฺตโน วสนฺภูฏานเมว คตา.

อเจลกา ตํ ทิสฺวา สพฺเพ เอกปฺพาเรเนว เสฏฺฐี ครทิสฺสุ “กํ ตฺวํ คหปติ อณฺญํ นาลตฺถ, สมณสฺส โคตมสฺส สาวิกํ มหากาพกณฺณิ
อิธ ปเวเสสิ, เวเคน ตํ อิมสฺมา เคหา นิกฺกทฺตฺมาเปหฺตี.

โส “น สกฺกา มยา อิมสํ วจนมตฺเตเนว นิกฺกทฺตฺมาเปตฺุ, มหากุลสฺส สา ธิตาติ จินฺเตตฺวา
“อຍຍာ ทหฺรา นาม ชานิตฺวา วา อชานิตฺวา วา กเรยฺย, ตฺมเห ตฺมฺหิ โหถาติ เต อຍຍေชฺเตวาท มหฺรเห อาสเน นิสฺสิทิตฺวา
สฺวณฺณปาตိຍํ อปฺโปทกํ มรฺุปายาสํ ปริภฺวชฺติ.

ตฺสฺมี สมเย เอโก ปิณฺทจาริกตฺเถโร ปิณฺทชาย จรฺนฺโต ตํ นิเวสนํ ปาวิสฺสิ.

วิสาขา สฺสุโร วิชฺมาณา จิตฺตา ตํ ทิสฺวา “สฺสุรสฺส อจฺจิตฺติ อຍຍตฺตฺนติ ยถา โส เถโร ปสฺสตี เอวํ อปฺคนตฺวา อภูฏาสฺสิ.

โส ปน พาลเ เถโร ทิสฺวาปิ อปฺสสนฺโต วิย หุตฺวา อโธมฺโข ภูณฺชเตว.

[นางวิสาขาทตฺต. พงษ์ว่า บริโภคของเก่า]

วิสาขา “เถโร ทิสฺวาปิ เม สฺสุโร สยฺญํ น กโรตฺตีติ ญตฺวา “อติจฺจถ ภาเน, มยฺหํ สฺสุโร ปุราณํ ขาทิตฺตี อาห.

โส นิคฺคณฺฐฺหิ กถิตกาเล อธิวาทฺตฺวาปิ^๑ “ปุราณํ ขาทิตฺตี ฐตฺตฺกฺขณฺเยว หตฺถํ อปฺเนตฺวา
“อิมํ ปายาสํ อีโต หรฺถ, เอตํ อิมสฺมา เคหา นิกฺกทฺตฺมถ, อຍํ มํ เอวรูเป มงฺคลกฺาเล อสุจฺิขาทกํ นาม กโรตฺตีติ อาห.

ตฺสฺมี โข ปน นิเวสเน สพฺเพ ทาสกมฺมกรฺา วิสาขาย สนฺตกา ว อฺุปฺคนตฺุ น วิสฺหนฺติ.^๒

โก นํ หตฺถเ วา ปาเท วา คณฺหิสฺสตี, มฺุเชน กเถตุํ สมตฺถโลปิ นตฺถิ.

วิสาขา สฺสุรสฺส กถํ สุตฺวา อาห “ตาท น เอตฺตเกเนว มยํ นิกฺขมาม, นานํ ตฺมฺเหหิ อฺุทกตฺตฺโต กุมฺภทาสี วิย อาনীตา,
ธรมานกมาตาปิตฺุณํ ธิตโร นาม น เอตฺตเกเนว นิกฺขมฺนฺติ,
เอเตเนว เม การณฺเนน ปิตา อีธาคนนกาเล อญฺุญฺุ กุมฺภพิเก ปกฺโกสาเปตฺวา
‘สเจ เม ธิตฺุ โทโส อฺุปฺปชฺชติ โสเธยฺยาถาติ วตฺวา มํ เตสํ หตฺถเ ฐฺุเปสิ, เต ปกฺโกสาเปตฺวา มยฺหํ โทสํ โสธาเปถาติ.

เสฏฺฐี “กลฺยาณํ เอสา กเถตฺตีติ อญฺุญฺุ กุมฺภพิเก ปกฺโกสาเปตฺวา “อຍํ ทาริกา มงฺคลกฺาเล นิสฺสิทิตฺวา
สฺวณฺณปาตိຍํ นินฺทกปายาสํ ปริภฺวชฺนตํ มํ ‘อสุจฺิขาทกฺาติ วทิตฺติ, อิมิสฺสา โทสํ อโรเปตฺวา อิมํ อีโต นิกฺกทฺตฺมาถาติ.

๑ ส. ย. เอตฺตฺนตฺเร นิสฺสินฺโน -อติ อตฺถิ.

๒ ส. ย. อฺุปฺคนตฺุ น วิสฺหนฺติ -อติ นตฺถิ.

“เอวํ กิร อมมาติ.

“นาคํ เอวํ วทามิ, เอกสมิ ปน ปิณฑจาริกตเถเร ชรทวารे ฐิตे, สสุโร मे अपिपत्तं मरुपायासं परिगुणन्तो तं न मनसिगโรति,
अहं मयं ससुरो अस्मि अत्तमावे पुण्णं न गरोति, पुराणपुण्णमेव चात्तिदि जिन्देत्त्वा
‘अतिज्जघ गन्ते, मयं ससुरो पुराणं चात्तिदि अजं, ऐत्ते मे गो गोसोति.

“อวยย อิศ โทโส นตฺถิ, อมหากं อิตา ยุตฺตํ กเถติ, ต्वं กสฺมา กุชฺฉสฺสีติ.

“อวยยา เอส ตาว โทโส มา โหตุ, อयं ปน เอกทิวสं มชฺฉิมยามะ ทาสทาสีหิ ปริวฺตา ปจฺฉาเคหํ อคฺมาสฺสีติ.

“เอวํ กิร อมมาติ.

“ตาคา นาคํ อญฺเญน การณน คตา, อิมสมิ ปน เคहे อาชานियวพฺวาย วิชิตาย ‘สญฺญปิ อกตฺวา นิสฺสีติตุํ อยฺตฺตฺนฺติ
ทณฺฑทูปเก คาคาเปตฺวา ทาสีหิ สทฺธิ คนฺตฺวา วพฺวาย วิชิตาย ปริหารं การापेสฺสี, ऐत्ते मे गो गोสोติ.

“อวยย อมหากं อิตา ตว เคहे ทาสีหิปิ อกตฺตพพกम्मํ กโรติ, ต्वं ऐत्ते กิ โทสํ ปสฺสสฺสีติ.

“อวยยา อิศาปิ ตาว โทโส มา โหตุ, อิมิสฺสา ปน ปิตา อิศาคมนกาลे อิมํ โววทฺนโต คฺยหปปฏิจฺฉนฺเน ทส โววาเท อทาสี,
เตสํ อตฺถํ น ชานามิ, เตสํ เม อตฺถํ กเถตุ, อิมิสฺสา ปน ปิตา ‘อนฺโตอคฺคิ พหิ น นีหริตพฺโพติ อาห,
สกกา นุ โข อมเหหิ อุกฺโต ปฏฺวิสฺสกเคหानํ อคฺคิ อทตฺวา วสฺติจฺฉนฺติ.

[นางวิสาขาทิพ้อมว่า]

“เอวํ กิร อมมาติ.

“ตาคา, มยं ปิตา น ऐत् สนฺชาย กเถสิ, อิทํ ปน สนฺชาย กเถสิ ‘อมม ตว สสฺสสฺสฺรสามิกานํ อคฺฉนํ ทิสฺวา พหิ ตสฺมี ตสฺมี เคहे
ฐุตฺวา มา กเถสฺสีติ ऐวรูปนํ ทิ อคฺคินา สทฺธิโส อคฺคิ นาม นตฺถิตี.

“อวยยา ऐत् ตาว โหตุ, อิมิสฺสา ปน ปิตา ‘พาทฺริโต อคฺคิ น อนฺโต ปเวเสตพฺโพติ อาห,
กิ สกกา อมเหหิ อนฺโตอคฺคิมหิ นิพฺพุเต พาทฺริโต อคฺคิ อนาหริตฺตฺนฺติ.

“เอวํ กิร อมมาติ.

“ตาคา มยं ปิตา น ऐत् สนฺชาย กเถสิ, อิทํ ปน สนฺชาย กเถสิ
‘สจ เต ปฏฺวิสฺสกเคहेสุ อติถิโย वा पुरिसा वा ससฺสฺสฺรสามิกानํ อคฺฉนํ กเถนฺติ, เตหิ กเถत् อหริตฺวา
‘อสุโก นาม ตุมหากं เอวํ อคฺฉนํ กเถตีตี ปุน มา กเถยยาสฺสีติ, ऐเตनํ ทิ อคฺคินา สทฺธิโส อคฺคิ นาม นตฺถิตี.

เอวํ อิมสมิ การณน सा निहोसा ओहसि.

यथा ज ऐत्ते एवํ सेसेसुपि.

[อรรถาธิบายข้อโอวาทอื่น]

เตสฺ ปน อัย อธิปฺปาโย:

ยปี ทิ ตสฺสา ปิตรา “อมมฺ เย ททนต์ิ เตสฺเยว ทาทพฺพนฺติ วุตฺตํ,
ตํ ‘ยาจิตฺตํ อุกฺกรณํ คเหตฺวา เย ปฏฺิเทนฺติ เตสฺเยว ทาทพฺพนฺติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“เย น เทนฺติ เตสฺ น ทาทพฺพนฺติ, อิทฺปิ “เย ยาจิตฺกํ คเหตฺวา น ปฏฺิเทนฺติ เตสฺ น ทาทพฺพนฺติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“ททนต์สฺสาปิ อททนต์สฺสาปิ ทาทพฺพนฺติ, อิทฺ ปน “ทลิตฺทเทสฺ ญฺาติมิตฺเตสฺ สมฺปตฺเตสฺ, เต ปฏฺิเทนฺติ สกฺโกณฺตุ วา มา วา,
เตสฺ ทาทพฺพนฺติ วฏฺฏตีติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“สุขํ นิสฺสิทิตฺพฺพนฺติ, อิทฺปิ “สสฺสุสฺสุรฺสามิเก ทิสฺวา วฏฺฏฐาตพฺพฐฺาเน นิสฺสิทิตฺตํ น วฏฺฏตีติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“สุขํ ภูณฺชิตพฺพนฺติ, อิทฺ ปน “สสฺสุสฺสุรฺสามิเกหิ ปุเรตรํ อภูณฺชิตฺวา เต ปรีวีสิตฺวา สพฺเพหิ ลทฺธาลทฺธํ ญฺุตฺวา
ปจฺฉา สยํ ภูณฺชิตฺตํ วฏฺฏตีติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“สุขํ นิปฺชชิตพฺพนฺติ, อิทฺปิ สสฺสุสฺสุรฺสามิเกหิ ปุเรตรํ สยํ อารุญฺห น นิปฺชชิตพฺพํ,
เตสฺ กตฺตพฺพยฺุตตํ กตฺตปฺปฏิวตฺตํ กตฺวา ปจฺฉา สยํ นิปฺชชิตฺตํ ยุตฺตณฺติ อิทฺ สนฺธาย วุตฺตํ.

“อคฺคิ ปรีจฺริตพฺโพติ, อิทฺ ปน “สสฺสุสฺสุรฺสามิเกหิ อคฺคิกฺขนฺธํ วยิ อุรฺคฺราขานํ วยิ จ กตฺวา ปสฺสิทิตฺตํ วฏฺฏตีติ สนฺธาย วุตฺตํ.

“อนฺโตเทวตา นมฺสฺสิทิตพฺพาติ, อิทฺปิ “สสฺสุสฺสุรฺสามิเกหิ เทวตํ วยิ กตฺวา ทฏฺุํ วฏฺฏตีติ สนฺธาย วุตฺตํ.

เอวํ เสฏฺฐี อิมฺสํ ทสนฺนํ โอวาทานํ อตฺถํ สุตฺวา ปฏฺิวจฺฉนํ อปฺสสนฺโต อโธมฺโข นิสฺสิทิต.

อถ นํ ภูณฺมพิกา “กึ เสฏฺฐี อภฺโยปิ อมฺหากํ ธีตฺุ โทโส อตฺถิตฺติ ปุจฺฉิสฺสุ.

“นตฺถิ อຍယာติ.

“อถ กสฺมา นํ นิตฺุโทสํ อการณฺน เคหา นิกฺกทฺตฺมาเปสฺสิติ.

[มฺิคารเศรชฺฐีขอโทษนางวิสาข]

เอวํ วุตฺเต, วิสาขา อาห “ตาทา กิณฺจาปิ มยฺหํ สสุรฺสสฺ วจฺเนน ปฐฺมเมว คมนํ น ยุตฺตํ,
ปีตา ปน เม อากมนฺกาเล มม โทสฺโสธฺนตฺถาย^๑ มํ ตุมฺหากํ ทตฺถเถ ฐฺุเปสฺสิ, ตุมฺเหหิ จ เม นิตฺุโทสกาโว ญฺาโต,
อิทานิ มยฺหํ คนฺตํ ยุตฺตณฺติ ทาสฺิทาเส “ยานาหิ นิสฺสุชฺชาเปถาติ อาณฺมาเปสฺสิ.

อถ นํ เสฏฺฐี เต ภูณฺมพิเก คเหตฺวา “อมมฺ มยา อชานิตฺวา กถิตํ, ขมาหิ เมติ อาห.

“ตาท ตุมฺหากํ ขมิตพฺพํ ตาว ขมาหิ, อิทฺ ปน พุทฺธสฺสาเน อเวจฺจปฺปสนฺนสฺส กุสฺสสฺ ธีตา, น มยฺ วินา ภิกฺขุสงฺฆเณ วตฺตาม,
สเจ มม รุจฺยิยา ภิกฺขุสงฺฆํ ปฏฺิขคฺคิตฺตํ ลภามิ, วสฺสิสฺสามิตฺติ.

๑ สฺ. ยฺ. โทสฺาโทสฺโสธฺนตฺถาย.

“อมม, ตวั ยถารุจิยา ตว สมณ ปฏิกุคคาหิตี อาห.

[มโหรีเศรษฐีฟังธรรมของพระพุทธเจ้า]

วิสาข ทสพล นิมนตาเปตวา ปุนทิวเส นิเวสนํ ปเวเสสิ.

นคคสมณปิ สตุ มโหรีเศรษฐีโน เคหคณนภาวํ สุตวา คนตวา เคหํ ปริวาเรตวา นิสิตฺสุ.

วิสาข ทกขิโณทกํ ทตวา “สพโพ สกกาโร ปฏียาทีโต, สสุโร เม อาคนตวา ทสพลํ ปรีวิสตุติ สาสนํ เปเสสิ.

อถ นํ อาคนตคามํ อาชีวกา “มา โข ตวั คหปติ สมณสฺส โคตมสฺส สนตีกํ คจฉาติ นิวาเรสุ.

โส “สุณิสสา เม สยเมว ปรีวิสตุติ ปหิณิ.

สา พุทธปุมุขํ ภิกขุสงฆํ ปรีวิสิตวา นิภูจฺจเต ภาตตกิกจเจ ปุน สาสนํ เปเสสิ “สสุโร เม อาคนตวา ฆมมกถํ สุณาตฺติ.

อถ นํ “อิทานิ อคมนํ นาม อติวีย อยุตตฺตติ ฆมมํ โสตุกามตยา คจฉนตํ ปุน เต อาหํสุ

“เตนทิ สมณสฺส โคตมสฺส ฆมมํ สุณนโต พหิสานินิ นิสิติตวา สุณาหิติ ปุเรตรเมวสฺส คนตวา สาณิ ปรีกขิปิสุ.

โส คนตวา พหิสานินิ นิสิติ.

สตุธา “ตวั พหิสานินิ วา นิสิติ ปรีกขิตเว วา ปรีเสเล วา ปรีจกกวาเพ วา ปน นิสิติ,

อหํ พุทฺโธ นาม สกโกมิ ตํ มม สททํ สาเวตฺตุนติ มหาฆมพุกฺขนธะ คเหตุวา จาเลนโต วีย อมตวสฺสํ วสสนโต วีย จ

ฆมมํ เทเสตุ อนุปฺพุพพิถํ อารภิ.

สมมาสมพุทฺธะ ปน ฆมมํ เทเสนเต, ปุโรโต จิตฺตปิ ปจฺจโต จิตฺตปิ จกกวาพสฺสํ จกกวาพสฺสสํ อติกกมิตวา จิตฺตปิ

อกนินฺนุฏฐาเว จิตฺตปิ “สตุธา มณฺเฏว โอลเกติ, มยหเมว ฆมมํ เทเสตีติ วทนติ.

สตุธา ทิ ตํ ตํ โอลเกนโต วีย เตน เตน สทฺธิ สลลปนโต วีย จ โหติ.

จนฺพุมา กิร พุทฺธา ยถา จนฺโท คคณมฆเณ จิตฺโต มยหํ อฺุปรี จนฺโท “มยหํ อฺุปรี จนฺโทติ สพุทฺธตฺตานิ ฆายติ

เอวเมว ยตถ กตถจิจิ จิตฺตานิ อภิมฺเข จิตฺตา วีย ฆายนติ.

อิทํ กิร เตสํ อลงกตสีสํ ฉินฺทิตวา สุณฺชนอกฺขินิ อฺุปปาณฺตวา ททยมํสํ อฺุพุทฺธเตตฺตวา

ปรีสส ทาสตถาย ฆาลิสทิสะ ปุเตเต กณฺหาฆินาสทิสสา ฐิตโร มทฺทิสทิสสา ปฆาปติโย ปรีจจชิตฺตวา ทินฺนทานสส ผลํ.

[นางวิสาขได้นามว่ามีคารมารดา]

มโหรีเศรษฐีปี ตถาคเต ฆมมเทสนํ วินิวตเตนเต วินิวตเตนเต พหิสานินิ นิสินโน ว

สทสสนยปฏิมณฺจิตเต โสตาปตติเมเล ปติภฺนุญาย อจลสทฺธาย สมณฺนาคโต ติสฺสุ รตเนสฺสุ นิกกงฺโข หุตฺวา

สาณิกณฺณํ อฺุกขิปิตวา อาคนตวา สุณิสาย ถนํ มฺุเขน คเหตุวา “ตวั เม อชฺุชโต ปภฺนุญาย มาตาทิ ตํ มาติภฺนุญานะ ฐฺุเปสิ.

ตโต ปภฺนุญาย มโหรีมารตา นาม ฆาตา.

ปจฉาภาเค ปุตฺตํ ลภิตฺวา “มิกาโรติสฺส นามํ อกาสิ.

มหาเสฏฺฐี สุณิสาย ญํ วิสสชฺเชตฺวา คนฺตฺวา ภควโต ปาเทสุ ปติตฺวา ปาเท ปาณินิ จ ปริสมฺพาหนโต มุเขน จ ปริจุมฺพนโต
“มิกาโร อหํ ภาณเตติ ติกฺขตฺตํ นามํ สาเวตฺวา “อหํ ภาณเต เอตตํ กาลํ ‘เอตถ ทินฺนํ มหปฺพลนฺติ น ชานามิ,
อิทานิ เม สุณิสํ นิสาย ญาตํ, สพฺพา อปายทุกฺขา มุตฺโตมฺหิ, สุณิสสา เม อิมํ เคหํ อากจฺฉนฺตี มม อตถาย หิตาย สุขาย อากตฺตาติ
วตฺวา อิมํ คากมาห

“โสหํ อชฺช ปชานามิ ยตถ ทินฺนํ มหปฺพลํ
อตถาย วต เม ภทฺทา สุณิสสา ชรมาคตฺตาติ.

วิสาขา ปุนทิวสตถายปิ สตถารํ นิมนฺเตสิ.

ปุนทิวเสปิ สสฺสุ โสตาปตฺติผลํ ปตฺตา.

ตโต ปญฺญาย ตํ เคหํ สาสนสฺส วิวฏฺฐวารํ อโหสิ.

[มิมคารเศรชฺฐีทำเครื่องประดับให้นางวิสาขา]

ตโต เสฏฺฐี จินฺเตสิ “พหุปการรา เม สุณิสสา, ปณฺณการมสฺสา กริสฺสามิ, เอติสฺสา หิ ภาริยํ ปสาธนํ นิจฺจกาลํ ปสาธิตุํ น สกฺกา,
สทฺถหุทฺทสฺสา ทิวา จ รตฺโต จ สพฺพิริยาปถेषุ ปสาธนโยคคํ ปสาธนํ กาทเรสฺสามิตี
สทฺสทฺสสคฺชนิกํ ฆนฺมฏฺฐกํ นาม ปสาธนํ กาทเรตฺวา, ตสฺมี นิฏฺฐิตฺเต, พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา สกฺกจฺจํ โภเชตฺวา
วิสาขํ โสฬสฺหิ คนฺโธทกฺขณฺเฑหิ นหาเปตฺวา สตถุ สมฺมุเข ฐฺเปตฺวา สตถารํ วนฺทาเปสิ.

สตถา อนุโมทนํ กตฺวา วิหารเมว คโต.

[นางวิสาขามีกำลังเท่าช้าง ๕ เชือก]

วิสาขापิ ตโต ปญฺญาย ทานาทินิ ปุณฺณานิ กโรนฺตี สตถุ สนฺติกา อญฺญวเร ลภิตฺวา
คคณฺตเล จนฺทเลชา วิย ปญฺญายมาณา ปุตฺตธิตฺตาหิ วุฑฺฒิ ปาปุณฺนิ.

ตสฺสา กิร ทส ปุตฺตา ทส ธิตโร อเหสุ.

เตสุ เอเกกสฺส ทส ทส ปุตฺตา จ ธิตโร จ อเหสุ.

เตสุปิ เอเกกสฺส ทส ทส ปุตฺตา จ ธิตโร จาติ

เอวมสฺสา ปุตฺตนตฺตปนตฺตสนฺตานวเสน ปวตฺตานิ วิสาธิกานิ จตฺตาริ สตานิ อญฺญจ ปาณสทฺสสานิ อเหสุ.^๑

สยํ วิสวสฺสสตํ อญฺญาสิ.

สีเส เอกปิ ปลิตํ นาม นาโหสิ.

นิจฺจํ โสฬสวสฺสทฺเทสิกา วิย อโหสิ.

๑ ม. ย. วิสาขา วิสตีปุตฺตา นตฺตา จ จตุโร สตา
ปนตฺตา อญฺญสทฺสสา ชมพฺทีเปสุ ปากฺกา -อิตฺติ.

ตำ ปุตตนตตปริวาร วิหาร คจฉนตี ทิสวา “กตมา เอตถ วิสาขชาติ ปฏิปุจฉิตาโร โหนติ.

เย น คจฉนตี ปสสนตี “อิทานิ โลกั คจฉตุ, คจฉมานา ว โน อยยา โสภตตี จินเตนตี.

เย น จิตฺตํ นิสินนํ นิปนนํ ปสสนตี “อิทานิ โลกั นิปชชตุ, นิปนนานา โน อยยา โสภตตี จินเตนตี.

อิติ สา “จตุสุ อิริยาปเถสุ อสุกอิริยาปเถ นาม น โสภตตี น วตตพพา อโหสิ.

ปญจนนํ โข ปน หตถีนํ ถามํ ชาเรตี.

ราชา “วิสาขา กิร ปญจนนํ หตถีนํ ถามํ ชาเรตีตี สุตฺวา ตสสา วิหารํ คนฺตฺวา ธมฺมํ สุตฺวา
อาคมนเวลาย ถามํ วิมฺสิตฺกาโม หตถี วิสสชฺชาเปสี.

โส โสณทํ อุกฺขิปิตฺวา วิสาขามิขุ อคมาสี.

ตสสา ปริวาริตฺถิโย ปญจสตา, เอกจจา ปลายีสฺ, เอกจจา นํ อปริจจชิตฺวา,
“กิมิทนตี วุตเต, “ราชา กิร เต อยเย ถามํ วิมฺสิตฺกาโม หตถี วิสสชฺชาเปสีตี วทีสุ.

วิสาขา “อิมํ ทิสวา กิ ปลายิตฺเตน, กถนฺนุ โข ตํ คนฺทิสสามีตี จินเตตฺวา
“สเจ ตํ ทพฺพํ คนฺทิสสามิ, วินสฺเสยยาตี ทวีหิ องฺคฺลิตฺหิ โสณทาย คเหตฺวา ปฏิปฺปณาเมสี.

หตถี อตฺตานํ สณฺฐาตุํ นาสกฺขิ, ราชงฺคเณ อุกฺกุฏิกิโก หุตฺวา ปตี.

มหาชนฺโน สาธฺกการํ อทาสิ.

สา สปริวารา โสตฺถินา เคหํ อคมาสี.

[นางวิสาขาลืมเครื่องประดับไว้ที่วิหาร]

เตน โข ปน สมเยน สาวตฺถิยํ วิสาขา มิคารมาตา พหุปุตฺตา โหตี พหุนตฺตา อโรคฺปุตฺตา อโรคนตฺตา อภิมงฺคลสมฺมตา.

ตาวตฺเตสฺ ปุตตนตตสทสฺเสสุ เอโกปี อนฺตรา มรณปฺปตฺโต นาม นาโหสิ.

สาวตฺถิวาสินํ มงฺคเลสุ ฉณฺเสสุ วิสาขํ ปฐฺมํ นิมนฺเตตฺวา โภเชนตี.

อเถกสมฺมํ อฺสุสวทิวเส มหาชนฺเน มณฺฑิตปฺปสาธิตे ธมฺมสฺสวนาย วิหารํ คจฉนเต วิสาขापि นิมนฺตितฺถฺฐานเณ ภูชิตฺวา महालताप
सान्नि पसाहेตฺวา महाชนेन सथि विहारं कन्तवा आग्रधानि मुञ्जित्वा तासिया अतासि यं सन्धाय वृत्त^๒

“เตน โข ปน สมเยน สาวตฺถิยํ อฺสุสวโ หตี มนุสฺสา อลงฺกตปฺปฏิยตฺตา อารามํ คจฉนตี.

วิสาขापि มิคารมาตา อลงฺกตปฺปฏิยตฺตา วิหารํ คจฉตี.

อถฺโข วิสาขา มิคารมาตา आग्रधानि मुञ्जित्वा अुत्तरासङ्के गन्धिकं पण्डित्वा तासिया अतासि “हनूत् से इमिं गन्धिकं कन्हाहीति.

๑ ส. ย. เอตถนตเร น -อิติ อตถิ.

๒ มหาวิงฺค. ๒/๔๘๙.

สา กิร วิหาร คจณตี “เอวรูป มหคหฺม ปสาธนํ สีเส ปฏิมุกกํ ยาวปาทปิภูฐี อลงการํ อลงกริตวา วิหารํ ปวิสิตฺตํ อุตฺตุนตี
ตํ มุญฺจิตวา ภาณฺทิกํ กตฺวา อตฺตโน ปุณฺณเณว นินฺพตฺตตาย ปญฺจหตฺถิตถามธฺราย ทาสียา หตฺถเอ อทาสี.

สา เอว ตํ คณฺทิตฺตํ สกฺโกติ, เตน ตํ อาท “อมฺม, อิมํ ปสาธนํ คณฺห, สตฺถุ สนฺติกา นินฺวตฺตนาเล ปสาธสฺสามิ นนฺตี.

ตํ ปน ทตฺวา ฆนฺมภูฏกํ ปสาธนํ ปสาธตฺวา สตฺถารํ อฺปสงฺกมิตฺวา ฆมฺมํ อสฺสสฺสี.

ฆมฺมสฺสวนาวसानเ ภาควนฺตํ วนฺทิตฺวา อฺภูฏายาสนา ปกฺกามิ.

สาปิสฺสา ทาสี ตํ ปสาธนํ ปมฺมุฏฺฐา.

ฆมฺมํ สุตฺวา ปน ปกฺกนฺตตาย ปริสาย, สเจ กิลฺลิจิ ปมฺมุฏฺฐํ โหตี, ตํ อานนฺทเถโร ปฏิสฺสามตี.

อิตฺติ โส ตํ ทิวสํ มหาลตาปสาธนํ ทิสฺวา สตฺถุ อารฺโหเจสิ “ภนฺเต วิสาขา ปสาธนํ ปมฺมุสฺสิตฺวา คตฺวาติ.

“เอกมฺนเต ฐฺเปหิ อานนฺทาทิ.

เถโร ตํ อุกฺขิปิตฺวา โสปาณปสฺเส ลคฺเคตฺวา ฐฺเปสิ.

[นางวิสาขาทรงบริเวณวัด]

วิสาขापि सुपियाय सहि “आकन्तुकमिकिलानातिं गतत्तपुपुत्तकं खानिससामिती अनट्टिविहारे विजि.

ตา ปน อฺปาสิกายเ อนฺโตวิหาเร ทิสฺวา สบฺปิมฺชฺเตลาทีหิ อตฺถิกา ปกฺตียาว ทฺรธา จ สามเณฺรธา จ
ถาลกาทีนํ คเหตุวา อฺปสงฺกมฺนตี.

ตสฺมีปิ ทิวเส ตเถว กริสุ.

อเถกํ คิลานํ ทิสฺวา สุปียา “เกนฺตเถ อยฺยสฺสาตี ปุจฺฉิตฺวา, “ปฏิจฺฉาพฺนิเณนาตี วุตฺเต, “โหตุ อยฺย เปเสสฺสามิตี
ทฺติยทิวเส กปฺปิยมฺสํ อถนฺตี อตฺตโน อูรุมฺเสน กตฺตพฺพกิจฺจํ กตฺวา ปุณฺ สตฺถริ ปสาเทน ปากตฺกสฺรีราว อโหสิ.

วิสาขापि किलाने त्थरे ज सामेणरे ज ओलोकेत्वा अण्णेण त्थारेण निग्गमित्वा विहारुपजारे ฐिता

“อมम् पसाधनं आहार, पसाधससामिती आह.

तस्मिं खणे सा त्थาสि पम्मुสसित्वा निग्गन्तवारं ญत्वा “अयेये पम्मुग्गम्महिती आह.

“เตนहि कन्त्वा कण्ठित्वा ऐहि, सजे पन मय्हं अयेयेण अानन्तเถरेण अुकฺขิปित्वा अण्णस्सि ฐाने ฐूपितं โหตี,
मा आहरेय्यासि, अयेयेเสว तं मया परिजत्तุนตี.

खानाति गिर सा “मन्नुसानं पम्मुग्गम्मण्ठकं ธีरो पग्गिसामेतฺตี, तस्मा ऐवมาह.

[นางวิสาขาคือที่สร้างวิหารถวายสงฆ์]

เถโรปิ ตํ ทาสี ทิสวาว “กิมตลํ อากตาสีตี ปุจฉิตวา, “อัยยาย เม ปสาธนํ ปมมุสสิตวา อากตมहींติ วุตเต,
“เอตสมิ เม โสปาณปสเส ฐูปิตํ, คณหาहींติ อาห.

สา “อัยย ตุมหากํ หตเถน อามภูฐณนทํ มยหํ อัยยาย อนาหรณียํ กตนต์ติ วตวา ตุจฉหตถาว คนตวา
“กํ อมมาตี วิสาขาย ปุฐฐา ตมตลํ อารโจะสี.

“อมม นานํ มม อัยเยน อามภูฐณนทํ ปิลนธิสสามิ, ปริจจตตํ มया, อัยยานํ ปน ปฏิกคคิตุํ ทุกขํ,
ตํ วิสสชเชตวา กปปียภณนํ อุปเนสสามิ, คจฉ ตํ ออาหาราहींติ.

สา คนตวา อาหริ.

วิสาขา ตํ อปิลนธิตวา กมมาเร ปกโกสาเปตวา อคฆาเปสี.

เตหิ “นว โภกียอ อคฆติ, การาปณียํ ปน สตสทสสนติ วุตเต, ปสาธนํ ยานะ ฐูปेतวา “เตนहीं ตํ วิกกิณถาตี อาห.

ตตตํ ฐนํ ทตวา คณหิตุํ น โภจิสกขิสสตี, ตํ หิ ปสาธนํ ปสาธตํ อนุจฉวิกา อิตถิโย พุลลภา.

ปฐวิมณนทลสมิ หิ ติสโสว อิตถิโย มหาลตาปสาธนํ ลภิสสุ

“วิสาขา มหาอุปาสิกา, พนฐลลลเสนาปติสส ภริยา มลลิกา, พาราณสีเสฐฐิโน ธีตาตี,

ตสมา วิสาขา สยเมว ตสส มุลํ ทตวา สตสทสสาธิกา นวโภกียอ สกญฺเ อาโรเปตวา วิหารํ เนตวา สตถารํ วนทิตวา

“ภนเต มยหํ อัยเยน อานนทตเถเรน มม ปสาธนํ หตเถน อามภูฐํ, เตนามภูฐกาลโต ปุฐฐาย น สกกา,

มया ปิลนธิตुํ ตํ ปน ‘วิสสชเชตวา กปปียํ อุปเนสสามิตี วิกกิณถาเปนตี อลญฺ คณหิตุํ สมตลํ อทิสวา

อหเมวสส มุลํ คาหาเปตวา อากตา, จตุสสุ ปจจเยสสุ กตฺรปจจเย อุปเนมิ ภนเตตี.

“ปาจันทวาเร สงฆสส วสนนฐฐานํ กาคุํ เต ยุตตํ วิสาเขตติ.

“ยุตตํ ภนเตตี วิสาขา ตุฐฐมานสา นวโภกียอ ภูมิเมว คณหิ.

อปฺราหิ นวโภกียอ วิหารํ กาคุํ อารภิ.

[การสร้างวิหารของนางวิสาข ๙ เดือนจึงเสร็จ]

อเถกทิวสํ สตถา ปจจสสมเย โลกํ โวลเกนโต เทวโลกา จวิตวา ภททियนคเร เสฐฐิกุเล นิพพตตสส

ภททियสส นาม เสฐฐิปปตสส อุปนิสสยสมปตตี ทิสวา อนาถปิลนธิกสส เคเห ภตตทิกจจํ กตวา อุตฺตรทวารารภิมุโข อโหสี.

ปกคิยาปิ สตถา วิสาขาย เคเห ภิกขํ คณหิตวา ทกขินทวาเรน นิกขमितวา เขตวเนน วสติ,

อนาถปิลนธิกสส เคเห ภิกขํ คณหิตวา ปาจันทวาเรน นิกขमितวา ปุพพาราเม วสติ.

อุตฺตรทวารํ สนธาย คจฉนตฺเตยว ภควนตํ ทิสวา “จาริกํ ปกกมิสสตีตี ชานนตี.

วิสาขापि ตํทิวสํ “สตถา อุตฺตรทวารารภิมุโข คโตตี สุตวา ว เวเคน คนตวา วนทิตวา อาห “จาริกํ คนตฺกามตถ ภนเตตี.

“อาม วิสาเขตติ.

“ภนเต เอตตัง ฌนํ ปริจจชิตฺวา ตุมหากํ วิหารํ กาวเรมิ, นีวตตถ ภนเตติ.

“อนิวตตคณนํ อิทํ วิสาเขตติ.

สา “อทธา เหตุสมปนฺนํ กณฺจิ ปสฺสตี ภควาติ จินเตตฺวา

“เตนหิ ภนเต มยฺหํ กตาทถวิชานนํ เอกํ ภิกฺขุํ นีวตฺตาเปตฺวา คจฺจถาติ อาท.

“ยํ โรเจสฺสี, ตสฺส ปตฺตํ คณฺห วิสาเขตติ.

สา กิจจาปิ อาณนฺทเถโร ปิยาติ “มหาโมคคฺคฺลลานตเถโร อิทฺธิมา เอตํ เม นิสฺสาย กมฺมํ ลหุํ นิปฺปชฺชิสฺสตีติ ปน จินเตตฺวา เถรสฺส ปตฺตํ คณฺหิ.

เถโร สตถารํ โอลฺลเกสฺสี.

สตถา “ตว ปรีวาวเร ปญฺจสฺเต ภิกฺขุ คเหตฺวา นีวตต โมคคฺคฺลลานาติ.

โส ตถา อกาสิ.

ตสฺसानุภาเวน ปญฺญาสสฺสุทฺธิโยชฺชนานิปี รุกฺขตถาย จ ปาสาณตถาย จ คตา มนุสฺสา

มหนฺเต มหนฺเต รุกฺเข จ ปาสาณเ จ คเหตฺวา ตํทิวสเมว อาคจฺจนฺติ, เวน สกฺเฏ รุกฺขปาสาณเ อาริเปนฺตา กิลมฺนตี,

น อภิโฆ ภาณฺชตี, น จิรสฺเสว เทวภูมิกํ ปาสาทํ กรีสฺสุ.

“เหตุฐฺฐาภูมิมิํ ปญฺจ คพฺภสฺตานิ, อุปริภูมิมิํ ปญฺจ คพฺภสฺตานีติ คพฺภสฺสสฺสปฏิมณฺชิตโต ปาสาทโ อโหสิ.

สตถา นวหิ มาเสหิ จาริกํ จริตฺวา ปุณฺ สวตฺถึ อคมาสิ.

วิสาขายปิ ปาสาทเ กมฺมํ นวหิ เอว มาเสหิ นิภูตฺติ.

ปาสาทภูมฺนี ฆนโกภูมิตตฺสฺวณฺณเณน สฺสุทฺธิอุทกขมฺมคณฺหนํ กาวเรสิ.

“สตถา เขตฺวณฺมหาวิหารํ คจฺจตีติ สุตฺวา ปจฺจคคณนํ กตฺวา สตถารํ อตฺตโน วิหารํ เนตฺวา ปฏิญฺญํ คณฺหิ

“ภนเต อิมํ จาตุมมาสํ ภิกฺขุสงฺฆํ คเหตฺวา อิเชว วสถ, ปาสาทมฺหํ กรีสฺสามีติ.

สตถา อธิวเสสิ.

[นางวิสาขาทำบุญฉลองวิหาร]

สา ตโต ปุณฺญาย พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส วิหาเรเวว ทานํ เทติ.

อถสฺสา เอกา สหายิกา สหสฺสคณฺนิกํ เอกํ วตฺถํ อาทาย อาคณฺตฺวา

“สหายิกเ อหํ อิมํ วตฺถํ ตว ปาสาทเ ภูมตฺถรณฺสงฺเขเปน อตฺถริตฺูกามา, อตฺถรณฺภูมฺนํ เม อาจิกฺขถาติ อาท.

“สหายเเก สเจ ตยาคี โองาส นตถิติ วุฑฒามิ, ตว ‘เม โองาส อทาตุคามาทิ มณญิสสสิ,
สยเมว ปาสาทสส เทว ภูมियो คพภสทสสจจ โอลเกตวา อตถรณญฐานัน ชานาหิติ.

สา สทสสคณนิกั วตถั คเหตุวา ตตถ ตตถ วิจรณตี ตโต อปตตรมุลั วตถั อทิสวา “นาหิ อิมสมิ ปาสาเท ปุณญภาคั ลภามิติ โท
มนสสปปตตา เอกสมิ ฐาเน โรหนตี อญฐาสิ.

อถ นั อานนทตเถโร ทิสวา “กสมมา โรทสีติ ปุจฉิ.

สา ตมตถั อารजेสิ.

เถโร “มา จินตยิ, อหิ เต อตถรณญฐานัน อัจจิสสามิติ วตวา ‘โสปาณเ ปาพปุณณกั กตวา อตถราหิ,
ภิกขุ ปาเท โรวิทวา ปฐมึ ตตถ ปาหิ ปุณณิตวา อนโต ปวิสิสสนติ, เอวนเต มหปผลั ภวิสสตีติ อาท.

วิสากาย กิเรตัง อสลลกขิตญฐานัน.

วิสากา จตตารอ มาเส อนโตวิหาเร พุทฐปปมุขสส ภิกขุสงฆสส ทานัน อทาสิ.

โอสานทิวเส ภิกขุสงฆสส จีวรสาฎเก อทาสิ.

สงฆนวกน ลทฐจีวรสาฎกา สทสส อคฆิสสุ.

สพเพสั ปตตานินิ^๑ ปุเรตวา เกสขุขั อทาสิ.

ทานปริจจาเค นว โภฎิโย อคมंसุ.

อิติ “วิหารสส ภูมิกคหणे นว โภฎิโย, วิหารการาปนเ นว, วิหารมเท นวาติ สพพาปิ สตตวีสติ โภฎิโย พุทฐสาสเน ปริจจชิ.

อิตถิภาเว ฐตวา มิจฉาทิภูฎิกสส เคเท วสมานาย เอวรुโป ปริจจาโค นาม อณญิสสา นตถิ.

[นางวิสาขาเปล่งอุทาน ในวันฉลองวิหารเสร็จ]

สา วิหารมทสส นิญฐิตทิวเส วฑฒมานกจฉายาย ปุตตนตตปริวุตา “ยั ยั มยา ปุพเพ ปตถิตัง, สพพเมว มตถกั ปตตนนติ
ปาสาหิ อุนุปรียายนตี ปณจหิ คากาหิ มฐรสทเทเน อิมั อุทานัน อุทานนสิ

“กทาหิ นวปาสาหิ ^๒	สุธามตติกเลปนั
วิหารทานัน ทสสามิ	สงกปโป มยห ปุริโต.
‘กทาหิ มณจปีรญจ	ภิสสิมโพหนานิ จ
เสนาสนภณขั ทสสามิ	สงกปโป มยห ปุริโต.
‘กทาหิ สลากภตตัง	สุจิมंसุสเสจัน
โภชนทานัน ทสสามิ	สงกปโป มยห ปุริโต.
‘กทาหิ กาสิกวตถั	โฆมกปปาสิกานิ จ

๑ ปตเต (?)

๒ สี. ม. ยุ. ปาสาหิ รมม.

จิวรทาน ทสสามิ

สงกโป มยห ปูริโต.

‘กทาท สปิณวินิต์

มธูเตลยจ ผาณิต์

เภสชชทาน ทสสามิ

สงกโป มยห ปูริโตติ.

ภิกขุ ตสสา สทท์ สุตวา สตถุ อาโรจยีสู “ภนเต อมเหติ เอตตเก อทธาน วิสาขาย คายนํ นาม น ทิฏฐุปุพพ์,
สา อชช ปุตตนตตปริวุดา คายมานา ปาสาท อนุปริยายติ, กิณฺนุ ขวสุสา ปิตตํ กุปิตํ, อุทาทู อุมมตติกา ชาตาดิ.

สตถา “น ภิกขเว มยหํ อิตา คายติ, อตตโน ปนสสา อชฌาสโย ปริปัญโณ,
สา ‘ปตติตตปุตถนา เม มตถกํ ปตตาดิ ตูฏฐมานสา อุทานํ อุทานนตี วิจรตติ วตวา,
‘กททา ปน ภนเต ตาย ปตถนา ปตถิตาดิ วุตเต, “สุณิสสส ภิกขเวติ, “สุณิสสาม ภนเตติ วุตเต, อตติํ อหาริ:

[ปุรพประวัติของนางวิสาข]

ภิกขเว อิตก กปปสตสทสสมตถเก ปทุมุตตโร นาม พุทโธ โลก นิพพตติ.

ตสส วสสสทสทสสํ आयु ओहलि, चीनासवानं सतसहस्रं, प्रिवारो नक्रं हंसती नाम, पिता सुन्नतो नाम राजा,
माता सुषाता नाम तेवि.

ตสส สตถุ อคคูปุฏฐायิกา อุปาสิกา อฏฐวเร ยาจิตวา มาติฏฐาเน ฐตวา สตถารํ จตุหิ ปจเจยหิ ปฏิกขคคณตี
สายํ ปาตํ อุปุฏฐานํ คจจติ.

ตสสา เอกา สหายิกา ตาย สทธี นิพพत्ति วิหารํ คจจติ.

สา ตสสา สตถารา สทธี วิสสาเสน กถนญจ วลลภภาวญจ ทิสวา “กิณฺนุ โข กตวา เอวํ พุทธานं वल्लभा होतिसि जिनेदत्त्वा सत्
ถारं पुजसि “ภนเต เอสา อิตถิ ตุมหากํ ก็ होตिसि.

“อุปุฏฐायิกานํ อคคาคติ.

“ภนเต ก็ กตวา อุปุฏฐायิกานํ อคคา होตिसि.

“กปปสตสทสสํ ปตถนํ ปฏฐุตตวาติ.

“อิทานิ ปฏฐุตตวา สทฐํ สกกา ภนเตติ.

“อาม สกกาติ.

“เตนหิ ภนเต ภิกขุสทสทสเสน สทธี สตถาทํ มยหํ ภิกขุ คณถาติ อาท.

สตถา อธิวาเสสิ.

สา สตถาทํ ทานํ ทตวา โอสานทิวเส จิวรสาฎเก ทตวา สตถารํ วนทิตวา ปาทุมูเล นิพชิตวา

“ภนเต นาทํ อิมสส ทานสส ผเลน เทวิสสรियाพีนํ อญญุตโร ปฏฐูมิ,

ตุมหาทิสสส พุทฺธสส สนนติเก อฏฺฐ วเร ลภิตวา มาติฏฺฐาเน ฐุตฺวา จตุหิ ปจฺจเยหิ ปฏฺิซคฺคิตฺถํ สมตถานํ อคฺคา ภาเวยฺยนฺติ ปตถนํ
ปฏฺุญฺสิ.

สตถา “สมิขมิสฺสตี นุ โข อิมิสฺสา ปตถนาตี อนาคตํ อาวชเชนฺโต กปฺปตสทสฺสํ โอลเกตฺวา

“กปฺปตสทสฺสปริโยसानเ โคตโม นาม พุทฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตี, ตทา ตวํ วิสาขา นาม อุปาสิกา หุตฺวา ตสฺส สนนติเก อฏฺฐ วเร
ลภิตวา มาติฏฺฐาเน ฐุตฺวา จตุหิ ปจฺจเยหิ ปฏฺิซคฺคิตฺถํ อฏฺฐายิกานํ อคฺคา ภาวิสฺสตี อาห.

ตสฺสา สา สมปตฺติ เสว ลทฺทพฺพา วีย อโหสิ.

สา ยาวตายุกํ ปุณฺณํ กตฺวา ตโต จุตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺติตฺวา เทวมนุสฺเสสุ สํสรนฺตี

กสฺสปสมมาสมพุทฺธกาเล กิภิสฺส กาสิรรณฺโณ สตตฺตนํ ธีตานํ กนิฏฺฐา สงฺฆทาสี นาม หุตฺวา ปรงฺกุลํ อคฺนตฺวา

ตาทิ ภคินีหิ สหี ธีชฺรตฺตํ ทานาทินี ปุณฺณานิ กตฺวา

กสฺสปสมมาสมพุทฺธปาหฺมุเลปิ “อนาคเต ตุมหาทิสฺสส พุทฺธสส สนนติเก อฏฺฐ วเร ลภิตวา มาติฏฺฐาเน ฐุตฺวา

จตุปฺปจฺจยทาเยกานํ อคฺคา ภาเวยฺยนฺติ ปตถนํ อกาสิ ตโต ปฏฺุญฺยา ปน เทวมนุสฺเสสุ สํสรนฺตี

อิมสฺมี อตตภาเว เมณฺทกเสฏฺฐิปุตฺตสฺส ธนญฺชเยสฺสญฺโณ ธีตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ มยฺหํ สาสเน พฺหุณี ปุณฺณานิ อกาสิ.

[สัตว์เกิดแล้วควรทำกุศลให้มาก]

“อิตฺติ โข ภิกฺขเว น มยฺหํ ธีตา คายตี, ปตฺถิตปฺปตถนาย ปน นิปฺพตฺตี ทิสฺวา อุทานํ อุทานเตตี วตฺวา

สตถา ธมฺมํ เทเสนฺโต “ภิกฺขเว ยถา นาม เจโก มาลาการุโร นานาปุปฺพานํ มหนตฺ ราสิ กตฺวา นานปฺปการา มาลาคุณเ กโรตี

เอวเมว วิสาขาย นานปฺปการานิ กุสลานิ กาคฺตุํ จิตฺตํ นมตีตี วตฺวา อิมํ คาลมาห

“ยถาปิ ปุปฺปราสิมหา

กยิรา มาลาคุณเ พหุ

เอวํ ชาเตน มจฺเจน

กตตพฺพํ กุสลํ พฺหุนฺตี.

[แก้อรธ]

ตตถ ปุปฺปราสิมหาตี นานปฺปการานํ ปุปฺพานํ ราสิมหา.

กยิราตี กเรยฺย.

มาลาคุณเ พหุตี เอกโต วณฺณิกมาลาทีเกทา นานปฺปการา มาลาวิกตีโย.

มจฺเจนาตี มริตพฺพสภาวตาย ‘มจฺเจตี ลทฺธนาเมน สตเตน จีวรทานาทิเกทํ พหุํ กุสลํ กตตพฺพํ.

ตตถ ปุปฺปราสิคฺคหณฺมํ พหุปุปฺพทสฺสนตถ.

สเจ หิ อปฺปานิ ปุปฺพานิ โหนตี, มาลาการุโร จ เจโก เนว พหุ มาลาคุณเ กาคฺตุํ สกโกตี,

อจฺเจโก ปน อปฺเปสุปิ พหุสุปิ ปุปฺเพสุ วิชฺขมาเนสุ น สกโกตีเยว,

พหุสุ ปน ปุปฺเพสุ สตี, เจโก มาลาการุโร ทกฺโข กุสโล พหุ มาลาคุณเ กโรตี,

เอวเมว สเจ เอกจฺจสฺส สทฺธา มนฺทา โหตี โภคา จ พหุ สวิชฺชนฺตี เนว สกโกตี พฺหุณี กุสลานิ กาคฺตุํ

มนุทาย จ ปน สทฺธาย มนฺทสฺส จ โภเคสฺส น สกฺโกติ,
อุฬาราย จ ปน สทฺธาย มนฺทสฺส จ โภเคสฺส น สกฺโกติเยว,
อุฬาราย จ ปน สทฺธาย อุฬารสฺส จ โภเคสฺส สติ สกฺโกติ,
ตถารูปาว วิสาขา อุปาสิกา ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ

“ยถาปิ ปุပ္ผราสิมฺหา	ภยิรา มาลาคุณฺเณ พหุ
เอวํ ชาเตน มจฺเจเน	กตฺตพฺพํ กุสฺลํ พหฺนฺติ.

เทสนาวसानเ พหุ โสตาปนฺนาทโย อเหตุ.

มหาชนสฺส สาทฺธิกา เทสฺนา ชาตาติ.

วิสาขาวตฺถ.

๙. อานนทตเถรปฬหตถุ.

“น ปุพฺผคนฺโห ปฏฺฐิวาตเมตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา สวตถึยํ วิหรนฺโต อานนทตเถรสฺส ปฬหํ วิสฺสชฺเชนฺโต กเถสิ.

[พระอานนทเถรทูลถามปัญหา]

เถโร กิร สายณฺหสมฺเย ปฏฺฐิสลฺลีนํ จินฺเตสิ “ภควตา ‘มฺลคนฺโห สารคนฺโห ปุพฺผคนฺโหติ ตโย อุตฺตมคนฺธา วุตฺตา เตสํ อนฺวาทเมว คนฺโห คจฺจติ, โน ปฏฺฐิวาตํ, อตถิ นุ โข ตํ คนฺธชาตํ, ยสฺส ปฏฺฐิวาตํปี คนฺโห คจฺจติติ.

อถสฺส เอตทโหสิ “กึ มยหํ อตฺตนา วินิจฺฉิตฺเตน, สตถารํเยว ปุจฺฉิสฺสามิติ.

โส สตถารํ อุตฺตมกมิตฺวา ปุจฺฉิ.

เตน วุตฺตํ^๑ “อถโฆ อายสฺมา อานนฺโท สายณฺหสมฺยํ ปฏฺฐิสลฺลานา วุฏฺฐิตํ^๒

เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ อุตฺตมกมิตฺวา^๓ ภควนฺตํ เอตทโวจ

“ตีณฺิมานิ ฆนฺเต คนฺธชาตานิ เยสํ อนฺวาทเมว คนฺโห คจฺจติ โน ปฏฺฐิวาตํ.

กตฺมานิ ตีณิ มฺลคนฺโห สารคนฺโห ปุพฺผคนฺโหติ.^๔

อิมานิ โข ฆนฺเต ตีณิ คนฺธชาตานิ เยสํ อนฺวาทเมว คนฺโห คจฺจติ โน ปฏฺฐิวาตํ.

อตถิ นุ โข ฆนฺเต กิณฺจิ คนฺธชาตํ ยสฺส อนฺวาทํปี คนฺโห คจฺจติ ปฏฺฐิวาตํปี คนฺโห คจฺจติ อนฺวาทปฺปฏฺฐิวาตํปี คนฺโห คจฺจติติ.

[พระศาสดาทรงเฉลยปัญหา]

อถสฺส ภควา ปฬหํ วิสฺสชฺเชนฺโต

“อตถานนฺท คนฺธชาตํ ยสฺส อนฺวาทํปี คนฺโห คจฺจติ, ปฏฺฐิวาตํปี คนฺโห คจฺจติ, อนฺวาทปฺปฏฺฐิวาตํปี คนฺโห คจฺจติติ.

“กตมํ ปน ตํ ฆนฺเต คนฺธชาตํ ยสฺส อนฺวาทํปี คนฺโห คจฺจติ, ปฏฺฐิวาตํปี คนฺโห คจฺจติ, อนฺวาทปฺปฏฺฐิวาตํปี คนฺโห คจฺจติติ.

“อิชานนฺท ยสมิ คามे วา นิคเม วา อิตถิ วา ปุริโส วา พุทฺธํ สรณํ คโต โหติ, ฌมฺมํ สรณํ คโต โหติ, สงฺฆํ สรณํ คโต โหติ,

ปาณาทิปาตา ปฏฺฐิวิริโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏฺฐิวิริโต โหติ, กาเมสุ มิฉจฺจาจฺจรา ปฏฺฐิวิริโต โหติ, มุสาวาทา ปฏฺฐิวิริโต โหติ,

สุราเมรยมชฺชปมาทญฺญานา ปฏฺฐิวิริโต โหติ, สีลวา โหติ กลยาณฌมฺโม;

วิคตมลฺมจฺเจเรณ เจตฺสา อคารํ อชฺฌมาวสฺติ มุตฺตจฺจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสฺวีภาครโต,

ตสฺส ทิสาสฺสุ สมณพฺราหฺมณา วณฺณํ ภาสฺนติ

‘อสุกฺสมี นาม คามे วา นิคเม วา อิตถิ วา ปุริโส วา พุทฺธํ สรณํ คโต โหติ ฯเปฯ ทานสฺวีภาครโตติ.

๑ อจ. ติก. ๒๐/๒๙๐.

๒ สายณฺหสมฺยํ ปฏฺฐิสลฺลานา วุฏฺฐิตํ อิมํ ปาฬิยํ น ทิสฺสนติ.

๓ เอตถนฺตเร จ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิ. เอกมฺนตํ นิสฺสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโทติ ทิสฺสนติ.

๔ อิตฺสทฺโท นตถิ. ญ. ว.

เทวตปิสม วณณิ ภาสนติ ‘อสุกสมิ นาม คามะ วา นิคมะ วา อิตถิ วา ปุริโส วา พุทฺธ สรรณํ คโต โหติ ฯเปฯ ทานสํวิภาค
รโตติ.

อิทํ โข ตํ อานนท คณธชาตํ ยสส อานุวตปิ คนโธ คจจติ, ปฎิวาตปิ คนโธ คจจติ, อานุวตปปฎิวาตปิ คนโธ คจจตีติ วตวา

อิม่า คาลา อภาสิ^๑

“น ปุพคฺนโธ ปฎิวาตเมติ

น จนนํ ตครมลลิกา วา

สตยจ คนโธ ปฎิวาตเมติ.

สพฺพา ทิสสา สปุริโส ปวายติ.

จนนํ ตครํ วาปี

อุปปลํ อถ วสลิกิ

เอเตสํ คณธชาตानํ

สีลคฺนโธ อณุตฺโตโรติ.^๒

[แก้อรธ]

ตตถ น **ปุพคฺนโธติ** ตาวตีสภวเน ปาริจจตตกรุกโข อายามโต จ วิตถารโต จ โยชนสตโก,
ตสส ปุพมานํ อภา ปณญาสโยชนานิ คจจติ, คนโธ โยชนสตํ โสปี อานุวตเมว คจจติ,
ปฎิวาตํ ปน อชตมจคฺลปิ คนตุํ น สกโกติ, เอวรูปปี น ปุพคฺนโธ ปฎิวาตเมติ.

“จนนนติ จนนคนโธ.

ตครมลลิกา วาติ อิมสปี คนโธ เอว อธิปเปโต.

सारकनथानं อคคสส ทิ โลहितจนนทสสาปี ตครมลลิกายปี อานุวตเมว ยาติ โน ปฎิวาตํ.

สตยจ คนโธติ สปุริसानํ ปน พุทฺธปปจเจกพุทฺธสาวกานํ สีลคฺนโธ ปฎิวาตเมติ.

ก็การณา?

“สพฺพา ทิสสา สปุริโส ปวายตีติ ยสม่า สปุริโส สีลคฺนธเนน สพฺพา ทิสสา อชโฆตถริตวา คจจติ,

ตสม่า ‘ตสส คนโธ ปฎิวาตเมตีติ วตตพโพ, เตน วุตตํ ‘ปฎิวาตเมตีติ.

วสลิกิ ชาติสมนา.

เอเตสนติ อิมสํ จนนทาทินํ คณธชาตानํ คณธโต สีลนทानํ สปุริसानํ สีลคฺนโธ ว อณุตฺโตโร อสทิสो อปฺปฏิภาโคติ.

เทสนาวसाने พหุ โสตาปตติผลาทินิ ปตตา.

เทสना महाजनसस सातुठिका चाताति.

๑ วตวา อิม่า คาลา อภาสิ -อิติน ทิสสนติ. ญ. ว.

๒ จนนํ ฯเปฯ อณุตฺโตโร -อิติน ทิสสนติ. ญ. ว.

อานนุทตเถรปญหวตถุ.

๑๐. มหาภคสप्तเถรปิณฑปาตทานวตถุ.^๑

“อุปมตโต อัย คนโธติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เวฬุวเน วิหรนโต มหาภคสप्तเถรสส ปิณฑปาตทานั อารพุก กเถสิ.

[นางอัปสรอยากทำบุญ แต่ไม่สมหวัง]

เอกสมิ์ หิ ทิวเส เถโร สตตทาหจเจยน นิโรธา วุฏฐาย “ราชคเห สปานั ปิณฑาย จริสสามิตี นิภขมิ.

ตสมิ์ สมเย สกุกสส เทวธัญญะ ปริจาริกา กกฎปาทีนียะ ปญจสตา อจจรายะ “เถรสส ปิณฑปาตั ทสสามาติ อุตสาหชาตา ปญจ ปิณฑปาตสทานิ สขเซตวา อาทาย อนตรามคเค ฐตวา “ภนเต อิมั ปิณฑปาตั คณฺหถ, สงคหัง โน กโรธาติ วทีสุ.

“คจจถ ตุมเห, อหัง ทุคคตานิ สงคหัง จริสสามิตี.

“ภนเต มา โน นาเสถ, สงคหัง โน กโรธาติ.

เถโร ญตวา ปุน ปฏิภุชิตวา อปคณฺตุ อนิจจมานา ยาจนฺติโย “อตตโน ปมาณั น ชานาถ, อปคจจถาติ อจจรั ปหริ.

ตา เถรสส อจจรสทหัง สุตวา สนถมฺภิตวา ฐาตุ อสกโกนฺติโย ปลายิตวา เทวโลกเมว คนฺตวา สกฺเกน “กหัง คตตถาติ ปุฏฐา “สมาปตติวุฏฐิตสส มหาภคสप्तเถรสส ปิณฑปาตั ทสสามาติ คตมฺหา เทวาติ.

“ทินโน ปน โวติ.

“คณฺหิตุ น อิจจตีติ.

“กั กเถสิตี.

“‘ตุคคตานิ สงคหัง จริสสามิตี อาห เทวาติ.

“ตุมเห เกนากาเรณ คตวาติ.

“อิมินาว เทวาติ.

[ท้าวสักกะแปลงตัว ทำบุญแก่พระเถระ]

สกโก “ตุมหาทีสิโย เถรสส ปิณฑปาตั กั ทสสนฺตีติ สยั ทาตุกาโม หุตวา ชราชินฺโณ มหฺลลโก ขณฺททนฺโต ปลิตเกโส โอบกคสรโร มหฺลลกตฺนตวาโย หุตวา สุขมปิ เทวธีตรั ตถารูปเมว มหฺลลิกั กตวา เอกัง เปสการวีถิ มาเปตวา ตนฺตํ ปสาเรนฺโต อจจ.

เถโรปิ “ตุคคตานิ สงคหัง จริสสามิตี นคราภิมุโข คจจนฺโต พหินฺคเร เอว ตัง วีถิ ทิสวา โอลเณนฺโต เทว ชเน อทุทส.

ตสมิ์ ขณฺ สกโก ตนฺตํ ปสาเรติมฺ สุขาตา ตสรุ วุฏฐติ.

๑ มหาภคสप्तเถรปิณฑปาตทานวตถุ - อิติ สัพพตถ ทิสสตี.

เถโร จินตสิ “อิมะ มหาลลกาเลปิ กम्मํ กโรนติ, อิมัสมี นคเร อิมะหิ ทุคคตโร นตถิ มถญเญ,
อิมะหิ ทินนํ อุพุงกมตตมปิ คเหตุวา อิมัสสํ สงคหํ กริสสามิติ.

โส เตสํ เคหาภิมุโขว อโหสิ.

สกุโก ตํ อากจฉนตํ ทิสวา สุขํ อาห “ภทเท มยหํ อโยโย อิตโต อากจฉติ, ตํ อปสสนตี วิย หุตวา นิสิต,
ขณน นํ วญเจตวา ปิณฑปาตํ ทสสามาติ.

เถโร อากนตวา เคททวาระ อญฐาสิ.

เตปิ อปสสนตา วิย อตตโน กम्मเมว กโรนตา โถกํ อากมีสุ.

อล สกุโก “เคททวาระ เอโก เถโร วิย สุตโต, อุปชาระหิ ตาวาติ อาห.

“คนตวา อุปชาระถ สามิติ.

โส เคหา นิกขมิตวา เถโร ปญจปติญฐิตน วนทิตวา อุโภหิ ทตเถหิ ชนุนุگانิ โอลมพิตวา นิตถุนนโต อญฐาย
“กตตเถโร นุ โข อโยโยติ โถกํ ออสกิตวา “อกขินี เม รุมายนตีติ วตวา นลาญเญ ทตถํ ฐเปตวา อุทธํ อโโลเกตวา
“อโห ทุกขํ, อโยโย โน มหากัสสปเถโร จิสสํ เม กุฎิทวารํ อากโต, อตถิ นุ โข กิถจิ เคเหตุ อาห.

สุชาตา โถกํ อากุลา วิย หุตวา “อตถิ สามิติ ปญิวจัน อทาสิ.

สกุโก “ภนเต ‘ลुขํ วา ปณิตํ วาติ อจินเตตวา สงคหํ โน กโรธาทิ ปตตํ คณหิ.

เถโร “เอเตหิ ทินนํ สากํ วา โหตุ กุณทกมญฐิต วา, สงคหํ เนสํ กริสสามิติ ปตตํ อทาสิ.

โส อนโตเคหํ ปวิสิตวา ฆฏิโหนน นาม ฆฏิโต อุทธริตวา ปตตํ ปุเรตวา เถรสส ทตเถ ฐเปสิ.

โส อโหสิ ปิณฑปาโต อนนคสุปปยญชโน สกลราชคหนครํ คนธเนน อชโฆตถริ.

[ทำวสัฏกะตรัสบอกความจริงแก่พระเถระ]

ตทา เถโร จินตสิ “อโย ปุริโส อปเปสโกโข, ปิณฑปาโต มเสสโกโข สกกสส โภชนสทธิโส, โโก นุ โข เอโสติ.

อล นํ “สกุโกติ ญตวา อาห “ภาริยํ เต กम्मํ กตํ ทุคคตานิ สมปตตี วิลุมปนเตน,
อชช มยหํ ทานํ ทตวา โภจิเทว ทุคคโต เสนาปติญฐานํ วา เสญญิตญฐานํ วา ลเภยยาติ.

“มยา ทุคคตโร นตถิ ภนเตติ.

“กัการณา ตวํ ทุคคโต เทวโลเก รชชสิริ อนุภวนโตติ.

“ภนเต เอวณนาเมตํ, มยา ปน อนุปปนเน พุทเธ, กลยาณกम्मํ กตํ,
พุทธรูปปาเท วตตมาเน, กลยาณกम्मํ กตวา ‘จุพพธเทวปุตโต มหารถเทวปุตโต อนนกวณณเทวปุตโตติ อิมะ ตโย
สมานเทวปุตตา มม อาสนนญฐาเน นิพพตตา, มยา เตชวณตตรา,

อหณทิตี เตสฺ ทเวปุตเตสฺ ‘นภขตตํ กิฬิสสามาติ ปริจจาริกาโย คเหตฺวา อนตรวีถิ โอตินณฺเสฺ ปลายิตฺวา เคฬํ ปวิสामी,
เตสํ ทิ สรริโรโต เตโซ มม สรริโรโตถรติ, มม สรริโรโต เตโซ เตสํ สรริโร น โอตถรติ, โโก มยา ทุคคตโตร ภาณเตติ.

“เอวํ สนเตปิ, อิติ ปญฺญาย มยหํ มา เอวํ วญเจตฺวา ทานํ อทาสิตี.

“วญเจตฺวา ตุมหากํ ทาเน ทินเน, มยหํ กุสลํ อตถิ นตถิตี.

“อตถิ อาวุโสติ.

“เอวํ สนเต, กุสลกมฺมกรณํ นาม มยหํ ภาโร ภาณเตติ.

โส เอวํ วตฺวา เถโร วนทิตฺวา สุขํ อาทาย เถโร ปทกฺขิณํ กตฺวา เวหาสํ อพุกฺคนตฺวา

“อโห ทานํ ปรมทานํ กสสเป สุปติญฺฐิตนฺติ

อุทานํ อุทานีสี.

[มหาภคสสปรเถรทานสูตร^๑]

เตน วุตตํ^๒ “เอกํ สมยํ ภควา ราชคเเท วิหรติ เวฬุเวเน กลนทกนิวาเป.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหาภคสสโป ปิณฑลิกุหายํ วิหรติ สตตทาหํ เอกปลลฺงเกน นิสินฺโน โหติ” อญฺญตรํ สมาริ สมาริชาตฺวา.

อถโฆ อายสฺมา มหาภคสสโป ตสฺส สตตทาหสฺส อจฺเจเนน ตมฺหา สมาริมฺหา วุญฺฐาสี.

อถโฆ อายสมฺโต มหาภคสสปสฺส ตมฺหา สมาริมฺหา วุญฺฐิตสฺส เอตทโหสิ ‘ยณฺนุนานํ ราชคหํ ปิณฑาย ปวิเสยยนติ.

เตน โข ปน สมเยน ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ อุตฺตํ อปาณฺนานิ โหนติ อายสมฺโต มหาภคสสปสฺส ปิณฑพาทปปฏิลาภาย.

อถโฆ อายสฺมา มหาภคสสโป ตานิ ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ ปฏิกฺขิปิตฺวา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา

ปตตจิวรมาทาย ราชคหํ ปิณฑาย ปาวีสี.

เตน โข ปน สมเยน สกโก เทวานมินฺโท อายสมฺโต มหาภคสสปสฺส ปิณฑพาทํ ทาทุกาโม โหติ,

เปสการกวัฒนํ อภินิมมิตฺวา ตนตํ วายมาโน^๓

สุชาตา อสุรกถญา ตสรํ วุญฺฐิตี.^๔

อถโฆ อายสฺมา มหาภคสสโป^๕ เยน สกกสฺส เทวานมินฺทสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมิ

๑ พุ. อุ. ๒๕/๑๑๔.

๒ พุ. อุ. ๒๕/๑๑๔.

๓ ปาลีโย โหติสทโท นตถิ.

๔ วินาติ -อติ ทิสฺสตี.

๕ ปุเรตี -อติ.

๖ เอตถนตเร จ ราชคเเท สปรทานํ ปิณฑาย จรมาโน -อติ.

อททสา โข สกโก เทวานมินฺโท อายสมนฺตํ มหากัสสปํ ทูโรโต ว อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา^๑ ฆฺรา นิภฺขมิตฺวา ปจฺจุคฺคนฺตฺวา
หตฺถโต ปตฺตํ คเหตฺวา ฆรํ ปวิสิตฺวา ฆฺมิโหนฺ” อุทฺธริตฺวา ปตฺตํ ปุเรตฺวา อายสมโต มหากัสสปสฺส อทาสี.

โส อโหสิ ปิณฑปาโต อนนฺกสุโป อนนฺกพฺยณฺชน.

อถฺโข อายสมโต มหากัสสปสฺส เอตทโหสิ “โก นฺุ โข อโย สโต ยสฺสายํ เอวรูป โอิทฺธานุภาโวติ.

อถฺโข อายสมโต มหากัสสปสฺส เอตทโหสิ “สกโก โข” อโย เทวานมินฺโทติ.

วิทิตฺวา^๔ สกโก เทวานมินฺโท เอตทโวจ “กตฺ โข เต อิทิ โกสิย, มา ปุนปิ เอวรูปมกาสีติ.

“อมฺหากปิ ภาเนต กัสสป ปุณฺณฺตโร^๕, อมฺหากปิ ปุณฺณฺน กรณียนฺติ.

อถฺโข สกโก เทวานมินฺโท อายสมนฺตํ มหากัสสปํ อภิวาทฺเตว ปทกฺขิณฺ กตฺวา เวหาสํ อพฺภคฺคนฺตฺวา
อากาเส อนฺตฺลิกฺเข ติกฺขตฺตํ อุทฺธานํ อุทฺทาเนสิ

“อโห ทานํ ปรมทานํ	กัสสเป สุปฺติภูจฺจิตฺํ
อโห ทานํ ปรมทานํ	กัสสเป สุปฺติภูจฺจิตฺํ
อโห ทานํ ปรมทานํ	กัสสเป สุปฺติภูจฺจิตฺนฺติ.”

ภควา วิหารเฐ จฺจิวโต เอว ตสฺส สทฺทํ สุตฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา

“ปสฺสถ ภิกฺขเว สกโก เทวานมินฺโท อุทฺธานํ อุทฺทาเนตฺวา อากาเสน คจฺจนฺตฺนฺติ อาห.

“กึ ปน เตน กตํ ภาเนตฺติ.

“วญฺเจตฺวา เตน มยํ ปุตฺตสฺส กัสสปสฺส ปิณฑปาโต ทินฺโน, ตํ ทตฺวา ตฺถุจฺจมานโส อุทฺธานํ อุทฺทาเนนโต คจฺจตฺติ.

“เถรสฺส ปิณฑปาตํ ทาทํ วญฺจตฺติ กถนฺเตน ภาเนตฺ ญฺาตฺนฺติ.

“ภิกฺขเว มม ปุตฺตสทิสฺนฺนาม ปิณฑปาตํ เทวาปิ มนุสฺสาปิ ปิทยนฺตฺติ วตฺวา สยํปิ อุทฺธานํ อุทฺทาเนสิ.

สุตฺเต ปน เอตฺตกเมว อาคตํ “อสฺโสสิ โข ภควา ทิพฺพาย โสตราตฺยา วิสุทฺธาย อติภฺกนฺตฺมานุสิกาย สกกสฺส เทวานมินฺทสฺส
เวหาสํ อพฺภคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตฺลิกฺเข ติกฺขตฺตํ อุทฺธานํ อุทฺทาเนตฺสส

“อโห ทานํ ปรมทานํ	กัสสเป สุปฺติภูจฺจิตฺํ
อโห ทานํ ปรมทานํ	กัสสเป สุปฺติภูจฺจิตฺนฺติ.

๑ ทิสวาน -อติ.

๒ ฆฺมิยา โหน -อติ ทิสฺสติ.

๓ สกโก นฺุ โข -อติ.สกโก นฺุ โข -อติ.

๔ อติ วิทิตฺวา -อติ.

๕ ปุณฺณฺน อตโร -อติ. ญ. ว.

๖ อิม วิสมสมปาทา น ทิสฺสนฺติ. ญ. ว.

อภฺโข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทานนฺสิ

“ปิณฑปาติกสฺส ภิกฺขุโน
อตฺตภรทฺส อนนฺญโปสิโน
เทวา ปิณฑนฺติ ตาทิโน
อุปสฺนตสฺส สทา สติมโตติ.

อิมญจ อุทานํ อุทานนฺตฺวา “ภิกฺขเว สกฺโก เทวานมฺินฺโท มม ปุตฺตสฺส สีสฺคนฺธเนน อาคนฺตฺวา ปิณฑปาตํ อทาสิตี วตฺวา
อิมํ คาถมาห

“อปฺปมตฺโต อยํ คนฺโธ ยวายํ ตฺครจฺนฺทนี
โย จ สีสฺวตฺ คนฺโธ วาติ เทเวสุ อุตฺตโมติ.

[แก้อรรถ]

ตตฺถ อปฺปมตฺโตติ ปรีตฺตปฺปมาโณ.

“โย จ สีสฺวตฺนฺติ โย ปน สีสฺวตฺนฺตํ สีสฺคนฺโธ โส ตฺครเว วีย โลหิตจฺนฺทเน วีย จ ปรีตฺตโก น โหติ
อติวีย อุหาโร วิปฺวาริโต เตเนว การณฺน วาติ เทเวสุ อุตฺตโม วโร เสฏฺฐิภู หุตฺวา เทเวสุ จ มนุสฺสเสสุ จ สพฺพตฺถกเมว วาติ
โอตฺถรณฺโต คจฺจตีติ.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติผลาทินี ปตฺตา.

เทสฺนา มหาชนสฺส สาทฺธิกา ชาตฺตาติ.

มหาภัสสปเถรปิณฑปาตทานวตฺถุ.

๑๑. โคธิตถะพรินิพพานวตถุ.

“เตสํ สมปนฺนสีลานนฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา ราชคหํ อุปนีสาย เวพฺพเวเน วิหรนฺโต โคธิตถะสฺส พรินิพพานํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระเถระคิดฆ่าตน เพราะเสื่อมจากฌาน]

โส ติ อายสฺมา อีสึคฺคิปลฺสเส กาลสิลาญํ วิหรนฺโต อุปฺปมตฺโต อาตปิ ปหิตตฺโต สามายิกํ เจโตวิมุตฺตี ฝุสิตฺวา
เอกสฺส อนุสายิกสฺส โรคสฺส วเสน ตโต ปริหาเย.

โส ทุตฺตมฺปิ ตตฺตมฺปิ ฉกฺขตฺตํ ฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ปริทึโน สตตฺตเม วาเร อุปฺปาเทตฺวา จินฺตฺสิ
“อหํ ฉกฺขตฺตํ ฌานา ปริทึโน, ปริทึนฺชฌานสฺส โข ปน อนฺนิตา คติ, อิทาเนว สตถํ อหริสฺสํมีติ
เกโสโรปนสฺตถํ คเหตุวา คลนาลิ ฌินฺทิตฺถํ มลฺลเจเก นิปฺชชฺชิตฺถ.

[มารทูลให้พระศาสดาทรงทราบ]

มาโร ตสฺส จิตฺตํ ญตฺวา “อโย ภิกฺขุ สตถํ อหริตฺถกาโม, สตถํ อหริตฺถตา โข ปน ชีวิตฺเต นโรเปกฺขา โหนฺติ,
เต วิปฺสสนํ ปฏฺฐเปตฺวา อรหตฺตปฺปิ ปาปฺพนฺติ, สจฺหา เอตํ วาเรสฺสํมี, น เม วจฺนํ กริสฺสตี, สตถารํ วาราเปสฺสํมีติ
อญฺญาตกเวเสน สตถารํ อุปฺสงฺกมิตฺวา เอวมาห

“มหาวิโร มหาปุณฺณ	อิทธิยา ยสฺสา ชล
สพฺพเวรภยาตีต	ปาเท วนทามิ จกฺขุม.
สาวโก เต มหาวิโร	มรณํ มรณาภิกฺขุ
อากฺขติ เจตฺยตี	ตํ นิสฺเสชฺช ชุตินฺธโร.
กถํ ติ ภควา ตฺยหํ	สาวโก สาสเน รโต
อุปฺปตฺตมานโส เสโช	กาลิ กยิรา ชเนสฺสตาตี.”

[มารแสวงหาวิญญานของพระโคธิตถะ]

ตสฺมี ขณฺเณ เถเรณ สตถํ อหริตฺถํ โหตี.

สตถา “มาโร อญฺนตี วิทิตฺวา อิมํ คากฺขมาห

“เอวํ ติ อีรํ กุพฺพนฺติ	นาวกฺขณฺติ ชีวิตํ
สมฺมุตฺตํ ตณฺหํ อพฺพยุห	โคธิตถํ พรินิพฺพุตฺตี.

อถโช ภควา สมพฺพหฺเลหิ ภิกฺขุหิ สทฺธี เถรสฺส สตถํ อหริตฺถวา นิปนฺนญฺฐานํ อคฺมาสิ.

ตสฺมี ขณฺเณ มาโร ปาปิมา “กตฺถ น โข อิมสฺส ปฏฺฐิสฺสววิญฺญาณํ ปตฺติญฺจิตฺตํ ฐุมฺราสิ วิย ติมิรฺพฺยุชฺช วิย จ หุตฺวา
สพฺพทิสฺสาสุ เถรสฺส วิญฺญาณํ สมฺนเวสตี.”

เทศนา มหาชนสุส สาทถิกา ชาตาคี.

โคธิตถะปรินิพพานวตฺถุ.

๑๒. ครหทินนวดฤ.

“ยถา สงการชานสมินติ อิมั ฌมมเทศนั สตถา เขตวเน วิหรนโต ครหทินนั นาม นิคคณฐสาวกั อารพก กเถสิ.

[เป็นสหายนัน แต่เลื่อมใสวัตฤไม่ตรงกัน]

สาวตถิยั ทิ สิริคุตโต จ ครหทินโน จ เทว สหายกา อเหตุ.

เตสุ สิริคุตโต อุปาสโก. ครหทินโน นิคคณฐสาวโก.

ตัง นิคคณฐา อภิกขณั เอวั วทนติ “ตว สหายกั สิริคุตตัง ‘กั ตวั สมณั โคตมัม อุปสงกมสิ, ตสส สนตเถ กั ลภิสสสิตี วตวา ยถา อมเห อุปสงกมิตวา อมหากั เทยยธมมัม ทสสตี, กั เอวั โววิทุง์ น วภูตตีตี.

ครหทินโน เตสั วจัน สุตวา อภิกขณั คนตวา ฐิตนินนินนฐานาทีสุ สิริคุตตัง เอวั วเทสิ

“สมม กิเนเต สมณน โคตเมน ตัง อุปสงกมิตวา กั ลภิสสสิ, กิเนเต มม อยเย อุปสงกมิตวา เตสั ทานัง ทาทุง์ น วภูตตีตี.

สิริคุตโต ตสส กถั สุตวาปี พหุทิวเส ตุนทึ หุตวา นิพพิชชิตวา เอกทิวสั

“สมม ตวั อภิกขณั อาคนตวา มั ฐิตนินนินนฐานาทีสุ เอวั วเทสิ ‘สมณั โคตมัม อุปสงกมิตวา กั ลภิสสสิ,

มม อยเย อุปสงกมิตวา เตสั ทานัง เทหิตี, กเถทึ ตาว เม, ตว อยยา กั ชานนตตีตี.

“อโห สามิ, มา เอวั วทึ, มม อยยานั อญญาตุนนาม นตถิ, สพพั อตีตทานาคตปจจุปนัน, สพพั กายวจิมโนกมมัม,

‘อิทัง ภวิสสตี อิทัง ภวิสสตีตี สพพั ภพพาภพพัง ชานนตตีตี.

“ชานนตตีตี วเทสิตี.

“อาม วเทมีตี.

“ยทึ เอวั, ภาริยนเต กตัง เอตตัง กาลัม มยหัม เอตมตถัง อนาจิกขนเตน, อชช มยา อยยานั ญานานุกาโว ญาโต,

คจจ สมม, อยเย มม วจเนน นิมนเตหิตี.

โส นิคคณฐานัน สนตัง คนตวา เต วทนิตวา “มยหัม สหายโก สิริคุตโต สาวตนาย ตุมเห นิมนเตตีตี อาท.

“สิริคุตเตน สามัง ตวั วุตตตีตี.

“อาม อยยาตี.

เต ภูตฐฐฐา หุตวา

“นิปนันโน โน กิจจัน, สิริคุตตสส อมเหตุ ปสนนกาลโต ปญญาเย กา นาม สมปตตี อมหากัง น ภวิสสตีตี วทีสุ.

สิริคุตตสสาปี มหนตัง นิเวสนัน.

[สิริคุตเตรียมร์บรอนนิครนถ์]

โส ตสมี ทวิณนั เคหานั อนนตเร อุภโต ทีฆั อวาวัญ्ञั ขนาเปตวา कुถललसस पुरापेलि,
พหิอวาวัญ्ञุ ทวีสุ ปริยनเตสุ ขานุกे गोणुणुापेतवा तेसु ररुชुयो พนธापेतवा
आसनानं उपरिमपाते अवानुसस पुริมपससे णुपापेतवा पज्जिमपाते ररुชुकेसु णुपापेलि
“เอวံ निसिन्नกาเลएव अवसिरा पतिससुत्तित्ति मणुणुमानो
यथा अवानुणु न पणुणुयत्ति एव आसनानं उपरि पज्जत्तरणानि तापेलि,
महन्तमहन्ता जाणुणुयो ऱोवापेतवा कथलिपणुणेहि ज पिळेतिकाहि ज मुखानि पनธापेतवा
ता तुज्जा एव केहसस पज्जाणाके पथियाकुमतत्तिसिदसपिण्णानित्तपुवणुणुण मग्गिता कत्वा णुपापेलि.

कररहिणुโน पाटोव तसस खर वेकेन कन्तवा “ओययानं सकुगारो सखुचित्ति पुज्जि.

“आम समम सखुचित्ति.

“कथं पणुणुसत्ति.

“एतएसु ऐत्तकएसु जाणुणुसु यาคु, ऐत्तकएसु गत्तं, ऐत्तकएसु सपिण्णानित्तपुवणुणुण, आसनानि पणुणुत्तानित्ति.

โส “सालुत्ति वत्तवा कुटो.

तसस कत्तกาเล पणुजस्ता निककणुणुणा आकम्मिसु.

सिरिकुत्तौ केहा निग्गम्मित्तवा पणुजपपत्तिणुणुत्तेन निककणुणुणु वणुणुत्तवा तेसु पुटो ओणुखल्लि पककयत्ति णुत्तौ जिणुत्तलि
“त्तुमेहे गिर ओत्तित्तातिगैथं सपुणुं खानाण, एवं तुमहाकं उणुणुणुणाकेन मय्थं गल्लित्तं,
सजे सपुणुं तुमहे खानाण, मय्थं केहं मा पविसस, मम केहं पविससणुणुं, हि वो नेव यาคु ओत्तलि, न गत्तत्तातिनि,
सजे ओखानित्ता पविसससस, कुठअवानुणु वो पात्तेत्तवा पोणुणुससामित्ति

एवं जिणुत्तत्तवा पुसिसानं सवणुणुं ओहासि “ऐत्तेसु निसिन्नगावु णुत्तवा पज्जिमपससे णुत्तवा आसनानं उपरि पज्जत्तरणानि ओपणुणुयथा,
मा तानि ओसुजिणा मग्गियिसुत्ति.

ओठ निककणुणुणु “ओत्तौ ऐठ गणुत्तेत्ति ओह.

निककणुणुणा पविसित्ता पत्तरित्तासनेसु निसित्तित्तुं ओरगिसु.

ओठ ने मणुणुससा वत्तिसु “आकमेठ गणुत्ते, मा त्ताव निसित्तगत्ति.

“गीकरणत्ति.

“ओमहाकं केहं पविससणुणुं ओययानं वत्तत्तुं णुत्तवा निसित्तित्तुं वणुणुत्तित्ति.

“गी कत्तुं वणुणुत्ति ओवुत्तिसत्ति.

“ओत्तत्तनो ओत्तत्तनो पत्तत्तासणुणुणुणु णुत्तत्ता सपुणुणुपेहि ऐकपत्ताहेनेव निसित्तित्तुं वणुणुत्तित्ति.

อิท กิร โส “เอกสมิ อวาภา ปติเต, มา อวเสสา นิสีทิสูติ กาเรสิ.

เต “สาธูติ วตวา “อิเมหิ กลิตกถ อมเหหิ กาคุ ฏภูฏิตีติ จินตยีส.

[พวกนิครนถคหลุมคูล]

อล สพเพ อตตโน อตตโน ปตตาสนมุเล ปฏิปาฏिया อฏฐีส.

อล เน “ภนเต ขิปปี เอกปปหาเรเนว นิสีทธาติ วตวา เตส นิสีทนภาว ญตวา อาสนานัน อูปริ ปจจตถรณานิ นีหริส.

นิกคณฐา เอกปปหาเรเนว นิสินนา.

รชชุน อูปริ ฐูปิตา อาสนปาทา ภูฐา.

นิกคณฐา อวสิรา อวาภา ปตีส.

สิริคุตโต, เตส ปติเตส, ทวาร ปิทธิตวา อุตติณณตติณณ “อตีตานาคตปจจุปปนนิ กสมา น ชานาธาติ
ทณเทหิ โปถาเปตวา “เอตตก เอเตส ฏภูฏิสตตีติ ทวาร วิวราเปสิ.

เต นิกขมิตวา ปลาถิตุ อารภิส.

คณนคเค ปน เตส สุธาปริกมมกต ภูมิ ปิจฉิล การาเปสิ.

เต ตตถ อสณฐิตวา ปติเต ปติเต ปุน โปถาเปตวา “อล เอตตก ตุมหากนติ อุยโยเชสิ.

เต “นาสิตมหา ตยา, นาสิตมหา ตยาติ กนทนต์วา อูภูฐากสส เคททวาร อคมส.

[ครหทินพองสิริคุตแต่พระราช]

ครหทินโน เตส ต วิปปการ ทิสวา กุทโธ “นาสิตมहि สิริคุตเตน,
หตถ ปสาเรตวา วนทนต์านัน ฉ เทวโลเก ยถารุจिया ทาคุ สมตเถ นาม ปุณญกเขตตภูเต มม อยเย โปถาเปตวา พยสนัน ปาเปสิตี
ราชกุล คนต์วา ตสส กหาปณสสส ทณท กारेสิ.

อลสส ราชา สาสัน เปเสสิ.

โส คนต์วา ราชานัน วนทิตวา “เทว อูปริกขิตวา ทณท คณทิสสส, มา อนูปริกขิตวาตี อาท.

“อูปริกขิตวา คณทิสสามิติ.

“สาธู เทว เตนหิ คณหาหิติ.

“เตนหิ ภาณหิติ.

“เทว มยหํ สหายโก นิคคณฐสาวโก มํ อุปสงกมิตวา จิตฺตนิสินนฏฐานาทีสุ อภินทํ เอวํ วเทสิ
‘สมม กิณฑเต สมณเณ โคตเมณ ตํ อุปสงกมิตวา ก็ ลภิสสตีติ อิทํ อาที กตวา สิริคุตโต สพพํ ตํ ปวตตี อาโรเจตวา
“เทว สเจ อิมสมึ การเณ ทณทํ คเหตุํ ยุตฺตํ, คณทภาติ.

ราชา ครหทินนํ โอลเเกตวา “สจจํ กิร เต เอวํ วุตตนติ อาท.

“สจจํ เทวาติ.

“ตวํ เอตตกมปิ อชานนเต ‘สตถาโรติ คเหตุวา วิจรณโต ‘สพพํ ชานนตีติ ก็การณา ตถาคตสาวกสส กเถสิ?
ตยา आरोปีตทณโท ตยหเมว โหตุติ.

เอวํ เสวว ทณทํ ปาปีโต.

ตสเสว กุลุปกา โปเถตวา นีหญา.

[ครหทินเตรียมแก้แค้นสิริคุต]

โส ตํ กุขมิตวา ตโต ปฏฐาย อชตมมาสมตตํ สิริคุตเตน สทธี อกเถตวา จินเตสิ “เอวํ วิจริตุมยหํ อยุตฺตํ”,
เอตสส กุลุปกานปี มยา พยสนํ กาคุํ วฏฐตีติ สิริคุตตํ อุปสงกมิตวา อาท “สหาย สิริคุตตาติ.

“ก็ สมมาติ.

“ญาดิสุหชชานํ นาม กลโหปี โหติ วิวาโทปี, ตวํ กิณจิ น กเถสิ, กสมา เอวํ กโรสีติ.

“สมม ตว มยา สทธี อกถนโต น กเถมิ; ยํ กตํ, กตเมว ตํ; น มยํ เมตตี กิณฑิสสามาติ.

ตโต ปฏฐาย อุโหปี เอกภูฐาเน ติฏฐนติ นิสีหนติ.

อเถกทิวสํ สิริคุตโต ครหทินนํ อาท “กิณฑเต นิคคณฐเอหิ? เต อุปสงกมิตวา ก็ ลภิสสตี?

มม สตถารํ อุปสงกมิตุํ วา อยยานํ ทานํ ทาคุํ วา กิณฑเต น วฏฐตีติ.

โสปี เอตเมว ปจจาสีสตี, เตนสส กณทวณฏฐาเน นเชน วิเลชิตํ วีย อโหสิ.

โสปี สิริคุตตํ “ตว สตถา ก็ ชานาตีติ ปุจฉิ.

“อมุโห มา เอวํ วท, สตถุ เม อชานิตพพํ นาม นตถิ, อตีตาทีเกทํ สพพํ ชานาติ, โสฬสหากาเรหิ สตถานํ จิตตํ ปริจฉินทตีติ.

“เอวํ น ชานามิ, กสมา มยหํ เอตตกํ กาลํ น กเถสิ, เตนหิ คจฉ, สตถารํ สวาตนาย นิมนเตหิ โภเชสสามิ,
ปถจหิ ภิกขุสเตหิ สทธี มม ภิกขํ คณทิตุํ วเทหิตี.

สิริคุตโต สตถารํ อุปสงกมิตวา วณทิตวา เอวมาท “ภนเต มม สหายโก ครหทินนํ ตุมเห นิมนตาเปติ,
ปถจหิ กิร ภิกขุสเตหิ สทธี เสว ตสส ภิกขํ คณทถ, ปุริมทิวเส โข ปน ตสส กุลุปกานํ มยา อิทํ นาม กตํ,

มยา กตสส ปฏิภกรณปี น ชานามิ, ตุมหากํ สุทฺธจิตเตน ภิกฺขํ ทาทุกามตปี น ชานามิ,
อวชเชตฺวา, ยุตฺตยเจ อธิวาสเถ; โน เจ, มา อธิวาสยิตถาติ.

สตถา “กีนุ โข โส อมหากํ ทาทุกาโมติ อวชเชตฺวา อทฺทส

“ทวิณฺณํ เคหานํ อนฺตเร มหฺนตํ อวาวุํ ชนาเปตฺวา อสฺตีตฺสภฺมตฺตานิ ชทฺีรทารุณิ อหฺราเปตฺวา ปุเรตฺวา อคฺคิ ทตฺวา
อมฺเห องฺการอวาวุเฏ ปาเตตฺวา นิคฺคณฺหิตฺุกาโมติ

ปุณ อวชเชสิ “กีนุ โข ตตฺถ คตฺตปฺจจยา อตฺถิ อตฺถิ นตฺถิตฺติ ตฺโต อิทํ อทฺทส “อหํ องฺการอวาวุเฏ ปาท์ ปสาเรสฺสํ,
ตํ ปฏฺิจฺฉาทตฺวา ฐฺูปิตฺกิลฺยชํ อฺนฺตรธาณิสฺสตี, องฺการกาสุํ ภินฺทิตฺวา จกฺกมตฺตํ มหาปทุมํ อุกฺกุณฺหิสฺสตี,
อถาหํ ปทุมกณฺณิกํ อุกฺกมณฺโถ คณฺตฺวา อสฺเสน นิสฺสีทิสฺสํ, ปฺยจสฺตาปี ภิกฺขุ เตถฺว คณฺตฺวา นิสฺสีทิสฺสนฺตี,
มฺหาชโน สฺนฺนปฺติสฺสตี, อหํ ตสฺมี สฺมาคเม ทฺวีหิ คธาหิ อฺนุโมทณฺ์ กริสฺสํ,
อฺนุโมทนาปรีโยสฺสานเ จตฺราสฺตียา ปาณสฺสสฺสานํ ชฺมมาภิสฺมโย ภวิสฺสตี, สิริคุตฺโต จ ครหทินฺโน จ สฺไตปาณนา ภวิสฺสนฺตี,
อตฺตโน ชฺนราสี สาสฺเน วิภิกฺริสฺสนฺตี, อิมํ กุลฺปุตฺตํ นิสฺสาย มยา คณฺตํ วัณฺณตฺตีติ ภิกฺขํ อธิวาสเสิ.

สิริคุตฺโต สตฺถุ อธิวาสนํ วิทิตฺวา ครหทินฺนสฺส อโรเจตฺวา “โลกเชฏฺฐสฺส สกฺกาโร กโรหิตฺติ อห.

[ครหทินเตรียมรับพระศาสดา]

ครหทินฺโน “อิทานิสฺส กตฺตพฺพยุตฺตกํ ชานิสฺสํมิตฺติ ทวิณฺณํ เคหานํ อนฺตเร มหฺนตํ อวาวุํ ชนาเปตฺวา
อสฺตีตฺสภฺมานิ^๑ ชทฺีรทารุณิ อหฺราเปตฺวา^๒ อคฺคิ ทตฺวา สพฺพรตฺตี ฐฺูมาเปตฺวา ชทฺีรชฺคาราสิ การเตตฺวา
อวาวุมตฺถเก รุกฺชปฺทรานิ ฐฺูเปตฺวา กิลฺยเชน ปฏฺิจฺฉาทตฺวา โคมเยน ลิมฺปาเปตฺวา เอเกน ปสฺเสน ทฺุพฺพลทณฺทเก อตฺถริตฺวา
คฺมณฺมคฺคํ การสิ

“เอวํ อุกฺกนฺตฺกนฺตกาเล ทณฺทเกสุ ภคฺเคสุ, ปรีวตฺติตฺวา องฺการกาสุยํ ปตฺิสฺสนฺตฺตี มณฺณมาโน เคหปจฺฉาภาเค สิริคุตฺเตน ฐฺูปิ
ตฺนียาเมเนว จาฏฺิโย ฐฺูปาเปสิ อสฺนานิปี เตถฺว ปฺยญาเปสิ.

สิริคุตฺโต ปาโถว ตสฺส เคหํ คณฺตฺวา “กโถ เต สฺมม สกฺกาโรติ อห.

“อาม สฺมมาติ.

“กหํ ปเนสฺตี.

“เอหิ ปสฺสํมาติ สพฺพํ สิริคุตฺเตน ทสฺสิตฺนียาเมเนว ทสฺเสสิ.

สิริคุตฺโต “สาธุ สฺมมาติ อห.

มฺหาชโน สฺนฺนปฺตี.

มิจฺฉาทิฏฺฐิเกน หิ นิมฺนตฺเต สตฺถริ มหฺนโถ สฺนฺนิปาโถ โหติ.

๑ สี. ย. อสฺตีตฺสภฺมตฺตานิ.

๒ สี. ย. เอตฺถนฺตเร ปุเรตฺวา -อิตฺติ อตฺถิ.

มิจฉาปฏิญญาปิ “สมณสส โคตมสส วิปการัง ปสสิสสามาติ สนนิปตฺนติ.

สมมาปฏิญญาปิ “อชช สตถา มหาธมฺมเทสนํ เทเสสสติ พุทฺธวิสัยํ พุทฺธลีฬ्हํ อุปฺชาราเสสามาติ สนนิปตฺนติ.

ปนฺทิวเส สตถา ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ สหฺธี ครหทินนสส เคหทวารํ อคฺมาสิ.

โส เคหา นิกฺขมิตฺวา ปณฺจปติญฺจฺฐิตฺน วนฺทิตฺวา ปุรฺโต อณฺชลี ปคฺคยฺห ฐฺโถ จินฺเตสิ

“ภนฺเต ‘ตฺมฺเห กิร อตีตาภิเกหํ สพฺพํ ชานาถ, สตฺตานํ โสฬสหาการะหิ จิตฺตํ ปริจฺฉินฺทถาติ เอวํ ตฺมฺหากํ อุปฺภูฏาเกน มยฺหํ กถิตํ, สเจ ชานาถ’, มยฺหํ เคหํ มา ปวิสส; ปวิญฺจฺชานํ หิ โว, เนว ยาคู อตฺถิ, น ภตฺตาทีนํ, สพฺเพ โข ปน ตฺมฺเห องฺการกาสุยํ ปาเตตฺวา นิคฺคณฺหิสสามีติ

เอวํ จินฺเตตฺวา สตฺถุ ปตฺตํ คเหตฺวา “อิโต เอตฺถ ภควาติ วตฺวา

“ภนฺเต อมฺหากํ เคหํ อาคตฺวานํ วตฺตํ ญุตฺวา อาคณฺตุํ วมฺภูฏิตฺติ อาท.

“กึ กาคํ วมฺภูฏิตฺติ อวฺโสติ.

“เอเกกสฺส ปวิสิตฺวา ปุรฺโต คนฺตฺวา นิสินฺนกาเล ปจฺฉา อณฺเฏน อาคณฺตุํ วมฺภูฏิตฺติ.

เอวํ กิรสฺส อโหสิ “ปุรฺโต คจฺฉณฺตํ องฺการกาสุยํ ปตฺตํ ทิสฺวา อวเสสา นาคจฺฉิสฺสนฺติ, เอเกกเมว ปาเตตฺวา นิคฺคณฺหิสสามีติ.

สตถา “สาธฺตุติ วตฺวา เอกโก ว ปาวิสสิ.

ครหทินโน องฺการกาสุํ ปตฺวา อปสฺสกิตฺวา ฐฺโถ “ปุรฺโต ยถ ภนฺเตติ อาท.

[ครหทินล้อมใส่พระพุทเจ้า]

อถ สตถา องฺการกาสุมตฺถเก ปาหํ ปสาเรสิ, กิลฺลยฺชํ อนุตฺตรายิ, องฺการกาสุํ ภินฺทิตฺวา จกฺกมตฺตานํ ปทฺมานํ อุฏฺฐุหึสุ.

สตถา ปทฺมกณฺณิกา อกฺกมฺนโต คนฺตฺวา ปณฺญตฺตพฺพุทฺธาสนเณ นิสึทึ.

ภิกฺขุปี ตเถว คนฺตฺวา อาสนเณ นิสึทึสุ.

ครหทินนสส กายโต ทาโห อุฏฺฐุหิ.

โส เวเคน คนฺตฺวา สิริคฺคตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา “สามิ ตาณํ เม โหหิติ อาท.

“กิเมตฺนติ.

“ปณฺจณฺนํ ภิกฺขุสฺตฺตานํ เคเห ยาคู วา ภตฺตาทีนํ วา นตฺถิ, กึ นฺุ โข กโรมีติ.

“กึ ปน ตยา กตฺนติ.

“อหฺ ทวินนฺ เคนานํ อนฺตเร มหนตํ อวาวุํ องฺคารปุริํ กอารสิํ ‘ตตถ ปาเตตฺวา นิคฺคณฺทิสฺสามีติ,
อถ นํ ภินฺทิตฺวา มหาปทุมานิ อญฺญุทิสฺสุ, สพฺเพ ปทุมกณฺณณิกา อกฺกมิตฺวา คนฺตฺวา ปณฺญุตฺตาสเน นิสินฺนา, อิทานิ กิํ กโรมีติ.

“นฺนฺ ตฺวํ อิทาเนว มยฺหิํ ‘เอตตฺกา จาญฺญิโย ยาคฺยา เอตตฺกา ฆตฺตาทินฺนติ ทสฺเสสีติ.

“มุสา ตํ สามิ, ตฺจฉว จาญฺญิโยติ.

“โหตุ, คจฉ, ตาสฺ จาญฺญิสฺสุ ยาคฺยาทินิ โอลเกหีติ.

ตํขณฺณญฺเวว เตน ยาสุ จาญฺญิสฺสุ ยาคฺ วุตฺตา, ตา ยาคฺยา ปุริสฺสุ, ยาสุ ฆตฺตาทินิ วุตฺตานิ, ตา ฆตฺตาทินิ ปริปฺญณฺว อหฺสิ.

ตํ สมฺปตฺตี ทิสฺวา ครหทินนฺสฺส สริริํ ปิตฺปาโมชเชน ปุริตํ, จิตฺตํ ปสนนํ.

โส สกฺกจฺจํ พุทฺธปฺปมฺขิํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสิตฺวา กตฺตกฺกจฺจสฺส สตฺถุโน อนฺโมหนํ กอารตฺกาโม ปตฺตํ คณฺทิ.

[สัตว์ไม่รู้คุณพระศาสนา เพราะไร้ปัญญา]

สตฺถา อนฺโมหนํ กโรนฺโต “อิม สตฺตา ปณฺญาจฺกฺขุโน อภาเวเนว มม สวากานํ พุทฺธสาสนฺสฺส จ คฺณํ น ชานนฺติ,
ปณฺญาจฺกฺขุริทิตา อนฺธา นาม, ปณฺญวนฺโต สกฺกชฺกฺกา นามาติ วตฺวา อิมา คธา อภาสิ

“ยถา สงฺการธานสมฺมิ	อฺชฺฉิตสมฺมิ มหาปเถ
ปทุมํ ตตถ ชาเยถ	สุจิกฺคนธํ มโนรมํ
เอวํ สงฺการภูเตสุ	อนฺธภูเต ปุณฺชฺชเน
อติโรจติ ปณฺญา	สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโกติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ สงฺการธานสมฺมินฺติ สงฺการธานสมฺมิ กจฺจวราสมฺหีติ อตฺถโถ.

อฺชฺฉิตสมฺมิ มหาปเถติ มหามคฺเค ฉชฺชิตสมฺมิ.

สุจิกฺคนธฺติ สุรภิกฺคนธํ.

มโนรมนฺติ มโน เอตถ รมตีติ มโนรมํ.

สงฺการภูเตสุติ สงฺการมิวภูเตสุ.

ปุณฺชฺชเนติ ปุณฺณํ กิเลसानํ ชนฺนโต เอวํลทฺธนาเม โลกิยมหาชเน.

อิทํ วุตฺตํ โหติ “ยถา นาม มหาปเถ ฉชฺชิต สงฺการธานสมฺมิ อสุจิจฺจฺจฺจปฺภิกฺกุเลปิ สุจิกฺคนธํ ปทุมํ ชาเยถ

ตํ ราชาชามหามตฺตาทินิ มโนรมํ ปิยํ มนาปํ อฺปริมตฺถเก ปติฏฺฐานารทเมว ภเวยฺย

เอวเมว สงฺการภูเตสุปิ ปุณฺชฺชเนสุ ชาเตสุ, นิปฺปณฺญสฺส มหาชนฺสฺส อจฺกชฺกฺส อนฺตเร นิพฺพตฺโตปิ

อตฺตโน ปณฺญาพลเน กาเมสุ อาทินิวิํ เนกชฺมเม จ อานิสฺสํ ทิสฺวา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺโต

ปพพชชามตเตนปี ตโต อุตตรี สีสสมาธิบุปถญา วิมุตติวิมุตติญาณทสสนานี อโรเปตวาปี
สมมาสมพุทฐสาวโก ชีณาสโว ภิกขุ อนธภูเต ปุณฺณชเน อติกกมิตวา วิโรจติ โสภตีติ.

[ครหทินกับสิริคตบรรลุโสตাপตติผล]

เทสนาวสาเน จตุราสีติยา ปาณสทสสนานํ ฐมมาภิสสมโย อโหสิ.

ครหทินโน จ สิริคตโต จ โสตูปตติผลํ ปาปุณฺณิสสุ.

เต สพฺพํ อุตตโน ฐนํ พุทฐสาสเน วิปุกฺกิริสสุ.

สตถา อฏฺฐายาสนา วิหารํ อคมาสิ.

ภิกขุ สายณฺหสมเย ฐมมสภายํ กถํ สมุฏฺฐาเปสฺสุ

“อโห อจฺฉริยา พุทฐคฺคณา นาม, ตถารูปํ นาม ชทฺธิรงการราสี ภินฺทิตวา ปทุมานี อฏฺฐหีสฺสูติ.

สตถา อาคนฺตวา “กาย นฺตุถ ภิกขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตวา, “อิมาย นามาติ วุตเต,

“อนจฺฉริยํ ภิกขเว ยํ มม เอตฺรหิ พุทฐภูตสฺส องการราสีโต ปทุมานี อฏฺฐฐิตานี,

ตานิ ปุพเพ ปเทสญฺญาเน วตฺตมานสฺส โภชิตตฺตภูตสฺสาปี เม อฏฺฐหีสฺสูติ วตฺวา

“กทา ฆนฺเต, อาจิกฺขถ โนติ เตหิ ยาจิโต อตีตํ อหริตฺวา

“กามํ ปตานิ นิริยํ

อุทฺธปาโท* อวิสิโร

นानริยํ กริสฺสามิ

หนท ปิณฺฑํ ปฏฺิกคหาติ

อิมํ ชทฺธิรงการชาตกํ^๑ วิตถาเรตฺวา กเถสีติ.

ครหทินนวดตุ.

ปุพฺพวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

จตุตฺถเ อวคฺโค.

๑ อุทฺธปาโท - อติปิ อตฺถิ.

๕. พาลวคฺควณณา

๑. อถุญตรปุริสวตถุ.

“ทีฆา ซาครโต รตตีติ อิมั อถุญเตสนั สตถา เขตวเน วิหรนโต ปเสนทีโกสลญเจว อถุญตรญจ ปุริสั อารพภ กเถสิ.

[พระราชาประทักษิณพระนคร]

ราชา กิร ปเสนทีโกสโล เอกสมิ ฉณทิวเส อลงกตปฏิกิตตัม สพพเสตัม เอกัง ปุณฺฑริกัง นาม ทตถิ อารุญห
มหนฺเตน ราชานุภาเวเน นครัง ปทกฺขิณั กโรติ.

อุสฺสารณาย วตตมานาย, เลทฺตพฺพทฺตทาทิโห โปถิยมาเน มหาชนเ ปลาชนโต คีวํ ปริวตเตตวาปิ โอลเเกติเยว.

ราชูนั กิร สุทินนทานสเสตัม ผลั.

[อำนาจความรัก]

อถุญตรสสาปิ ทคฺคตปุริสสส ภริยา สตตภูมิกสส ปาสาทสส อุปริมตเล จูฑา เอกัง วาตปานสส กวาภูํ วิวิทวา
ราชานั โอลเเกตวา ว อปคจฺฉิ.

รณญเ ปุณฺณจฺนโท วลาทกนฺตรัง ปวิภูโฐ วิย อุปภูฐาสิ.

โส ตสฺสา ปฏิกทฺตจิตโต ทตถิกชนฺธโต ปตนาการปตโต วิย หุตฺวา ชิปปํ นครัง ปทกฺขิณั กตฺวา อนเตปุริํ ปริสิตฺวา
เอกัง วิสสาสิกั อมจฺจํ อาห “อุสฺสภูฐาเน เต มยา โอลเเกทปาสาทเ ทิภูโฐติ.

“อาม เทวาทิ.

“ตตเถกั อิตถิ อททสาดิ.

“อททสั เทวาทิ.

“คจฺฉ ตสฺสา สสสามิกอสมิกภาวํ ซานาหิตี.

โส คนฺตวา ตสฺสา สสสามิกภาวํ ญตฺวา อากนฺตวา “รณญเ สสสามิกาทิ อาโรเจสิ.

อถ รณญา “เตนหิ ตสฺสา สามิกัง ปกโกสาทิ วุตเต, โส คนฺตวา “เอหิ โภ, ราซา ตํ ปกโกสตีติ อาห.

โส “ภริยั เม นิสาย ภเยน อุปปนเนน ภวิตพฺพนติ จินเตตฺวา รณญเ อามั ปฏิกทฺตํ อสฺสโกนโต
คนฺตวา ราชานั วนฺทิตฺวา อภูฐาสิ.

อถ นั ราซา “มํ อุปภูฐาหิตี อาห.

“อลั เทว, อหํ อตตโน กมมํ กตฺวา ตุมหากัง สุงกั ททามิ, ซา เอว เม ซีวิกา โหตุติ.

“ตว สุงเกน มยหํ อตถเ นตถิ, อชฺชโต ปภูฐาย มํ อุปภูฐาหิตี ตสฺส ผลกญจ อวฺรุญจ ทาเปสิ.

เอว กิรุตส อโหสิ “กณจิวทสส โทส อโรเปตวา ฆาเตตวา ภริยํ คณทิสสามิติ.

อล นโ ส มรณภยภีโต อปฺปมตฺโต หุตฺวา อุกฺกุฐาสี.

ราชา ตสส วิวรํ อปฺสสนฺโต, กามปริสาเห วทฺตฺนเต^๑, “เอกมสส โทส อโรเปตวา ราชาณํ กิรุตสสามิติ
ตํ ปกโกสาเปตวา เอวมาห “อมโ อโโต ปญฺจโยชนมตฺถเก นทียา อสุกฺกุฐานํ นาม คนฺตฺวา
สายํ มม นหฺนเวลาย ทุมฺพุปลานิ เจว อรุณวตีมตฺติกญฺจ ออาหาร, สจ ตสฺมี ขณฺเ นาคจฺเจยฺยาสี, อาณํ เต กิรุตสสามิติ.

[ความลำบากในราชสำนัก]

เสวโก กิร จตุทฺธิปี ทาเสหิ กิลิฏฺฐตโร.

ชนกฺกิตาทโย หิ ทาสา “สีสํ เม รุชชติ, ปิฏฺฐิ เม รุชชติตี วตฺวา อจฺฉิตฺํ ลภานฺติ.

เสวกสเสตํ นตฺถิ, อาณตตกมมํ กาทฺเมว วฏฺฐติ, ตสฺมา โส “อวสสํ มยา คนฺตพฺพํ,
ทุมฺพุปลเลหิ สทฺธิ อรุณวตีมตฺติกา นาม นาคภวเน อฺปฺปชฺชติ, อหํ กุหิ ลภิสสามิติ จินฺเตนฺโต มรณภยภีโต เคหํ คนฺตฺวา
“ภทฺเท นิฏฺฐิตํ เม ภตฺตฺนติ อหา.

“อุทฺธมมตฺถเก สามิติ.

โส ยาว ภตฺตํ โอตฺรติ ตาว สฺนฺธาเรตฺถํ อสฺกโกนฺโต อฺพฺพฺกน กณฺชิกํ ทฺราเปตฺวา
ยถาลทฺเรน พฺยณฺชเนน สทฺธิ อลฺลเมว ภตฺตํ ปจฺฉิยํ โอปิเพตฺวา อาทาย โยชนิกํ มคฺคํ ปกฺขนฺโต.

ตสส คจฺฉนฺตสเสว ภตฺตํ ปกํ อโหสิ.

โส อนฺจจฺฉิฏฺฐํ กตฺวา โลกํ ภตฺตํ อปฺเนตฺวา ภฺยชนฺโต เอกํ อทฺธิกํ ทิสฺวา
“มยา อปฺนิตํ โลกํ อนฺจจฺฉิฏฺฐํ ภตฺตเมว อตฺถิ, คเหตฺวา ภฺยช สามิติ.

โส คณฺหิตฺวา ภฺยช.

อิตโรปี ภฺยชิตฺวา เอกํ ภตฺตมฺภฺฐิ อฺทฺเท ขิปิตฺวา มุขํ วิกฺขาเลตฺวา มหฺนเตน สทฺเทน
“อิมสฺมี นทฺิเปเส อธิวตฺถา นาคา สฺพณฺณา เทวตา จ วจฺนํ เม สฺถนฺตฺ,
ราชา มยฺหํ อาณํ กตฺตุกาโม ‘ทุมฺพุปลเลหิ สทฺธิ อรุณวตีมตฺติกํ ออาหาราติ มํ อาณาเปสิ,
อทฺธิกมฺนุสฺสสส จ เม ภตฺตํ ทินฺนํ, ตํ สทฺธานิสฺสํ, อฺทฺเท มจฺฉานํ ทินฺนํ, ตํ สตฺธานิสฺสํ,
เอตฺตํ ปุณฺญผลํ ตุมฺหากํ ปตฺตี กตฺวา เทมิ, มยฺหํ ทุมฺพุปลเลหิ สทฺธิ อรุณวตีมตฺติกํ ออาหาราติ ติกฺขตฺตุํ อฺนุสฺสาเวสิ.

ตตฺถ อธิวตฺถโถ นาคราชา ตํ สทฺธิ สุตฺวา มหฺลลกเวเสน ตสส สฺนฺตํ คนฺตฺวา “กํ วเทสิตี อหา.

โส ปฺนปี ตเถว วตฺวา, “มยฺหํ ตํ ปตฺตี เทหิติ วุตฺเต, “เทมิ สามิติ อหา.

ปฺนปี “เทหิติ วุตฺเต, “เทมิ สามิติ อหา.

เอวํ โส เทว ตโย วาเร ปตตี อหฺราเปตฺวา กุมฺพูปฺเปลฺหิ สหฺธิ อรุณฺวตีมตฺตํ อทาสี.

ราชา ปน จินฺเตสึ “มนุสฺสา นาม พหุมนฺตา, สเจ โส เกนจि อุปาเยน ลเภยฺย, กิจจํ เม น นิปฺปชฺเชยฺยาตี.

โส สกาลสฺเสว ทฺวารํ ปิทฺทาเปตฺวา มุทฺทิกํ อตฺตโน สนฺตํ อหฺราเปสึ.

อิตโรปิ ปุริโส รมฺโณ นหฺนเวลายเมว อาคนฺตฺวา ทฺวารํ อลภฺนโต ทฺวารปาลํ ปกฺโกสิตฺวา “ทฺวารํ วิวราตี อห.

“น สกฺกา วิวริตุํ, ราชา สกาลสฺเสว มุทฺทิกํ ราชเคหํ ทฺราเปสึตี.

โส “ราชทุโต อหํ, ทฺวารํ วิวราตี วตฺวาปิ ทฺวารํ อลภฺนโต “นตฺถิ เม อิทานิ ชีวิตํ, กิณฺนุ โข กิริสฺสามีตี จินฺเตตฺวา

ทฺวารสฺส อุปริอุมฺมาเร มตฺตिकाปิณฺฑํ ชิปีตฺวา ตสฺสุปริ ปุปฺพานิ ลคฺเคตฺวา มหาสทฺทํ กโรนฺโต

“อมฺโห นคฺรวาสีโน, มยา รมฺโณ อาณตฺติยา กตฺถาวํ ชานาถ, ราชา มํ อการณฺน วินาเสตฺกามาตี ติกฺขตฺตุํ วิวริตฺวา

“กตฺถ นฺ โข คมิสฺสามีตี จินฺเตนฺโต “ภิกฺขุ นาม มุทฺทหฺทยา, วิหารํ คนฺตฺวา นิปฺชชิสฺสามีตี สนนฺนิฏฺฐานมฺมาลี.

อิมे นาม สตฺตา สฺชิตกาเล ภิกฺขุณฺ อตฺถิถาวปี อชานิตฺวา ทุกฺขาภิกฺขุตาวิหารํ คนฺตฺกามา โหนตี,

ตสฺมา โสปี “อณฺเฏ เม ตาณํ นตฺถิติ วิหารํ คนฺตฺวา เอกสฺมี ผาสุกฺกุฏฺฐาเน นิปฺชชึ.

รมฺโณปิ ตํ รตฺตี นิทํ อลภฺนตสฺส อิตฺถิ อณฺสฺสรนตสฺส, กามปริพาโห อุปฺปชชึ.

โส จินฺเตสึ “วิภาตฺกขณฺเวยว ตํ ปุริสํ ชาเตตฺวา ตํ อิตฺถิ อาเนสฺสามีตี.

[เรื่องของผู้กล่าวอักษร ท. ส. น. โส.]

ตสฺมี ขณฺเวยว สกฺกฺขิโยชนิกาย โลหฺกุมฺภิยา นิพฺพตฺตา จตฺตารุ ปุริสา ปกฺกฏฺฐิตาย อุกฺขลียา ตณฺฑุลา วีย
สมปริวตฺตกา ปจฺจมานา ตีสาย วสฺสสหฺสเสหิ เหมฏฺฐิมตฺลํ ปตฺวา อปรเอหิ ตีสาย วสฺสสหฺสเสหิ ปุณฺ มุขวณฺณํ ปาปฺณิสฺสุ.

เต สีสํ อุกฺขิปีตฺวา อณฺเฏมณฺเฏ โอลเกตฺวา เอเกกํ คาลํ วตฺตฺกามา วตฺตุํ อสฺกโกนฺตา เอเกกํ อุกฺขริ วตฺวา ปริวตฺติตฺวา
โลหฺกุมฺภิเมว ปวิฏฺฐา.

ราชา นิทํ อลภฺนโต มชฺฌิมยามสมนฺนตฺเร ตํ สทฺทํ สุตฺวา ภีโต อุตฺรสมฺมานโส

“กิณฺนุ โข มยฺหํ ชีวิตนฺตฺราโย ภวิสฺสตี, อุทาทุ อคฺคมหฺเสลียา, อุทาทุ เม รชชํ วินสฺสิสฺสตีตี จินฺเตนฺโต

สกลรตฺตี อุกฺขินิ นิมฺมิลิตฺตุํ นาสกฺขิ.

โส อรุณฺคฺคฺมนกาเลเวว ปุโรหิตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “อาจริย มชฺฌิมยามสมนฺนตฺเร มหฺนฺตา เภรวสทฺทา สุตฺวา,

‘รชชสฺส วา มหฺเสลียา วา มยฺหํ วา กสฺส อนฺตฺราโย ภวิสฺสตีตี น ชานามิ, เตน เม ตวํ ปกฺโกสิตฺตี อห.

[พราหมณ์จึงแนะนำให้พระราชอาชญา]

“มหาราช กิณฺเต สทฺทา สุตฺวาตี.

“อาจริย ‘ทฺุอิติ ‘สอิติ ‘นอิติ ‘โสอิติ อิมे สทฺเท อสฺโสสี, อิมสํ นิปฺพตฺตี อุปฺธาเรหิติ.

“พราหมณสส มหนธการํ ปวิญญูสส วีย น กิณจิ ปณญายติ.

“น ชานามิติ วุตเต, ปน “ลาภสกุกาโร เม ปริหายิสสตีติ ภายิตวา “การियํ มหาราชาติ อาท.

“ก็ อัจริยาติ.

“ชีวิตนตราโย เต ปณญายตีติ.

โส ทิคุณํ ภีโต “อัจริย อตถิ กิณจิ ปฏิมาทการณนติ อาท.

“อตถิ มหาราช, มา ภายิ, อหํ ตโย เวเท ชานามิติ.

“ก็ ปน ลทจฺจุ วญญตีติ.

“สพพสตี ยณญํ ยชิตวา ชีวิตํ ลภิสสสิ เทวาติ.

“ก็ ลทจฺจุ วญญตีติ.

“หตถิสตี อสสสตี อุสสสตี เณสตี อชสตี อรพภสตี กุกกุญสตี สุกรสตี ทารกสตี ทาริกาสตุนติ

เอวํ เอเกกํ ปาณชาติ สตี สตี กตวา คณหาเปนโต

“สเจ มิคชาติเมว คณหาเปสสามิ, ‘อตตโน ขาทนียเมว คณหาเปตีติ วุขณตีติ ตสฺมา หตถิ อสสมนุสเสปิ คณหาเปสิ.

ราชา “มม ชีวิตเมว มยหํ ลาภิติ จินเตตวา “สพพปาเน สีสํ คณหาติ อาท.

อาณตตมณุสสา อธิกตเร คณหีสุ.

[บาลีโกศลสังยุต]

วุตตีปี เจตํ โกศลสังยุตเต^๑ “เตน โข ปน สมเยน รณโย ปเสนทโกศลสส มหายณโย ปจฺจุปญฺจิติโต โหติ,

ปญจ จ อุสสทานิ ปญจ จ วจฺจตรสทานิ ปญจ จ วจฺจตริสทานิ ปญจ จ อชสทานิ ปญจ จ อรพภสทานิ ญฺญูปนีทานิ โหนติ

ยณญุตถาย,

เยปิสส เต โหนติ ‘ทาสาติ वा ‘ทาสีติ वा’ ‘เปสสาติ वा ‘กम्मกราติ वा,

เตปิ ทณฺฑตชชิตา ภายตชชิตา อสฺมุขา รุทมานา ปริกมมานิ กโรนตีติ.

[พระนางมัลลิกาทรงเปลื้องทุกข์ของสัตว์]

มหาชนโน อตตโน อตตโน ญาตีโน อตถาย ปริเทวมาโน มหาสทฺทมกาสิ.

มหาปฐวีอุทรียนสทฺโท วีย อโหสิ.

๑ ส. ส. ๑๕/๑๐๙.

๒ ปาลิยํ อยมปาฐุ น ทิสสตี ญ.ว.

อถ มลลิกา เทวี ตํ สุตฺวา รณฺโณ สนฺตํ คณฺตฺวา

“กํ นุ โข เต มหาราช อินฺทฺรียานิ อปากตฺกานิ, กิลนฺตรูปา วีย ปญฺญาถาติ ปุจฺฉิ.

“กํ ตฺยหํ มลลิก, ตวํ มม กณฺณมฺมุเล อาสีวีสํ คจฺฉนฺตํ น ชานาสีติ.

“กํ ปเนตํ เทวาทิ.

“รตฺตภาเค เม เอวฺรุโป นาม สทฺโท สุโต, โสทํ ปุโรหิตํ ปุจฺฉิตฺวา

‘ชีวิตนฺตฺราโย เต ปญฺญาติ, สทฺพสฺตํ ยถฺยํ ยชิตฺวา ชีวิตํ ลภิสฺสตีติ สุตฺวา

‘มม ชีวิตเมว มยหํ ลาภฺโถติ อิม ปาณฺเน คณฺหาเปสินฺตี.

มลลิกา เทวี “อนฺธพาลสฺสิ มหาราช, กิจจาปิ มหาภกฺโขสฺสิ, อนนฺกสฺสปญฺยชนฺวิกตฺติ” โภชนฺโทณฺปากํ ภูณฺชฺสิ,
ทฺวิสุ ฐฺณฺฐฺสุ รชฺชํ กาทฺเรสฺสิ, ปญฺญา ปน เต มนฺทาทิ อาท.

“กสมฺมา เอวํ วเทสฺตีติ.

“กํ ทยา อถุญสฺส มรณฺเนน อถุญสฺส ชีวิตลาภํ ทิฏฺฐปฺพุโป,

อนฺธพาลสฺส พฺราหฺมณฺสส กถํ คเหตุวา กสมฺมา มหาชนฺสส อฺปฺริ ทฺกฺขํ ชิปฺสิ,

ฐฺรวีหาเร สเทวกสฺส โลกสฺส อคคฺปคฺคฺล อตฺตาทิสฺสุ อปฺปฏิหตฺญาโณ สตฺถา วสฺติ, ตํ ปุจฺฉิตฺวา ตสฺโสวาทํ กโรหฺตีติ.

อถ โข ราชฯ สลฺลทฺกฺเกหิ ยาเนหิ มลลิกาย สทฺธิ วิหารํ คณฺตฺวา มรณฺภยตฺชฺชิตฺ กิลฺยจิ วตฺตํ อสฺกฺโกนฺโต

สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีติ.

อถ นํ สตฺถา “หนฺนท กุโต นุ ตวํ มหาราช อากจฺฉสิ ทิวา ทิวสฺสาติ ปฐฺมตฺรํ อาลปิ.

โสปี ตฺถนฺหิเยว นิสฺสีติ.

ตโต มลลิกา ภควโต อโรเจสฺสิ “ภนฺเต รณฺญา กิร มชฺฉิมฺมยํสมนฺนตฺเร สทฺโท สุโต,

อถ นํ ปุโรหิตสฺส อโรเจสฺสิ, ปุโรหิตโต ‘ชีวิตนฺตฺราโย เต ภวิสฺสตี,

ตสฺส ปฐฺมิฆาตนฺตถาย สทฺพสฺเต ปาณฺเน คเหตุวา เตสํ คลฺโลหิตฺเตน ยถฺยํ ยิฏฺฐฺ, ชีวิตํ ลภิสฺสตีติ อาท,

ราชฯ ปาณฺเน พหุ คณฺหาเปสิ, เตนายํ มยา อิทานฺนิตฺติ.

“เอวํ กิร มหาราชฯติ.

“เอวํ ภนฺเตติ.

“กิณฺเต สทฺโท สุโตติ.

โส อตฺตนา สุตฺนียาเมน อจฺจิกฺขิ.

ตถาคตสฺส ตํ สุตฺวา ว เอโกภาโส อโหสิ.

อด น สดถา อาห “มา ภายิ มหาราช, ตว อนุตราโย นตถิ, ปาปกมมิโน สดตา อตตโน ทุกข์ อาวิกโรนตา เอวมาหंसฺสูติ.

“กั ปน เตหิ ฆนเต กตฺนฺติ.

[พระศาสดาทรงแสดงโทษปรหริกรรม]

ภควา เตสํ กมมํ อัจฉิขิตฺุ “เตนหิ มหาราช สุฆาหิติ วตฺวา อตีตํ อาหาริ:

“อตีเต, วิสตีวสสสทสาฎุเกสุ มนุสเสสุ, กสสโป ภควา โลเก อุปฺปชิตฺวา วิสตีวา ชีณาสวสทเสหิ สทธี จาริกํ จรมาโน พาราณสี อคมาสี.

พาราณสีวาสิโน เทวปิ ตโยปิ พหุตราปิ เอกโต หุตฺวา อาคนตุกทานํ ปวตฺตยีสฺ.

ตทา พาราณสียํ จตฺตาฬีสโกฏวิภาวา จตฺตาโร เสฏฺฐิปุตฺตา สหายกา อหฺลฺ.

เต มนฺตยีสฺ “อมฺหากํ เคเห พุทฺธํ, เตน กิ โกรมาตี.

เอวรฺูเป พุทฺธเ จาริกญจรมาเน, “ทานํ ทสสาม, ปุชฺ ภิรฺสสาม, สีลํ รกฺขิสสามาตี อวตฺวา

เตสุ เอโก ตาว เอวมาห “ติชฺณิํ สุรํ ปิวฺนตา มธฺรฺมํสํ ชาทฺนตา วิจฺริสสาม, อิทํ อมฺหากํ ชีวิตํ สผลนฺตี.

อปฺโร เอวมาห “ตีวสสิกํ คนฺธสาตีตฺนฺชฺลภตฺตํ นานคนฺธเสหิ ภูณฺชนตา วิจฺริสสามาตี.

อปฺโร เอวมาห “นानปฺการํ ชชฺชวิกตี ปาจาเปตฺวา ชาทฺนตา วิจฺริสสามาตี.

อปฺโร เอวมาห “สมม อถฺญปิ ภิณฺจิ น ภิรฺสสาม, ‘ธํ ทสสามาตี วุตฺเต, อนิจฺจมานา นาม อิตฺถิโย นตถิ,

ตสมฺมา ธนํ ปโยเชตฺวา ปโลเกตฺวา ปรหริกมมํ ภิรฺสสามาตี.

“สาธฺ สาธฺตี สพฺเพ ตสฺส กถาย อถฺฐิสฺ.

เต ตโต ปถฺญาย อภิรฺูปานํ อิตฺถิณํ ธนํ เปเสตฺวา วิสตีวสสสทสาณิ ปรหริกมมํ กตฺวา กาลํ กตฺวา อวีจิมหานิรเย นิพฺพตฺตา.

เต เอกํ พุทฺธนฺตรํ นิรเย ปจิตฺวา ตตถ กาลํ กตฺวา ปกฺกาวเสเสน สฏฺฐิโยชนิกาย โลหกฺมภิยา นิพฺพตฺติตฺวา ตีสาย วสสสทเสหิ เหมฐฺมิตลํ ปตฺวา ปุณฺ ตีสาย วสสสทเสหิ กุมภิมุชํ ปตฺวา เอกกํ คากํ วตฺตุกามา หุตฺวา วตฺตุํ อสฺกโกณฺตา เอกกํ อกฺขรํ วตฺวา ปุณฺ ปรีวตฺติตฺวา กุมภิเมว ปวีณฺฐา, วเทหิ มหาราช, ปฐฺมํ เต กิสฺสทโท นาม สฺโตตี.

“พุทฺธิ ฆนเต สทฺโทตี.

สดถา เตน อปฺริปุณฺณํ กตฺวา วุตฺตคากํ ปฺริปุณฺณํ กตฺวา ทสฺเสนฺโต เอวมาห

“พุชฺชิวิตฺมชีวิมฺหา

วิชฺชมาเนสุ โภเคสุ

เยสนฺโน น ททามฺห เส

ทีปํ นากมฺห อตฺตโนตี.*

อถ ฐยโณ อิมิสสา คากาย อตถํ ปกาเสตวา “กัณเฑ มหาราช ทุตยสทโท ตตยสทโท จตตุถสทโท สุตติ ปุจจติวา,
“เอวณนามาติ วุตเต, อวเสสํ ปรีปุเรนโต อาห

“สภูฐี วสสสทสทานิ	ปรีปุณณานิ สพพโส
นริเย ปจจมานานํ	กทา อนโต ภวิสสตี
นตถิ อนโต กุโต อนโต	น อนโต ปฐิติสสตี
ตทา หิ ปกตํ ปาปี	มม ตูยหลจ มาริสา.
โสหนํ นูน อโต คนตวา	โยนี ลทธาน มานูสี
วทลญ สีสสมปนโน	กาหามิ กุสลํ พหุนตี.

ปฐิปาฐิยา อิมิ คากา วตวา อตถํ ปกาเสตวา “อิตติ โข มหาราช เต จตตารโ ชนา เอเกกํ คากํ วตตุกามา วตตุํ อสโกโกนตา
เอเกกเมว อกขรํ วตวา ปุน ตํ โลหกุณภิมเวว ปวิภูฐาติ อาห.

รณญา กิร ปเสนทโกสเลน ตสส สททสส สุตกาลโต ปฐญาเย เต เหมฐา ภสสนตา เอว อชชาปี เอกํ วสสสทสสํ นาทิกกมนตี.

รณโย ตํ เทสนํ สุตวา มหาสเวโค อุปปชช.

โส “ภาริยํ วตติํ ปรทาริกกम्मํ นาม, เอกํ กิร พุทธรนตรี อวิจันริเย ปจติวา ตโต จุตา สภูฐีโยชนิกาย โลหกุณภิยา นิพพตติตวา
อภูฐสภูฐิวสสสทสทานิ” ปจติตวา, เอวปี เตสํ ทุกขา มจจกนกาลो น ปณญายตี,
อหมปี ปรทาเร สีนหนํ กตวา สพพรดตี นีทหนํ ลภี, อิทานิ อโต ปฐญาเย ปรทาเร มานสํ น พนธิสสามิติ จินเตตวา
ตถาคตํ อาห “ภนเต อชช มยา รตติยา ทิมภาโว ญาโตตี.

โสปี ปูริโส ตตเถว นิสินโน ตํ กถํ สุตวา “ลทโธ เม พลวูปจจโยตี สตถารํ อาห

“ภนเต รณญา ตาว อชช รตติยา ทิมภาโว ญาโต, อหนํ ปน ทิโย สยเมว โยชนสส ทิมภาโว อณญาสินตี.

สตถา ทวินนหมปี กถํ สสนเทตวา “เอกจจสส รตติ ทิมภาโว, เอกจจสส โยชนํ ทิมภาโว, พาลสส ปน สสารโ ทิมภาโว วตวา ธรรมํ
เทเสนโต อิมํ คากมาห

“ทิมภาโว ชาครโต รตติ	ทิมํ สนตสส โยชนํ
ทิมภาโว พาลาน สสารโ	สทธรรมํ อวิชานตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ **ทิมภาโว** รตติ นามเสา ตियามมตตวา, ชาครนตสส ปน ทิมภาโว ทิคุนตติคุนมา วิย หุตวา ชายตี,
ตสสา ทิมภาโว อตตทานํ มงกุนสงขมสส ภตตํ กตวา ยาว สิริยคคมนา สมปรีวตตกํ เสมานอ มหากุสีตีปี
สุโกชนํ ภุชชิตวา สิริสยเน สยมาโน กามโกตีปี น ชานาตี,

สพพรดตี ปน ปธานํ ปทหนโต โยคาวจโร จ

ชมมกถํ กเถนโต ชมมกถิโก จ

อาสนสมิเป นิสิตติวา ชมมํ สุนนโต จ

สีสโรคาทีหิ ฌญัฐว วา หตฺถปาทจเฉทาทีนึ ปตฺโต วา เวทนาภิกฺขุโต จ
รตฺตี มคฺคปฏฺธิปฺนโน อทฺธิโก จ ชานาติ.

โยชนนฺติ โยชนมฺปิ จตฺตุคฺคาจตฺตมตฺตเมว, สนฺตสฺส ปน กิลนฺตสฺส ทีฆํ โหติ ทฺวิคฺคณฺ์ ตึคฺคณฺ์ วีย ขายติ.

สกลทิวสํ หิ มคฺคํ คนฺตวา กิลนฺโต ปฏฺธิปํ อคฺจณฺฺตํ ทิสฺวา “ปุรฺโต คาโม กิวทฺุโรติ ปุจฺฉิตฺวา “โยชนนฺติ วุตฺเต
โถกํ คนฺตวา อปรมฺปิ ปุจฺฉิตฺวา เตนานิ “โยชนนฺติ วุตฺเต
ปน โถกํ คนฺตวา อปรฺปิ ปุจฺฉติ. โสปี “โยชนนฺติ วทติ.

เต ปุจฺฉิตฺปุจฺฉิตฺวา “โยชนนฺติ วทนฺติ

“ทีฆํ วตฺตี โยชนนฺติ เอกํ โยชนํ เทว ตึณฺิ โยชนานิ วีย มณฺญติ.

พาลานนฺติ อธิโลกปรโลกตฺถํ ปน อชานนฺตานํ พาลานํ สํสารวณฺฺณสฺส ปริยนฺตํ กาคฺุํ อสกโกนฺตานํ
ยํ สตตตฺตีสโพรธิปฺกฺชีกาทีเกทํ สทฺธมฺมํ ญตฺวา สํสารสฺส อนฺตํ กโรนฺติ ตํ สทฺธมฺมํ อวิชานฺตํ สํสารํ ทีโฆ นาม โหติ.

โส หิ อตฺตโน รมฺมตฺยา เอว ทีโฆ นาม.

วุตฺตมฺปิเจตฺ” “อนมตฺคโคยํ ภิกฺขเว สํสารํ, ปุพฺพา โภกฺกึ น ปณฺญายตีติ.

พาลานํ ปน ปริยนฺตํ กาคฺุํ อสกโกนฺตานํ อติทีโฆเอวาติ.

เทสนาวสาเน โส ปุริโส โสตาปตฺติผลํ ปตฺโต.

อภฺเยปี พุโห โสตาปตฺติผลาทีนึ ปตฺตา.

มหาชนสฺส สาตฺถิกา เทสฺนา ชาตาติ.

ราชา สตฺถารํ วณฺฺทิตฺวา คจฺฉนฺโต ว เต สตฺเต พนฺธนา โมเจสิ.

ตตฺถ อิตฺธิปริสา พนฺธนา มุตฺตา สีสํ นหาตฺวา สกานิ เคะหานิ คจฺฉนฺตา

“จิริยชีวตฺุ โน อຍယာ มลฺลิกา เทว, ยํ นิสฺสาย ชีวิตํ ลภิมฺหาติ มลฺลิกาย คฺคณฺ์ กถียิสฺ.

สายณฺฺหสมเย รมฺมสภายํ กถํ สมนฺฺฐาเปสฺุ

“อโห ปณฺฺชิตฺวา วตฺยา มลฺลิกา อตฺตโน ปณฺญํ นิสฺสาย เอตฺตคฺกสฺส ชนฺสฺส ชีวิตฺวานํ อทาสีติ.

[พระนางมัลลิกาเคยช่วยทุกข์คนในชาติก่อน]

สตฺถา อากนฺตฺวา “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาติ วุตฺเต,

“น ภิกฺขเว มลฺลิกา อิทาเนว อตฺตโน ปณฺญํ นิสฺสาย มหาชนสฺส ชีวิตฺวานํ เทติ, ปุพฺเพปี อทาสียเวาติ วตฺวา

ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต อตฺตี อาทริ

อติเต พาราณสีรณโญ ปุตโต เอก์ นิโครธรุขั อุปสงกมิตวา ตถถ นิพพตตาย เทวตาย อายาจิ

“สามิ เทวราช อิมสมิ ชมพุทีเป เอกสตราชาโน เอกสตอคคมเฮสิโย,
สจาหิ ปิตุ อจเจเนน รชชั ลภิสสามิ, เอเตสั คลโลหิตเณ พลี กริสสามิติ.

โส, ปิตริ กาลกเต, รชชั ปตวา “เทวตาย เม อานูภาเวณ รชชั ปตตัม, พลิมสสา กริสสามิติ มหติยา เสนาย นิกขมิตวา
เอก์ ราชานัน อตตโน วเส วตเตตวา เณ สหธิ อปรมปิ อปรมปีติ สพเพ ราชาโน อตตโน วเส กตวา
สหธิ อคคมเฮสิหิ อาทาย คจฉนโต

อุคคเสนสส นาม สพพกนิญฐส รณโญ ฌมมทินนา นาม อคคมเฮสิ ครุคพภา ตัม โอาหาย คนตวา
“เอตตัม ชนั วิสปานกัม ปาเยตวา มาเรสสามิติ รุกขมุลลั โสธาเปสิ.

เทวตา จินเตสิ “อัย ราชา เอตตเก ราชาโน คณหนโต มัม นิสสาย คณหาติ, เตสั คลโลหิตเณ มยหัม พลิกมมัม กาทูกาโม,
สเจ ปนาย เอเต ฆาเตสสติ, ชมพุทีเป ราชวิเส อจฉชชิสสติ, รุกขมุลลปิ เม อสุจิ ภวิสสติ, สกขิสสามิ นุ โข ตัม นิวาเรตุนติ.

สา อุปธาเรนตี “นาหัม สกขิสสามิติ ญตวา อถุญ เทวตัม อุปสงกมิตวา ตมตถัม อาโรเจตวา “ตวั สกขิสสิติ อาห.

ตายปิ ปฏิกขิตตา อถุญปิ อถุญปีติ เอวั สกลจกกวาพเทวตาโย อุปสงกมิตวา ตาหิปี ปฏิกขิตตา

จตุนัน มหาราชานัน สนตีกัม คนตวา “มยัม น สกโกม, อมหากัม ปน ราชา อมหะหิ ปุณญเณ จ ปณญาย จ วิสิญฐั, ตัม ปุจฉาติ
เตหิปี ปฏิกขิตตกาเล สกกัม อุปสงกมิตวา ตมตถัม อาโรเจตวา”

“เทว ตุมहेสุ อปโปสสุกตตัม อาปนเนสสุ, ขตติยวิเส อจฉชชิสสติ, ตสส ปฏิสรณัม โทถาติ อาห.

สกโก “อหิปี ตัม ปฏิพาหิตุน สกขิสสามิ, อุปายัม ปน เต วกขามิติ วตวา อุปายัม อาจิกขิ

“คจฉ ตวั, รณโญ ปสสนตสเสว, รตตวตถัม นิวาเสตวา อตตโน รุกขโต นิกขมิตวา คมนาการัม ทสเสหิ,

อถ ตัม ราชา ‘เทวตา เม คจฉติ นิตตวาเปสสามิ นนติ นานปปกาเรณ ยาจิสสติ,

อถ นัม เทยยาสิ ‘ตวั ‘เอกสตราชาโน สหธิ อคคมเฮสิหิ อาเนตวา เตสั คลโลหิตเณ พลี กริสสามิติ มยหัม อายาจิตวา

อุคคเสนสส รณโญ เทวี โอาหาย อาคโต, นาหัม ตาหิสสส มุสาวาทิสส พลี สมปฏิจฉิสสามิติ

เอวั กิร วุตเต, ราชา ตัม อานาเปสสติ, सा रणโญ ฌมมัม เทเสตวา เอตตกสส ชนสส ชีวิตทานัน ทสสตีติ.

อิมินา การเณน สกโก เทวตาย อิมัม อุปายัม อาจิกขิ.

เทวตา ตถา อกาสิ.

ราชาปิ ตัม อานาเปสิ.

[เทวดาบูชาพระนางมัลลิกา]

สา อาคนตวา เตสั ราชุนัน ปริยเนเต นิสินนัมปิ อตตโน ราชานเมว วนทิ.

ราชา “มยิ สพพเสฏฐเก จูเต, สพพกนิญฐั อตตโน สามิกัม วนทตีติ ตสสา กุชฉิ.

อถ นัม สา อาห “กัม มยหัม ตยิ ปฏิพพธัม, อัย ปน เม สามิกโก อิสสรियสส ทาตา, อิมัม อวณทิตวา กสมมา ตัม วนทิสสามิติ.

รุกขเทวดา, ปสสนตสเสว ตสส ชนสส, “เอว ภาเท, เอว ภาเทติ วตวา ตํ ปุพพมัญญีนา ปุเชสิ.

ปุณ ราชา อาห “สเจ มํ น วนทสิ, มยหํ รชชสิริทายิกํ เอวํ มหานุภาวํ เทวตํ กสมา น วนทสิตี.

“มหाराช ตยา อตตโน ปุญญे รุตวา ราชานो คหิตา, น เทวตาย คเหตุวา ทินนาติ.

ปุณปี ตํ เทวตา “เอว ภาเท, เอว ภาเทติ วตวา ตเถว ปุเชสิ.

ปุณ सा राजानं आह “त्वं ‘तेवतय मे ऐतत्तका राजानो कहेतवा तिननाति वहेसि,
อิทานि เต เทวตาย อปุริ วามปสเส รุกโข อคคินา ทขโธม, सा ตํ อคคิ นิพพาเปตุํ กสมา นาสกขิ, ยทิ เอวํ มหานุภาวาติ.

ปุณปี ตํ เทวตา “เอว ภาเท, เอว ภาเทติ วตวา ตเถว ปุเชสิ.

सा गद्यमाना स्नुता रोहि जेव हसि ज.

อล นํ ราชา “กึ อุมมตติกาสิตี อาห.

“กสมา เทว เอวํ วहेสิ, น มาทิสโย อุมมตติกา โหนตติ.

“อล กึการณา โรหสิ เจว หสิ จาติ.

“สุณาหิ महाराज, ओह्यहि ओत्ति ते कुलधिंता वृत्तवा पतिकुले वसन्ती सामिगसस सहायकं पाहुनकं आकत्तं तिसुवा
त्सस गत्तं पजित्तुगामा ‘मंसि आहराति तासिया गहापन्नि वत्तवा
ताय मंसि ओलघित्ता आकताय ‘नत्तु मंसन्ति वृत्तते, केहसस पज्जिमिणाके सयिताय ऐफिकाय सिंसं चिन्धित्ता गत्तं सम्पात्तेसि,
साह ऐगिससा ऐफिकाय सिंसं चिन्धित्ता निरये पजित्ता पक्कवासेसेन तससा लोमकण्णाय सिंसज्जेत्तं पाप्पुणि,
‘त्वं ऐत्तत्तं चन् वरित्ता गहा तुक्खा मुज्जिससिती ऐवं महन्त्तं त्व तुक्खं ओनुस्सन्ती रोहामिती वत्तवा ओम्मं काठमाह

“ऐगिससा गण्णुं चिन्धित्ता लोमकण्णाय पज्जिसं
पहुन्नं गण्णु ऐत्तवान गलं गाहसि चत्तियाति.

“อล กสมา เต หสิตฺนติ.

“‘ऐत्तสฺมา तुक्खा มุตตมहिตี ตฺสित्ता หสิ महाराजाति.

ปุณปี ตํ เทวตา “เอว ภาเท, เอว ภาเทติ วตวา ปุพพมัญญีนา ปุเชสิ.

ราชา “ओहो गारियं मे गम्मं, ओयं गिर ऐकं ऐफिकं वरित्ता निरये पजित्ता पक्कवासेसेन तससा लोमकण्णाय सिंसज्जेत्तं पाप्पुणि,
ओह ऐत्तत्तं चन् वरित्ता गहा सोत्तु पाप्पुणिससामिती सप्पे ราชानो ओमेत्तवा अत्तना महल्लगतरे वन्धित्ता
त्तरत्तानं ओण्णसि पक्कयेह सप्पे च्मापेत्ता सकसग्गुत्तानमेव पथिणि.

स्तथा ओम्मं चम्मत्तेसन् ओहरित्ता “เอว ภิक्खเว, न इथानेव मल्लिका अत्तनो पण्णुं निससय महचनसस चिवित्तानं तेति,
पुप्पेपि ओहासियेवाति वत्तवा ओत्तित्तं सोमठानेसि

“त्ता पाराणसिरासा पसेन्तिकोसलो ओहसि, चम्मत्तिन्ना तेवि मल्लिका, रुक्खเทवता ओहमेवाति.

เอวํ อตีตํ สโมธานตฺวา ปุณฺ ฐมฺมํ เทเสนฺโต “ภิกฺขเว ปาณาติปาโต นาม อกตตพฺพยุตฺโตโก,
ปาณาติปาติโน หิ ทีฆรตฺตํ โสจฺนตีติ วตฺวา อิมํ คถมาห

“เอวญฺเจ สตฺตา ชาเนยฺยํ ทุคฺขาเย ชาติสมฺภโว
น ปาโณ ปาณินํ หนฺนญฺเย ปาณฆาตี หิ โสจฺตีติ.”^๑

อณฺฏตรปุริสวตฺถุ.

๒. มหาภคสप्तเศรส สหวิหริกวตฺถุ.

“จรมเจ นาคิจเจยยาตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา สาวตถึยั วิหรนุโต มหาภคสप्तเศรส สหวิหริกั อารพภ กเถสิ.

[ผู้เกียร้งคร้งนักร้งอ้งความดีของคร้งนักร้ง]

เทสนา ราชคเ สมุฏฐิตา.

เถรึ กิร ราชคหึ นิสสาย ปิปลลิกุหายั วสนตั เทว สหวิหริกา อูปลุฐหึสุ.

เตสุ เอโก สกกจจั วตตั กโรตี, เอโก เตน กตั วตตั อตตนา กตั วีย ทสเสนโต มุโขทกทตกฏฐานั ปฎิยาทิตถาวั ญตวา
“ภนเต มุโขทกทตกฏฐานั ปฎิยาทิตานั, มุขั ไรวธาตี วทตี.

ปาทไรวณนทานาทิกาเลปิ เอวเมว วทตี.

อิตรั จินเตสิ “อัย นิจจกาลั มยา กตั วตตั อตตนา กตั วีย ทสเสตี, โหตุ, กตตพพมสส” กريسสามีตี
ตสส ภุณชิตวา สุนตสเสว, นหาโนทกั ตาเปตวา เอกสมึ กุญฺญ กตวา ปฎิฐิโกฎฐเก ฐเปสิ,
อุทกตาปนภาชเน ปน นามีตตั อุทกั เสเสตวา อูสมั มุณจันตั ฐเปสิ.

[กรรมตามท้น]

อิตรั สายณหสมเย ปพุชฌิตวา อูสมั นิกขมนตั ทิสวา “อุทกั ตาเปตวา โภฎฐเก อุทกั ฐปิตั ภวิสตีตี เวเคน คนตวา
เถรึ วนทิตวา “ภนเต โภฎฐเก อุทกั ฐปิตั, นหายธาตี วตวา เถเรน สหธิเยว โภฎฐกั ปาวิสี.

เถรึ อุทกั อปสสนโต “กหึ อุทกั อาวุโสตี อาห.

ทหโร อคคิสาลั คนตวา ภาชเน อุพุงกั โอตาเรตวา ตจจถาวั ญตวา “ปสสท พุพพิณิตสส กम्म,
ตจจถาชนั อุทเรน आरोเปตวา กุหิ คโต, อหึ ‘โภฎฐเก อุทกนตี สลญาย आरोเจสินตี อุชฌายนโต ฆญั อาทาย ติตถั อคมาสิ.

อิตรปิ ปฎิฐิโกฎฐกโต อุทกั อหริตวา โภฎฐเก ฐเปสิ.

เถรปิ จินเตสิ “อัย ทหโร ‘อุทกั เม ตาเปตวา โภฎฐเก ฐปิตั, เถล ภนเต นหายธาตี วตวา อิทานี อุชฌายนโต
ฆญั อาทาย ติตถั คจจตี, กิณฺุ โข เถตนตี อุปธาเรนโต “เอตตกั กาลั เอส ทหโร อิมินา กตั วตตั อตตนา กตั วีย ปกาเสตีตี
ญตวา สายั อาคนตวา นิสินนสส โอวาทั อทาสี “อาวุโส ภิกขุณา นาม อตตนา กตเมว ‘กตนตี วตตु วฎฐตี, โน ออกตั,
ตวึ อิทานี ‘โภฎฐเก อุทกั ฐปิตั, นหายถ ภนเตตี วตวา, มยิ ปวิสิตวา ฐิตเต, ฆญั อาทาย อุชฌายนโต คจจตี,
ปพพชิตสส นาม เอว กาทุ น วฎฐตีตี.

โส “ปสสท เถรสส กम्म, อุทกมตตั นิสสาย มั เอว วเทสีตี กุชฌิตวา ปุนทิวเส เถเรน สหธิ ปินุทาย น ปาวิสี.

เถรึ อิตเรน สหธิ เอกั ปเทสั อคมาสิ.

โส, ตสมิ คเต, เถรสูตร อุปุฏฐากกุลิ คนตวา “เถโร กหิ ฆนเตติ ปุญฺโญ “เถรสูตร อฆาสุกิ ชาตํ, วิหาระเวเว นิสินฺโนติ อาห.

“กิ ปน ฆนเต ลทฺฐิ วฏฺฐิตีติ.

“เอวรूपิ กิร นาม อาหาริ เทถาติ.

เตน วุตตนิยาเมเนว สมปาเทตวา อทิสฺสุ.

โส อนตรามคเคว ตํ ภูถชิตวา วิหาริ คโต.

[พระเถระจับความเลวทรามของศิษย์ได้]

เถโรปิ คตฏฐาเน มหนตํ สุขุมวตฺถํ ลภิตวา อตตนา สหฺริ คตทหฺรสุส อาทาสิ.

โส ตํ รชิตวา อตตโน นิवासนปารุปนํ อกาสิ.

เถโร ปุนทิวเส ตํ อุปุฏฐากกุลิ คนตวา, “ฆนเต ‘ตุมหากิ กิร อฆาสุกิ ชาตนฺติ

อมเหติ ทหฺเรน วุตตนิยาเมเนว ปฏฺฐิยาเทตวา อาหาริ เปสฺสโต ปริภุถชิตวา โว ฆาสุกิ ชาตนฺติ วุตเต, ตฺถนฺทึ อโหสิ.

วิหาริ ปน คนตวา ตํ ทหฺริ สายํ วนฺทิตวา นิสินฺนํ เอวมอาห “อาวุโส ตยา กิร ทิโย เอวํ นาม กตํ, อิทํ ปพฺพชิตานํ อนนฺจจฺฉวิกิ, วิถฺถุตฺตี กตวา ภูถชิตุํ น วฏฺฐิตีติ.

[ประทุษร้ายแก่ผู้มีคุณ ตายไปเกิดไปอเวจี]

โส กุชฺฉิตวา เถเร อาฆาตํ พนฺธิ “ปุริมทิวเส อุทกมตตํ นิสฺสาย มํ มฺสาวาทิ กตวา

อชช อตตโน อุปุฏฐากกุลิ ฆตตมฺภูถฺฐิยา ฆตตการณา มํ ‘วิถฺถุตฺตี กตวา ภูถชิตุํ น วฏฺฐิตีติ วเทสิ,

วตถมฺปิ เตน อตตโน อุปุฏฐากสฺเสว ทินฺนํ, อโห เถรสุส ฆาริยํ กมฺมํ, ชานิสฺสามิสฺส กตตพฺพชิตกนฺติ

ปุนทิวเส, เถเร คามํ ปวิสฺนเต, สยํ วิหาระ อโหียิตวา ทนฺทํ คเทตวา ปริภุถชิตวา ฆนฺทิตวา เถรสุส ปณฺณสาลาถ อคฺคิ
ทตวา, ยํ น ฆายติ, ตํ มุคฺคเรณ ปหฺรนฺโต ฆนฺทิตวา นิฆมฺมิตวา ปลาโต กาลํ กตวา อวิจิมฺหานิเรย นิพฺพตติ.

มหาชนโน กถํ สมฺภูถฺฐาเปสิ “เถรสุส กิร สหฺริวิหาริโก โอิวาทมตตํ อสหนฺโต กุชฺฉิตวา ปณฺณสาละ ฆาเปตวา ปลาโตติ.

อเถโก ภิกฺขุ อปรภาเค ราชคฺหา นิฆมฺมิตวา สตถาริ ทฏฺฐกาโม เซตวนํ คนตวา สตถาริ วนฺทิตวา สตถารา ปฏฺฐิสฺนถาริ กตวา
“กฺโต อาคโตสฺสีติ ปุญฺโญ “ราชคฺหโต ฆนฺเตติ อาห.

“มม ปุตฺตสฺส มหากสฺสปสฺส ชมนิยฺนติ.

“ชมนิยํ ฆนเต, เอโก ปนสฺส สหฺริวิหาริโก โอิวาทมตเตน กุชฺฉิตวา ปณฺณสาละ ฆาเปตวา ปลาโตติ.

สตถา “น โส อิทาเนว โอิวาทํ สุตวา กุชฺฉติ, ปุพฺเพปิ กุชฺฉิเยว,

น จ อิทาเนว กุฏฺฐิ ทฺฐเสติ, ปุพฺเพปิ ทฺฐเสสิเยวาติ วตวา อตฺตี อหฺริ:

[เรื่องนภขมึ้นกับลิงวิวาทกัน]

อติเต, พาราณสียัม พรหมมตเต รชช กาเรนเต, ทิมวตปพเทเส เอโก สิงคิลสกุโณ กุลาวกั กตวา วลี.

อถกทิวส, เทเว วสสนเต, เอโก มกุกโณ สีเตน กมปมาโน ตัม ปเทส อคมาสิ.

สิงคิโล ตัม ทิสวา คาถมาห

“มนุสสเสว เต สีสัม
อถ เกน น วณณน

หตถปาทา จ วานร
อคารนเต น วิชชตีติ.”

มกุกโณ “กิลจาปี เม หตถปาทา อตถิ, ยาย ปน ปญญา ยิจาเรตวา อคารัม กเรยยัม, สา เม ปญญา นตถีติ จินเตตวา
ตมตถัม ปกาเสตูกาโม อิมัม คาถมาห

“มนุสสเสว เม สีสัม
ยาหุ เสฏฐา มนุสเสสุ

หตถปาทา จ สิงคิล
สา เม ปญญา น วิชชตีติ.”

อถ นัม “เอวรूपสส ตว กถัม ชรราวาส อชฉิสตตีติ ครหนโต สิงคิโล อิมัม คาทาหวยมาห

“อนวภูตจิตตสส
นิจจัม อทฐวสีลสส
โส กรสสาณูภาวัม
สีตวาทปริตตานิ

ลหุจิตตสส ทุพภิน
สุขภาโว น วิชชตี.
ตวัม วิตวตตสส สีสัม
กรสสุ กุภิกัม กปิตี.”

มกุกโณ “อโย มัม อนวภูตจิตตัม ลหุจิตตัม มิตตทุพภี อทฐวสีลัม กโรตี, อิทานิสส ทุพภินา วสเสสสามีติ
กุลาวกัม วิทธีเสตวา วิปปกักริ.

สกุโณ, ตสมัม กุลาวกัม คณนเตเยว, เอเกน ปสเสน นิกขมิตวา ปลายิ.

[ทรงประมวลชาดก]

สตถา อิมัม ชมมเทสนัม อหริตวา ชาตกัม สัมชานเนสิ “ตทา มกุกโณ กุภูทิสกภิกขุ อโหสิ, สิงคิลสกุโณ กสสโปตี.

ชาตกัม สัมชานเนตวา “เอวัม ภิกขเว น อิทาเนว ปุพเพปิ โส โอวาเท กุชฌิตวา กุภูทิวสเสสิ,
มม ปุตตสส กสสปสส เอวรूपเน พาลเน สหวิ วสนโต เอกกสเสว นินวาโส เสยโยตี วตวา อิมัม คาถมาห

“จรมเจ นาคิจเจยย
เอกจริยัม ทพหัม กยิรา

เสยยัม สหิสมตตโน
นตถิ พาลे สหายตาดิ.

๑ ขุ. ชา. จตูกก. ๒๗/๑๒๔. ตพฐกถา. ๔/๓๑๕.

๒ ขุ. ชา. จตูกก. ๒๗/๑๒๔. ตพฐกถา. ๔/๓๑๕.

๓ ขุ. ชา. จตูกก. ๒๗/๑๒๔. ตพฐกถา. ๔/๓๑๕.

[แก้้อรรถ]

ตตถ จรณติ อิริยาปลจาร์ อคคเหตุวา มนสา จาร์ เวทิตพโพ, กลยณมิตตํ ปรีเยสนโตติ อตถโถ.

เสยย์ สทิสมตตโนติ อตตโน สีสสมาธิปญญาคุณหิ อธิกตรํ วา สทิสํ วา น ลภยเย เจ.

เอกจริยณติ เอเตสุ หิ เสยย์ ลภมาโน สีสาทิหิ วฑฒติ, สทิสํ ลภมาโน น ปรีหายติ,
หิเนน ปน สหิ เอโกโต วสนโต เอโกโต สมโภคปรีโภคํ กโรนโต สีสาทิหิ ปรีหายติ.

เตน วุตตํ “เอวรูโป ปุคคโล น เสวิตพโพ น ภชิตพโพ น ปยิรุปาสิตพโพ, อญญตร อญุทหายเย อญญตร อญุทมาปายาติ.

ตสฺมา สเจ การุญญํ ปญฺจจ “อัย มํ นิสสาย สีสาทิหิ วฑฒิสสตีติ
ตมฺหา ปุคคลา กิณฺจึ อปฺปจจาสิสนฺโต ตํ สงคณฺหิตุํ สกโกติ, อิจฺเจตํ กุสลํ;
โน เจ สกโกติ, เอกจริยํ ทฬหํ กยิรา, เอกีกาวเมว ธิรํ กตฺวา สพฺพิริยาปเถสุ เอโกโว วิหเรยเย.

“กึการณา”.

นตฺถิ พาลเ สหายตาติ

สหายตา นาม จุฬสิลล์ มชฺฉิมสิลล์ มหาสิลล์ ทส กถาวตฺถุณิ เตรส ธูตงคคฺคณา วิปสฺสนาคฺคณา จตฺตารโ มคฺคา จตฺตาริ ผลานิ
ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภินฺญา, อัย สหายตาคฺคฺณเ พาลํ นิสสาย นตฺถีติ.

เทสนาวसानเ อาคนฺตฺกภิกฺขุ โสตาปตฺติผลํ ปตฺโต.

อญฺญเอปิ พหุ โสตาปตฺติผลาหิณิ ปาปฺณิสฺสุ.

เทสนา มหาชนสฺส สาทฺถิกา อโหสิตี.

มหาภสสพตเถรสส สหวิหริภวตถุ.

๓. อานนทเสฏฐิวตถุ.

“ปุตตะ มตฺถิ ธมฺมตฺถิตฺติ อิมํ ธมฺมทสฺสนํ สตถา สวตฺถิยํ วิหรนฺโต อานนทเสฏฐิ อารพฺภ กเลสิ.

[อานนทเสฏฐิสั่งสอนบุตรให้ตระหนี่]

สวตฺถิยํ กิร อานนทเสฏฐิ นาม อสีติโกฏวิโกโว มหามจฺฉริ อโหสิ.

โส อนวทตฺตมาสํ ญฺาตเก สนฺนิปาเตตฺวา ปุตฺตํ มุลสิริ นาม ตีสุ เวลาสฺส เอวํ โอรทติ

“อิทํ จตฺตาทิสฺสโกฏฺฐนํ พหุติ สญฺญํ มา อกริ, วิชฺชมานํ ธนํ น ทาทพฺพํ, นวํ ธนํ อูปปาเทตพฺพํ”,

เอเกกมฺปิ ทิ กหาปณํ วยํ กโรนตสฺส, ธนํ ชียเตว, ตสฺมา

“อญฺชนานํ ขยํ ทิสฺวา

อูปจิกานญจ อายํ

มรฺจนญจ สมหาหารํ

ปณฺจทิตฺตํ ชรมาเวสติ.

[อานนทเสฏฐิตายไป เกิดในตระกูลคนจันทาล]

โส อปเรน สมเยน อตฺตโน ปญฺจมหานิธิํ ปุตฺตสฺส อนาจิกชิตฺวา ธนนิสฺสิตํ มจฺเจรรมลฺลโน กาลํ กตฺวา

ตสฺสเสว นครสฺส เอกสฺมี ทวารคามเก จณฺชาลาณํ กุลสฺสสํ ปฏฺวิสตี ตตฺถเอกิสฺสา จณฺชาลียา กุจฺฉิสฺมี ปฏฺวิสนฺธิํ คณฺหิ.

ราชา ตสฺส กาลกิริยํ สุตฺวา ปุตฺตมสฺส มุลสิริํ ปกโกสาเปตฺวา เสฏฐิภูฏาเน ฐเปสิ.

ตมฺปิ จณฺชาलगุลสฺสสํ เอกโตว ภาติยา กมฺมํ กตฺวา ชิวฺมานํ ตสฺส ปฏฺวิสนฺธิคฺคหณกาลโต ปฏฺฐาย เนว ภาตี ลภาติ,

น ยาปนมตฺตโต ปรี ภาตฺตปณฺจทิตฺตํ.

เต “มยํ เอตฺรทิ กมฺมํ กโรนตฺวาปี ปณฺจทิตฺตํ น ลภาม, อมฺหากํ อนฺตเร กาลกณฺณียา ภวิตพฺพนฺติ เทว โภจฺจฺจาสา หุตฺวา,

ยาว ตสฺส มาตาปิตโร วิสุํ โหนฺติ, ตาว วิภชิตฺวา “อิมสฺมี กุเล กาลกณฺณิ อูปปณฺนาตี ตสฺส มาตฺรํ นิหรีสุ.

ยาวสฺสา โส กุจฺฉิตโต, ตาว ยาปนมตฺตมฺปิ กิจฺเจเน ลภิตฺวา ปุตฺตํ วิชฺชายิ.

ตสฺส หตฺถปาทา จ อุกฺขินิ จ กณฺณา จ นาสา จ มุขญจ น ยถาภูฏาเน อเหสุ.

โส เอวรฺูเปเน องฺคเวกฺกลเลน สมฺนนาคโต ปสฺสปีสาจโก วิย อตีวีย วิรูโป อโหสิ.

เอวํ สนฺเตปิ, น มาตา น ปริจฺจชิ.

มาตฺ กุจฺฉิยํ วสิตฺตปุตฺตสฺมี ทิ สินฺโห พลฺวา โหติ.

สา ตํ กิจฺเจเน โปสยมาณา ตํ อาทาย คตฺทิวเส กิจฺจิจิ อลภิตฺวา เคเห กตฺวา สยเมว คตฺทิวเส ภาตี ลภาติ.

[มารดาปล่อยบุตรไปขอทานเลี้ยงชีพเอง]

อด นั ปิณฑาย จริตวา ซีวิตุ สมตถกาลเ สก กปาลั หตเถ ฐูเปตวา “ตาด มยา ตั นิสสาย มหาทุกข์ ปตต”
อิทานิ น สกโกมิ ตั ไปเสตุ, อิมสมิ นคร กปนทริกาทีนั ปฎิยตตมตตาทินี อตถิ, ตตถ ภิกขาย จริตวา ซีวาหิติ ตั วิสชชเชสิ.

โส ฆรปปฏิปาฎิยา จรณโต อานนทเสฏฐีกาเล นิพพตตฐานัน คนตวา ซาติสสโร หุตวา อตตโน เคหุ ปาวิสิ.

ตีสู นั ทวารโกฏฐเกสุ น โกจิ สลลกเชสิ.

จตตถทวารโกฏฐเก มูลสิริเสฏฐิโน ปุตตกา ทิสวา อุกพิคคหยา ปโรทิส.

อด นั เสฏฐิปุริสา “นิกขม กาลกณณิติ โปนเนตา นิหริตวา สงการฐาเนน ชิปีสุ.

[พระศาสดาแสดงธรรมแก่มูลสิริเศรษฐี]

สตถา อานนทตเถเรน ปจฉาสมณเณน ปิณฑาย จรณโต ตั ฐานัน ปตโต เถโร โอลเกตวา เตน ปุฏฐู ตั ปวตตี อากิขิ.

เถโร มูลสิริ ปกโกสาเปสิ.

มหาชนกาโย สนนปติ.

สตถา มูลสิริ อามนเตตวา “ซานาสิ เอตนติ ปุจฉิตวา, “น ซานามีติ วุตเต, “ปีตา เต อานนทเสฏฐิติ วตวา
ตั อสททหนต “อานนทเสฏฐิ ปุตตสส เต ปณจมหานิธี อากิขาทิติ อากิขาเปตวา สททหาเปสิ.

โส สตถารุ สรณ อคมาสิ.

สตถา ตสส ธมม เทเสนโต อิม คากมาห

“ปุตตา มตถิ ธมมตถิ”

อิตติ พาล วิหญญติ

อตตา หิ อตตโน นตถิ

กุต ปุตตา กุต ธนนติ.

[แก้อรรถ]

ตสสโต

“ปุตตา เม อตถิ, ธน เม อตถิ อิตติ พาล ปุตตตณหาย เจว ธนตณหาย จ หญญติ วิหญญติ ทุกชียติ,
“ปุตตา เม นสสิสูติ วิหญญติ, “นสสนตติ วิหญญติ, “นสสิสนตติ วิหญญติ.

ธเนปี เอเสว นโย.

อิตติ ฉหากาเรหิ วิหญญติ.”

๑ ส. ม. ย. ตาด มย เปฯ มหาทุกข์ ปตตา.

๒ ส. ปุตตา มตถิ. ธมมตถิ. ม. ปุตตมตถิ ธมมตถิ. ย. ปุตตา มตถิ ธน มตถิ.

“ปุตเต โปเสสสามีติ รตติยจ ทิวา จ ถลปถชลปลาทีสุ นานปการโต วายมนโตปี วิหณญติ,
“ชนํ อุปาเทสสามีติ กสิวณิชาชาทีนิ กโรนโตปี วิหณญเตว,
เอวํ วิหณญนตสส จ อตตา ทิ อตตโน นตถิ,

เตน วิฆาเตน ทุกขิตํ อตตานํ สุขิตํ กาคํ อสโกนตสส ปวตติยมปิสส, อตตา ทิ อตตโน นตถิ,
มรณมญเจ นิปนนสส มรณนตีกาหิ เวทนาหิ อคคิชาลาหิ วิย ปริทยหมานสส, ฉิชชมาเนสุ สนธิพนธเนสุ,
ภิชชมาเนสุ อฏฐิสงฆาเตสุ, นิम्मิลेतวา ปรโลกํ อุมมิลेतวา อิจโลกํ ปสสนตสสาปิ,
ทิวเส ทิวเส ทวิภขตตุํ นหาเปตวา ติกขตตุํ โภเชตวา คนธมาลาทีหิ อลงกริตวา ยาวซีวํ โปสีโตปี^๑
สหายภาเวน ทุกขปริตตานิ กาคํ อสมตถตตาย อตตา ทิ อตตโน นตถิ, กุโต ปุตตา, กุโต ชนํ,
ปุตตา วา ชนํ วา ตสมี สมเย กิเมว กริสสนติ,

อานนทเสฏฐีโนปี กสสจิจิ กิลยจิจิ อทตวา ปุตตสสตถาย ชนํ สนฐฐเปตวา ปุพเพ วา มรณมญเจ นิปนนสส
อิทานิ วา อิมํ ทุกขํ ปตตสส, กุโต ปุตตา, กุโต ชนํ, ปุตตา วา ชนํ วา ก็ ทุกขํ หรีสุ, ก็ วา สุขํ อุปาพายีสูติ.

เทสนาวसाने จตุราสีติยา ปาณสหสสานํ ธมมาภิสมโย อโหสิ.

เทสณา มหาชนสส สาทถิกา อโหสีติ.

อานนทเสฏฐีวตถุ.

๔. คณฐิเกทกโจรวตถุ.

“โย พาลो มณญตี พาลยุนตี อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เขตวเนน วิหรนโต คณฐิเกทกโจเร อารพก กเถสิ.

[โจรสักของทีชอดไว้ทีพกผ้า]

เต กิร เทว สหายกา ฌมมสสวนตถาย คจจนเตน มหาชเนน สทธิ เขตวณิ คนุตวา, เอโก ฌมมกถิ อสโสสิ.

เอโก อตตนา^๑ คยหุคิ โอลเกสิ.

เตสุ ฌมมิ สุนนโต^๒ สโตปาตติผลิ ปาปุนิ.

อิตโร เอกสส ทุสสนเต พทริ ปญจมาสมกตติ ลภิ.

ตสส ติ เคเห ปากวตติ ชาติ อิตรสส เคเห น ปจจติ.

อถ นิ สหายกโจโร อตตโน ภริยาย สทธิ อุปพนตติยมาโน

“ตวิ อติพนตติตตาย อตตโน เคเห ปากวตติมุลมปิ น นิปมาเทสิติ อาห.

อิตโร “พาลภาเวเนว วตายิ อตตโน ปณตติถาวิ มณญตีติ ติ ปวตติ สตถุ อโรเจตุ ญาติหิ สทธิ เขตวณิ คนุตวา อโรเจสิ.

[ผู้รู้สึกตัวว่าง้อยอมเป็นบัณฑิตได้]

สตถา ตสส ฌมมิ เทเสนโต อิมิ คากมาห

“โย พาลो มณญตี พาลยิ ปณตติโต วาปิ เตน โส

พาลอ จ ปณตติมานิ ส เว พาลอติ วุจจติติ.

[แก้อรธ]

ตถถ โย พาลอติ โย อตตนา พาลอ อปณตติโต สมานอ “พาลอ อหนติ ติ อตตโน พาลยิ พาลภาวึ มณญตี ชานาติ.

เตน สอติ เตน การณเนน โส ปุคคโล ปณตติโต วาปิ โหติ ปณตติสทธิโส วาปิ.

“โส หิ พาลอ อหนติ ชานมาโน อญญิ ปณตติติ อุปสงกมนโต ปยิริปาสนโต

เตน ปณตติถาวตถาย โอวทियมาโน อนุสาสิยมาโน ติ โอวาหิ อุกคณหิตวา ปณตติโต วา โหติ ปณตติตโร วา.

ส เว พาลอติ โย จ พาลอ สมานอ “โก อญญอ มยา สทธิโส พุสสุโต ฌมมกถิโก วินยธโร ฐตวาโท อตถิติ

เอวึ ปณตติมานิ ว โหติ, โส อญญิ ปณตติติ อนุปสงกมนโต อปยิริปาสนโต เนว ปริยตติ อุกคณหาติ น ปฎิปตติ ปุเรติ

เอกนติ พาลภาวเมว ปาปุนาติ โส คณฐิเกทกโจโร วिय.

เตน วุตติ “ส เว พาลอติ วุจจติติ.

๑ ส. ม. ย. อตตโน.

๒ ม. เตสุ เอโก ฌมมิ สุนนมาโน.

ขอ. บาลี ภา.๓ หน้า ๑๐๖ • ๔. คณฺฐิภทกโจรวตฺถ. • [แก้รรณ]

เทศนาวสาน อิตฺรสฺส ญฺาตเกหิ สหฺธิ มหาชโน โสตาปตฺติผลํ ปาปุณฺนิตี.

คณฺฐิภทกโจรวตฺถ.

๕. อุทายิตเถรวตถุ.

“ยาวชีวมปิ เจ พาลอติ อิมม ฐมมเทสนน สตถา เขตวเน วิหรนโต อุทายิตเถร อารพภ กเถสิ.

[คนไม่รู้มักถือตัว]

โส กิร, มหาเถเรสุ ปกุกนเตสุ, ฐมมสภ คณตวา ฐมมาสเน นิสสิ.

อถ น อเอกทิวส อากนตูกภิกขุ ทิสวา “อัย พหุสสุโต มหาเถโร ภวิสสตีติ มณญมานา ขนธาติปปฏิสยุดต ปณห์ ปุจจิตวา
กิลจ อชานมาน “โก เอโส, พุทเทหิ สทธิ อเอกวิหาเร วสมาโน ขนธธาตอายุตนมตมปิ น ชานาตีติ ครหิตวา
ต ปวตตี ตถาคตสส อโรเจสุ.

อถ สตถา เตส ฐมม เทเสนโต อิม คาลมาห

“ยาวชีวมปิ เจ พาลอ

ปณชิต ปิรุตติ

น โส ฐมม วิชานาติ

ทพพิ สุปรส ยถาติ.

[แก้อรธ]

ตสสโต

พาลอ นามเส ยาวชีวมปิ ปณชิต อุตสงกมนโต ปิรุตติ “อิท พุททจัน เอตตัก พุททจันนติ เอว ปริยตติฐมม วา
“อัย วิหาโร, อัย อจาโร, อัย โคจโร, อิท สวชช, อิท อนวชช, อิท เสวิตพพ, อิท น เสวิตพพ, อิท ปฏิวิชิตพพ,
อิท สจจิกาทพพนติ เอว ปฏิปตติปฏิเวธฐมม วา น ชานาติ.

“ยถา กิ”

ทพพิ สุปรส ยถาติ ยถา ทิ ทพพิ ยาว ปริกขยา นานปการาย สุปวิกติยา สมปริวตตมานาปี

“อิท โลณิก, อิท อโลณิก, อิท ติตตัก อิท ขาริก, อิท กฏัก อิท อมพิล, อิท อนมพิล, อิท กสาวนติ สุปรส น ชานาติ,
เอวเมว พาลอ ยาวชีว ปณชิต ปิรุตติสมาโน วุตตปการ ฐมม น ชานาตีติ.

เทสนาวสาเน อากนตูกภิกขุน อาสเวหิ จิตตานิ วิมจจิสูติ.

อุทายิตเถรวตถุ.

๖. ปาฐะยยกภิกขุขุวตถุ.

“มฺหุตตมปิ เจ วิญญูติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต ตีสมตเต ปาฐะยยก^๑ ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกขุสมาทานรุตงค]

เตสํ ทิ ภควา อิตถิ ปรีเยสนตานิ กปฺปาสิกวนสนนเท ปฐมํ ฌมมํ เทเสสิ.

ตทา สพเพ ว เอหิภิกขุภาวํ ปตวา อิทธิมยปตตจิวรรธา หุตวา เตรส รุตงคานิ สมาทาย วตตมานา
ปุนปิ ทิฆสส อทฺธโน อจเจเนน สตถารํ อุตสงกมิตวา อนมตคคฌมมเทสนํ สุตวา ตสมิเยว อาสเน อรหตฺตํ ปาปฺณีสฺสุ.

ภิกขุ “อโห วติเมหิ ภิกขุหิ ขิปฺปเมว ฌมโม วิญญาโตติ ฌมมสภายํ กถํ สมุญฺฐาเปสฺสุ.

ตํ สุตวา สตถา “น ภิกขเว อิทาเนว, ปุพเพปิ อิมํ ตีสมตตา สหายกา รุตตวา หุตวา
ตุณฺฑิลชาตเก มหาตุณฺฑิลสส ฌมมเทสนํ สุตวา ขิปฺปเมว ฌมมํ วิญญาเยว ปณฺจ สีลานิ สมทयीสฺสุ,
เต เตเนว อุปนิสสเยน เอตฺรหิ นิสินนาสเนเยว อรหตฺตํ ปตตาทิ วตวา ฌมมํ เทเสนโต อิมํ คาถมาห

“มฺหุตตมปิ เจ วิญญู
ขิปฺป ฌมมํ วิชานาติ

ปณฺจติํ ปयीรฺปาสติ
ชีวหา สฺวปรสํ ยถาติ.

[แก้อรรถ]

ตสสสตถุ

วิญญู ปณฺจติปฺริโส มฺหุตตมปิ เจ อญญํ ปณฺจติํ ปयीรฺปาสติ,
โส ตสส สนฺติเก อุกคณฺหนโต ปรีปุจฺจนโต ขิปฺปเมว ปรียตติฌมมํ วิชานาติ,
ตโต กมฺมญฺฐานํ กถาเปตวา ปฏีปตติยํ ฆญฺเณโต วายมนโต,
ยถา นาม อนุปทชีวหาปสาโท ปฺริโส รสวิชานนตถํ ชิวหคเค รุเปตวาเอว โลกิกาทีเกทํ รสํ วิชานาติ,
เอวํ ปณฺจติโต ขิปฺปเมว โลกุตตรฌมมปิ วิชานาตีติ.

เทสนาวสาเน พหุ ภิกขุ อรหตฺตํ ปาปฺณีสฺสูติ.

ปาฐะยยกภิกขุขุวตถุ.

๗. สุปปพุทธภูฏฐิตถุ.

“จรรนติ พาลา ทุมเมธาติ อิมं ธรรมเทศนํ สตถา เวหุวเน วิหรนโต สุปปพุทธภูฏฐิตถุ อารพภ กเถสิ.

[สุปปพุทธะกราบทูลคุณวิเศษแด่พระศาสดา]

อิทํ สุปปพุทธชวตถุ อูทานเณ^๑ อากตเมว.

ตทา ทิ สุปปพุทธภูฏฐิตถุ ปริสปริยเนเต นิสินโน ภควโต ธรรมเทศนํ สุตวา โสตาปตติผลํ ปตวา
อตตนา ปฏิลทชคณํ สตถุ อารเจตกาโม ปริสมชเณ โอคาหิตุ อวิสหนโต
มหาชนสส สตถารํ วนทิตวา อนุกนตวา นีวตตกาเล วิหารํ อคมาสิ.

[คนมีอริยทรัพย์ ๗ เป็นผู้ไม่ขัดสน]

ตสมิ ขณ สกโก เทวราชา “อัย สุปปพุทธภูฏฐิตถุ อตตนา สตถุ สาสเน ปฏิลทชคณํ ปากภู กาคูกาโมติ ญตวา
“วิมสิสสามิ นนติ คนตวา อากาเส จูโต เอตทโวจ “สุปปพุทธ ติ มนุสส ทลิตทเท มนุสสวราโก, อหนเต อปริยนต์ ฌนํ ทสสามิ,
‘พุทโธ น พุทโธ, ฌโม น ฌโม, สงโฆ น สงโฆ, อลํ เม พุทธเณ, อลํ เม ฌมเมเน, อลํ เม สงเขนาติ วเทหิติ.

อด นํ โส อาห “โกสิ ตวนติ.

“อหํ สกโกติ.

“อนธพาล อหิริก, ติว มยา สทธิ กเถตุ น ยุตตฐโปสิ, ติว มํ ทุคคโต ทลิตทเท กปโณติ วเทสิ,
เนวาทํ ทุคคโต น ทลิตทเท, สุขปปตโต อหมสมิ มหทฐโน

“สทธารณํ สีลธนํ ทิริ	โอดตปปิย” ฌนํ
สุตธณญจ จาโค จ	ปญญา เว สตตมํ ฌนํ
ยสส เอตา ธนา อตถิ	อิตถิยา ปุริสสส วา
‘อทลิตทเท ติ อาห	อโมฆํ ตสส ชีวิตนติ.”

เยสํ ทิ อิมานิ สตตวิธอริยธณานิ สนติ, น เต พุทธเณ ทิ วา ปจเจกพุทเทหิ วา ‘ทลิตททาติ วุจจันตีติ.

สกโก ตสส กถํ สุตวา ติ อนตรามคเค โอหาย สตถุ สนติกํ คนตวา สพพํ ติ วจนปปฎิวจัน สตถุ^๔ อารเจสิ.

อด นํ ภควา อาห “น โข สกุก สกกา ตาทิสานํ สเตนปี สหสเสนปี สุปปพุทธภูฏฐิตถุ
‘พุทโธ น พุทโธติ วา ‘ฌโม น ฌโมติ วา ‘สงโฆ น สงโฆติ วา กถาเปตุนติ.

สุปปพุทโธปี โข สตถุ สนติกํ คนตวา สตถารา กตปปฎิสมโหมทโน อตตนา ปฏิลทชคณํ สตถุ อารเจตวา อุกุฐายาสนา ปกุกามิ.

๑ ชุ. อ. ๒๕/๑๔๖.

๒ ม. อ. ทิริ โอดตปปิย.

๓ อ. สตตก. ๒๓/๔.

๔ ส. ม. อ. สตถุ -อิตติ นตถิ.

อด น อจิรปกกนต คาวี ตรุณวจจา ชีวิตา โวโรเปสิ.

[บุรพกรรมของสุปปพุทธะและแม่โค]

สา กิร เอกา ยกขินี “ปุฏฐาสาทิกลุปลุตต พาทียหารุจิริยัม ตมพพาทฐิกโจระฆาตัม สุปปพุทธภูฏฐินติ อิมะ จตตารโ ชเน สตัม สตัม อตตภาเว คาวี หุตวา ชีวิตา โวโรเปสิ.

เต กิร อตีเต จตตารโ เสฏฐิปุตตา หุตวา เอกัม นครโสภินี คณิกัม อูยยานัม เนตวา ทิวสั สมปตตี อนุภวิตวา สายณหสมเย เอว มนตยีสู “อิมสมิ ฐาเน อญญเณ นตถิ, อิมิสสา อมเหหิ ทินนัม กหาปณสทสสสญจ สพพญจ ปสาธณภณชัม คเหตุวา อิมิ มาเรตวา คจจมาตี.

สา เตสั กถั สุตวา “อิมะ นิลลชชา, มยา สทธี อภิรมิตวา อิทานิ มัม มาเรตกามา, ชานิสสามิ เตสั กตตพพยุตตกนติ เตหิ มารियมานา “อหัม ยกขินี หุตวา, ยถา มัม เอเต มาเรนติ, เอวเมว เต มาเรตุ สมนตถา ภเวยยนติ ปตถนัม อกาสิ.”

[คนโง่งทำกรรมลามก]

สมพหุลา ภิกขุ ตสส กาลกิริยัม ภควโต อโรเจตวา “ตสส กา คติ, เกเนว การเณน กุฏฐิภาวัม ปตโตติ ปุจฉีสู.

สตถา โสตาปตติผลัม ปตวา ตสส ตาวตีสภวเน อูปปนณภาวญจ ตครสิขิปุจเจกพุทธี ทิสวา นิฏฐหิตวา อปพยามัม กตวา ทิฆรตตัม นิระเย ปจิตวา วิปากาวเสเสน อิทานิ กุฏฐิภาวปตติผลญจ พยากริตวา “ภิกขเว อิมะ สตถา อตตนา ว อตตโน กญฺญกวิปากัม กम्मัม กโรนตา วิจรณตีติ วตวา อนุสนธิ ชมฺเหตวา อุตตริ ฐมมัม เทเสนโต^๒ คากมาหา

“จรณติ พาลา ทุมเมธา อมิตเตเนว อตตนา
กโรนตา ปาปกัม กम्मัม ยัม โหติ กญฺญกปผลัม- อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ จรณตีติ จตุหิ อิริยาปเถหิ อุกุสสเมว กโรนตา วิจรณติ.

พาลาติ อิชโลกตถญจ ปโรโลกตถญจ อชานนตา อิช พาลา นาม.

ทุมเมธาติ ทุปปญญา.

อมิตเตเนวาติ อมิตตญฺเณน วิย เจริณา หุตวา.

กญฺญกปผลนติ ติจิณผลัม ทุกขผลัม.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณีสูติ.

สุปปพุทธภูฏฐิตถุ

๑ สี่. ม. ย. เอตถนตเร ตสส นิสสนเพน อิมะ มาเรสิ -อิตติ อตถิ.

๒ สี่. ม. ย. เอตถนตเร อิมนติ อตถิ.

๘. กสกวตฺถุ.

“น ตํ กम्मํ กตํ สาธุตติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต เอกํ กสกํ อารพภ กเถสิ.

[โจรสลักทรัพย์ในตระกูลมั่งคั่ง]

โส กิร สาวตถิตโต อวิหุเร เอกํ เขตตํ กสติ.

โจรา อุทกนิทรมเนน นครํ ปวิสิตวา เอกสมิ อพตมกุเล อุมมกํ ภินทิตวา ปวิสิตวา พหุํ หิรณยสุวณฺณํ คเหตุวา
อุทกนิทรมเนน นิกขมิสุ.

เอโก โจโร เต วญเจตวา เอกํ สหสสตถวิกํ โอวภูฏิกายํ กตวา ตํ เขตตํ คนตวา เตหิ สหฺธิ ภาณํ ภาเซตวา
อาทาย คจจนโต โอวภูฏิกโต ปตมานํ สหสสตถวิกํ น สลลกุเขสิ.

[พระศาสดาทรงเล็งเห็นอุปนิสัยของชาวนา]

ตํทิวสํ สตถา ปจฺจสสมเย โลกํ โอโลเกนโต ตํ กสกํ อตตโน ญาณชาลสฺส อนโต ปวิภูฏํ ทิสวา

“กิณฺนุ โข ภวิสสตีติ อุปาเรนโต อิทํ อททส “อโย กสโก ปาโตว กสิตุํ คมิสสติ,

ภณฺทสาหมิกายิ โจรานํ อนุปทํ คนตวา สหสสตถวิกํ ตสฺส เขตเต ทิสวา เอตํ คนฺทิสสนฺติ,

มํ ฐเปตวา ตสฺส อญฺญู สกฺขิ นาม น ภวิสสตีติ, โสตาปตฺติคคคสฺส อุปนิสฺสโยปิสฺส อตถิ, ตตถ มยา คนฺตุํ วจฺจตีติ.

โสปี กสโก ปาโต ว กสิตุํ คโต.

สตถา อานนฺทเตเรน ปจฺจาสมเนน ตตถ อคมาสิ.

กสโก สตถารํ ทิสวา คนตวา ภควนฺตํ วนทิตวา ปุน กสิตุํ อารภิ.

สตถา เตน สหฺธิ กิลฺยจิ อวตวา สหสสตถวิกาย ปตฺติภูฏานํ คนตวา ตํ ทิสวา อานนฺทเตเร อาท “ปสฺส อานนฺท อาสิวิโสติ.

“ปสฺสामी ภนฺเต โฆรวีโสติ.

กสโก ตํ กถํ สุตฺวา “มม เวลาย วา อเวลาย วา จรณฺภูฏานเมตํ, อาสิวิโส กิเรตถ อตถิติ จินฺเตตวา,

สตถริ เอตตํ วัตวา ปกฺกนฺเต, “มาเรสฺสามิ นนฺติ ปโตทยภูฏี อาทาย คโต สหสสตถวิกํ ทิสวา

“อิมํ สนฺธาย สตถารา กถิตํ ภวิสสตีติ ตํ อาทาย นิวตโต อพฺยตตตาย ตํ เอกมนฺเต ฐเปตวา ปสฺสนา ปฏิจฺฉาเทตวา

ปุน กสิตุํ อารภิ.

[ชาวนาถูกจับไปประหารชีวิต]

มนุสฺสาปิ, วิภาตาย รตฺติยา, เคเห โจเรหิ กตกम्मํ ทิสวา ปทานุปทํ คจจนตา ตํ เขตตํ คนตวา

ตตถ โจเรหิ ภณฺทสฺส ภาชิตฺภูฏานํ ทิสวา กสกสฺส ปทวลญฺชํ อททสฺสุ.

เต ตสส ปทานุสาเรน คนตวา ถวิกาย ฐปิตฏฐานํ ทิสวา ปสฺ ฺวิยฺหิตฺวา ถวิกํ อาทาย
“ตฺวํ เคหํ วิลุมฺปิตฺวา เขตตํ กสมานो วิย วิจฺรสีติ ตชฺเชตฺวา ทณฺเฑน โปเถตฺวา เนตฺวา รมฺโณ ทสฺสยีสฺสุ.

ราชา ตํ ปวตฺตี สุตฺวา ตสฺส วธํ อาณาเปสิ.

ราชปุริสา ตํ ปจฺฉาพาหุํ พนฺธิตฺวา กสาหิ ตาเลนฺดา อาฆาตํ นยีสฺสุ.

โส กสาหิ ตาลิยมาโน อณฺเฐ กิณฺจิ อวตฺวา “ปสฺส อานนฺท อาสิวิโสติ ปสฺสามิ, ฆนฺเต ฆนฺโรวิโสติ วทฺนโต คจฺจติ.

อถ นํ ราชปุริสา “สตถฺ เจว อานนฺทเตรฺสส จ กถํ กเถสิ, กิณฺนาเมตฺนติ ปุจฺฉิตฺวา,
“ราชานํ ทฏฺฐํ ฐมาโน กเถสฺสามิตี วุตฺเต, รมฺโณ สนฺติกํ เนตฺวา รมฺโณ ตํ ปวตฺตี กถยีสฺสุ.

[ชาวนาพ้นโทษ เพราะอ้างพระศาสดาเป็นพยาน]

อถ นํ ราชา “กสมมา เอวํ กเถสีติ ปุจฺฉิ.

โสปี “นาหํ เทว โจโรติ วตฺวา กสนฺตถาย นิทฺทณฺตกาโลโต ปฏฺฐาย สพฺพํ ตํ ปวตฺตี รมฺโณ อาจิกฺขิ.

ราชา ตสฺส กถํ สุตฺวา “อຍ္ ย ฆนฺ โลก อคฺคปฺคคฺลํ สตถารํ สกฺขี อปฺทิสฺติ, น ยุตฺตํ เอตฺสส โทสํ อาโรเปตฺุ,
อหเมตถ กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามิตี ตํ อาทาย สายณฺหสมเย สตถฺ สนฺติกํ คนฺตวา สตถารํ ปุจฺฉิ
“ภควา กจฺจิ ตุมฺเห อานนฺทเตรฺเนน สทฺธิ เอตฺสส กสฺกสฺส กสนฺนฏฺฐานํ คตาติ.

“อาม มหाराชาติ.

“กํ โว ตตถ ทิฏฺฐนฺติ.

“สทฺสสฺตถวิกา มหाराชาติ.

“ทิสฺวา กํ อโวจฺตุถาติ.

“อิหํ นาม มหाराชาติ.

“ฆนฺเต สจายํ ปุริโส ตุมฺหาทิสํ อปฺทิสํ นากริสฺส, น ชีวิตํ ลภิสฺส, ตุมฺเหหิ ปน กถิตกถํ กเถตฺวา เตน ชีวิตํ ลทฺธนฺติ.

[ไม่ควรทำกรรมที่ให้ผลเดือดร้อนในภายหลัง]

ตํ สุตฺวา สตถา “อาม มหाराช, อหฺมปิ เอตฺตกเมว วตฺวา คโต,
ปณฺฑิตฺเตน นาม ยํ กมฺมํ กตฺวา ปจฺฉานฺตปฺปิ โหติ, น ตํ กตฺตพฺพนฺติ วตฺวา อนุสนฺธี ฆมฺเฏตฺวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาท

“น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนุตฺตปฺติ
ยสฺส อสฺสุมุโข โหติ วิปากํ ปฏฺฐิเสวตีติ.

[แก้อรธ]

ตตถ ยํ กตฺวาติ ยํ นรยาทีสุ นพพตฺตณสมตถํ พุกฺขุทริยํ กมมํ กตฺวา อนุสฺสรนโต อนุสฺสริตานุสฺสริตกฺขณเณ อนฺตปฺปติ
อนฺโสจติ, ตํ กตํ น สาธุน สุนฺทรม สลิฏฺฐกํ.

ยสฺส อสฺสุมุขิติ ยสฺส อสฺสุทิติ ตินตฺมุโข โรหนโต วิปากํ อนฺโฆตฺติ.

เทสนาวสาเน กสฺกอุปาสโก โสตาปตฺติผลํ ปตฺโต.

สมปตฺตภิกฺขุปี พหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปุณฺณิสฺสูติ.

กสกวตฺถ.

๙. สุนนมาลาการวตฺถุ.

“ตถจ กम्म กตฺ สาธุตติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา เวพฺพเน วิหรนฺโต สุนนํ นาม มาลาการํ อารพฺภ กเลสิ.

[พระศาสดาเสด็จบิณฑบาต]

โส กิร เทวสิกํ พิมพิสารราชานํ ปาโต ว อญฺฺหิ สุนนปฺปนาฬิหิ อฺปญฺฺหนโต อญฺฺญกฺกหาปणे ลภติ.

อเถกทิวสํ, ตสมํ ปุปฺพานิ คเหตฺวา นครํ ปวิญฺฺมตเต, ภควา มหาภิกฺขุสงฺฆปรีวโต ฉพฺพณณฺรสิโย วิสฺสชฺเชนโต
มหตฺตา พุทฺธานุภาเวเน มหติยา พุทฺธสิฬฺหาย นครํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ.

ภควา หิ เอกทา ฉพฺพณณฺรสิโย จิวเรน ปฏิจฺฉาเทตฺวา อญฺญโตโร ปิณฺฑปาติโก วิย วิจฺรติ,
ทีสโยชนมคฺคํ องคฺคฺลิมาลสฺส ปจฺจคฺคมนํ คจฺฉนโต วิย

เอกทา ฉพฺพณณฺรสิโย วิสฺสชฺเชนโต กปิลวตฺถุปฺปเวสนาทีสุ วิย.

ตสมํปี ทิวเส สรีโรโต ฉพฺพณณฺรสิโย วิสฺสชฺเชตฺวา มหตฺตา พุทฺธานุภาเวเน มหติยา พุทฺธสิฬฺหาย ราชคหํ ปาวิสิ.

[นายมาลาการบูชาพระศาสดาด้วยดอกไม้]

อถ มาลาการโร ภควโต รตนคฺชียกาณจณคฺชียสทิสํ อตฺตภาวํ ทิสฺวา ทวตฺตีสมหาปุริสลกฺขณปฏิมณฺฑิตํ
อสีตยานุพฺพณณฺรสิโรโสภคํ โอลเกตฺวา ปสนนจิตฺโต “กินฺนุ โข สตฺถุ อธิการํ กโรมีติ จินฺเตตฺวา อญฺญํ อปสฺสนโต
“อิมหิ ปุปฺเพหิ ภควนฺตํ ปุชฺสสามีติ จินฺเตตฺวา ปุน จินฺเตสิ “อิมานิ รณฺโถ นิพฺพธํ อฺปญฺฺฐานปฺปนาฬิ,
ราชา อิมานิ อลภนฺโต มํ พนฺธาเปยฺย วา ฆาตาเปยฺย วา รญฺฺญโต วา ปพฺพาเชยฺย, กินฺนุ โข กโรมีติ.

อถสฺส เอตทโหสิ “ราชา มํ ฆาเตตฺว วา รญฺฺญโต วา ปพฺพาเชตฺว, โส หิ มยฺหํ ททมาโนปิ อิมสมํ อตฺตภาเว ชีวิทมตฺตํ^๑ ธนํ ทเพยฺย,
สตฺถุ ปุชา ปน เม อเนกาสุ กปฺปโกฏฺฐิสุ อลํ หิตาย เจว สุชาย จาติ อตฺตโน ชีวิทํ ตถาคตสฺส ปริจฺจชิ.

โส “ยาว เม ปสนนจิตฺตํ น ปฏิกฺกฺกฺติ, ตาวเทว ปุชฺสิ กริสสามีติ หญฺฺญปฺปหญฺฺญสุ อุกคฺคฺทคฺโค สตถารํ ปุเชสิ.

[ความอัศจรรย์ของดอกไม้ที่เป็นพุทธบูชา]

กถํ?

ปฐมํ ตาว เทว ปุปฺพมฺมุญฺฺญิโย ตถาคตสฺส อฺปฺริ ชิปี. ตา อฺปฺริมตฺถเก วิตานิ หุตฺวา อญฺฺญํสุ.

อปรา เทว มุญฺฺญิโย ชิปี. ตา ทกฺขิมหตฺถปสฺเสน มาลาปฏิจฺฉนเนน^๒ โอตฺริตฺวา อญฺฺญํสุ.

อปรา เทว มุญฺฺญิโย ชิปี. ตา ปิณฺฑิปสฺเสน โอตฺริตฺวา ตเถว อญฺฺญํสุ.

๑ ชีวนมตฺตํ - อติ ปเทเน ภวิตพฺพ.

๒ มาลาปฏิจฺฉนเนน. (?)

อปรา เทว มุญฺญิโย ชิปี. ตา วามหตถปสเสน โอตริตวา ตเถว อญฺฺสู.

เอว อญฺฺสู นาฬิโย อญฺฺสู มุญฺญิโย หุตฺวา จตฺสู ฐาเนสุ ตถาคตฺ ปริกฺชิปีสุ.

ปุรโต คมนทวารมตตเมว อโหสิ.

ปุปฺพานํ วนฺณานิ อนฺโตมุขานิ อหฺสู, ปตตานิ พหิมุขานิ.

ภควา รชตปญฺญปริกฺชิโต วิย หุตฺวา ปายาสี.

ปุปฺพานิ อจิตตกานิปิ สจิตตกํ นิสฺสาย อภิชิตฺวา อปติตฺวา สตถารา สทฺธิเยว คจฺจนฺติ ฐิตฺฐาเน ติฏฺฐนฺติ.

สตถุ สรฺริโต สตสทสสวิชฺชุตตา วิย รัสสิโย นิกฺขมีสุ.

ปุรโต จ ปจฺจโต จ ทกฺขินโต จ วามโต จ สีสมตถกโต จ นิกฺขนฺตรัสสิโย นิกฺขมีสุ.

เอกาปี สมมุขสมมุขญฺญาเนน อปลายิตฺวา สพฺพาปี สตถารํ ติกฺขตฺตํ ปทกฺขินํ กตฺวา ตรฺณตาลกฺขนฺธปุปฺปมาณา หุตฺวา
ปุรโตเยว ธาวนฺติ.

[นายมาลาการบอกแก่ภรรยา]

สกลนฺครํ สงฺขุภี.

“อนฺโตนฺนเร นว โภภฺโย พหิณฺนเร นว โภภฺโยติ อญฺฺสูรสฺสุ โภภฺสิสุ
เอโกปี ปุริโส วา อิตฺถิ วา ภิกฺขํ คเหตุวา น นิกฺขมฺนโต นาม นตฺถิ.

มหาชนฺ สีนฺนาทํ นทนฺโต เจลกฺเขปสทสฺसानิ กโรนฺโต สตถุ ปุรโตว คจฺจติ.

สตถาปี มาลาการสฺส คณฺํ ปากฺกํ กาทฺํ ติกฺคาจฺเจ นนฺนเร เภริจฺจณฺนคฺเคเนว อจฺริ.

มาลาการสฺส สกลสรฺริํ ปญฺจวณฺณาย ปีติยา ปริปุริ.

โส โภภฺยญฺเวย ตถาคเตน สทฺธิ จริตฺวา มโนสฺสธารเส นิมฺคโค วิย พุทฺธรัสสินํ อนฺโต ปวิฏฺฐโฐ
สตถารํ โภเมตฺวา วนฺทิตฺวา ตฺจฺจปจฺจิมฺเมว คเหตุวา เคหํ อคฺมาสิ.

อถ นํ ภริยา ปุจฺฉิ “กหํ ปุปฺพานีติ.

“สตถา เม ปุชฺชิตฺติ.

“รณฺโณ อิทานิ กิํ กริสฺสสีติ.

“ราชา มํ ฆาเตตฺว วา รญฺฺสูโต วา ปพฺพาเซตฺว, อหํ ชิวิตํ ปริกฺจฺจิตฺวา สตถารํ ปุเชสิ, สพฺพปุปฺพานิ อญฺฺสู มุญฺญิโย อหฺสู,
เอวรูปา นาม ปุชา ชาตา, มหาชนฺ อุกฺกญฺฺสูสทสฺसानิ กโรนฺโต สตถารา สทฺธิ จรติ,
โย เอส มหาชนฺสส อุกฺกญฺฺสูสทฺโท, ตสมิํ ฐาเน เอโสติ.

[ภรรยาไม่เลื่อมใส ฟ้องพระราชา]

อดสส ภริยา อนธพาลา เอวรูเป ปาฐิหาริเย ปสาทํ อชเนตวา ตํ อโกสิตวา

“ราชาโน นาม จณฐา สกึ กุฑธา หตถปาทาทิจเฉทเนน พหุมปิ อนตถํ กโรนติ, ตยา กตกมเมเน มยหมปิ อนตถโถ สียาติ ปุตเต
อาทาย ราชกุลํ คนตวา รณญา ปโกสิตวา “ก็ เตนติ ปุจฉิตา อาห

“มม สามิโก ตุมหากํ อฏฐานปุเปเหติ สตถาริ ปุเชตวา ตุจจหตถโถ ชริ อาคนตวา ‘กหํ ปุพพานิติ มยา ปุฏฐโฐ อิทนนาม วเทสิ,
อหํ ตํ ปริภาสิตวา ‘ราชาโน นาม จณฐา สกึ กุฑธา หตถปาทาทิจเฉทเนน พหุมปิ อนตถํ กโรนติ, ตยา กตกมเมเน มยหมปิ
อนตถโถ สียาติ ตํ ฉชชเทตวา อีชาคตา, เตน กตกมมํ สุกตํ วา โหตุ ทุกกภู วา, ตสเสเวตํ, มยา ฉชชิตถภาวํ ชานาเท เทวาติ.

[พระราชาทรงทำเป็นกริ้ว]

ราชา ปฐุมทสสเนเนว โสตาปตติผลํ ปตโต สทธาสมปนโน อริยสาวโก จินเตสิ

“อโห อยํ อิตถิ อนธพาลา เอวรูเป कुณ पसात् न उपपासेति.

โส กุทโธ วिय หุตวา “ก็ อมม วเทสิ, มยหํ อฏฐานปุเปเหติ เตน ปุชา กตาติ.

“อาม เทวาติ.

“ภททกนเต กตํ ตํ ฉชชเทตวา, มม ปุเปเหติ ปุชาการกสส อหํ กตตพพุตตํ ชานิสสามิติ ตํ อโยเชตวา
เวเคน สตถุ สนตํ คนตวา วนทิตวา สตถารา สทธีเยว วิจริ.

สตถา ตสส จิตตปุปสาทํ ญตวา เภริจธณวีถिया นครि जरित्वा रणोद्ये केहवारि अकमासि.

ราชา ปตตํ คเหตุวา สตถาริ केहं पवसेत्कुमो ओहसि.

สตถา पन राखकुणेयेव निसिथनากरि तससेसि.

ราชา ตํ ญตวา “सिขं मण्णपि गोธति तंछण्णयेव मण्णपि कारापेसि.

นिसิथि สตถา सथि गिखुसग्गेणे.

“กสมา ปน สตถา राखकेहं न पाविसि”

เอวํ กिरสส ओहसि “สจาทํ อนโต ปวิสิตวา นिसิथेयํ, มหาชโน มํ ทฏฐุํ น ลเกยเย, มาลาการสส कुणे पागो न गवेयये,
राखकुणे पन मं निसिथिं महाचनो त्ठुं लसिस्सति, मालाकारसस कुणे पागो गविसिस्सति.

[พระราชาทรงพระราชทานสิ่งของอย่างละ ๘ อย่าง]

कुण्वनतानि हि कुण्वं पुठथायेव पागुं गातुं सकोणन्ति अवसेसन् कुण्वनतानि कुण्वं गणेनोโต मज्जरयाति.

जत्तारो पुपपण्णुणा जत्तुथिसि ओण्णुंसु.

महाचनो सतถारि परिवासेसि.

ราชา พุทฺธปุพฺพชฺฌิ ภิกฺขุสงฺฆมฺหิ ปณฺเฑน อาหาเรณ ปรีวีสึ.

สตถา ภาตตทิกฺขจาวสาเน อนฺนโมหนํ กตฺวา ปุริมฺนเยเนว จตฺตฺหิ ปุพฺพปฏฺฐเนหิ ปรีกฺขิตฺโต สึหนาทํ นทฺนเตน มหาชเนน ปรีวฺโต
วิหารํ อคฺมาสิ.

ราชา สตถารํ อนฺนคฺนตฺวา นีวตฺโต มาลาการํ ปกฺโกสาเปตฺวา “มม อหริตฺตพฺพปุพฺพเมหิ ‘กีนฺติ วตฺวา สตถารํ ปุเชสีตี ปุจฺฉิ.

มาลาการโร “ราชา ฆาเตตฺวา ฐาตฺวา ฐาตฺวา ปพฺพาเชตฺตฺติ ชีวิตํ ปรีจฺจชิตฺวา สตถารํ ปุเชสีตี เทวาตี อาห.

ราชา “ตฺวํ มหาปุริโส นามาตี วตฺวา “อภฺฐ หนตฺถิ จ อสฺเส จ ทาเส จ ทาสึโย จ มหาปสาธนาณิ จ อภฺฐ กหาปณสทฺสสาณิ จ
ราชกุลโต นีหริตฺวา สพฺพาลงฺการปฺปฏิมณฺชิตฺตา อภฺฐ นารึโย อภฺฐ คามวเร จาตี อิมํ สพฺพภฺฐกํ นาม ทานํ อทาสึ.

[พระศาสดาตรัสสรรเสริญนายมาลาการ]

อาณนฺตเถโร จินฺตสิ “อชฺช ปาโตว ปฏฺฐาย สึหนาทสทฺสสาณิ เจว เจลฺกเชปสทฺสสาณิ จ ปวตฺตนฺติ,
โก นฺ โข มาลาการสฺส วิปาโกตี.

โส สตถารํ ปุจฺฉิ.

อถ นํ สตถา “อาณนฺท ‘อิมินา มาลาการเณน อปฺปมตฺตกํ กมฺมํ กตฺนฺติ มา สลฺลกฺเขสิ, อยฺยหิ มยฺหํ ชีวิตํ ปรีจฺจชิตฺวา ปุชฺชํ อกาสิ,
โส เอวํ มยิ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา กปฺปานํ สทฺสทฺสสํ ทฺคคฺตึ น คมิสฺสตีตี

“กปฺปานํ สทฺสทฺสสํ	ทฺคคฺตึ น คมิสฺสตี
ฐตฺวา เทวมนฺุสเสสุ	ผลํ เอตฺสส กมฺมโน
ปจฺฉา ปจฺเจกสมพฺพุโธ	สุมนโน นาม ภวิสฺสตีตี

อาห.

สตถุ ปน วิหารํ คนฺตฺวา คนฺธกฺฎฺฐิ ปรีสนกาเล ตาณิ ปุพฺพานิ ทวารโกฏฺฐเก ปตีสุ.

[ไม่ควรทำกรรมที่เดือดร้อนภายหลัง]

สายณฺทสมเย ภิกฺขุ ฐมฺมสภายํ กถํ สมฺภูทฺธาเปสฺสุ “อโห อจฺฉริยํ มาลาการสฺส กมฺมํ,
ฐรมานกพฺพุทฺสส ชีวิตํ ปรีจฺจชิตฺวา ปุพฺพปุชฺชํ กตฺวา ตฺขณฺณญฺเวย สพฺพภฺฐกนฺนาม ลภีตี.

สตถา คนฺธกฺฎฺฐิตฺวา นิภฺขมิตฺวา ตินฺณํ คมนานํ อญฺญตฺเรณ คมเนน ฐมฺมสภํ คนฺตฺวา พุทฺธาสนเน นิสึทิตฺวา
“กาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺเรหิ กถาย สนฺนินฺนินฺนาตี ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาตี วุตฺเต,
“อาม ภิกฺขเว ยสฺส กมฺมสฺส กตฺตตา ปจฺฉานฺตฺตปฺปํ น โหตี, อนฺุสฺสริตานฺุสฺสริตกฺขณฺเณ โสมนสฺสเมว อฺุปฺปชฺชตี,
เอวฺรฺุปี กมฺมํ กตฺตพฺพเมวาตี วตฺวา อนฺุสนฺธิ ฆญฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“ตลฺยจ กมฺมํ กถํ สาธุ	ยํ กตฺวา นานฺตฺตปฺปตี
ยสฺส ปตีโต สุมนโน	วิปากํ ปฏฺฐิเสวตีตี.

[แก้้อรรถ]

ตตถ ยํ กตวาทิ ยํ เทวมनुสสสมปตตีณญเจว นิพพานสมปตตียา จ นิพพตตนสมตถํ สุขุทริยํ กมมํ กตวา นานุตปติ,
อถโข ทิฏฐธมเมเยว อนุสสริตานุสสริตกขณ ปตีเวเคน ปตีโต โสมนสสเวเคน จ สุมโน หุตวา
อายตี ปตีโสมนสสชาโต หุตวา วิปากํ ปฏิวเสวตี, ตํ กมมํ กตํ สาธุ สุนทริ สิลิฏฐกนตี.

เทสนาวसाने जटुरासिद्या पाणसहस्रानि चममागिसमयो ओहसिदी.

सुननमालाकारवतु.

๑๐. อุปปลวณณาเถรีวตถุ.

“มธฺว มณฺญตี พาลิตี อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตถา เซตวเน วิหรนฺโต อุปปลวณณาเถรี อารพฺภ กเถสิ.

[พระเถรีตั้งความปรารถนา]

สา กิร ปทุมุตตรพฺพุตฺสส ปาทุมฺมเล ปตถนํ ปฏฺฐเปตฺวา กปฺปสฺตสฺส หสฺสํ ปุณฺณานิ กุรุมาณา เทเวสุ จ มนุสฺเสสุ จ สํสรณฺตี
อิมสฺมี พุทฺธูปาเท เทวโลกโต จิตฺวา สาวตถิยํ เสฏฺฐิกุเล ปฏฺฐินฺธี คณฺหิ.

นีลุปฺปลคพฺภสมานวณฺณตยา จสฺสา “อุปปลวณณาเตว นามํ อํกํสุ.

อถสฺสา วยฺยปตฺตกาเล สกฺลชฺมฺพุทีเป ราชาโน จ เสฏฺฐิโน จ เสฏฺฐิสฺส สนฺติกํ ปณฺณาการํ ปหิณฺสีสุ “ธิตฺโร อมฺหากํ เทตฺตุติ.

อปปหิณฺนโต นาม นานฺโหสิ.

ตโต เสฏฺฐี จินฺตสิ “อหํ สพฺเพสํ มนํ คเหตุํ น สกฺขิสฺสามิ, อุปายํ ปนํกํ กิรฺสสามิตี.

โส ธิตฺโร ปกฺโกสิตฺวา “อมฺม ปพฺพชิตฺุ สกฺขิสฺสตีติ อาห.

ตสฺสา ปจฺฉิมภวีกตฺตา ปิตุ วจณํ สีเส อาสิตฺตสฺตปาทลํ วิย อโหสิ, ตสฺมา “ปิตโร ปพฺพชิสฺสามิ ตาตาตี อาห.

โส ตสฺสา มหฺนตํ สกฺการํ กตฺวา ตํ ภิกฺขุณฺอุปสฺสยํ เนตฺวา ปพฺพาเชสิ.

[พระอุบลวรรณาเถรีบรรลुพระอรหัต]

ตสฺสา อจิรปพฺพชิตาย เอว, อุโปสธาคาเร ตาลาวโร ปาปุณฺนิ.

สา ทีปํ ชาเลตฺวา อุโปสธาคารํ สมมชฺชิตฺวา ทีปสิชาย นิमितฺตํ คณฺหิตฺวา ฐิตา ว ปุณฺปุณฺ โอล็อกยมาณา
เตโฆกสิณารมฺมณํ ฆานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ตเมว ปาทกํ กตฺวา อรหฺตํ ปาปุณฺนิ สทฺธิ ปฏฺฐสมภิทาหิ เจว อภิญญาหิ จ.

สา อปรเนน สมเยน ชนปทจาริกํ จริตฺวา ปจฺจาคตา อนฺธวณฺํ ปาวิสฺสิ.

ตทา ภิกฺขุณฺิณํ อรณฺญวาโส อปฺปฏิกฺขิตโต โหติ.

อถสฺสา มนุสฺสา ตถถ กุณฺ्हิกํ กตฺวา มณฺจกํ ปณฺญาเปตฺวา สาณฺิยา ปริกฺขิปีสฺสุ.

สา สาวตถิยํ ปิณฺชทาย ปวิสิตฺวา นิภฺขมิ.

[นันทมาณพข่มขืนพระเถรี]

มาตุลปฺตุโต ปนฺสสา นนฺทมาณโว คิทิกาลโต ปฏฺฐาย ปฏฺฐิตฺโต ตสฺสา อาคตภาวํ สุตฺวา

เถริยา อาคมนโต ปุเรตรเมว อนฺธวณฺํ คณฺตฺวา ตํ กุณฺ्हิกํ ปวิสิตฺวา เภฏฺฐามณฺเจ นิสฺสีโน, เถริยา อาคณฺตฺวา กุณฺ्हิกํ ปวิสิตฺวา ทวารํ
ปิจาย มณฺจเก นิสฺสินมตฺตาย, พหิ อาตปโต อาคตตฺตา จกฺขุเปถ อนฺธกาเร อวิกเตเยว,

เทฐฐามถจโต นิกขมิตวา มถจกั อภिरุยห “มา นสสิ พาล, มา นสสิ พาลาติ เถรียา วารियมาโน
อภिवิตวา อตตโน ปญฺฐิตกมมํ กตวา ปายาสี.

อถสส อคฺณํ ธาเรตุํ อสกุโกนตี วिय มหาปฐวี เทวธา ภิชฺช.

โส ปฐวี ปวิภูสฺส คนฺตวา มหาอวิจิมหิ นิพพตติ.

เถรีปี ตมตถํ ภิกขุณีนํ อารโจะสี.

ภิกขุณีโย ภิกขุณํ ตมตถํ อโรเจสฺ.

ภิกขุ ภควโต อโรเจสฺ.

[คนพาลประสบทุกข์เพราะบาปกรรม]

ตํ สุตวา สตถา ภิกขุ อามนฺเตตวา “ภิกขเว ภิกขุภิกขุณีอุปาสกอุปาสิกาสุ โย โกจิ พาลो ปापกมมํ กโรนฺโต
มธฺสขชราทีสุ กถจิวเท มธฺสรสํ ชาทมาโน ปุริโส วिय ภูฏฐปฺพภูสฺส อุกคฺคฺทคฺโค วिय กโรตตี
อนุสนฺธิ ฆญฺเฐตวา ธมมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“มธฺวา มถญฺตี พาลो

ยว ปาปํ น ปจฺจติ

ยทา จ ปจฺจตี ปาปํ

อถ (พาล) ทุกฺข์ นิคจฺฉตีติ.

[แก้กรรม]

ตถ มธฺวาติ พาลสส หิ ปาปํ อุกฺสลกมมํ กโรนฺตสส ตํ กมมํ มธฺ วिय มธฺสรสํ วिय อญฺฐํ กนฺตํ มนาปํ วिय อุปญฺฐาติ,
อิตี นํ โส มธฺว มถญฺตี.

ยววาติ ยตตถํ กาลํ.

ปาปํ น ปจฺจตีติ ทิฏฺฐธมฺเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ น เทติ ตว นํ เอวํ มถญฺตี.

ยทา จาติ ยทา ปนสส ทิฏฺฐธมฺเม วา วิวิธา กมฺมกรณา กรियมานสส สมฺปฺราเย วา นิริยาทีสุ มหาทุกฺข์ อนฺุภวณฺตสส
ตํ ปาปํ ปจฺจติ, อถ โส พาลอ ทุกฺข์ นิคจฺฉตี วินฺทติ ปญฺญิตตีติ.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตติผลาทีนํ ปาปญฺนีสุ.

[พระชินาสพไมยนิติกามสุข]

อปเรน สมเยน ธมฺมสภายํ มหาชโน ถถํ สมฺภูฏฐาเปสี* “ชีณาสวาปี มถญฺเย กามสุขํ สาทियนฺติ, กามํ เสวนฺติ, กิ น เสวิสสนฺติ,
น เทเต โกฬาปรุกฺขา, น วมฺมิกา, อลลมํสสรีราเยว, ตสฺมา เอเตปี กามสุขํ สาทियนฺติ กามํ เสวนฺตีติ.

๑ ปจฺฉา วุตฺเตน น สมฺเมติ. ตถาหิ วกฺขติ กาย นุตถ ภิกขเว -อิตีอาที.

สตถา อากนตวา “กาย นุตถ ภิกขเว เอตริท กถาย สนนิสนนาติ ปุจจิตวา, “อิมาย นามาติ วุตเต,
“น ภิกขเว ชีนาสวา กามสุขํ สาทิยนติ น กามํ เสวนติ,
ยถา ทิ ปทุมปตเต ปติตํ อุกทพิณฺหุ น ลิปฺปติ น สณฺฐาติ, วินิฏฺเฐตวา ปตเตว,
ยถา จ อารคฺเค สาสโป น ลิปฺปติ น สณฺฐาติ วินิฏฺเฐตวา ปตเตว,
เอวํ ชีนาสวสส จิตเต ทวิโรปี กาโม น ลิปฺปติ น สณฺฐาตีติ อนุสนฺธี ชฺเฐตวา ธมฺมํ เทเสนโต อิมํ พราหฺมณวคฺเค คาถมาห

“วาริ โปกฺขรปตเตว อารคฺเคริว สาสโป
โย น ลิปฺปติ กามสุขํ ตมํ พุริ พราหฺมณฺนติ.

อิมิสฺสา อตฺถโถ พราหฺมณวคฺเคเยว อาวิภวิสฺสติ.

[ภิกษุณีควรอยู่ในพระนคร]

สตถา ปน ราชานํ ปเสนทโกสลํ ปกุโกสาเปตวา
“มหาราช อิมสมิ สาสเน ยถา กุลปุตตา เอวํ กุลธิตโรปี มหนตํ ญาตีคณญจ โภคกฺขนธญจ ปหาย ปพฺพชิตวา อรณฺญเญ วิหรนฺติ
ตา อรณฺญเญ วิหรมานา รากฺรตฺตา ปापุกุคฺลา โอมานาติมานวเสน วิเทฐฺนตฺติปี พฺรหฺมจฺริยนฺตฺรายปี ปาเปนฺติ
ตสฺมา ภิกฺขุณีสงฺฆสฺส อนฺโตนคเร วสนฺนฺฐานํ กาทุํ วญฺญตีติ.

ราชา “สาธฺติ สมฺปฏฺิจจิตฺวา นคฺรสฺส เอกปสฺเส ภิกฺขุณีสงฺฆสฺส วสนฺนฺฐานํ กาทฺเรสิ.

ตโต ปญฺญาย ภิกฺขุณีโย อนฺโตคาเมเยว วสนฺติ.

อุปปลวณณาเถรีวตถุ.

๑๑. ชมพูภาชีวกวตถุ.

“มาเส มาเส กุสศเคนาติ อิมม ฐมมเทสนน สตถา เวฬุวเน วิหรนโต ชมพูภาชีวก อารพภ กเถสิ.

[กฎุมพีบำรุงพระเถระ]

อติเต กิร กสสปสมมาสมพุททกาเล คามวาสิ เอโก กฎุมพีโก เอกสส เถรสส วิหาริ กตวา
ตตถ วิหรนต จตุทิจิ ปจเจยเท อูปัญญุทิจิ.

เถโร ตสส เคเท นิพพุธิ ภูณชติ.

อเถโก ชินาสโว ภิกขุ ทิวา ปินุทาย จรณโต ตสส เคททวาริ ปาปุณนิ.

กฎุมพีโก ตํ ทิสวา ตสส อิริยาปเถ ปสนโน เคนํ ปเวเสตวา สกุกจจํ ปณิเตน โภชเนน ปริวิสิตวา

“ภนเต อิมม สากุกํ รชิตวา นิวาเสยยาถาติ มหนตํ สากุกํ ทตวา

“ภนเต เกสา โว ทีฆา, ตุมหากํ เกโสโรปนตถาย นหาปิตํ อาเนสสามิ, สยนตถาย” มณจกํ คาหาเปตวา อากมิสสามิติ อาห.

นิพพุธิ เคเท ภูณชนโต กุลุปโก ภิกขุ ตสส ตํ สกุการิ ทิสวา จิตตํ ปสาเทตํ นาสกขิ

“อยนตํ มุหุตตํ ทิฏฐกสส เอวรูปํ สกุการิ กโรติ, นิพพุธิ เคเท ภูณชนตสส ปน มยหํ น กโรตติ จินเตตวา วิหาริ อคมาสิ.

อิตโรปิ เตเนว สทธิ คนตวา กฎุมพีเกน ทินนํ สากุกํ รชิตวา นิวาเสสิ.

กฎุมพีโกปิ นหาปิตํ อาทาย คนตวา เถรสส เกเส โอหาราเปตวา มณจกํ อตถราเปตวา

“ภนเต อิมสมิเยว มณจเก สยถาติ วตวา เทวปิ เถเร สุวตนาย นิมนเตตวา ปกุกามิ.

เนवासโก ตสส สกุการิ กยิรमानํ อธิวาเสตํ นาสกขิ.

[คำพระอรหันต์ด้วยอาการ ๔ มีโทษ]

อถสส โส สายํ เถรสส นิปนนญฐานัน คนตวา จตุหากาเรทอิ” อุกโกสิ

“อาวุโส อากนตูก กฎุมพิกสส เคเท ภตตํ ภูณชนโต วรตริ มีพหํ ขาทิตุ,

กฎุมพีเกน อานิตนหาปิตน เกโสโรปนโต วรตริ ตาลญฐิเกน เกเส ลุณจาเปต,

กฎุมพีเกน ทินนสากุกํ นิवासนโต วรตริ นคเคน จริต,

กฎุมพีเกน อากตมณจเก นิพชชนโต วรตริ ภูมियํ นิพชชิตุนติ.

เถโรปิ “มา เอส พาลो มํ นิสสาย นสสิติ นิมนตณํ อนาทยิตวา ปาโต ว อญญาย ยถาสุขํ อคมาสิ.

เนवासโกปิ ปาโต ว วิหารเ กตตพพตตํ กตวา “ภิกขาจารเวลายํ อิทานิปี, อากนตูก นิททายติ, คณทิสทเทน ปพชเมยยาติ

สญญาย นชปิฏฐเนว คณทอิ ปหริตวา คามํ ปินุทาย ปาวิสสิ.

๑ พ. ย. เอตถนตเร จ โว -อติ อตถิ. ส. โว -อติ อตถิ.

๒ ส. ย. เอตถนตเร เถโร -อติ อตถิ.

กฏุมพีโกปี สกุการ์ กตวา เถรานํ อากมนมคค์ โอลเณนโต เนวาสีกํ ทิสวา “ภนเต เถโร กุหินติ ปุจฉิ.

อล นํ เนวาสีกํ “มา อาวุโส อวจ”, ตยหํ กุลุปโก ทิโย ตว นิภนตเวลาย โอวรกํ ปวิสิตวา นิทท์ โอภกนโต,
ปาโต ว ปฏฐาย มม วิหารสมมชชนสทหมปี ปานียฆฏปริโภชนียฆฏสุ อุทกาสิณจนสทหมปี คณทิสทหมปี กโรนตสส,
น ชานาตีติ อาห.

กฏุมพีโก จินเตสิ “ตาทิสาย อิริยาปถสมปตติยา สมนนาคตสส เม อยยสส ยาว อิมมหา กาลา นิททายนํ นาม นตถิ,
มํ ปน ตสส สกุการ์ กโรนโต ทิสวา อทธา อิมินา ภทนเตน กิณจิ วุตต์ ภวิสสตีติ.

โส อตตโน ปณตติภาเวน ตํ สกุกจจํ โภเชตวา ตสส ปตตํ สารุกํ โหวิตวา นานคครสโภชนสส ปุเรตวา
“ภนเต สเจ เม อยยํ ปสเสยยาถ, อิมมสส ปิณชปาตํ ทเพยยาถาติ อาห.

อิตโร ตํ คเหตุวา ว จินเตสิ “สเจ โส เอวรूपิ ปิณชปาตํ ภุณชิสสตี, อิมสมิเยว ฐาเน ปลุทโร ภวิสสตีติ
อนตรามคเค ตํ ปิณชปาตํ ฉทเทตวา เถรสส วสนฏฐานํ คนตวา ตํ ตตถ โอลเณนโต นาททส.

อล นํ เอตตกสส กम्मสส กตตตา วิสตีวสสทสทานิ กโตปี สมณธมโม รกขิตุํ นาสกขิ.

อายุหปริโยसानะ ปน อวีจิมหิ นิพพตติตวา เอกํ พุทธรนตรี มหาทุกขํ อนุภวิตวา
อิมสมิ พุทฐุปปาเท ราชคชนครเ เอกสมิ พุทธรนปาเน กุลฆเร นิพพตติ.

[โทษของการคำพระอรหันต์]

โส ปทสา คมนกาลโต ปฏฐาย เนว สยเน สยิตุํ น ภตตํ ภุณชิตุํ อิจฉติ, อตตโน สรีรวลลขเมว ชาทติ.

“พาลตาย อชานนโต กโรตีติ นํ โปสีสุ.

มหลลกาเลปี วตถํ นิวาเสตุํ น อิจฉติ, นคโค วิจرتติ, ภูมียํ สยติ, อตตโน สรีรวลลขเมว ชาทติ.

อลสส มาตาปีโตร “นายํ กุลฆรสส อนุจฉวิโก, อาชีวกานํ เอส อนุจฉวิโกติ เตสํ สนตีกํ เนตวา
“อิมํ ทารกํ ปพพาเซถาติ อทิสสุ.

อล นํ เต ปพพาเชสุ, ปพพาเซตวา จ ปน คลปปมาเน อวาเว ฐูเปตวา ทวินนํ องสฏฐานํ” อุปริ ปทรานิ ทตวา
เตสํ อุปริ นิสีทิตวา ตาลฏฐิชนเตน เกเส ลุณจิสสุ.

อล เน ตสส มาตาปีโตร สวาตนาย นิมนเตตวา ปกกมีสุ.

ปุนทิวเส อาชีวกา “เอหิ, คามํ ปวิสิสสามาติ ตํ วทิสสุ.

“โส “คจฉถ ตุมเห, อหํ อีเชว ภวิสสามีติ น อิจฉิ.

๑ ส. ย. อาวุโส กิ วเทถ.

๒ ส. ม. ย. ชตตุน.

๓ ส. ม. ย. ปท.

อด นํ ปุณฺณํ วตฺวา อนิจฺจมาณํ โອหาย อคฺมฺสฺ.

โสปี เตสํ คตถาวํ ญตฺวา วจฺจกฺขฺยิยา ทวารํ วิวริตฺวา โอรุยฺห อฺโภหิ ทตฺเถหิ อาโลปการํ कुถฺ ชาทติ.^๑

อาชีวกา ตสฺส อนฺโตคามาโต อาหารํ ปหิณฺสีสุ.

ตมฺปิ น อิจฺจติ ปุณฺณํ วุจฺจมาโนปิ “น เม อิมินา อตฺโถ, ลทฺโธ เม อาหาโรติ.

“กหํ ลทฺโธติ.

“อิเธว ลทฺโธติ.

เอวํ ทฺตฺติเย ตตฺติเย จตฺตฺเถ ทิวเสปิ เตหิ พหุํปิ วุจฺจมาโน “อหํ อิเธว ภวิสฺสามิตี คามํ คนฺตุํ น อิจฺจติ.

อาชีวกา “ออยํ ทิวเส ทิวเส เนว คามํ ปวิสฺตุํ, น อมฺเหหิ ปหิตํ อาหารํ อาหาริตุํ อิจฺจติ,

‘อิเธว เม ลทฺโธติ วทติ, กิณฺนุ โข กโรติ, ปริคคณฺทิสฺสาม นนฺติ คามํ ปวิสฺนตา

เอกํ เทว ชเน ตสฺสปี ปริคคณฺหนตฺถํ โອหาย คมฺสีสุ.

เต ปจฺจโต คจฺจนฺตา วิย หุตฺวา นิสฺสีสุ.

โสปี เตสํ คตถาวํ ญตฺวา ปุริมฺนเยเนว วจฺจกฺขฺยิ โอรุยฺห कुถฺ ชาทติ.

อิตฺเร ตสฺส กิริยํ ทิสฺวา อาชีวกานํ อาโรจยฺสีสุ.

ตํ สุตฺวา อาชีวกา “อโห ภาริยํ กมฺมํ, สเจ สมณฺสส โคตมฺสส สาวกา ชาเนยฺยํ,

‘อาชีวกา कुถฺ ชาทมาณา วิจฺรณฺตีติ อมฺหากํ อกิตฺตี ปกาเสยฺยํ, นายํ อมฺหากํ อานุจฺจวิโกติ ตํ อตฺตโน สนฺติกา นีหริสุ.

โส เตหิ นีหริโต.

มหาชนฺสส อฺจฺจารกรณฺณฺฐานเ ปตฺถโต เอโก ปิฏฺฐิปาสาโน อตฺถิ.

ตสฺมี มหนฺตํ โสณฺชิ.

ปิฏฺฐิปาसानํ นิสฺสาย มหาชนฺสส อฺจฺจารกรณฺณฺฐานํ โหติ.

โส ตตฺถ คนฺตฺวา รตฺตี कुถฺ ชาทิตฺวา มหาชนฺสส สรีรวลฺลชนฺตถาย อาคมนฺกาเล

เอเกน ทตฺเถน ปาสาณฺสส เอกํ ปสฺสํ โอลุพฺภ เอกํ ปาท์ อุกฺขิปิตฺวา ชนฺนุเก ฐฺเปตฺวา อฺทฺทฺวาตานิมุโข มุขํ วิวริตฺวา ติฏฺฐติ.

มหาชนฺโน ตํ ทิสฺวา อฺปฺสงกมิตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต กสฺมา อโย มุขํ วิวริตฺวา ฐฺิตติ ปุจฺจติ.

“อหํ วาตภกฺโข, อณฺโณ เม อาหาโร นตฺถิติ.

“อด กสฺมา เอกํ ปาท์ อุกฺขิปิตฺวา ชนฺนุเก กตฺวา ฐฺิตฺสี ภนฺเตติ.

“อหํ อุกคตตโป โฆรตโป, มยา ทวีหิ ปาเทหิ อุกกนตา ปฐวี กมปติ, ตสฺมา เอกํ ปาหํ อุกชิปิตวา ชนฺนุเก กตฺวา ฐีโตมฺหิ,
อหฺลหิ ฐิตโกว วิดีนาเมมิ น นิสฺสามิ น นิปชฺชามิตฺติ.

มนุสฺสา นาม เยภฺยเยน วจนมตฺตเมว สทฺทหนฺติ,

ตสฺมา “อโห อจฺฉริยํ, เอรูรฺปาปิ นาม ตปสฺสีโน โหนฺติ, น โน เอรูรฺโป ทิฏฺฐุปฺพโพนฺติ
เยภฺยเยน อํกมคฺชวาสิโน สงฺขุภิตฺวา มาเส มาเส มหนฺตํ สกฺการํ อภฺิทรฺหนฺติ.

โส “อหํ วาตเมว ภฺกขามิ, น อณฺญํ ออาหารํ ออาหารามิ, อณฺญํ หิ เม ขาทนฺตสฺส, ตโป นสฺสตีติ เตหิ อภฺิหฺตํ น ภฺยจฺจ อิจฺฉติ.

มนุสฺสา “มา โน ภาเน นาเสถ, ตุมหาทิสฺเสน โฆรตเพน ปริโภโค กโต อมฺหากํ ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขาย สํวตฺตตีติ
ปฺนปฺปนํ ยาจนฺติ.

“ตสฺส เม อณฺโณ ออาหารโร น รุจฺจตีติ มหาชนสฺส ปน ยาจนาย ปิฬิตो

เตหิ อภฺิตานิ สปิฬานิตานิ กุสฺสเคน ชิวฺหคฺเค ฐฺเปตฺวา “คจฺฉณ, อลํ โว เอตฺตํ หิตาย สุขายาติ อฺยโยเชสิ.

เอวํ โส ปณฺจปณฺณาส วสฺसानิ นคฺโค कुณฺ ขาทนฺโต เกเส ลฺลยจฺนฺโต ภูมฺิยํ สยมาโน วิดีนาเมสิ.

[พระพุทเจ้าเสด็จไปโปรดชมพูกาชีวิต]

พุทฺธานปิ โข ปจฺจุสกาลे โลกํ โวโลกนํ อวิชิตเมว โหติ,

ตสฺมา, เอกทิวสํ ภควโต ปจฺจุสสมเย โลกํ โวโลกนฺตสฺส, อํยํ ชมพูกาชีวิตโก ญานฺชาลสฺส อนฺโต ปณฺญายิ.

สตฺถา “ภินฺนุ โข ภวิสฺสตีติ อวชฺชิตฺวา ตสฺส สห ปฐิสฺสมภิตาหิ อรหฺตตสฺส อฺปนิสฺสยํ ทิสฺวา

“อหํ เอตํ อาทึ กตฺวา เอกํ คากํ ภาสิสฺสามิ, คากาปรีโยसानเ จตฺราสีติยา ปาณสฺสสฺสานํ ฌมฺมาภิสฺสมโย ภวิสฺสติ,

อิมํ กุลปฺตํ นิสฺสาย มหาชนโน สโตถิภาวํ ปาปฺนุสฺสตีติ ญตฺวา ปฺนทิวเส ราชคฺเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปิณฺฑปาตปฺปฏิกฺกนฺโต

อานนฺทเถรํ อาห “อานนฺท ชมพูกาชีวิตสฺส สนฺติกํ คมิสฺสามิตฺติ.

“ภานฺเต กิํ ตุมฺเหเวว คมิสฺสธาติ.

“อาม อหฺเมวาติ.

เอวํ วตฺวา สตฺถา วชฺฐมฺมานกจฺฉายาย ตสฺส สนฺติกํ ปายาสิ.

เทวตา จินฺตยีสฺสุ “สตฺถา สายํ” ชมพูกาชีวิตสฺส สนฺติกํ คจฺฉติ,

โส จ เชคฺฉนฺน อฺจจารปสฺสาวญฺฐานเ ทนฺตกญฺจกฺกิลฺลญฺเช ปิฏฺฐิปาสาณเ วสฺติ,

เทวํ วสฺสาเปตฺวํ ญญตฺตีติ อตฺตโน อานฺุภาเวน ตมฺหุตฺตเยว เทวํ วสฺสาเปสฺสิ.

ปิฏฺฐิปาสาณเ สุจฺจิ นิมฺมโล อโหสิ.

อถสฺส อฺปฺริ ปณฺจวณฺณํ ปฺปฬวสฺสํ วสฺสาเปสฺสิ.

สตถา สายั ชมพูกาชีวิตกต สนตีกั คนตวา “ชมพูกาติ สททมาสิ.

ชมพูโก “โก นุ โย เอส ทุชชานโน มั ชมพูกาเวทน วทิตีติ จินเตตวา “โก เอโสติ อาห.

“อหัง ชมพูกาติ.

“กั มหาสมณาคิ.

“อชช เม เอกรตตี อธิ วสนภูฐานัน เทหิตี.

“นตถิ มหาสมณ อิมสมิ ฐาเน วสนภูฐานนติ.

“ชมพูก มา เอวั กสิ, เอกรตตี เม วสนภูฐานัน เทหิ, ปพพิชิตา นาม ปพพิชิตัง ปฏฐุนติ, มนุสสา มนุสสั, ปสโว ปสุนติ.

“กั ปน ตวั ปพพิชิตอสิตี.

“อาม ปพพิชิตอมหิตี.

“สเจ ตวั ปพพิชิต, กหนเต ลาพุกั, กหัง ฐุมกภูจจุโก, กหัง ยถยสุตตกนติ.

“อตเถตัม มยหัง, วิสุ วิสุ ปน คเหตุวา จรณัม ทุกขนติ อพภนตเรเวว คเหตุวา จรามิตี.

โส “จริสสสิ ตวั เอตัม อคคณหิตวาติ กุชมิ.

อถ นั สตถา อาห “โหตุ ชมพูก, มา กุชมิ, วสนภูฐานัน เม อากิจขาหิตี.

“นตถิ มหาสมณ เอตถ วสนภูฐานนติ.

สตถา ตสส วสนภูฐานันโต อวิทุเร เอกัง ปพภารัง อตถิ ตัง นิททิสันโต “เอตสมิ ปพภारे โโก วสตีติ อาห.

“น โกจि มหาสมณาคิ.

“เตนหิ เอตัม มยหัง เทหิตี.

“ตวถยเวว ชานาหิ มหาสมณาคิ.

สตถา ปพภारे นิสีทณัง ปถญาเปตวา นิสีท.

[ชมพูกาชีวิตได้บรรลุพระอรหัต]

อถ ปฐมยามเม จตตารโ มหาราชาโน จตุททิสวา เอโกภาสัง กโรนตวา อูภูฐานัน อากมิสุ.

ชมพูโก โอบาสัง ทิสวา “กัโอบาสโน นามโสติ จินเตสิ.

มชฌิมยามเม สกโก เทวราชา อากมิ.

ชมพูโก ตมปิ ทิสวา “โก นามโสติ จินเตสิ.

ปจฉิมยามเอ เอกาย อองคฺลียา เอกํ ทวีหิ เทว ฯเปฯ ทสทฺ ทส จกฺกวาพานิ โอภาเสตุํ สมตฺโถ มหาพรหฺมา
สกลอรณฺญํ เอโกภาสํ กโรนฺโต อาคมิ.

ชมพูโก ตมปี ทิสฺวา “โก นุ โข เอโสติ จินฺเตตฺวา ปาโตว สตถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ปฏฺิสฺนถารํ กตฺวา เอกมนฺตํ ฐฺิตํ สตถารํ ปุจฉิ
“มหาสมณ ตมฺหากํ สนฺติกํ จตฺสโส ทิสฺวา โอภาเสนฺโต ปฐฺมยามเอ โโก อาคโตติ.

“จตฺตาโร มหาราชาโนติ.

“กัการณฺาติ.

“มํ อุปฺภูฏฺาตฺนฺติ.

“กั ปน ตวํ จตฺุหิ มหาราเซหิ อุตฺตริตโรติ.

“อาม ชมฺพุก, อหฺยหิ ราชนํ อติราชาติ.

“มชฺฉิมยามเอ ปน โโก อาคโตติ.

“สกุโก เทวราชาติ.

“กัการณฺาติ.

“มํ อุปฺภูฏฺาตฺเมวาทิ.

“กั ปน ตวํ สกฺกเทวราชาโตปี อุตฺตริตโรติ.

“อาม ชมฺพุก, สกฺกโตปี อุตฺตริตโรมฺหิ, เอโส ปน มยฺหํ คิลาณูปฺภูฏฺาโก กปฺปิยการกสามเณรสทิสฺโสติ.

“ปจฉิมยามเอ สกกลอรณฺญํ โอภาเสตฺวา โโก อาคโตติ.

“ยํ นิสฺสาย โลกํ พฺราหฺมณฺาทยปี ชิปีตฺวา ปกฺขลิตฺวา ‘นโม มหาพรฺหมฺโนติ วทฺนฺติ, โสเอว มหาพรฺหมฺมาติ.

“กั ปน ตวํ มหาพรฺหมฺนาปี อุตฺตริตโรติ.

“อาม ชมฺพุก, อหฺยหิ พรฺหมฺนาปี อติพรฺหมฺมาติ.

“อจฺฉริยสฺสิ ตวํ มหาสมณ, มยฺหํ ปน ปฺลยจปฺณณาสวสฺสานิ อึช วสนฺตสฺส เอเตสุ เอโกปี มํ อุปฺภูฏฺาตุํ นาคตฺปุพฺโพ,
อหฺยหิ เอตฺตํ อทฺธานํ วาตภกฺโข หุตฺวา ฐฺิตโกว วิตฺตินาเมสฺสิ, น ตาว เต มยฺหํ อุปฺภูฏฺานํ อาคตฺปุพฺพาทิ.

อถ นํ สตถา อาห “ชมพูก ตวํ โลกสฺมี อนฺธพาลํ มหาชนํ วฺลยจมาโน มปี วฺลยเจตฺกาโม ชาโต,
นนุ ตวํ ปฺลยจปฺณณาสวสฺสานิ คฺฤณฺเมว ชาทฺสิ, ภูมียฺเยว นปฺชชฺิ, นคฺโค หุตฺวา วิจฺริ, ตาลภฺภูฏฺิขณฺเทชน เกเส ลฺลยจ,
อถ จ ปน โลกํ วฺลยเจนฺโต ‘อหํ วาตภกฺโขมฺหิ เอกปาเทชน ติภฺภูฏฺามี น นิสฺสํทามิ น นปฺชชามิตฺติ วเทสฺสิ, มปี วฺลยเจตฺกาโมสฺสิ,
ปฺพุเพปี ตวํ ปาปีกํ ลามิกํ ทิภฺภูฏฺิ นิสฺสาย เอตฺตํ กาลํ คฺฤณภกฺโขสฺสิ, ภูมิสฺโย นคฺโค, วิจฺรณฺโต ตาลภฺภูฏฺิขณฺเทชน เกสฺลฺลยจณํ ปตฺโต,
อิทาณปี ปาปีกํ ลามิกํ ทิภฺภูฏฺิเมว คณฺหาสฺสิติ.

“ก็ ปน มยา กตัม มหาสมณชาติ.

อดสส สตถา ปุพเพ กตกมม อัจฉิ.

ตสส สตถริ กถนเตเยว, สเวโค อุปปนโน, หิโรตตปปิ อุปภูตตี.

โส อุกกุฏโก นิสีทิ.

อดสส สตถา อุตทสาฎกั ชิปิตวา อทาสี.

โส ตัม นีวาเสตวา สตถารั วนทิตวา เอกมณตัม นิสีทิ.

สตถาปิสส อุนุพพิกัถ กเถตวา ฐมม เทเสสิ.

โส เทสนาวสาเน สห ปฏิสมภิทาหิ อรหตตัม ปตวา สตถารั วนทิตวา อุกกุฏายาสนา ปพพชชณจ อุปสมปทณจ ยาจิ.

เอตตาวตาสส ปุริมกมมัม ปริกขีณัม.

อยณหิ ชีณาสวมหาเถรึ จตุหิ อุกโกเสหิ อุกโกสิตวา, ยาวายัม มหาปฐวี ตีคาวุตาทิกั โยชนั อุตสนนา, ตาว อวีจิมหิ ปจิตวา ตตถ ปกกาเวเสเสน ปณจปณณาสวสสานิ อิมั วิปปการั ปตโต.

เตนสส ตัม กมมัม ชีณัม.

วีสตีวสสสทสสานิ อิมินา กตสส สมณธมมสส ผลั นาสเตตุ น สกกา,
ตสมา ตัม สตถา ทกขินทถถั ปสาเรตวา “เอหิ ภิกขุ จร พุทฺทมจริยณตี อาห.

ตาวเทวสส คีหิลิงคั อนตรธายิ, อุกกุฏปริกขารธโร สุกกุฏิวสสเถโร วิย อโหสิ.

[ชมพูกะบอกความจริงแก่มหาชน]

องคคชวาสินั ตสส สกการั คเหตุวา อากตทิวโส กิเรส, ตสมา อุกยรอุทฺทวาสินโน สกการั คเหตุวา อากตา ตถาคตัม ทิสวา
“กินนุ โข อมหากั อโยเย ชมพูโก มหา, อุทาหุ สมโณ โคตโมติ จินเตตวา
“สเจ สมโณ โคตโม มหา ภเวย, อโย สมณสส โคตมสส สนตีกั คจเฉย, ย,
ชมพูกาชีวิตสส ปน มหนตตาย สมโณ โคตโม อิมสส สนตีกั อากโตติ จินตยีส.

สตถา มหาชนสส ปรีวิตกัถ ญตวา “ชมพูก ตว อุปภูฏากานัม กงขัม ฉินทาหิตี อาห.

โส “อหมิ ปนเต เอตตคเมว ปจจาสิสามีติ วตวา จตุตถชมานัน สมหาปชชิตวา อุกกุฏาย ตาลปปมาณัม เวหาสั อพุกุคณตวา
“สตถา เม ภนเต ภควา, สาวโกหมสมิตี วตวา โอริยห วนทิตวา

ปน “ทวิตาลมตตัม ติตาลมตตุนตี เอวั สตตตาลมตตัม เวหาสั อพุกุคณตวา โอริยห อตตโน สาวกภาวั ชานาเปสิ.

ตัม ทิสวา มหาชนโน “โอโห พุทฺธา นาม อจจริยา อนิมคณาติ จินเตสิ.

สตา มหาชน สหิ กณโต เอวมาห

“อัย เอตตัก กาลิ ตุมเหติ อาภตสการิ กุสคเคน ชิวหคเค ฐเปตวา ‘ตปจรัม ปูเรมิติ อิช นินุตโต,

สเจ อิมินา อุปาเยน วสสสตี ตปจรัม ปูเรย,

ยา จ อสส อิทานิ กุลิ วา ภาตตี วา กุกุกุจายิตวา อภุชชตสส ภาตตจเฉทนกุสลเจตนา,

ตสสา ตปจรัม โสฬสีปี กलि นาคฆตีติ อนุสนธิ ฆฎตวา ฆम्म เทเสนโต อิมิ คากมาห

“มาเส มาเส กุสคเคน

ฟาโล ภุชเชถ โภชนิ

น โส สงฆาตธมมานิ

กलि อคฆตี โสฬสินตี.

[แก้อรธ]

ตสสโต

สเจ ฟาโล อปริญญาตธมโม สีลาทิกุณา ปริพาหิโร ติตถายตเน ปพพิโต ตปจรัม ปูเรสสามิติ

มาเส มาเส สมปะเต กุสคเคน โภชนิ ภุชชโต วสสสตี ภุชเชถ โภชนิ.

น โส สงฆาตธมมานิ กलि อคฆตี โสฬสินตี สงฆาตธมา วุจจันตี ญาตธมา ตูลิตธมา,

เตสุ ฆฎฐิมโกฎฐิยา โสตาปนโน สงฆาตธมโม อูปริมโกฎฐิยา ชินาสโว,

อิมสสงฆาตธมมานิ, โส ฟาโล กलि นาคฆตี โสฬสินตี ปุคคลาธิฐฐานา เทสนา.

อัย ปเนตถ อตุโต

ยา จ ตสส ตธา ตปจรัม ปูเรตสส วสสสตี เจตนา

ยา จ สงฆาตธมมานิ กุลิ วา ภาตตี วา กุกุกุจายิตวา อภุชชตทานิ เอกา ภาตตจเฉทนกุสลเจตนา

ตสสา เจตนาย สา ตาวทิมรตตี ปวัตตเจตนา โสฬสี กलि นาคฆตี.

อิท วุตตี ติติ “ย ตสสา สงฆาตธมมานิ เจตนาย ผลิ ตี โสฬสโกฎฐาสเส กตวา ตโต เอกกั ปุน โสฬสโกฎฐาสเส กตวา

ตโต เอกสส โกฎฐาสสส ย ผลิ ตเวท ตสส พาลสส ตปจรัมโต มหนตตรนตี.

เทสนาวसानะ จตุราสีติยา ปาณสสสานิ ฆมมาภิสสมโย อโหสีติ.

ชมพูภาชีวกวตถุ.

๑๒. อหิแปตวตถุ.

“น ทิ ปาปํ กตํ กมฺมนฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เวฬุเน วิหรนฺโต อญฺญตรํ อหิเปตํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระมหาโมคคัลลานะทำการขี้ม]

เอกสมิ ทิ ทิวเส ชฺฉิลสทสฺสส อพฺภนฺตโร อายสฺมา ลกฺขณตเถโร จ มหาโมคคฺลลนตเถโร จ “ราชคเห ปิณฑาย จริสฺสามาติ
คิชฺฌกุญฺโถ อิตฺรนฺติ.

เตสุ อายสฺมา มหาโมคคฺลลน เอกํ อหิเปตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตฺวากาสี.

อถ นํ ลกฺขณตเถโร “กสฺมา อวฺุโส สิตํ ปาตํ กโรสฺสตี การณํ ปุจฺฉิ.

“อกาลโ โข อวฺุโส อิมสฺส ปญฺหสฺส วิสฺชเชตฺตุํ, ภควโต สนฺติเก มํ ปุจฺฉเยยาสีตี.

เตสุ ราชคเห ปิณฑาย จริตฺวา ภควโต สนฺติเก คนฺตฺวา นิสฺสินฺเนสุ, ลกฺขณตเถโร ปุจฺฉิ

“อวฺุโส โมคคฺลลน, ตวํ คิชฺฌกุญฺโถ อิตฺรนฺโต สิตํ ปาตํ กริตฺวา มยา สิตการณํ ปุจฺฉิ

‘ภควโต สนฺติเก มํ ปุจฺฉเยยาสีตี อวจ, กเถหิ อิทานิ ตํ การณนฺติ.

[พระมหาโมคคัลลานะบอกเหตุแห่งการขี้ม]

เถโร อาห “อหํ อวฺุโส เอกํ อหิเปตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตฺวากาสี, ตสฺส เอวฺุโรโป อตฺตภาโว, มนุสฺสสึสํ วิย อสฺส สึสํ,

อหิสฺส วิยสฺส เสโส อตฺตภาโว, อหิเปโต นามส ปมาณโต ปญฺจวิสฺติโยชนิโก,

ตสฺส สึสโต อญฺญิตฺตา อคฺคิชาลา ยาว นงฺคุญฺฐา คจฺฉนฺติ, นงฺคุญฺฐโต อญฺญิตฺตา ยาว สึสา, มชฺฌเณ อญฺญิตฺตา เทว ปสฺसानิ คจฺฉนฺติ,

ทวิหิ ปสฺเสหิ อญฺญิตฺตา มชฺฌเณ โอสฺรนฺตีตี.

ทวินฺนเมว กิร เปตานิ อตฺตภาโว ปญฺจวิสฺติโยชนิโก, อวเสสํ ติวาตฺตปฺปมาณ,

อิมสฺส เจว อหิเปตสฺส กากเปตสฺส จ ปญฺจวิสฺติโยชนิโก.

เตสุ อยฺนตฺวา อหิเปโต.

[บุรพกรรมของกากเปต]

กากเปตมปี มหาโมคคฺลลน คิชฺฌกุญฺมตเถเก ปจฺจมานํ ทิสฺวา ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉนฺโต อิมํ คาถมาห

“ปญฺจโยชนิกา ชิวหา

สีสนฺเต นวโยชนํ

กาโย อจฺจุคฺคโต ตฺยหํ

ปญฺจวิสฺติโยชนํ

กินฺนุ กมฺมํ กริตฺวาน

ปตฺโตสิ ทุกฺขมิตฺสนฺติ.

อถสฺส เปโต อจฺจิกฺขนฺโต

“อหํ ภนฺเต โมคคฺลลน

กสฺสปสฺส มहेสิโน

สงฆสสาภิหฺมฺ ภาตํ

อาหเรสี ยถิจฉนตติ

คาคํ วตฺวา อาห

“ภนเต กสฺสปพุทฺธกาเล สมพฺพลา ภิกฺขุ คามํ ปิณฺหาเย ปวิสีสุ.

มนุสฺสา เถเร ทิสฺวา สมปิยาเยมานา อาสนสาลาเย นิสีทาเปตฺวา ปาเท โธวิตฺวา เตเลน มกฺเขตฺวา ยาคุํ ปาเยตฺวา ชฺชกํ ทตฺวา
ปิณฺชปาตกาเล อากมฺยมานา ธมฺมํ สฺนุนฺตา นิสีทิสฺสุ.

ธมฺมกถาวสาเน เถรานํ ปตเต อาทาย อตฺตโน อตฺตโน เคเห นานคฺครสโภชนสฺส ปุเรตฺวา อาหริสุ.

ตทาทํ กาทํ หุตฺวา อาสนสาลาเย ฉนปิณฺธุ นิสินฺโน ตํ ทิสฺวา เอเกน คหิตปตฺโตติ ติกฺขตฺตุ มุขํ ปุเรนฺโต ตโย กพฺเพ อคฺคเหสี,
ตํ ปน ภาตํ เวน สงฆสฺส สนตํ, น สงฆสฺส นียเมตฺวา ทินฺนํ, น ภิกฺขุหิ คหิตาวเสสกํ อตฺตโน เคเห เนตฺวา มนุสฺเสหิ ภูณฺชิตพ
พกํ, เกวเล สงฺฆํ อุทิสฺส อภิหฺมมตฺตเมว,

ตโต มยา ตโย กพฺพา คหิตา, เอตฺตํ เม ปุพฺพกมฺมํ, สุวาทํ กาลํ กตฺวา ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน อวิจิมฺหิ ปจิตฺวา

ตตถ ปกฺกาวเสเสน อิทานิ คิณฺณกุณฺเณ กาทเปโต หุตฺวา นิพฺพตฺโต อิทํ ทุกฺขํ ปจฺจนฺโกมิตฺติ.

อิทํ กาทเปตวตถ.

อิธ ปน เถโร “อหิแปตํ ทิสฺวา สีตํ ปาตฺวากาสินฺตติ อาห.

อถสฺส สตถา สกฺขิ หุตฺวา “สจฺจํ ภิกฺขเว โมคฺคผลาโน อาห, มยา ปเนส สมฺโพธิปปตฺตทิวเสเยว ทิฏฺฐิสฺสุ,

อปิจาหํ ‘เย เม วจนํ น สทฺทเหยฺยํ เตสํ อหิตาย ภเวยฺยาติ ปราณุทฺทาย น กเถสินฺตติ อาห.

ลกฺขณสํยุตฺเตปิ” ทิ มหาโมคฺคผลาเนน ทิฏฺฐกาเลเยว สตถา ตสฺส สกฺขิ หุตฺวา วิสตีวตฺถุณี กเถสี.

อิทมฺปิ เตน ตเถว กถิตํ.

ตํ สุตฺวา ภิกฺขุ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉิสฺสุ.

สตถาปิ เตสํ กเถสี:

[บุรพกรรมของอหิแปรต]

อติเต กิร พาราณสี นิสฺสาย นทีตีเร ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปณฺณสาเล กริสฺสุ.

โส ตตถ วิหรนฺโต นิพฺพธํ นคเร ปิณฺหาเย จรติ.

นาคราปิ สายํ ปาตํ คนธปุพฺพาทิตถา ปจฺเจกพุทฺธสฺส อุปฺภูตฺวานํ คจฺฉนตติ.

เอโก พาราณสีวาสี ปุริสโส ตํ มคฺคํ นิสฺสาย เขตต์ กสิ.

มหาชนโน สายํ ปาตํ ปจฺเจกพุทฺธสฺส อุปฺภูตฺวานํ คจฺฉนโต ตํ เขตต์ มทฺทนโต คจฺฉนตติ.

กสโก “มา เม เขตต์ มทฺทถาติ วาเรนโตปิ วาเรตฺตุํ นาสกฺขิ.

อดสฺส เอตทโหสิ “สเจ อิมสมิ ฐาเน ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปณฺณสาลา น ภเวยฺย, น เม เขตต์ มทฺเทยฺยุนฺติ.

โส ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปิณฺฑทาย ปวิภูฏกาเล ปรีโภคภาชนานิ ภินฺทิตฺวา ปณฺณสาลํ ฌาเปสิ.

ปจฺเจกพุทฺธสฺส ตํ ฌามํ ทิสฺวา ยถาสุขํ ปกฺกามิ.

มหาชนโน คนฺธมาลํ อาทาย อากโต ฌามํ ปณฺณสาลํ ทิสฺวา “กหํ นุ โข โน อโยโย คโตติ อาห.

โสปี มหาชนเนเนว สทุธิ อากโต มหาชนมฺชเณ ฐิตโก เอวมาห “มยา ตสฺส ปณฺณสาลา ฌาปิตาติ.

อด นํ “คณฺหถ, อิมํ ปาปํ นิสฺสาย มยํ ปจฺเจกพุทฺธํ ภูฏจํ น ลภิมหาติ ทณฺฑาทาทิ โปเถตฺวา ชีวิตกฺขยํ ปาเปสฺสุ.

โส อวิจิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา, ยาวายํ ปฐฺวี โยชนมตฺตํ อฺสสนฺนา, ตาว นิริเย ปจิตฺวา

ปกฺกาวเสเสน คิซฺมกฺกุเณ อหิเปโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

[พระศาสดาทรงเปรียบเทียบผลกรรม]

สตถา อิมํ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา “ภิกฺขเว ปาปกมฺมํ นาเมตํ ชีรสทิสฺ,

ยถา ชีรํ พุຍฺหมานเมว น ปริณฺมตี, ตถา กมฺมํ กิริยมานเมว น วิปฺจจตี,

ยथा ปน วิปฺจจตี, ตथा เอวรूपेन ทุกฺเชน โยเชตฺติ อนฺุสนฺธิ ฆเณตฺวา ธมฺมํ เทเสนโต อิมํ คาถมาห

“น หิ ปาปํ กตํ กมฺมํ

สชฺชชีรํ มุจฺจตี

ทหนตํ พาลมนฺเวตี

ภสฺสมาจฺจนโนว ปาวโกตี.

[แก้อรธ]

ตตถ สชฺชชีรฺนติ ตํชนฺณญฺเวย เชนฺยา ถเนหิ นิกฺกชนตํ อพฺภุณฺหํ ชีรํ น มุจฺจตี น ปริณฺมตี.

อิทํ วุตตํ โหติ “ยถา อิทํ สชฺชชีรํ ตํชนฺณญฺเวย น มุจฺจตี น ปริณฺมตี ปกตี น ชหตี,

ยสมิ ปน ภาชนे พุทฺธิตฺวา^๑ คหิตํ, ยาว ตตถ ตกฺกาทิมฺพิลํ น ปกฺกชิปตี, ยาว ทริภาชนาทิกํ อมฺพิลภาชนํ น ปาปุณฺนาตี,

ตาว ปกตี อวิชฺหิตฺวา ปจฺฉา ชหตี,

เอวเมว ปาปกมฺมปี กิริยมานเมว น ปจฺจตี, ยทิ วิปฺจเจยฺย, น โภจิ ปาปกมฺมํ กาทํ วิสเหยย,

ยาว ปน กุสลาภินิพฺพตฺตา ชนฺธา ธรรนตี, ตาว เต นํ รกฺกชนตี,

เตสํ เกทา อปาเย นิพฺพตเตสฺสุ ชนฺเธสฺสุ, วิปฺจจตี, วิปฺจจมานญจ ทหนตํ พาลมนฺเวตี.

“กิ วิทยาตี.

ภสฺสมาจฺจนโนว ปาวโกตี

ยถา หิ ฉาริกาย ปฏฺิจจฺจนโน วิตจฺจิตฺงคฺาโร อกฺกนโตปี ฉาริกาย ปฏฺิจจฺจนฺนตฺตา น ตาว ชหตี

ฉาริกํ ปน ตาเปตฺวา จมฺมาทินํ ทหนวเสน ยาว มตฺถลฺลฺงคฺา ทหนโต คจฺจตี

เอวเมว ปาปกมฺมปี เยน กตํ โหตี, ตํ พาลํ หุตฺเว ยว ตตีเย ยว อตฺตภาเว นิริยาทิสฺสุ นิพฺพตฺตํ ทหนตํ อนฺุคจฺจตฺตี.

เทศนาวสานเน พหุ โสตาปตติผลาทินี ปาปุณีสูติ.

อหิแปตวตฺถ.

๑๓. สรรพคุณแปดตถ.

“ยาวเทว อนตถายาติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา เวพฺพเวเน วิหรนโต สรรพคุณแปด อารพภ กเถสิ.

[พระมหาโมคคัลลานเถระเห็นสรรพคุณแปด]

ปุริมเนยเนว ทิ มหาโมคคัลลานตเถโร ลกขณตเถเรน สทธี คิซมกุกฺกา โอรุหนโต^๑ อถญฺตรสมิ ปเทเส สิตํ กตฺวา
เถเรน สิตการณํ ปุญฺญํ “ภควโต สนฺติเก มํ ปุจฺเจยยาสิตี วตฺวา ปิณฺฑาย จริตฺวา สตถารํ อฺปสงกมิตฺวา วนฺทิตฺวา
นิสินนกาเล ปุณฺ ปุญฺญํ “อหํ อาวุโส เอกํ เปตํ อททสํ, ติกาวุตฺตปมาเณน อตตภาเวน ตสฺส สรรพคุณแปด อายกฺกุสฺสสฺสานิ อาทิตฺตานิ,
สมปฺพชฺชิตานิ อฺปริมตถเก ปตฺติตฺวา อุกฺกุหนฺติ สีสํ ภินฺทนฺติ, ภินฺนํ ภินฺนํ ปุณฺ สมฺมกฺกุสฺสํ,
อิมินา อตตภาเวน มยา เอวรुโป อตตภาโว น ทิฏฺฐปฺพุทฺโธ, อหนฺตํ ทิสฺวา สิตํ ปาตฺวากาสินฺติ อาห.

แปดตถสมิ ทิ

“สรรพคุณแปด

สี่เส ตยหํ นิปตฺนติ

ปริบุญณานิ สพฺพโส

โอภินฺทนฺเตว มตถกนฺติอาทิตฺ

อิมเมว เปตํ สนฺธาย วุตฺตํ.

[พระศาสดาทรงรับรองว่าแปดมี]

สตถา เถรสฺส กถํ สุตฺวา “ภิกฺขเว มยาเปส สตฺโต โภธิมณฺเฑ นิสินเนเนว ทิฏฺฐํ,
‘เย จ ปน เม วจันํ น สทฺทเหยฺยํ, เตสํ อหิตาย ภเวยฺยาติ ปเรสํ อญฺกมฺปาย น กเถสิ,
อิทานิ ปน โมคคัลลานสฺส สกฺขิ หุตฺวา กเถมิตี อาห.

ตํ สุตฺวา ภิกฺขู ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ ปุจฺฉิสฺสุ.

สตถาปิ เตสํ กเถสิ:

[บุรพกรรมของสรรพคุณแปด]

อตีเต กิร พาราณสียํ สาลิตตฺกสิปฺเป นิปฺพตฺตี ปตฺโต เอโก ปิฏฺฐสฺสปี อโหสิ.

โส นครทฺวาเร เอกสฺส วฏฺฐรูกฺขสฺส เหมฐฺวา นิสินฺโน “สกฺขรานิ จิปิตฺวา ตสฺส ปณฺณานิ ฉินฺทนฺโต หตฺถิรูกฺกํ โน ทสฺเสหิ,
อสฺสรูปกํ โน ทสฺเสหิตี คามทฺวารเกหิ วุจฺจมาโน อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตานิ”^๓ รูปานิ ทสฺเสตฺวา เตสํ สนฺติกา ขาพฺนิยาทีนํ ลภตี.

อถกทิวสํ ราชา อฺยฺยานํ คจฺฉนฺโต ตํ ปเทสํ ปาปุณฺนิ.

ทฺวารกา ปิฏฺฐสฺสปี ปาโรหนฺตเร กตฺวา ปลาเยสฺสุ.

๑ ส. ย. โอรุหนโต.

๒ ข. เปต. ๒๖/๒๕๘.

๓ ส. ย. อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตานํ.

รณฺโณ ฐิตมชฺฌนตฺเต รุกขมฺลํ ปวิภูตฺตสฺส, ฉิทฺทจฺฌายา สรฺรํ ฝริ.

โส “กิณฺนุ โข เอตฺนตฺติ อุตฺธํ โอลฺเกนฺโต รุกฺขปณฺณเณสุ หตฺถิรูปกาทีนํ ทิสฺวา “กสฺเสตฺมํ กมฺมณฺติ ปุจฺฉิตฺวา
“ปีธฺสปีปฺโนตฺติ สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา อาห “มยฺหํ ปุโรหิตฺโต อติมุขโร, อปฺปมตฺตเกปิ วุตฺเต, พหุํ ภณฺนโต มํ อุกฺทเวตฺติ,
สกฺขิสฺสสฺสิ ตสฺส มฺเข นาฬิมตฺตา อชฺลนฺตฺติกา ชิปีตฺนตฺติ.

“สกฺขิสฺสสฺมิ เทว, อชฺลนฺตฺติกา อหฺราเปตฺวา ปุโรหิตฺเตน สทฺธิํ ตุมฺहे อนฺโตสาณฺยํ นิสฺสิทฺถ, อหฺเมตฺถ กตฺตพฺพํ ชานิสฺสสฺมิตฺติ.

ราชา ตถา อกาสิ.^๑

อิตฺโร กตฺตริยคฺเคน สาณฺยยา ฉิทฺทํ กาทฺเตว, ปุโรหิตฺตสฺส รณฺญา สทฺธิํ กเถนตฺตสฺส, มฺเข วิวฺภูมตฺเต, เอเกกํ อชฺลนฺตฺติกํ ชิปี.

ปุโรหิตฺโต มฺขํ ปวิภูตฺตํ ปวิภูตฺตํ คิลิ.

ปีธฺสปีปฺ, ชีณาสฺ อชฺลนฺตฺติกาสุ, สาณฺยํ จาเลสิ.

ราชา ตาย สณฺญาย อชฺลนฺตฺติกาณํ ชีณภาวํ ญตฺวา อาห

“อาจริย, อหํ ตุมฺहेหิ สทฺธิํ กเถนฺโต กถํ นิตฺถริตฺตํ น สกฺขิสฺสสฺมิ,
ตุมฺहे อติมุขรตฺตาย นาฬิมตฺตา อชฺลนฺตฺติกา คิลิตฺวาปิ ตุมฺเหภาวํ นาปชฺชถาติ.

พฺราหฺมโณ มงฺกุภาวํ อาปชฺชิตฺวา ตโต ปฏฺฐาย มฺขํ วิวริตฺวา รณฺญา สทฺธิํ สลลปีตฺตํ นาสกฺขิ.

ราชา ปีธฺสปีปฺ ปกฺโกสาเปตฺวา “ตํ นิสฺสาย เม สุขํ ลทฺธนตฺติ ตุมฺโฐ ตสฺส สพฺพภูตฺตํ นาม ทตฺวา
นคฺรสฺส จตฺตฺส ทิสฺสจฺจ ตตฺตาริ คามเวเร อทาสิ.

ตมตฺถํ วิทิตฺวา รณฺโณ อตฺถมฺมานุสาสโก อมจฺโจ อิมํ คาทมาห

“สาธฺ โข สิปฺปกนฺนาม

อปี ยาหิสฺสกีทิสฺ

ปสฺส ชยฺชปฺพาเรน

ลทฺธา คามา จตฺตฺทิสฺสาติ.^๒

(โส ปน อมจฺโจ เตน สมเยน อหฺเมว ภควา อโหสิ.)

อเถโก ปุริโส ปีธฺสปีปฺนา ลทฺธสมฺปตฺตี ทิสฺวา จินฺเตสิ

“อายนฺนาม ปีธฺสปีปฺ หุตฺวา อิมํ สิปฺปํ นิสฺสาย มหาสมฺปตฺตี ปตฺโต, มยาเปตฺมํ สิกฺขิตฺตํ วฏฺฏตฺตี.

โส ตํ อฺปสฺงกฺมิตฺวา วนฺทิตฺวา “อิมํ เม อาจริย สิปฺปํ เทหิตฺติ อาห.

“น สกฺกา ตาต ทาตฺนตฺติ.

โส เตน ปฏฺกฺขิตฺโต “โหตุ, อาราเธสฺสสฺมิ นนฺติ ตสฺส หตฺถปาทปฺริกมฺมาทีนํ กโรนฺโต จิรฺสสํ ตํ อาราเธตฺวา ปุณฺปปุณฺ ยาจิ.

๑ ส. ย. ก. เรสิ.

๒ ข. ชา. ๒๗/๓๕. ตทฺถภูตฺตภา. ๒/๒๗๖.

ปฐฺสพฺปิ “อัย เม อติวีย อุปการโกติ ตํ ปฏฺิพาหิตุํ อสกฺโกนฺโต สิปปิ สิกฺขาเปตฺวา

“นิปฺพนฺ เต ตาต สิปปิ, อิทานิ ก็ กริสฺสสีติ อาท.

“พฺหิ คนฺตฺวา สิปปิ วิมฺสิสฺสามีติ.

“ก็ กริสฺสสีติ.

“คาวี วา มนุสฺสํ วา ปฺหริตฺวา มาเรสฺสามีติ.

“ตาต คาวี มาเรนฺตฺสส สตํ ทณฺโฑ โหติ, มนุสฺสํ มาเรนฺตฺสส สหสฺสํ, ตฺวํ สฺปฺตฺตทาโรปิ ตํ นิตฺถริตฺุํ น สกฺขิสฺสสี, มา วินสฺส, ยมฺหิ ปฺหฺเณ, ทณฺโฑ นตฺถิ, ตาทิสํ นิมฺมาตาปิตฺกํ กญฺจิ อุปฺชาเรหีติ.

โส “สาธฺตฺติ สกฺขเร อจฺฉนฺเค กตฺวา ตาทิสํ อุปฺชารยมาโน วิจฺรณฺโต คาวี ทิสฺวา “อัย สสฺสามีกาติ ปฺหริตฺุํ น วิสฺหิ, มนุสฺสํ ทิสฺวา “อัย สฺมาตาปิตฺโกติ ปฺหริตฺุํ น วิสฺหิ.

เตน จ สมฺเยน สฺเนตฺโต นาม ปจฺเจกพฺุทฺโธ นครํ นิสฺสาย ปณฺณสาลาเย วิหฺรติ.

โส ตํ ปิณฺฑทาย ปวิสฺนฺโต นฺครทวารนฺตเร จฺฐิตํ ทิสฺวา “อัย นิมฺมาตาปิตฺโก, อิมฺสมิ ปฺหฺเณ, ทณฺโฑ นตฺถิ, อิมํ ปฺหริตฺวา สิปปิ วิมฺสิสฺสามีติ ปจฺเจกพฺุทฺธสฺส ทกฺขิณกณฺณโสตํ สฺนฺชาย สกฺขรํ จิปี.”

ทกฺขิณฺน กณฺณโสเตน ปวิสฺติว วาเมน นิกฺขมิ.

ทกฺขา เวทนา อุปฺปชฺชติ.

ปจฺเจกพฺุทฺโธ ภิกฺขาย จริตฺุํ นาสกฺขิ, อากาเสน ปณฺณสาละ คนฺตฺวา ปรีนฺิพฺพายิ.

มนุสฺสา ปจฺเจกพฺุทฺธเ อนาคจฺฉนฺเต “กิณฺจิ อมาสุกํ ภวิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา ตตฺถ คนฺตฺวา ตํ ปรีนฺิพฺพตํ ทิสฺวา โรทิสฺสุ ปรีเทวีสุ.

โสปี มหาชนํ คจฺฉนฺโต ทิสฺวา ตตฺถ คนฺตฺวา ปจฺเจกพฺุทฺธํ สฺยชานิตฺวา

“อัย ปิณฺฑทาย ปวิสฺนฺโต ทวารนฺตเร มม สมฺมุชฺชิฏฺโธ, อหํ อตฺตโน สิปปิ วิมฺสนฺโต อิมํ ปฺหริตฺติ อาท.

มนุสฺสา “อิมิณา กิร ปาเปน ปจฺเจกพฺุทฺโธ ปฺหฺเณ, คณฺหถ, คณฺหถาติ โปเถตฺวา ตตฺถเว นํ ชีวิตกฺขยํ ปาเปสุ.

โส อวิจิมฺหิ นินฺพตฺติตฺวา, ยาวายํ มหาปฺฐวี โยชนํ อุสฺสนฺนา, ตาว ปจิตฺวา

วิปาการเสเสน คิซฺมกฺกฺกมฺตฺถเก สกฺขิภูมฺปิเต หุตฺวา นินฺพตฺติ.

[พระศาสดาตรัสสอนพวกภิกษุ]

สตฺถา อิมมสฺส^๑ ปุพฺพกมฺมํ กเถตฺวา “ภิกฺขเว พาลสฺส นาม สิปปิ วา อิสฺสรียํ วา อุปฺปชฺชมานํ อนตฺถาย อุปฺปชฺชติ, พาลํ หิ สิปปิ วา อิสฺสรียํ วา ลภิตฺวา อตฺตโน อนตฺถเมว กโรตฺตีติ อนุสฺสนฺธี ชฺเณตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“ยาวเทว อนตฺถาย

ญฺุตํ พาลสฺส ชายติ

๑ สี่. ย. เอตฺถนฺตเร สาทิ อตฺถิ. ม. โส.

๒ สี่. อิมํ ตสฺส. ม. ตสฺส อิมํ. ย. อิมมสฺส.

หนดี พาลสส สุกกัสม์

มทุธมสส วิปาทยนดี.

[แก้อรธ]

ตตถ ยาวเทวาทิ อวธิปริจเฉทนตเถ นิปาโต.

ญตตยนิ ชานนภาโว.

ยมปิ สิปป์ ชานาติ ยมहि वा इसस्रिये यय वा यस्सम्पत्तिया^๑ ฐिटो ชนเนน ญายติ ปากโฏ ปณญาโต โหติ, ตสเสตัม นาม.

สิปป์ वा हि इसस्रियातिภาโว वा พาลสส อนตถาเยว ชายติ ตं นิสสาย โส อตตโน อนตถเมว กโรติ.

หนดีติ วินาเสติ.

สุกกัสม์นิ กุสลโกฏฐาส. พาลสส हि สิปป์ वा इसस्रियं वा อุปปชชमानं กุสลโกฏฐาส ฆาเตนตเมว อุปปชชติ.

มทุธมณดี ปณญาเยตัม นาม.

วิปาทยนดี วิทุธสมาน. ตสส हि ตं สุกกัสม์ หนนตัม ปณญาสงขาตัม มทุธม วินิปาเตนตัม วิทุธเสนตเมว หนดีติ.

เทสนาวसाने पपु सोदापत्तित्थलात्तं पापुण्णिसुत्ति.

สรรพคุณแปดตฤ.

๑๔. สุธมมตเถรวตถุ.

“อสนนฺตํ ภาวมิจฺเจยยาตี อิมํ ฐมมเทสนํ สตถา เขตวเนน วิหรนฺโต สุธมมตเถโร อารพภ กเถสิ.

[จิตตคฤหบดีถวายเป็นสังฆาราม]

เทสนา ปน มจฺฉิกาสนฺนเท สมนฺนุชฺชา ย สวตถึยํ นิฏฐิตา.

มจฺฉิกาสนฺนทณฺครสมํ ธี จิตฺโต คหปติ ปญฺจวคฺคิยานํ อพฺภนฺตรํ มหานามตเถโร นาม ปิณฺฑาย จรฺมานํ ธีสวา
ตสฺส อิริยาปถे ปสฺสีทิตฺวา ปตฺตมาทาย เคหํ ปเวเสตฺวา โภเชตฺวา ฆตฺตกิจฺจาวสาเน ฐมมถํ สุนฺนโต โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา
อจฺลสทฺโธ หุตฺวา อมพาฏกวนนนาม อตฺตโน อุตฺตยานํ สงฆารามํ กตฺตกาโม เถรสฺส หตฺถे อุทกํ ปาเตตฺวา นิยฺยาเทสิ.

ตสมํ ขณฺ “ปตฺติฏฐิตํ พุทฺธสาสนนฺติ อุทกปริยณฺตํ กตฺวา มหาปฐฺวี กมฺปิ.

มหาเสฏฺฐิ อุตฺตยานे มหาวีหารํ การेतฺวา สพฺพทิสาหิ อาคตฺตภิกฺขุณํ วิวฏฺฐวโร อโหสิ.

มจฺฉิกาสนฺนเท สุธมมตเถโร นาม เนวาสิกो อโหสิ.

[คฤหบดีบรรลุนาคามีผล]

อปเรณ สมเยน จิตฺตสฺส คุณฺถํ สุตฺวา เทว อคฺคสาวกา ตสฺส สงฺคหํ กตฺตกาโม มจฺฉิกาสนฺนํ อคฺมํสุ.

จิตฺโต คหปติ เตสํ อากมฺนํ สุตฺวา อหฺมโยชนมคฺคํ ปจฺจกฺคนฺตฺวา เต อาทาย อตฺตโน วิหารํ ปเวเสตฺวา อาคณฺตุกตฺตํ กตฺวา
“ภนฺเต โลกํ ฐมมถํ โสตุกาโมมหิตี ฐมมเสนาปตี ยาจิ.

อถ นํ เถโร “อุปาสก อทฺธาเนนมหา กิลนฺตรูปา, อปิจ โลกํ สุนฺนาหิตี ตสฺส ฐมมถํ กเถสิ.

โส เถรสฺส ฐมมถํ สุนฺนโต ว อนาคามีผลํ ปาปุณฺนิ.

โส เทว อคฺคสาวเก วนฺทิตฺวา “ภนฺเต เสว ภิกฺขุสทฺสเสน สทฺธี มม เคเห ภิกฺขุ คณฺถาติ นิมนฺเตตฺวา
ปจฺฉา เนวาสิกํ สุธมมตเถโร “ตฺมเหปิ ภนฺเต เสว เถเรหิ สทฺธี อาคจฺเจยยาถาติ นิมนฺเตสิ.

[พระสุธรรมเถระตาคฤหบดี]

โส “อัย มํ ปจฺฉา นิมนฺเตตีติ” กุทฺโธ ปฏิกฺขิปปิตฺวา ปุณฺนปฺปุนํ ยาจิยมาโนปิ ปฏิกฺขิปปิเอว.

อุปาสโก “ปญฺญาธิสฺสถ ภนฺเตติ ปกฺกมิตฺวา ปุณฺทิวเส อตฺตโน นิเวสเน มหาทานํ สขฺเขสิ.

สุธมมตเถโรปิ ปจฺจสกาเลเยว “กีทิสึ นุ โข คหปตินา อคฺคสาวกานํ สกฺกาโร สขฺชิตฺโต? เสว คนฺตฺวา ปสฺสิสฺสามิตี จินฺเตตฺวา ปา
โตว ปตฺตจิวรมาทาย ตสฺส เคหํ อคฺมาสิ.

โส คหบดีนา “นีสัทธ ฆนเตติ วุจจมาโนปิ “นาหิ นีสัทธามิ ปิณฑาย จริสสามิติ วตวา
อคคสาวกานัน ปฏิกขาตสกาโร โอโลเกตวา คหบดี ชาตียา ฆฏฏตุกาโม
“อุฬารโ เต คหบดี สกกาโร, อปิเจตถ เอกถเยว นตลิตติ อาห.

“ก็ ฆนเตติ.

“ติลสงคฺคฺคา คหบดีติ วตวา คหบดีนา กาโกปมาย อปสาทิตุ กุชฌิตวา “เอโส เต คหบดี อวาโส, ปกฺกมิสสามหนติ
วตวา ยาวตตีย วาริยมาโนปิ ปกฺกมิตวา สตถุ สนตีกิ คนตวา จิตเตน จ คหบดีนา อตตนา จ วุตตวงน อาโรเจสิ.

[พระสุธรรมเถระอุทฺทงสงฆสงฆปฏิสารณียกรรม]

สตถา “ตยา อุปาสโก สทฺโธ ปสนโน หีนเนน ขุสฺสิตติ ตสเสว โทส อโรเปตวา ปฏิสารณียกมม กาทเววา
“คจจ, จิตตคหบดี ขมาเปหิติ เปเสสิ.

โส ตตถ คนตวา “คหบดี มยเหเวโส โทโส, ขมาหิ เมติ วตวาปิ “นาหิ ขมามิติ เตน ปฏิขิตโต
มงฺกฏโต ต ขมาเปตุ นาสกขิ, ปุนเทว สตถุ สนตีกิ ปจจาจมาสิ.

สตถา “นาสส อุปาสโก ขมิตตติ ขานนโตปิ “มานตถุโร เอส ติสโยขนมคคฺ คนตวา ปจจาจจตุติ
ขมาปนุพาย อนาจิขิตวาว อุโยเชสิ.

[สมณะไม่ควรทำมานะและริษยา]

อถสส ปุน อาคตกาเล นีหตมานสส อนุหุตฺ ทตวา “คจจ, อมินา สทฺธี คนตวา อุปาสกํ ขมาเปหิติ วตวา
“สมณน นาม ‘มยหิ วิหารโ, มยหิ นินาสนฏฐานัน, มยหิ อุปาสโก, มยหิ อุปาสิกายติ มานัน วา อีสส วา กาทุน วฏฏติ,
เอว กโรนตสส, หิ อีสสามานาทย กิเลสา วฏฏนตติ อนุสนธิ ฆฏฏวา ธมม เทเสนโต อิมา คาถา อภาสิ

“อสนฺตํ ภาวมิจฺเจยย	ปุเรกขารณจ ภิภุขุ
อวาเสสุ จ อีสสรียํ	ปุชา ปรงฺเกสุ จ
มเมว กต มณฺญนฺตุ	คิหิปปพชิตา อุโ
มเมว อติวสา อสสุ	กิจจาจิจเจสุ กิสฺมิณจ
อิติ พาลสฺส สงกปฺเป อิจฺฉา”	มาโน จ วฏฏตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ อสนฺตฺนฺติ

พาลโ ภิภุขุ อวิขขมานัน สมภวานัน อิจฺเจยย,

อสสทฺโธว สมานो ‘สทฺโธติ มํ ชโน ชานาตุติ อิจฺฉตติ ปาปิจจตานิเทเส” วุตตนเยเนว

พาลโ อสสทฺโธ ทุสสีโล อปปสสุโต อวิวิตโต กุสฺสิตอ อนุปฏิฐิตสสติ อสมาทิตอ ทุบฺปนฺนโย อกชีณาสโว สมานो อโห วต มํ ชโน

๑ ปาลิย อีสส -อติ ทิสสติ.

๒ อภ. วิ. ๓๕/๔๗๓.

โส ติลตณฺหุสสปิผาณิตวตถจฺฉาพนาทิปุณฺณานิ ปญจ สกฺกุตตานิ โยชาเปตฺวา
“เย สตถารํ ทฎฺฐุกามา, คจฺฉนฺตุ, ปิณฺขปาตาทีหิ น กิลมิสฺสนตฺตี ฎิกฺขุสงฺฆสฺส อาร๑จฺาเปตฺวา
ฎิกฺขุนี้สงฺฆสฺสปิ อุปาสกานมปิ อุปาสิกานมปิ อาร๑จฺาเปสิ.

เตน สทฺธี ปญจสตา ฎิกฺขุ จ ฎิกฺขุณีโย จ อุปาสกา จ อุปาสิกาย๑ จ นิกฺขมีสุ.

โส “เตสฺยเจว อตฺตโน จ ปริสายาติ ติณฺณํ ชนสฺสทฺสฺสานํ, ยถา ตีสโยชนมคฺเค ยาคุภตฺตาทีหิ กิณฺจ ฎีกฺลลํ นาโหสิ,
ตถา สวิทฺหิ.

ตสฺส ปน นิกฺขนตภาวํ ญตฺวา โยชเน โยชเน เทวตา ชนธาวารํ พนฺธิตฺวา
ทิพเพหิ ยาคุชชกภตฺตปานกาทีหิ ตํ มหาชนํ อุฎฺฐุหีสุ.

กสฺสจ ฎีกนจ ฎีกลลํ นาโหสิ.

เอวํ เทวตาหิ อุฎฺฐุญฺจมาโน เทวสิกํ โยชนํ คจฺฉนฺโต มาเสน สวตฺถิ ปาปฺณิ.

ปญจ สกฺกุตตานิ ยถาปุราเนว อเหตุ.

เทวตาหิ เจว มนุสฺสเสหิ จ อภิหฺมฺมปณฺณาการํ วิสฺสชฺเชนฺโต อคฺมาสิ.

[พระเจ้าศาสดาทรงแสดงปาฏิหาริย์]

สตถา อานนฺทเถรํ อาท^๑ “อานนฺท อชฺช วฑฺฒมานกจฺฉายาย จิตฺโต คหปติ ปญจหิ อุปาสกสฺเตหิ ปริวุโต อาคนฺตฺวา มํ วนฺทิสฺสตีติ.

“กึ ปน ฎนฺเต ตสฺส ตุมหากํ วนฺทนกาเล กิณฺจ ปาฏิหาริย์ ฎวิสฺสตีติ.

“ฎวิสฺสตี อานนฺทาติ.

“กึ ฎนฺเตติ.

“ตสฺส อาคนฺตฺวา มํ วนฺทนกาเล ราชมาเนน อฎฺฐุกริสมตฺเต ปเทเส ชนฺนฺมตฺเตน โอธินา ปญจวณฺณานํ ทิพฺพปุปฺพานํ ฆนฺวสฺสํ
วสฺสิสฺสตีติ.

ตํ กถํ สุตฺวา นครวาสีเน “เอวํ มหาปุณฺญโย กิร จิตฺโต นาม คหปติ อาคนฺตฺวา อชฺช สตถารํ วนฺทิสฺสตี,
เอวรूपิ กิร ปาฏิหาริย์ ฎวิสฺสตี, มยมปิ ตํ มหาปุณฺญํ ทฎฺฐุํ ลภิสฺสามาติ ปณฺณาการํ อาทาย มคฺคสฺส อุโภสุ ปสฺเสสุ อฎฺฐุํสุ.

วิหารสมิปปิ อาคตกาเล ปญจ ฎิกฺขุสฺตานิ ปฐฺมํ อาคมีสุ.

จิตฺโต คหปติ “อมฺมา ตุมฺहे ปจฺฉโต อาคจฺฉนฺตาติ อุปาสิกาย๑ วตฺวา สยํ ปญจหิ อุปาสกสฺเตหิ ปริวุโต สตถุ สนฺติกํ อคฺมาสิ.

พฺพุชานํ สมฺมุขญฺฐาเน ปน ฐิตา วา นิสินฺนา วา น อีโต เอโต^๒ วา โหนฺติ, พฺพุชวิธียา ทวีสุ ปสฺเสสุ นิจฺฉลาว ติฎฺฐนฺติ.

๑ ส. ย. อามนฺเตสิ.

๒ ส. ม. ย. เอตโต.

จิตโต คหปติ มหนต์ พุทรวีธี โอกกมิ.

ตีณิ ผลานิ ปตฺเตน อริยสาวเกน โอล็อกิตโโลกิตฏฐานํ กมปิ.

“เอโส กิร จิตโต คหปตีติ มหาชน โอลอกสิ.

โส สตถารํ อุปสงกมิตฺวา ฉพพณณานํ พุทฺธรสีนํ อนฺโต ปริสิตฺวา ทวีสุ โคปผเกสุ สตฺถุ ปาเท คเหตุวา วนฺติ.

ตํขณณญฺเวว วุตตปฺปการํ ปุปฺพวสสํ วสฺสี.

สาธฺกการสทฺสทานิ ปวตฺตีสุ.

[จิตตคฤหบดีถวายน]

โส เอกมาสํ สตฺถุ สนฺติเก วสฺมาโนว สกฺลํ พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ วิหารเวยว นิสีทาเปตฺวา มหาทานํ อทาสี.

อตตนา สทฺธี อากเตปิ อนฺโตวิหารเวยว กตฺวา ปฏฺิซคฺคิ.

เอกทิวสํปี อตตโน สกฺกฺเขสุ กิณฺจิ คเหตุพฺพํ นาโหสิ.

เทวมนุสฺเสหิ อากตปณฺณาการเณว สพฺพกิจฺจานิ อทาสี.

โส สตถารํ วนฺทิตฺวา อาห “ภนฺเต อหํ ‘ตุมฺหากํ ทานํ ทสฺสามิตี อากจฺฉนฺโต มาสํ อนฺตรามคฺเค อโหสิ,
อิช เม มาโส วีตฺวตฺโต, มยา อากตํ กิณฺจิ คเหตุํ น ลภามิ, เอตตํ กาลํ เทวมนุสฺเสหิ อากตปณฺณาการเณว ทานํ อทาสี,
โสหํ สเจปิ อิช สํวจฺจรํ วสฺสสามิ, เณว มม เทยฺยธมฺมํ ทาทํ ลภิสฺสามิ, สกฺกฺขานํ โอตฺวาเรตฺวา คนฺตุํ อิจฺฉามิ,
ปฏฺิสามนฺนฏฺฐานํ เม อโรจาเปถาติ.

สตถา อานนฺทเถโร อาห “อานนฺท อุปาสกสฺส เอกํ ปเทสํ ตฺวจฺฉํ กาทเรตฺวา เทหีติ.

เถโร ตถา อทาสี.

กปฺปิยภูมि กิร จิตตสฺส คหปตีโน อนฺนญฺญาตา.

[จิตตคฤหบดีเดินทางกลับ]

อุปาสโกปิ อตตนา สทฺธี อากเตหิ ตีหิ ชนสทฺสเสหิ สทฺธี ตฺวจฺฉสกฺกฺเขหิ ปุณ มคฺคํ ปฏฺิปชฺชิ.

เทวมนุสฺสา อฏฺฐาย “ออยฺย ตยา ตฺวจฺฉสกฺกฺเขหิ คมฺนกมฺมํ กตฺนฺติ สตฺตหิ รตฺเนหิ สกฺกฺขานิ ปุริยฺสุ.

โส อตตโน อากตปณฺณาการเหิ มหาชนํ ปฏฺิซคฺคนฺโต อคฺมาสิ.

อานนฺทเถโร สตถารํ วนฺทิตฺวา อาห “ภนฺเต ตุมฺหากํ สนฺติกา อากจฺฉนฺโตปิ มาเสน อากโต, อิธาปิ มาสเมว วุตฺโต,
เอตตํ กาลํ อากตปณฺณาการเณว ทานํ อทาสี, อิทานิ ปญฺจ สกฺกฺขสตานิ ตฺวจฺฉานิ กตฺวา มาเสนเนว กิร คมิสฺสตี,
เทวมนุสฺสา ปนฺสส อฏฺฐาย “ออยฺย ตยา ตฺวจฺฉสกฺกฺเขหิ คมฺนกมฺมํ กตฺนฺติ สกฺกฺขานิ สตฺตหิ รตฺเนหิ ปุริยฺสุ,

ปุณ^๑ อตตโน อามตปณณาการเนว กิร มหาชน^๒ ปุชชคณโต คมิสสตี,
กี ปน ฆนเต เอตสส ตุมหาก^๓ สนตีกิ อากจณตสเสว อัย สกกาโร อุปปชชตี, อุทาทุ อณญตถ คจณตสสาปี อุปปชชตีตี.

“อานนท มม สนตีกิ อากจณตสสาปี อณญตถ คจณตสสาปี อุปปชชเตว, อยณหิ อุปาสโก สทโร ปสนโน สมปนฺนสีโล,
เอวรูโป, ย^๑ ย^๒ ปเทส^๓ ภาชตี, ตตถ ตตเถวสส ลากสกกาโร นิพพตตีตี วตวา สตถา อิมิ ปกัณณกวกเค คาถมาท

“สทโร สีเลน สมปนโน ยโสโกสมปิโต
ย^๑ ย^๒ ปเทส^๓ ภาชตี ตตถ ตตเถว ปุชชิตตี.

อตถ โปนสสา ตตเถว อาริภวิสสตี.

[บุรพกรรมของจิตตคฤหบดี]

เอว^๑ วุตเต, อานนทตเถโร จิตตสส ปุพพกมม^๒ ปุจฉิ.

อถสส สตถา กเถนโต อาท “อานนท อัย ปทุมุตตรสส ภควโต ปาทมุเล กตาทินิหารโร กปปสตสทสส^๑ เทวมนุสเสส^๒ สัสริตวา
กสสปุพพทกาเล มิคลุตทกกุลเล นิพพตโต วุชฉิมินวาย

เอกทิวส^๑ เทเว วสสนเต มิคมารณตถาย สตตี อาทาย อรณญ^๒ คนตวา มิเค โอลเณนโต เอกสมิ^๓ อกตปพภาเร สีส^๔ ปารุปีตวา
เอก^๑ ภิกขุ^๒ นิสินน^๓ ทิสวา “เอโก อโยย สมณธมม^๑ กโรนโต นิสินโน ภวิสสตี, ฆตตมสส อาทริสสามีตี

เวเคน เคห^๑ คนตวา เอกสมิ^๒ อุทเธเน ทิโย อากตมส^๑ ปจาเปตวา เอกสมิ^๒ อุทเธเน ฆตต^๑ ปจาเปตวา

อณญเอ ปิณชจาริเก ภิกขุ ทิสวา เตสปี ปตเต อาทาย ปณญตตาสเน นิสิตาเปตวา ภิกขุ^๑ สมปาเทตวา

“อโยย ปริวิสธาตี อณญ^๑ อาณาเปตวา ต^๑ ฆตต^๑ ปิฎเเก ปกัชชิตวา อาทาย คจณโต

อนตรามคเค นานาปุพพานิ โอนินิตวา ปตตปุณเภา กตวา เถรสส นิสินน^๑ ฐาน^๒ คนตวา

“ฆนเต มย^๑ ห^๒ สงค^๑ กโรธาตี วตวา ปตตมาทาย^๑ ฆตตสส ปุเรตวา เถรสส หตเถ ฐเปตวา เตหิ ปุเปเหหิ ปุช^๑ กตวา

“ยธา เม อัย รสปีณชปาโต ปุพพปุชชาย สทธี จิตต^๑ โตเสสิ,

เอว^๑ นิพพตตนิพพตตฐานเน ปณณาการสทสสานิ^๑ อากคนตวา มย^๑ ห^๒ จิตต^๑ โตเสนตุ, ปณจวณณกุสมวสสญจ วสสตุตี
ปตถน^๑ ฐเปสิ.

โส ยาวชิว^๑ กุสล^๑ กตวา เทวโลเก นิพพตตี.

นิพพตตฐานเน ชานุมตเตน โอนินา ทิพพปุพพวสส^๑ วสสิ.

อิทานิปิสส ชาตทิวเส เจว อิช จ อากตสส ปุพพวสสวสสนญจ ปณณาการาริหารโร จ สตตหิ รตเนหิ สกภูปุรณญจ
ตสเสว กมมสส นิสสน^๑โตตี.

สุธรรมตเถรวตถุ.

๑ ส. ย. เอตถนตเร โส -อติ อตถิ. ม. โส ปุน.

๒ ส. ย. ปตต^๑ คเหตุวา.

๓ ส. ย. เอตถนตเร อาทาย -อติ อตถิ.

๑๕. วนวาสิติสตเถรวตถุ.

“อัญญา หิ ลาภูปินสาดี อิมั ฌมมเทสนัน สตถา เขตวเน วิหรนโต วนวาสิติสตเถร อารพภ กเถสิ.

[พระสารีบุตรอนุเคราะห์พราหมณ์ผู้ยากจน]

เทสนา ราชคเห สมภูฐิตา.

สารีบุตรตเถรสส กิร ปิตุ วงคนตพราหมณสส สหายโก มหาเสนพราหมโณ นาม^๑ ราชคเห วสติ.

สารีบุตรตเถโร เอกทิวส์ ปินชทาย จรนต์ ตสมิ อนุกมปาย ตสส เคหทวาร อคมาสิ.

โส ปน ปริกขิณวิภาโว ทลิตุโ ทาโต.^๒

โส “มม ปุตโต มยหิ เคหทวาเร ปินชทาย จริตุ อาคโต ภวิสสติ, อหญจมติ ทคคโต,
มม ปุตโต มยหิ ทคคตภาวัน ชานาติ มญญเ, นตถิ เม โกจิ เทยยธมเมติ ตสส สมมุชา ภวิตุ อสโกโกนโต นิสสิยิ.

เถโรปิ อปรมปิ ทิวส์ อคมาสิ.

พราหมโณ ตเถว นิสสิยิ.

“กิญจิทเว ลภิตวา ทสสามิติ จินเตนโต นาลภิ.

อเอกทิวส์ เอกสมิ พราหมณวาจเก ฤลลสาฎเคน สทธิ ปายาสปาตี ลภิตวา อาทาย เคหิ คนตวาว เถร อนุสสิริ
“อิมิ ปินชปาต มยา เถรสส ทาตุ วญญตตี.

เถโรปิ ตังขณญเฐว ฆานัน สmapชชิตวา สmapตตีโต วญญาย ตัง พราหมณัง ทิสวา

“พราหมโณ เทยยธมม ลภิตวา มม อากมนัน ปจจาสิสติ, มยา ตถถ คนตุ วญญตตี สงฆาฐิ ปารุปีตวา ปตตมาทาย
ตสส เคหทวาเร ฐิตเมว อตตานัน ทสเสสิ.

พราหมณสส เถร ทิสวาว จิตตัม ปัสสีทิ.

อถ นัน อุปสงกมิตวา วนทิตวา ปฐิสนถาร กตวา อนโตเคเห นิสสิทาเปตวา ปายาสปาตี คเหตวา เถรสส ปตเต อากิริ.

เถโร อุปชฏมัม ปฐิจฉิตวา หตเถน ปตตัม ปิททิ.

อถ นัน พราหมโณ “ภนเต เอกสส ปฐิวีสมตโตว อัย ปายาโส, ปรโลกสงคห เม กโรถ, มา อิลโลกสงคห,
นิรวเสสมว ทาตุกาโมมทิตี สพพิ อากิริ.

เถโร ตเถว ปริภุชชิ.

๑ ส. ย. นาม -อิตี นตถิ.

๒ ส. ม. ย. ซาโต -อิตี นตถิ.

อดสส ภตตกิจจปรีโยसानเน ตมปี สาณุกั ทตวา วนทิตวา เอวมาท “ภนเต อหมีปี ตุมเหติ ทิฏฐมมเมว ปาปุณเณยยนติ.

เถโร “เอว โทตุ พราหมณาติ ตสส อนูโมทนี กตวา อฏฐายาสนา ปกุกมนโต อนุปุพเพน จาริกั จรมาโน เขตวานิ อคมาสิ.

[พราหมณ์ยากจน ตายไปเกิดในกรุงสาวัตถี]

ทुकคตกาเล ทินนทานัน ปน อติวिय หาเสตตีติ พราหมโณปี ตั ทานัน ทตวา ปสนนจิตโต โสมนสสชาโต
เถเร อธิมตตสิเนหมกาสิ.

โส เถเร สิเนเหเนว กาลั กตวา สวตถियั เถรสส อฏฐากุกุเล ปฏิสนธิ คณหิ.

ตังคณณญเณว ปนสส มาตา “กุกฉियั เม คพโภ ปติฏฐิตติ สามิกสส อโรเจสิ.

โส ตสสา คพภปริหารั อทาสิ.

ตสสา อจจุนุหอตตีตอตโตมพิลาทปิโรคั วชเขตวา สุขเน คพภั ปริหรมานาย เอวรूप โททโพ ออุปชชิต
“อโห วดาหั สารีปุตตตเถรปมุขานิ ปณจ ภิกขุสตานิ นิมนเตตวา เคเห นิสีทาเปตวา อสมภินนชिरปายาสั ทตวา
สยมปี กาสาวตถานิ ปริทิตวา สุวณฺณสรกั อาทาย อาสนปริญเต นิสีทิตวา
เอตตกานัน ภิกขุณั อจจิกฐูปายาสั ปริภุญเชยยนติ.

ตสสา กิร โส กาสายวตถปริทหนโททโพ กุกฉियั ปุตตสส พุทฺธสาสนเน ปพพชชาย ปุพพนิมิตตั อโหสิ.

อดสสา ญาตกา “ธมมิโก โน ธิตาย โททโพติ
สารีปุตตตเถร สขมตเถร กตวา ปณจณนั ภิกขุสตานัน อสมภินนชिरปายาสั อทสู.

สาปี เอกั กาสาวัน นีวาเสตวา เอกั ปารูปิตวา สุวณฺณสรกั คเหตุวา อาสนปริญเต นิสินนา อจจิกฐูปายาสั ปริภุญชิต.

โททโพ ปฏีปปสสมภิ.

ตสสา ยาว คพภวภูฏานา อนตรนตรา กตมมงคลสุปี ทสมาสจเจเนน ปุตตั วิชาตาย กตมมงคลสุปี
สารีปุตตตเถรปมุขานัน ปณจณนั ภิกขุสตานัน อปโปทกมธูปายาสเมว อทสู.

ปุพเพ^๑ กิเรส ทารเกน พราหมณกาเล ทินนปายาสส นิสสนโท.

ชาตมมงคลทิวเส ปน ตั ทารกั ปาโต ว นหาเปตวา มณฺเฑตวา สิริสยเน สตสทสสคณิกสส กมพลสส อูปริ นิปชชปาเปสุ.

[ทารกปริจาคทาน]

โส ตตถ นินนโก ว เถโร โอลเกตวา “อัย เม ปุพพจารีโย, มยา เอต นิสาย อัย สมปตติ ลทธา,
มยา อิมสส เอกั ปริจจาคั กาทุ วภูฏตีติ สีกษาปทคคณตถาย นียมาโน ตั กมพลั จุฬงคฺลียา เวฐุตวา อคคเหสิ.

อดสส “องคฺลียา กมพลโล ลคโคติ หริตุ อารภีสุ.

โส ปโรทิต.

ญาคกา “อเปถ, มา ทารกั โรทาเปถาติ กมพเลเนว สทธี อานยีสุ.

โส เถร์ วนทนกาเล กมพลโต องคฺลีสึ อปกกทตฺติตวา กมพลํ เถรสฺส ปาทมฺเเล ปาเตลีสึ.

อถ ญาคกา “ททเรน กุมารเณ อชานิตวา กตฺนติ อวตฺวา “ปุตเตน โน ทินนํ ปรีจตฺตเมว โทตฺ “ภนเตติ วตฺวา
“ภนเต สตสทฺสคฺชนิเกณ กมพเลเนว ปุชาการกสฺส ตุมหากํ ทาสสฺส ลีเกษาปทานิ เทถาติ อาหํสึ.

“โก นามายํ ทารโกติ.

“ภนเต อยเยน สมานนามโกติ.

“ติสฺโส นามส ภวิสฺสตีติ.

เถโร กิร คีทิกาลे อุปติสฺสมานโว นาม อโหสิ.

มาตาปิสฺส จินเตลีสึ “น มยา ปุตตสฺส อชมาสโย ภินทิตพโพติ.

เอวํ ทารกสฺส นามภรณมจฺจลํ กตฺวา ปุณฺ ตสฺส อหารปรีภคมจฺจเลปิ ปุณฺ ตสฺส ภณณวิชณนมจฺจเลปิ ทุสฺสคคฺคณมจฺจเลปิ
จุฬากภณมจฺจเลปิ สารีปุตตเตเถรปมฺมุชานํ ปญจันนํ ภิกฺขุสตานํ อปฺโปทกมรฺอุปายาสเมว อหํสึ.

ทารโก วุฑฺฒิมนฺวาย สดตฺวสฺสีกกาลे มาตฺรํ อาท “อมม เถรสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามีติ.

สา “สารุ ตาต, ปุพฺเพวาทํ ‘น มยา ปุตตสฺส อชมาสโย ภินทิตพโพติ มนํ อกาสิ, ปพฺพช ปุตตกาติ เถร์ นิมนฺตาเปตฺวา
ตสฺส อาคตสฺส ภิกฺขุํ ทตฺวา “ภนเต ตุมหากํ ทาโส ‘ปพฺพชิสฺสามีติ วทติ, อิมํ อาทาย สายํ วิหารํ คมิสฺสามาติ
เถร์ อญฺโยเชตฺวา สายณฺหสมเย มหนฺเตน สกฺการสมฺมาเนน ปุตตมาทาย วิหารํ คนฺตฺวา เถรสฺส นิยฺยาเทสิ.

[การบวชทำได้ยาก]

เถโร เตน สทธี กเถลีสึ “ติสฺส ปพฺพชฺชา นาม ทุกฺกรา, อพฺภุณฺเณน อตเถ สติ, สีตลํ ลภติ; สีตเลน อตเถ สติ, อพฺภุณฺหํ ลภติ,
ปพฺพชิตา นาม กิจฺเจน ชีวนฺติ, ตวญฺจ สุเชธิตฺติ.

“ภนเต อหํ ตุมเหทฺ วิตฺตนิยาเมน สพฺพํ กาคฺตุํ สกฺขิสฺสามีติ.

[กัมมฐานที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่เคยทรงละ]

เถโร “สารุติ วตฺวา ตสฺส ปฏิกฺกุลมนสิการวเสน ตจฺปญฺจกมฺมฐานํ อัจจิจิตฺวา ตํ ปพฺพาเชลีสึ.

สกลมฺปิ ทิ ทวตฺตีสาการํ กเถตุํ วฏฺฏตีเยว, สพฺพํ กเถตุํ อสฺกโกนฺเตน^๑ ตจฺปญฺจกํ กเถตพฺพเมว,
อิทํ ทิ กมฺมฐานํ สพฺพพฺพุธานํ อวิชิตฺตเมว.

เกสาทิสฺส เอเกกโกฏฺฐาเส อรหตฺตปฺปตฺตานํ ภิกฺขุณฺมปิ ภิกฺขุณฺนินฺมปิ อุปาสกาณมฺปิ อุปาสิกาณมฺปิ ปรีจเณโท นตฺถิ.

๑ ส. ม. ย. เอตถนฺตเร “ปน -อิตฺติ อตฺถิ.

อพยตดา ภิกขุ ปน ปพพาเซนดา อรหตตสส อุปนิสสย นาสเนติ ตสมา เถโร กมมภูฏาน อัจจิกขิตวาว ปพพาเซตวา
ทสสุ สีเลสุ ปติภูฏาเปสิ.

มาตาปิตโร ปุตตสส ปพพชิตสส สกการุ กโรนตา สตดาหิ วิหารเวเว พุทฐปมฺขสส ภิกขุสงฆสส อปโปทกมฺรูปายาสเมว อหฺสู.

ภิกขุปี “นิพทฺธิ อปโปทกมฺรูปายาสํ ปริภุญชิตุํ น สกโกมาติ อชฺฌายีสุ.

ตสสปี มาตาปิตโร สตตเม ทิวเส สายํ เคหํ อคมฺสู.

สามเณโร อฏฐเม ทิวเส ภิกขุหิ สทฺธิ ปิณฑาย ปาวิสฺสิ.

[สามเณรมีลาภมากเพราะผลทานในกาลก่อน]

สาวตถิวาสิน “สามเณโร กิร อชฺช ปิณฑาย ปริสิสฺสตี, สกการมฺสส กริสฺสามาติ ปญฺจหิ สาฎกสเดหิ จุมพิกฺกานี^๑ กตวา ปญฺจ
ปิณฑปาตสตานิ สชฺเซตวา อาทาย ปฏฺิเปเถ ฐตฺวา อหฺสู.

ปนทิวเส วิหารสส อุปวนํ อาคนตฺวา อหฺสู.

เอวํ สามเณโร ทฺวิเหว ทิวเสหิ สาฎกสทฺสเสน สทฺธิ ปิณฑปาตสทฺสสํ ลภิตฺวา ภิกขุสงฆสส ทาเปสิ.

พราหมณกาเล ทินฺนสส ฤลลสาฎกสส กิเรส นิสฺสนโท.

อถสส ภิกขุ “ปิณฑปาตทายกตฺสิสตี นามํ กรีสุ.

ปุเนกทิวสํ สามเณโร สีตกาเล วิหารจาริกํ จรณโต ภิกขุ ตตถ ตตถ อคฺคิสาลาที่สุ วิสิพเพนเต ทิสฺวา อาห
“กึ ฆนเต วิสิพเพนตา นิสฺนตฺถาติ.

“สีตํ โน ปีเพติ^๒ สามเณราติ.

“ฆนเต สีตกาเล นาม กมพลํ ปารุปีตุํ วมฺภูติ, โส หิ สีตํ ปฏิพาหิตุํ สมตฺโถติ.

“สามเณร ตฺวํ มหาปุณฺโณ กมพลํ ลเภยยาสิ, อมฺหากํ กุโต กมพลฺโลติ.

“เตนหิ ฆนเต กมพลตฺถิกา มยา สทฺธิ อาคจฺฉนฺตฺติ สกฺลวิหารเ อาโรจาเปสิ.

ภิกขุ “สามเณเรณ สทฺธิ คนตฺวา กมพลํ อาหริสฺสามาติ สตตฺวสฺสิกสามเณรํ นิสฺสาย สทฺสสมตฺตา ภิกขุ นิกฺขมฺีสุ.

โส “เอตตฺกานํ ภิกขุณํ กุโต กมพลล ลภิสฺสามิตี จิตตฺมปี อนุปฺปาเทตฺวา เต อาทาย นคราภิมฺโข ปายาสี.

สุทินฺนสส หิ ทานสส เอวรฺูโป อานฺุภาโว โหติ.

โส พหินครเวเว ขฺรปฏิปาฏิยา จรณโต ปญฺจ กมพลสตานิ ลภิตฺวา อนฺโตนครํ ปาวิสฺสิ.

๑ ส. ย. จุมพุกานี.

๒ ส. ม. ย. ปีเพติ - อิติ นตฺถิ.

มนุสสา อีโต จิตฺ จ กมฺพลे อาหารนฺติ.

เอโก ปน ปุริโส อาปณฺทวารเณ คจฺจนฺโต ปญฺจ กมฺพลสฺตานี ปสาเรตฺวา นิสินฺนํ เอกํ อาปณฺณํ ทิสฺวา อาห
“อมฺโห เอโก สามเณโร กมฺพลे สํหรนฺโต อาคจฺฉติ, ตว กมฺพลे ปฏิจฺฉาเทหิตี.

“กํ ปน โส ทินฺนเก คณฺหาติ, อุทาทุ อทินฺนเกติ.

“ทินฺนเก คณฺหาตีติ.

“เอวํ สนฺเต, สเจ อิจฺฉิสฺสามิ, ทสฺสามิ; โน เจ, น ทสฺสามิ, คจฺฉ ตวฺนติ อโยเยสิ.

[ลักษณะคนตระหนี่]

มจฺฉริโน ทิ อนุชฺพาลา, เอวํ ปเรสุ ทานํ ทพฺมานेषु, มจฺฉรายิตฺวา อสทิสฺทานํ ทิสฺวา มจฺฉรายนฺโต กาโล วีย นิริเย นินฺพตฺตนฺติ.

อาปณฺณโก จินฺเตสิ “อโย ปุริโส อตฺตโน ฆมฺมตฺยา อาคจฺฉมาโน ‘ตว กมฺพลे ปฏิจฺฉาเทหิตี มํ อาห,
อหฺมปิ ‘สเจ โส ทินฺนํ คณฺหาติ, อหํ มม สนฺตํ สเจ อิจฺฉามิ, ทสฺสามิ; โน เจ, น ทสฺสามีติ อวจํ,
ทิฏฺฐกํ ปน อเทฺนตฺสส, ลชฺชา อุปฺปชฺชติ, อตฺตโน สนฺตํ ปฏิจฺฉาเทฺนตฺสส, โทโส นตฺถิ,
อิเมสุ ปญฺจสุ กมฺพลสฺเตสุ เทว กมฺพลา สตสฺสคฺชนิกา, อิเม ปฏิจฺฉาเทตฺถุ วฏฺฐตีติ เทวปิ กมฺพลे ทสฺยา ทสํ สมฺพนฺธิตฺวา เตสํ
อนฺตเร ปกฺขิปิตฺวา ปฏิจฺฉาเทสิ.

สามเณโรปิ ภิกฺขุสฺสเสเน สหิํ ตํ ปเทสํ ปาปุณฺนิ.

อาปณฺณกสฺส สามเณโร ทิสฺวาว ปุตฺตสิเนโห อุปฺปชฺชติ.

สกลสรีโร สิเนเหเน ปริปุณฺณํ อโหสิ.

โส จินฺเตสิ “ติฏฺฐนฺตุ กมฺพลานิ, อิมํ ทิสฺวา ทพฺยมํสมฺปิ ทาตุํ ยุตฺตรูปนฺติ.

โส เต เทวปิ กมฺพลे นีหริตฺวา สามเณรสฺส ปาหฺมุเล ฐเปตฺวา วฺนทิตฺวา “ภนฺเต ตยา ทิฏฺฐธมฺมสฺส ภาคี อสฺสนฺติ อวจ.

โสปิสฺส “เอวํ โหตุติ อนุโมทฺนํ อกาสิ.

สามเณโร อนุโตนฺคเรปิ ปญฺจ กมฺพลสฺตานี ลภิ.

เอวํ เอกทิวเสเยว กมฺพลสฺสสํ ลภิตฺวา ภิกฺขุสฺสสฺส อทาสิ.

อถสฺส “กมฺพลทฺยาภิตฺสโสติ นามํ กรีสุ.

เอวํ นามกรณทิวเส ทินฺนกมฺพลโเล สตตฺวสฺสิกาเล กมฺพลสฺสสภาวํ ปาปุณฺนิ.

[ให้ของน้อยแต่ได้ผลมาก]

พุทฺธสฺสํ ทิ ฐเปตฺวา นตฺถลณฺณํ ฐานํ ยตฺถ อปฺปิ ทินฺนํ พหุํ โหติ, พหุํ ทินฺนํ พหุตรํ.

เตนาท ภควา “ตถารุโปยั ภิกขเว ภิกขุสงฺฆเ, ยถารูปะ ภิกขุสงฺฆเ อปปิ ทินนั พหุ โหติ, พหุ ทินนั พหุตรนติ.

เอวံ สามเณโรปิ เอกสส กมพลสส นิสสนเทน สตตวสสิโก กมพลสสสั ลภิ.

ตสส เขตวเน วิหรนตสส, อภิกขณั ญาติหารกา สนตักิ อากนตวา กถาสลลาปิ กโรนติ.

โส จินเตสิ “มยา อิช วสนเตน ญาติหารเกสุ อากนตวา กถเนเตสุ, อกเถตูปิ น สกกา,
เอเตหิ สหิ กถาปปญเจน อตตโน ปติภูตัง กาทุ น สกกา, ยนฺนุนาหัง สตถุ สนตีกะ กมมภูฏานัน อุกคเหตวา อรณญุ ปวิเสยยนติ.

[ติสสามเณรออกป่าทำสมณธรรม]

โส สตถารุ อุปสงกมิตวา วนทิตวา ยาว อรหตธา กมมภูฏานัน กถาเปตวา อุปชฌายั วนทิตวา ปตตจิวรมาทาย
วิหารา นิกขमितวา จินเตสิ “สเจ อาสนนภูฏาเน วสิสสามิ, ญาตกา มัง ปกโกสิสสนตตี วิสตีโยชนสทมคคัง อคมาสิ.

อเถเกน คามทวารเณ คจจณโต เอกัง มหุลลกปุริสั ทิสวา ปุจฉิ
“กินนุ โข อุปาสก อิมสมิ ปเทเส วสนตานิ อารณญกวิหารเ อตถิติ.

“อตถิ ฆนเตติ.

“เตนหิ เม มคคัง อัจจิกขาติ.

มหุลลกอุปาสกสส ปน ตัง ทิสวา ปุตตสิเนโห อุตปาที.

อถสส ตตเถว ฐิตโต อนาจิกขิตวา “เอหิ ฆนเต อัจจิกขิสสามิ เตติ วตวา ตัง คเหตวา ว อคมาสิ.

สามเณโร เตน สหิ คจจณโต อนตรามคเค นานาปุพพผลปฏิมณชิตเ ฉปปลจปปเทเส ทิสวา
“อัย อุปาสก กิ ปเทโส นามาติ ปุจฉิ.

โสปิสส เตสั นามานิ อัจจิกขนโต อารณญกวิหารัง ปตวา “อิหัง ฆนเต ฉาสุกภูฏานัน, อิช วสาหิติ วตวา
“ฆนเต โก นาม ตวนติ นามัง ปุจฉิตวา, “อหัง วนวาสิติสโส นาม อุปาสกาติ วุตเต,
“เสว อมหากัง คามะ ปิณชาย จริตุง วภูฏตตีติ วตวา นินตติตวา อตตโน คามเมว คโต
“วนวาสิติสตเถโร นาม วิหารัง อากโต, ตสส ยากุคตาทินี ปฎิยาเทถาติ มนุสสานัน อารโจะสิ.

สามเณโร ปฐมเมว ติสโส นาม หุตวา

ตโต “ปิณชปาตทายกติสโส กมพลทายกติสโส วนวาสิติสโสติ อิมานิ ตีณิ นามานิ ลภิตวา
สตตวสสพฆนตเร จตตาริ นามานิ ลภิ.

โส ปุนทิวเส ปาโตว ตัง คามัง ปิณชาย ปาวิสิ.

มนุสสา ภิกขัง ทตวา วนทิสุ.

สามเณโร “สุชิตา โหถ, ทุกขา มุจจถาติ อาห.

เอกมนุสโสปิ ตสส ภิกขัง ทตวา ปุน เคนหัง คนตุง นาสกขิ.

สพเพ โอลเณตา ว อญฺฐิสฺส.

โสปี อตฺตโน ยาปนมตฺต คณฺหิ.

สกลคามวาสีโน ตสฺส ปาหฺมุเล อูเรน นิชฺชิตฺวา “ภนฺเต ตุมฺเหสุ อิมํ เตมาสํ อีธ วสนฺเตสุ,
มยํ ตีณิ สรณานิ คเหตฺวา ปญฺจสุ สีเลสุ ปติญฺญาเย มาสสฺส อญฺฐ อุโปสถกมฺมานิ กริสฺสาม, อีธ วสนฺตถาย โน ปฏฺิณฺญํ เทถาติ.

โส อุปการํ สลลฺกเขตฺวา เตสํ ปฏฺิณฺญํ ทตฺวา นิพฺพุตํ ตตฺถเว ปิณฺฑาย จริ.

วนฺทิตฺวานฺทิตฺกฺขเณ จ “สุชิตา โทถ, ทุกฺขา มุจฺจถาติ ปทฺทวยเมว กเถตฺวา ปกฺกามิ.

โส ตตฺถ ปจฺจมฺมาสยจ ทฺุติยมาสยจ วิดีนาเมตฺวา ตฺุติยมาเส คจฺจนฺเต สห ปฏฺิสมฺภิทาหิ อรหฺตฺตํ ปาปฺณิ.

[อุปฺชฌายะไปเยียมสามเณร]

อถสฺส ปวารเถว วุตฺถวสฺสกาเล อุปฺชฌายเ สตฺถารํ อุปฺสงกมิตฺวา วนฺทิตฺวา อาห “ภนฺเต ติสฺสสามเณรสฺส สนฺติกํ คจฺฉามิตฺติ.

“คจฺฉ สารีปุตฺตาติ.

โส อตฺตโน ปรีวาระ ปญฺจสเถ ภิกฺขุ อาทาย ปกฺกมฺนโต “อาวุโส โมคฺคฺลลาน, อหํ ติสฺสสามเณรสฺส สนฺติกํ คจฺฉามิตฺติ อาห.

โโมคฺคฺลลานตเถโร “อหฺมปิ อาวุโส คจฺฉิสฺสามิตฺติ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเถหิ สหฺธิ นิกฺขมิ.

เอเตเนวฺปาเยน “มหากสฺสปตฺเถโร อนุรฺุทฺตเถโร อุปาลิตฺเถโร ปุณฺณตฺเถโรติ สพฺเพ มหาสาวกา
ปญฺจหิ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเถหิ สหฺธิ นิกฺขมฺิสฺสุ.

สพฺเพสมฺปิ^๑ มหาสาวกานํ ปรีวารานํ^๒ จตฺตาทิสฺสภิกฺขุสหฺสสานิ อเหสฺสึ.

เต วิสฺติโยชนสฺตํ มคฺคํ คนฺตฺวา โคจรคามํ สมฺปตฺเต สามเณรสฺส นิพฺพุตฺตปฺญฺญาโก อุปาสโก คามทฺวารเวยว ทิสฺวา
ปจฺจคฺคนฺตฺวา วนฺทิตฺ.

อถ นํ สารีปุตฺตตฺเถโร ปุจฺฉิ “อตฺถิ นุ โข อุปาสก อิมสฺมิ ปเทเส อารญฺญกฺวิหาโรติ.

“อตฺถิ ภนฺเตติ.

“สภิกฺขุโกติ.

“สภิกฺขุโก ภนฺเตติ.

“โก นาม ตตฺถ วสฺตีติ.

“วนวาสิติสฺโส ภนฺเตติ.

๑ สี. สพฺโพปิ.

๒ สี. ย. ปรีวาริ.

“เตนทมิ มคคํ โน อาจิกขาติ.

“เก ตุมเห ฆนเตติ.

“มยํ สามเณรสส สนตีกํ อาคตาติ.

อุปาสโก เต โอลเกตวา ฆมมเสนาปตี อาที กตวา สพเพปิ มหาสาวเก สลขานี.

โส นีรนตโร ปิตยา ฆุจฺจสุรโร หุตวา “ติจฺจธูต ตาว ฆนเตติ เวเคน คามํ ปวีสิตวา

“เอเต อยยา สาริปุตตเถโร อาที กตวา อสีติมหาสาวกา อตตโน อตตโน ปรีวาเรหิ สทฺธิ สามเณรสส สนตีกํ อาคตา,
มณฺจปีฐฺจจตฺถรณทีเปตลาทีนึ คเหตุวา เวเคน นิกขมเถาติ อุคฺโขเสสึ.

มณฺจสา ตาวเทว มณฺจาทีนึ คเหตุวา เถรณํ ปทานุปทีกา หุตวา เถเรหิ สทฺธิเยว วิหารํ ปวีสีสุ.

สามเณโร ภิกขุสงฺฆํ สลขานิตวา กติปยานํ มหาเถรณํ ปตตจิวรานิ ปฏิกคเหตุวา วตตมกาลี.

ตสส เถรณํ วสนญฺฐานํ สวิทหนตสส ปตตจิวเร ปฏิสาเมนตสเสว, สมนธกาโร ชาโต.

สาริปุตตเถโร อุปาสเก อาห “คจฺจถ อุปาสกา, ตุมหากํ อนธกาโร ชาโตติ.

“ฆนเต อชช ฆมมสสวณทิวโส, น มยํ คมึสสาม, ฆมมํ สุณิสสาม, อีโต ปุพเพ ฆมมสสวณมปิ โน นตถิติ.

“เตนทมิ สามเณร ทีปึ ชาเลตวา ฆมมสสวณกาลํ อุคฺโขเสสึติ.

โส ตถา อกาสิ.

อถ นํ เถโร อาห “ติสส ตว อุปญฺฐากา ‘ฆมมํ โสตุกามมหาติ วทนติ, กเถหิ เตสํ ฆมมณฺติ.

อุปาสกา เอกปฺพาเรเนว อุญฺจาย

“ฆนเต อมหากํ อโยโย ‘สุชิตา โทถ, ทุกขา มุจฺจเถาติ อิมานึ เทว ปทานึ ฐฺเปตวา อณฺญํ ฆมมกถํ น ชานาติ,
อมหากํ อณฺญํ ฆมมกถีกํ เทเถาติ วทีสุ.

สามเณโร ปน อรหตฺตํ ปตวาปิ เนว เตสํ ฆมมกถํ กเถสิ.

[เหตุให้ถึงสุขและพ้นจากทุกข์]

ตทา ปน นํ อุปชฌายो “สามเณร กถํ ปน สุชิตา โทหนติ ทุกขา มุจฺจณฺติ, อิมสํ โน ทวินนํ ปทานํ อตถํ กเถหิตี อาห.

โส “สาธู ฆนเตติ จิตตวีชนี คเหตุวา ฆมมาสนํ อภิรุยห ปณฺจหิ นีกาเยหิ อตถณฺจ การณณฺจ อากทฺฒิตวา

ฆนทสฺสํ วสสนนโต จาตุทีปกมหาเมโฆ วีย ขนธธาตุอายตนโพธิปุกฺขियฆมเม วิภขณฺโต อรหตตนิฏฺเฐน ฆมมกถํ กเถตวา

“ฆนเต เอวํ อรหตตปฺปตตสส สฺขํ โทติ, อรหตตปฺปตโตเยว ทุกขา มุจฺจติ,

เสสขนา ชาติทุกขาทีหิ เจว นีรยทุกขาทีหิ จ น ปรีมุจฺจณฺตึติ อาห.

“สาธู สามเณร สุกฺกิตโต เต ปทภาโณ, อิทานึ สรภาณํ ฆณนาหิตี.

โส สรภาณมปิ ภาณิ.

อรุณ อุกคจณเต, สามเณรสส อุกกุฐากมนุสสา เทว ภาคา อหสิ.

เอกจเจ “น วต โน อิตโต ปุพเพ เอวรูป กกชโโพ ทิฏฐุปุพโพ,
กถยทิ นาม เอวรูป ธรรมกถัง ชานนโต เตตถัก กาลัง มาตาปิตุฐาเน ฐตวา อุกกุฐหนตานิ มนุสสานัง เอกมปิ ธรรมปทัง น กเถสิตี
กชณิสสุ.

เอกจเจ “ลาภา วต โน, เย มย เอวรูป ภาทนต์ कुณัง वा अकुณं वा अชाननतापि अगुण्णहिमा,
อิทานि ปนสส สนติเก ธรรมัง โสตุ ลภิมहाति तुस्सिसु.

สมมาสมพุทโธปี ตัง ทิวสํ ปจจุสสมเย โลกัง โอลเณโต วนวาสิติสสเถรวตถุ อุกกุฐาเก อตตโน ญาณชาลสส อนโต ปวิญญู ทิสวา
“กิณนุ โข ภวิสสตีติ อวชชนโต อิมมตถัง อูปาเรสิ “วนวาสิติสสเถรวตถุ อุกกุฐากา, เอกจเจ กุทธา, เอกจเจ ตุกุฐา,
มยหัง ปุตตสส ปน สามเณรสส กุทธา นีรยคามินो ภวิสสนติ, คนตพพเมว, ตตถ มया मयि कते,
सपपेपि ते सामेणरे मेतत्तजित्तं कत्वा तुक्खा मुज्जिससन्तीति.

เตปิ มนุสสา ภิกขุสงฆัง นิมนเตตวา คามัง คนตวา มนชปํ กारेตวา ยาคुकตตาทินิ สมปาเทตวา आसनानि पण्णापेतवा
संखसस आकमं ओलोकेता निसीत्तिसु.

ภิกขุปี สรีरปฏิชคคณं กत्वा ภิกขาจารเวลาย คามัง ปวิสस्ता สามเณรํ ปุจ्जิสสุ
“กั नु दिसस ओमहेहि सथि कमिससि अताहु पज्जाति.

“म्म कमनเวลายเมव कमिससामी, कज्जถ तुमहे णत्तेति.

[พวกมนุษย์เลื่อมใสตีสสามเณร]

ภิกขุ ปตตจิวรมาทาย ปาวีสิสสุ.

สตาธา เซตวนสมมีเยว จิวรํ ปารุปีตวา ปตตมาทาย เอกจิตตคกชณเนว คนตวา ภิกขุณํ ปุโรโต ฐิตเมว อตตานัง ทสเสสิ.

“สมมาสมพุทโธ อากโตติ สกลคามา สงขุภิตวา เอกโกลาหโล อโหสิ.

มนุสสา อุกคคจิตตา พุทธูปมุขัง ภิกขุสงฆัง นิสีทาเปตวา ยาคุํ ทตวา ขชชกั อทิสสุ.

สามเณโร ภาตเต อนิฏฐิตเตเยว อนโตคามัง ปาวีสิ.

คามวาสินो नीरित्वा तसस सकज्जं भिक्षुं अत्तिसु.

โส ยาปนमतตํ คहेตวา สตถุ สนติกั คนตวา ปตตํ อูปนาเมสิ.

สตาธา “आहर दिससाति हत्तं पसारेत्वा पत्तं कहेत्वा “पसस सारिपुत्त त्व सामेणरसस पत्तनति णेरसस तससेसि.

เอโร สตถุ हत्ततो पत्तं कहेत्वा सामेणरसस तत्वा “कज्ज, अत्तनो पत्तगुण्णाने निसीत्तित्वा ภาत्तकिज्जं गโรत्ति आह.

คามวาสีโน พุทฺธปฺปมฺหิ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีวีสิตฺวา สตถารํ อนุโมทนํ ยาจีสฺส.

สตถา อนุโมทนํ กโรนฺโต เอวมาห “ลภา โว อุปาสกา เย ตุมฺเห อตฺตโน กุลฺปํ สามเณรํ นิสฺสาย
‘สาริปฺุตฺตํ โมคฺคฺลลानํ กสฺสปนฺติ อสีติมฺหาสาวเก ทสฺสนาย ลภถ,
อหฺมปิ ตุมฺหากํ กุลฺปกเมว นิสฺสาย อาคโธ, พุทฺธทสฺสนมฺปิ โว อิมํ นิสฺสาเยว ลทฺธํ, ลภา โว, สฺลทฺธํ โวติ.

มนุสฺสา จินฺตยีสฺส “อโห อมฺหากํ ลภา, พุทฺธานญฺเจว ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ อารารณสมฺตถํ อมฺหากํ ออยฺยํ ทสฺสนาย ลภาม,
เทยฺยธมฺมญฺจสฺส ทาตุํ ลภามาติ.

สามเณรสฺส กุทฺธมนุสฺสา ตฺสสีสฺส.

ตฺถุณฺณมนุสฺสา ภียโยโส มตฺตตาย ปสฺสีทิสฺส.

อนุโมทฺทาวสาเน จ พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณีสฺส.

สตถา อฺภูทฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

มนุสฺสา สตถารํ อนุคนฺตฺวา วนทิตฺวา นีวตฺตีสฺส.

สตถา สามเณเรณ สทฺธี สมฺมูเรน คจฺจนฺโต “สามเณร อยํ ปเทโส โก นาม, อยํ ปเทโส โก นามาติ
ปฺพเพ ตสฺส อุปาสเกณ ทสฺสิตฺตปฺพเทเส ปุจฺจนฺโต อคฺมาสิ.

สามเณโรปิ “ภนฺเต อยํ อิตถนฺนาโม, อยํ อิตถนฺนาโมติ อัจจิกฺขมาโน ว อคฺมาสิ.

[น้ำตาของมนุษย์มากกว่าน้ำในมหาสมุทร]

สตถา ตสฺส วสนฺนุทฺธานํ คนฺตฺวา ปพฺพตฺมตถกํ อภิรฺุหิ.

ตตถ ฐิตานํ ปน มหาสมฺมุทฺโท ปญฺญายติ.

สตถา สามเณรํ ปุจฺฉิ “ตีสฺส ปพฺพตฺมตถเก ฐิตฺ อีโต จิตฺ จ โอลเเกตฺวา ก็ ปสฺสสฺสีติ.

“มหาสมฺมุทฺโท ภนฺเตติ.

“สมฺมุทฺโท ทิสฺวา ก็ จินฺตยีสฺสีติ.

“มม ทุกฺขิตกาเล โรทฺหนตฺสส จตฺุหิ มหาสมฺมุทฺเทหิ อติเรกตฺเรณ อสฺสุณา ภวิตพฺพนฺติ อิทํ ภนฺเต จินฺตยีสฺสินฺติ.

“สาธฺสฺ สาธฺสฺ ตีสฺส, เอวเมตํ, เอเกกสฺส หิ สตฺตสฺส ทุกฺขิตกาเล ปคฺขริตอสนฺสฺ จตฺุหิ มหาสมฺมุทฺเทหิ อติเรกตฺรเมวาทิ.

อิทฺถจ ปน วตฺวา อิมํ คาถมาห

“จตฺุสฺสฺ สมฺมุทฺเทสฺสฺ ชลํ ปรีตฺตกํ
ตโต พฺหุ อสฺสุชฺลํ อนปฺปกํ
ทุกฺเขณ ญฺญูทฺฐสฺส นรสฺส โสจโต

ก็การณา สมม ตูว์ ปมชชสีตี.

[สถานที่สัตว์เคยตายและไม่เคยตาย]

อล นํ ปุน ปุจฉิ “ติสส กหํ วสสีตี.

“อิมสมิ ปพภาเร ภาเนเตติ.

“ตตถ ปน วสนโต ก็ จินเตสีตี.

“มยา มรณเตน อิมสมิ ฐาเน กตสส สรริณิกเขปสส ปริจเฉโท นตถิติ จินเตสี ภาเนเตติ.

“สาธู สาธู ติสส, เอเวเมตํ, อิมเสํ หิ สตตานิ ปฐวียํ นิปชชิตวา อมตภูฐานํ นาม นตถิติ วตวา
อิมํ ทุกนิปาเต อุปสาฬหกชาตกํ^๑ กเถสิ.

“อุปสาฬหกนามานํ	สหสสานิ จตุททส
อสมิ ปเทเส ททธานี	นตถิ โลเก อนามตํ.
ยมหิ สจจญจ ฌมโม จ	อหิสา สญญโม ทโม
เอตทริยา เสวนติ	เอตํ โลเก อนามตุนติ

อติ ปฐวียํ สรริณิกเขปํ กตวา มรณเตสุ, อมตปุพเพ ปเทเส มรณตา นาม นตถิ.

อานนทเถรเสทิสสา ปน อมตปุพเพ ปเทเส ปรีนิพพายุนติ.

[การปรินิพพานของพระอานนท]

อานนทเถโร กิร วิสวสสสติกกালে อายุสงขารํ โอลเณนโต ปริกขิณภาวํ ญตวา “อิโต สตตเม ทิวเส ปรีนิพพายิสสามิติ
อาโรเจสิ.

ตํ ปวตตี สุตวา โรหิณินทिया อุภยตีรวาสิเกสุ มนุสเสสุ

โอริมตีรวาสิกา “มยํ เถรสส พหุการา, อมหากํ สนติเก ปรีนิพพายิสสตีตี วทิสฺสุ.

ปาริมตีรวาสิกา “มยํ เถรสส พหุการา อมหากํ สนติเก ปรีนิพพายิสสตีตี.

เถโร เตสํ วจันํ สุตวา “อุภยตีรวาสินปิ มยหํ อุปการกา, ‘อิมเ นาม อนูปการาติ น สกกา วตตุ,

สจาทํ โอริมตีเร ปรีนิพพายิสสามิ, ปาริมตีรวาสินเ ชาตุคคหณตถํ เตหิ สทธี กลหํ กริสสนติ,

สเจ ปาริมตีเร ปรีนิพพายิสสามิ โอริมตีรวาสินเ ตถา กริสสนติ,

กลโห อุปชชมาโนปิ มํ นิสสาเยว อุปชชิสสตี, วุปสมมาโนปิ มํ นิสสาเยว วุปสมิสสตีตี จินเตตวา

“โอริมตีรวาสินปิ มยหํ อุปการกา, ปาริมตีรวาสินปิ มยหํ อุปการกา, อนูปการโก นาม นตถิ,

โอริมตีรวาสินเ โอริมตีเรเยว สนนิปตุนตุ, ปาริมตีรวาสินเ ปาริมตีเรเววาติ อาห.

ตโต สดตเม ทิวเส มชฺเฌ นทียา สดตตาลปฺปมาเฌ อากาเส ปลลงเฌน นิสิตฺตวา มหาชนสฺส ธมฺมํ กเถตฺวา
“มม สรียํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺตวา เอโก ภาโค โอริมตีเร ปตฺตฺ, เอโก ปาริมตีเรติ อธิญฺญาย ยถานิสินฺโน ว เตโฆธาคํ สฺมาปชฺชติ.

อคฺคิชาลา อญฺญหีสฺสุ.

สรียํ มชฺเฌ ภิชฺชิตฺตวา เอโก ภาโค โอริมตีเร ปติ, เอโก ปาริมตีเร.

มหาชนฺ ปรีเทวี.

ปฐฺวีอุทฺทริยนสทฺโท วีย อโรทนสทฺโท อโหสิ สดฺถุ ปรินิพฺพานเ อโรทนสทฺโทปี การุญฺญตโร.

มนุสฺสา จตฺตารุ มาเส โรทนตา ปรีเทวนตา

“สดฺถุ ปตฺตจิวรคฺคาทเก ตินฺนุเต, สดฺถุ ฐิตกาโล วีย โน อโหสิ, อิทานิ โน สดฺถา ปรินิพฺพุตฺติ วิปฺลปฺนตา วิจรียฺสุ.

[พระศาสดาสอนทนายกับติสสสามเณร]

ปุน สดฺถา สามเณรํ ปุจฺฉิ “ติสฺส อิมสฺมี วนสฺนเต ที่ปีอาทินํ สทฺเท น ภายสฺตีติ.

“น ภายามิ ภควา, อปิจ โข ปน เอเตสํ สทฺทํ สุตฺวา วนรติ นาม อุปฺปชฺชิตฺติ วตฺวา สญฺญิมตฺตาหิ คาทาหิ วนวณฺณํ นาม กเถสิ.

อถ นํ สดฺถา “ติสฺสาติ อามนฺเตสิ.

“กึ ภนฺเตติ.

“มยํ คจฺฉาม, ตวํ คมิสฺสสิ นีวตฺติสฺสสีติ.

“มยํ อุปฺชฌาเย มํ อาทาย คจฺฉนฺเต, คมิสฺสามิ; นีวตฺเตนฺเต, นีวตฺติสฺสามิ ภนฺเตติ.

สดฺถา ภิกฺขุสงฺฆเฌน สทฺธี ปกฺกามิ.

สามเณรสฺส ปน นีวตฺติตฺตฺเมว อชฺฉาสาโย.

เถโร ตํ ญตฺวา “ติสฺส สเจ นีวตฺติตฺตกาโม นีวตฺตาหิติ อาท.

โส สดฺถารณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ วนทิตฺตวา นีวตฺติ.

สดฺถา เขตฺวานเมว อคฺมาสิ.

[พวกภิกษุสรรเสริญสามเณร]

ภิกฺขุนํ ธมฺมสภายํ กถา อุทฺปาทิ “อโห วต ติสฺสสามเณโร ทุกฺกโร กโรติ,

ปฐฺวีสนฺธิคฺคหณฺโต ปญฺญายสฺส ญฺาตกา สดฺตสุ มงฺคเลสุ ปณฺจณฺนํ ภิกฺขุสฺตานํ อปฺโปทกมฺรฺพายาสเมว อทฺสุ,

ปพฺพชิตฺกาเล อนฺโตวิหาเร พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส สดฺต ทิวสานิ อปฺโปทกมฺรฺพายาสเมว อทฺสุ,

ปพฺพชิตฺตวา อญฺญเม ทิวเส คามํ ปวิสฺนฺโต ทฺวีเหว ทิวเสหิ สาญฺกสฺสเสน สทฺธี ปิณฺชปาตสฺสสํ ลภิ,

ปุณณทิวาส์ กมพลสหัสส์ ลภี, อิติสส อธิ วสนกาเล महालगसुकारो उपपञ्चि,
อิทานि เอวรूपं लगसुकारं ฉत्थेतวา อरณ्यं ปวิสิตวา มิสसกาหารेण ยาเปติ, ทุकरकारो वत् सामनेरिति.

[ข้อปฏิบัติ ๒ อย่าง]

สตุถา आकनुत्वा “กาย नुत्त गिखवे ऐतरेहि गद्य सनिसिन्नाति पुञ्जित्वा, “อิมาย นามาติ วุตเต,
“อาม गिखवे लगुपनिसा नामेसा अणुणा, निपपानकामिनी प्तिपथा अणुणा;
‘เอवं लग् लिससामिती हि आरण्यगातिरुत्तंसमातानवसेन लगुपनिसं रकखनुत्तस गिखुणे जत्तारो अपाया विगुणवारायेव
तिगुणुत्ति,
निपपानकामिनिया पन प्तिपथाय उपपन्नं लगसुकारं पथाय अरण्यं पविसित्वा खण्णतो वयमनतो अरहतं कण्हति
अनुसन्धि खण्णत्वा षमं तेसेनतो इमं काठमाह

“อณुणा हि लगुपนिसा	อณुणा निपपानकामिनी
एवमेतं अणुणाय	गिखु पुरसस सावो
सुकारं नागिननेथेय	विवेकमनुपुरुयेति.

[แก้อรธ]

त्तถ अणुणा हि लगुपनिसाति लगुपनिसा नामेसा अणुणा एव, अणुणा निपपानकामिनी प्तिपथा.

लगुपपาทेण हि गिखुणा โगं अकुसलगम्मं कातुं वण्णुत्ति. गायवङ्गातिनि गत्तपपानि โหนति.

यस्मि हि गाले गायवङ्गातिसु गिणिजि गोโรत्ति ตथा लाโ उपपञ्चติ.

पायासपाणियं हि वङ्กं อกत्वा อุกุขमेव หत्तं ओตาเรत्वा อุกุขिपनुत्तस, หत्तो มกขิต्तमतโต व โหติ,
วङ्กं กत्वा ओตาเรत्वा อุกุขिपनुत्तस, पन पायासपिण्हं อุกุत्तरนโตว นิगम्मति,

เอवं गायवङ्गातिनि करणगालेयेव लगसुकारो उपपञ्चति, อยं अम्मिका लगुपनिसा.

“अपुत्तिसम्पथा जिवरธารणं पाहुसजं पวิवाโร अरण्यवासोति एवरूपेहि पन การणेहि उपपन्नो लाโ षमिโก नाम โหति.

निपपानकामिनीप्तिपत् ปูरेनเตन पन गिखुणा गायवङ्गातिनि पहात्तपपानि,
अननेनेव अननेन विय अमुकेनेव मुकेन विय अपุत्तिरेनेव पुत्तिरेन विय गविตุं वण्णुत्ति असणेन अमायेन गविตุं वण्णुत्ति.

เอวเมตนติ เอवं लगुपปาทนปฏิปथลज निपपानकामिनीप्तिपथलज ऐतं ญत्वा सपเพसं संखतासंखत्तम्मามันं पुञ्जनत्तेन
पुरसस สวन्नเต ขาत्เตเตน ओวาทานุสาสนี वा สวन्तेเตน सावो गिखु
अम्मिकं जत्तुपञ्जयसुकारं नागिननेथेय เตमेव षมिกันं प्तिโกเสย गायविवेगातिकं विवेकं अनुपुरुये

त्तถ “गायविवेโกติ गायसस ऐगीगाโว, “จิต्तविवेโกติ อणुत्त समात्तติโย “अपुत्तिवेโกติ निपपानं,

เตसु गायविवेโก कण्हकण्हिकं विनेते, जित्तविवेโก गिलेससकण्हिकं विनेते, अपुत्तिवेโก संखारसंखकण्हिकं विनेते,
गायविवेโก जित्तविवेकसस पञ्जโย โหति, जित्तविवेโก अपुत्तिवेकसस पञ्जโย โหति.

วุดตมปี^๑ เจตํ กายวิเวโก จ วูปกภูฏกายานํ เนกขมมาริตานํ จิตตวิเวโก จ ปริสุทฺธจิตตานํ ปรมโฆทานปฺปตฺตานํ อูปธิวิเวโก จ
นिरูปธิํ ปุคฺคฺลानํ วิสงฺขารคตฺตานนฺติ

อิมํ ติวริธํ วิเวกํ พฺรหฺมเหยฺย วทฺธเมยฺย อูปสมปชฺช วิหเรยฺยาตี อตฺถโธ.

เทสนาวสานเ พหุ โสตาปตฺตผลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ.

วนวาสิติสสตุเถรวตถุ.

พาลวคฺคควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ปญฺจโม วคฺโค.
